

باسمہ سبحانہ

رسالہ شریفہ ملقب بہ

کشف الربین فی اثبات العراء

علی احسین علیہ السلام

واسطے

شیعہ ہونین کے چھپ

هو الملتحان

رسالة شريفة وعجالة منيفة موسومة به سيف المؤمنين وملتقى به

كشف الرين في اثبات الغرض على الحسين

مصنفه كتاب حكيم ابو علي خان اصنا الدلو صا و مولدا والاخر هو موطنا وسكنا

احمد الله الرحمن الرحيم

M.A. LIBRARY, A.M.U.

PE14876

AM
2

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي أنزل وليائه في منازل الكذب والبلاء واحل احبابه في عصاة المحبة والابتلاء
والصاوة والسلام على ائمة الاثنياء وسيد الاوصياء وسيد النساء وصيهم واولادهم وغريب
الغربا وقبيل الاغنياء الذي بكى عليه السماء بالدماء وناحت عليه الطيور في الهواء المذبذب
بارض كربلاء بالاعين ابى عبد الله الحسين وعلى ولادة الاممة الهداة المصطفين
اما بعد العبد الضعيف الراعي الى رحمة الله القوي ابو علي غلام علي خان امرهوى تجاوز الله
عن سياهم امني گوید که در غزای جناب امام حسین گریه وزاری و لونه و اشکباری در ایام عشره و غیره آن روز
شهادت آن امام مظلوم الی آن جاری است و کسی از اهل تحقیق انکار آن نکند مگر درین جزو زمان بعضی متعصبین
بلباس علی و انجمنه رساله باور ما نعت تعزیه داری و گریه وزاری بر مصائب جناب خاں علی علیه التحیه
و التناوشند و آزار بخمال باطل خود رافع بدعت انکاشند علماء ما شکر الله تعالی بوجوب رسالتش که در بدلائل
سالمه و الزامات قاطعه چنان تحریر کردند که باز صدای برخاست و احدی متصدی جواب الجواب نکشت
مردی از حضرات المسند بر خلاف سلاف و اکابر و ائمه چندین نوم به هدایت المومنین و رزبان اردو
نوشته و در زبان رازی داده بار از داب علماء و ادبا و ائمه نهاده و چون ران رساله نظر کردم خود را تحریر

از قلم
فروغ
تصنیف
سلامه
السید
اعلامه
بخان

جواب آن باز داشتن نتوانستم و با وصف قلت فرصت به تسلط این مجال پر و ختم و بسط المومنین
 سیم گردانیدم و چون عبارات کتب منقول عنهما که استناد اندرج یافته فارسی بود یا عربی لهذا بعبارت فارسی
 تحریر این ساله مناسب نمود و همانا الشروع فی المقصود متوکلا علی الله الموفق والمعين قال
 الخطاطب قبل شروع کتاب کی بوجها مقدمه کا ضروری تا حقیقت حال بخوبی و دلنشین بوسکو سنا چایه
 که ہماری پیغمبر کی پہلے خلقت شرک اور گمراہی میں گرفتار تھی اور جابل لوگ اپنی باپ دادی کی بری راہ پر لڑی تھے
 حضرت فی تقریر زبانی اور تلوار کی زور سی او کو مسلمان کیا اور دین حق کو سمجھایا اور رسومات جاہلیت کو
 اوٹھایا بعد انتقال حضرت کی خلیفوں نے بھی خوب دین کو قائم فرمایا اقول و لیس تعین خلفائیکہ بنعم خطیب
 اقامت دین از ایشان با حسن و جود بعض ظهور رسیده آیا منحصر در خلفاء اربعہ ہستند یا نہ بار اول حدیث
 لا ینزال امر امتی قائما حتی یقضی اثنا عشر خلیفہ کلہم من قریش را جواب باید گفت و بنا بر تائید
 معاویہ و یزید را با اتباع قاضی عیاض و شیخ الاسلام و غیرہما در سلک خلفای اثنا عشر منسلک خواہد نمود و یا نہ
 در صورت اولی انچہ بر اہلبیت نبوت رسالت از جور و تم و در نج و الم رسیده از دست حق پرست خلفای مقیمین
 دین بین بہت سچان اندازم بر این اقامت دین و انعم با قیل نظم آن آرزوی کہ در دل تست ہے و ان فکر کہ
 سم قائل تست ہے فکری کہ ولت کباب کردہ ہے ایمان ترا خراب کردہ ہے عیش و طربت بسا و دادہ ہے کیشے
 عجبے بسا و دادہ ہے اثبات خلافت ہوائی است ہے اطفای چراغ کبرائی است ہے دل با صفت قریش بستی ہے
 در پردہ شرع بت پرستی ہے کار تو کہ عوج و فغان است ہے از بہر خلافت سگان است ہے و این امر ز قوہ است
 برون است ہے فکر نیست کہ سر جزون است ہے بر دودی کہ زین جہانت ہے موقوف شد اندم این فغان
 آن وقت کشود شکل تو ہے و این ہمہ سچی طبل تو ہے جزو شہ حسرت و ندامت ہے بر جان تو چیست قیامت
 می نالی و ناله را اثر کو ہے الان و قد عصیت قبل ہے در حالت نانیہ قول ابن حجر عسقلانی مبطل و خواہد بود چہ
 او در شرح صحیح بخاری معاویہ و یزید را در سلک خلفاء دوازده گانہ مثل خلفاء راشدین منظوم ساختہ حدیث
 قال و ایضا کم ذلك ان المراد بالاجتماع انقیادهم لبيعتہ والذی وقع انہم اجتمعوا علی بکر
 ثم عمر ثم عثمان ثم علی الى ان وقع امر الحکمین فیصحب فیسمی معاویہ یومئذ بالخلافۃ

لما اجتمع الناس علم معاويه عند صلح الحسن فواجهوا على الدار يدا له ينظرون للحسين
 امر بل قتل قبل چون قدومه خلافت معاويه نهشت الكون و دكله ديگر پس لطيف ايد شنيد كه پيغمبر خدا
 صلعم معاويه گفت كه يا معاويه اذما ملكت فاحسن كل اخراج ابن ابى شبيب الطبري معاويه پس از ملك است
 و تقر خلافت مرقى ابى بيس كه ام احسانات كثره مرقى فرموده كه در فعل از ان بخت غايت شهرت ياد كا كا خلافت
 مازيكي انكه بالفن حضرت نير الشرح باب على بن ابى طالب عليهما السلام با شغال از ره جدال قتال اشتغال
 ورزيد و جناب بط البر عليه الصلوة والسلام از بهر نشانيد و ديگر احسانى ست كه حكيم مومنان از ان كباب
 و چشم پراست يعنى فرزند از جنبه خود يزيه اولى عهد كرده از مسلمانان براى خلافت او بيعت گرفت كه ايشان
 منهم و از و آنچه بوقوع آيد از غايت ظهور محتاج بيان نيست با اين همه جناب معاويه اخليفه وقت صحابى حليل القدر
 و خال المؤمنين و مجتهد يقابل حضرت امير المؤمنين عليه السلام قرار ميدهند حال انكه شيخ عبدالحق در مدارج النبوة مطبوعه
 در صفحه ۲۲۸ و ۲۲۹ را به صفت موافقه القلوب ياد كرده و در صفحه ۲۲۹ مى گويد و گفته اند محدثان كه ثابت نشد است
 و فضل معاويه پيچيدنى انتهى قال المحاطب جب زمانه خلافت كا آخر بود او و حكومت بنى اميه كه با نه
 اتى تو عجب طر كحساد اسلام مين بر پايه او كه اهل بيت پيغمبر كه قتل كس كه مانع بدعت تى نوبت پيروي قول
 و پستين اين چه افسانه است كه مخاطب بر زبان مى آرد و بلا لحاظ اصل و فرع خود هر چه بخواهد
 مى چاود و مخاطب را مناسب بود كه اول انجيزت كدامى عالم رفته چيزى دريافت مى ساخت و قواعد مذهب
 خود تعليم مى يافت آنوقت اگر چيزى مى نوشت گنايش داشت المختصر انحرير مخاطب على فهم مفهوم نميشود
 كه زمانه معاويه را داخل حكومت بنى اميه ساخته و يا بخلاف لمحق كرده و در صورت اولى شاباش مرجع باين
 عبارت كه جب حكومت بنى اميه كى با نه اتى تو عجب طر كحساد اسلام مين بر پايه او كه اهل بيت پيغمبر كه
 قتل كس كه مانع بدعت تى نوبت پيروي احمد بن محمد بن علي ذك و بحالت ثانیه حديث مرويه اهل سنت و خلافت
 بعدى ثلثون سنه ثم ملك العصف اچ جواب و لا فرف بين الخلافة و ملك العصف چون زمانه معاويه
 در عيش كشش افتاد اند جناب قطب الاقطاب غوث الاعظم سيان اى حمايت اين صحابى حليل القدر
 و زغنيه اخراج نموده و او انصاف داد و قال سوال الله صلعم بدى كى لا سلام خساك اوستند و

اور سب کا وراثت الیغیہ و اساس خلافت نبی سالہ را کہ بحیث نبوی مستحکم کردہ بودند از بنیاد بر مردند قال
 الخاطب ا سوقت میں بادشاہ اور لوگ قدیم رسومات جاہلیت اور کفر کی محبت کرتی تھے فرصت کو
 غنیمت جان کر مکمل کیلے اور اسلام میں رسومات جاہلیت اور بدعتیں نکالنی شروع کیں ا قول
 و یہ مستحکم نہ مانے تا بنین کہ روایت مخاطب بارشاد ثم یلون ہم متصف کردیدہ مخاطب انرا مروج رسومات
 جاہلیت و بدعت قرار دادہ و الحق کذا کہ و چگونہ نباشد کہ نو نہالان بدعت و ضلالت میں غصہ شایع و
 بزرگ آوردند و انجمنیکہ سلف بنجاک ریختہ بودند خلف خرمینہا بر داشتند باین صورت مخاطب بنای اوایت
 خیر کہم قرنی الخ را کہ اساس ہے کا خواب و از پا انداخت قال الخاطب چند مدت میں وہ بدعتیں اور رسیم
 ایک عالم میں پھیل گئیں اور پچھلون نے اگلوں کی سنت سمجھ کر اور مغرب نفس پاکر انکا کرنا اپنی او پر فرض اور
 واجب جانا جو علماء دیندار ہوتی گئی جہاں تک مقدور اور مدیہ ہو ا دفع رسوم اور عقاید باطلہ کا کرتے رہے
 ا قول و یہ مستحکم نے الواقع حال یہ میں منوال است مگر علماء مخاطب ازان بہرہ داشتند بلکہ بہت مستم
 خاطر حکام ظلمہ و فسقہ در ترویج رسوم باطلہ سیاسی موفورہ کاری بردند و وجوب طاعت امام فاسق از رو
 حدیث نقل منمودند چنانچہ ابن حجر عسقلانی در فتح الباری و شرح حدیث ابن عمر کفرہ فی هذا الحدیث
 وجوب طاعة الامام الذي ينفذ له البيعة والسمع من الخروج ورجوعه حکم فرمایا کہ لا یخلف بالفسق
 قال الخاطب سپر ہی ہزاروں رسیم اور عقیدہ کفر اور جہالت کی جہاں میں قائم ہوئی اور بسبب ضعف
 اسلام اور موقوف ہونی جہاد اور صاحب کفار کی ہر ملک میں ہر فرقے نے اپنی خواہش موافق جو چاہا سو
 تراش لیا اور اسلام و کفر کھڑی ہو گیا ا قول و یہ مستحکم اری اہل سنت باعانت حاکمان ظالم و عا در
 انچہ خواستہ ایجاد کردند و باطل البصوت حق جلوہ گر نمودند و جس مال بیت ندادند و جینی تجریم متعہ پارا از
 دابرہ اطاعت خدا و رسول خدا بیرون نہادند و زمانی حی علی خیر العمل اراذ ان اذا خستہ و ہنگامی نماز و رنج
 باجماعت اختراع ساختہ و گا ہی گفتند کہ ان القرآن محسب قیہ العرب و انی ارشاد کردند کہ ان الموعود
 لیست من القرآن و قی کہ سبب الشیخین کفر و الختلاف فی حق و اراذند چیرہ نم کہ در سبب الشیخین و سبب الختلاف
 تفرقہ اختراع نمودہ اند مگر بہت مشارکت جناب امیر المؤمنین ع سبب خلیفہ ثالث نیز کافر نہ آری چرا بایں این

امر طوطا خاطر این بزرگواران نباشد یعنی که معاویه مدتها بسبب جناب امیر المومنین صلوات الله علیه شتغال
 نمود و با اعتقاد این حضرات نقصانی بوجه من الوجوه فضلا عن الفسق علیه بجال و نگاشته و گاهی اسما غفار
 اربعه درج خطبه نمودند و رفته رفته کار بطولت کشیده آنحصار اجتهاد و در ائمه اربعه قرار یافت بل برین قدر نیز
 اکتفا کرده برای امام عظمی کوفی چنان مرتبه رفیعہ قرار دادند که اگر کدامی خفی از دین برگردد و شافعی یا مالکی گردد و ترا
 آریانه کشد و چهار صلا بخانه کعبه بنام همین فقهای اربعه تعمیر کرده و او را از آن نفسانی دادند و اهل باطن شان
 ایجاد بدعت بیعت ساخته کوس کشف و شود و فواختند **قال** مخاطب خصوصاً هندوستان میں یہاں تک
 نوبت پہنچی کہ ادھر کلہ بھی کہتے ہیں اور دہریت بھی پوچھتی ہیں اور جو او میں ذرا قابل ہوتی او نہوں بیچہ بیچہ سوم
 ہنود کی کرنا مناسب نہ کیا اور مطلق چوڑنا بھی رضای نفس کے خلاف پایا سو اس واسطے ویسی زمین اپنے
 گھر صوت اور نام بدل کر مقرر کر لیں مثلاً ہنود جو سیاہ میں مورت باندھتی ہیں یہ لوگ سہرا در مقنعہ باندھتی
 ہیں اور جو وہ اپنی مردوں کی دن کرتی ہیں یہ بھی تیا اور دسوان اور چالیسوان اور برہمنی شل فرض اور
 واجب کی کرتی لگی اور جو وی بتوں کی اوپر مٹھ بنا کر پوری کچوری پانی وغیرہ چڑھاتی ہیں یہ بھی اپنی قبروں پر
 گنبد بنا کر لیدہ اور ریوڑی اور گنڈہ اور چادر وغیرہ چڑھاتی لگے اور جو انکی مٹھو میں منبت اور کشائیں اور اتیت
 رتی ہیں انکے ہاں گنبد و غنیمین خادم اور مجا ورا و ریوڑی مقرر ہوتی اور جو وی گنگا جی کی جے اور ہم مہادیو بولتے
 ہیں تو یہ بھی نغریہ یا حسین اور دم مار کہنی لگے **اقول** و بہ نستین در مدارج النبۃ مسطور است کہ عبداللہ
 ابن عمر خواب کر دیای او پس گفتہ شد اور لیا و کن محبوب ترین مردم راز و تو تا برود این آفت پس فریاد
 کرد یا محمد اے پس یہ شد پای او اتنی عبارتہ ہر گاہ ہم سامی جناب ختم الانبیاء موجب برکت و رفع اذیت است
 بفرمای حسین و انا کہندہ نام نامی جناب سید الشہداء علیہ التھیۃ و التناہم باعث خیر و رفع بلا خواہد بود
قال مخاطب و جیسے وہ ہر کہتے ہیں یہ بھی علی علی چانی لگے **اقول** و بہ نستین لطف تقریر چنان عنان
 تالک از دست بردہ بلا کا ایمان و اسلام انچہ نچا بد بخیر تیری آر دیکجا نام میسوب الدین و امام المتقین
 صلوات الله علیہ و کجا مناسبت ہر ہر از چو گستاخی و بی ادبی مصنف رسالہ بہ بلای مرض جذام مبتلا گردیدہ نمونہ
 سنہای آخرت بدینا یافت و مولوی سلطان خان در شاہجہانپور بسبب ادبی تعزیر با بتلای ہمین مرض انچہ

مگر جو آنگاہ وہی ایک بچہ نکال گیا اور دون کی لیتار ہا اور سب سکا بہت ہی کہ مسلمانین جتنے کام
 خواہ دین کے ہوں خواہ دنیا کی کفار کی طریقہ اور مشابہت ہی نہایت بعید بین اقول و بہستیں انچہ دین
 مقام افادہ نمودہ ری بہت ناشی از جمل یا تجاہل اور از مذہب اہل سنت و جماعت چہ ایشان بیگویند کہ آنحضرت
 دوست میداشت موافقت اہل کتابت را در انچہ امر کردہ نمی شد بچہ کانی مدارج النبوت بلکہ وزہ دشمن یوم
 عاشور باقتدار یہود و روایت میکند کافی الصحیحین من ان رسول الله صلی الله علیہ وسلم قدم
 المدینہ فوجد الیھم یصومون یوم عاشور فساألھم فقالوا ہذا یوم غرق اللہ فیہ فرعون
 و بنی موسیٰ ففخر یصومہ شکر اللہ نعم فقال انا الحق بموسیٰ منکم فصامہ و امر بھما کما انتھی
 قال الخطاب و در عبادت خدا کیوں کی طرح صورت اور شکل شکر اور وہم اور لذات دنیا کا نام و نشان نہیں اور
 خدا نماز روزہ زمین نظر نہیں آتا ہی بخلاف کفار کی کہ ہر وقت اپنی معبود کی صورت کسا منی مت اور پوجا کرتے
 ہیں مسلمان جاہلون فی ہی اس بات کو دیکھ کر پسند کر نفس اور شیطان کی مشورت سی ویسی باتیں اپنی ہاتھ
 بی دغذغہ خلاف شرع کی مقرر کریں سچ ہے قدیم سی یہ قاعدہ شیطان کا ہی کہ جب کسی قوم کو دیکھتا ہی کہ بعینہ
 رسوم کفر اور خیانت کو آمد و رسول کی منع کرنی کی دہشت سی نکریں گی تو صورت بدل کر ویسی کام کو اور پاس
 میں اور نہی کروا تا ہی تا اصل مطلب اور کافوت نہوا الغرض جب مسلمانوں کو اس بلا میں گرفتار دیکھا تو بندہ خو
 اولاد حسن قبوچی کی کہ آمد اسکو حسن حسین کے طریق اور محبت میں کی اقول و بہستیں اقتدار و تمسک ثیل
 اہلبیت بعد معرفت اقوال و افعال این حضرات حاصل میشود و اولیاء مخاطب گاہی تو جہہ تیغ آثار اہلبیت
 رسالت نکر وہ اندتا با اتباع چہ رسد چنانچہ بخاری کہ کتاب و راہ اصح الکتب بعد کتاب الباری دانند حضرت
 امام جعفر صادق علیہ السلام را صادق اللہ فیہ دانند و روایتی از آنحضرت و صحیح خود ہی آرہیں اند عار پیرو
 سرداران جوانان بہشت باین سوزن محال بقول شاعر رندینا کہ کجا مسجد و محراب کیا بہ قال الخطب
 چاہا کہ اپنی لٹنی والوں کو اور جسکو خدا توفیق دی برای ان سیون کی سجدا دیوی مگر دیکھا تو انکا عجب حال ہے
 کہ بی خون نکالی انکی مزاج کی فساد کا پورا دور ہونا ممکن ہے نہیں اقول و بہستیں مخاطب از قہ جناب بار
 غلامہ بہ چنان مرض صعب مبتلا کر دیکر کہ گریزون تمام جسم خود اخرج کنند نفی خواہد کی ای اللہ المؤمنین القتال

قال الخطاب لیکن بعض لوگ کہ دو چار مرتبہ کی نصیحتوں ہی انکا اچھا ہونا معلوم ہوا تو اول کو گون کو بھانا
 شروع کیا پھر جب دیکھا کہ زبانی کہنی سے فائدہ عام نہیں ہوتا اور ہر شخص کو ہر بات یاد نہیں رہتی تو اس لیے
 اس وقت میں کہ سنہ بارہ سو و ستالیس ہجری میں یہ رسالہ ہندی زبان میں لکھا تاکہ ہر کوئی اسکو اپنے
 بولی میں سمجھ کر بی تکلف بوجہ ملی اور سوجہ پکڑی اقول و بہستین اگرچہ خطاب رسالہ خود زبان اردو ^{لیفت}
 کردہ مگر چونکہ عبارت اکثر تلب کہ نقل عبارات از انہا اتفاق افتادہ فارسی بود لہذا فقیر جواب نیز زبان فار
 نگاشت تا ذائقہ شناسان فارسی ہم مطالعہ اش رغبت سازند قال الخطاب پھر دریافت کیا تو سب
 رسوں میں دو رسوں کا چوڑا لوگوں پر بہت مشکل ہے اور شاق ایک تو منت پوجا اولیا وغیرہ کے
 دوسری تعزیر کا بنانا کیونکہ سہ چاتی سپرگہ پڑھی ہوئی تو لے سکے ہر مشکل ہے چین بیٹھے وہی مشکل
 اور منت پوجا کی بیان میں سالہ فیضیہ المسلمین لکھا پایا اس واسطے اس سالہ میں فقط برائی تعزیر کی صاف صاف
 بیان کی کیونکہ بہانا عوام کا منظور ہی اور حکم ہی بات کر دہر آدمی ہی اسکی عقل کے موافق اور یہی سبب
 کہ نبی پر کتاب اسکی قوم کی زبان میں اور تری پس مناسب ہی کہ اسکو حقیر سمجھیں اور اسکے مطلب کو سوچیں
 بوجہ میں اور نام اس سالہ کا ہدایت المؤمنین کہا اور مطلب اسکی ایک مقدمہ اور تین فصلوں میں بیان کئے
 اول مقدمہ میں بدعتوں کی ظاہر ہو چکا سبب مذکور ہو چکا اقول و بہستین کا کت بیانات مقدمہ بوجہ
 سابق گذشت فتہ کہ قال الخطاب اب پہلی فصل میں اتنی تعزیر کی دلیل عقلی و شرعی سی مذکور ہی دوسری
 فصل میں جاہلوں کی سوال کا جواب ہی تیسری فصل میں آیہ اور حدیث کی روشنی تعزیر کی برائی کا بیان اقول
 و بہستین تحت ہر فصلی از فصول کہ ملفوظ است باب آن آید فانتظر قال الخطاب فصل پہلے اہل اسلام
 خدا کی واسطہ دل ہی سنو کہ تم دین میں آپ مختار نہیں ہو کہ جو تمہاری چین آدمی سو کر و آخر خدا کی بندی ہو پھر
 است ہوا اقول و بہستین ان چہ ترانہ خارج آہنک است کہ می سراید و از اصول مقررہ مقتدایان خود غافل
 نمودہ بہر چہ بخواد ہر زہ درائی می نماید چہ تعین غلیفہ کہ از اعظم امور دینیہ و متضمن بسبب اختیارات است باعتبار
 اہل تسنن مفوض باختیار اہل اسلام است چنانچہ سلف ایشان ہر کر انخواستہ بجلعت غلافت مخلص کر و ند
 و در ہر زمانی باستنانت خلفای مجوز خود نشان از منع خمس و تحريم متعہ و اسقاط حق علی غیر اہل از اذان وغیرہ

بدعتی شد باعث بدعت گردید و ذکر وضع مجلس کبیر میان به از پی تعظیم بر خیزد نشان به گوید وقت وضع محل است
 این به در حضورشان شده مولدین به شد معاد و این شغفت تمام به از اب و برست هم در دین
 حرام به در زمانم معنی مولد کجا به ناکه شد مولود و مولود و سر به معنیش آمد ولادت را زمان به یا که شد جای
 ولادت نام آن به این زمان بجای را مصداق نیست به غیر بدعت هیچ استحقاق نیست به انتهی و نه
 تحفة القضاء سئل القاضي عن مجلس المولد الشريف قال لا یعتقد لانه محدث فكل محدث ضلالة
 وكل ضلالة فالنار وما یفعلون من الجهال علی اس کل حول فی شهر البیوع الاول لیس بشیء
 ویقومون عند ذکر مولد صلیع و یغمون ان سر حه صلیع شیء حاضر و غیبه یا طبل بل
 هذا الاعتقاد شرک وقد منع الائمة لاربعة عن مثل هذا انتهى فالجواب الجواب قال
 الخاطب بهلا تم سے پوچتی ہیں کہ خدائی یا غیر کے کمان کہا ہی کہ حضرت امام حسین شہید ہوں اقول
 و بہستین کلام مشکوک وین مقام بدو و جعل نظر است اول انکے حق تعالیٰ در قرآن مجید و حضرت محمد مصطفیٰ
 در حدیث بجای فرمودہ است کہ بعد وفات پیغمبر خدایک تن و دو تن را ہل حل و عقد ہر کہ را خلیفہ سازند
 خلیفہ بر حق باشد و منکر خلافت آن کافر قال سادہ المواقف و ذلك لعلمنا ان الصحابة مع صلا
 فی الدین شدت محافظتہم علی امور الشریعہ کا هو حقہا اکثر وافی عقد الامامة بدلک الدک و
 من الواحد الاثنین کہ عقد عمر لابی بکر و عقد عبد اللہ بن جعفر لعوف لعثمان کہ لہ شد طولانی
 عقد ہا اجتماع من قال ینہ من اهل الحل العقد فضلا عن اجماع الائمة علی الاسلام
 و مجتہد ہی جمیع اقطار ہا انتہی و عبارتہ آخری خدا و رسول کجا فرمودہ کہ خلیفہ ثالث عثمان بن عفان
 قرآن اخلاف نزل جمع نمودہ رواج و ہر قرآن یک صحابہ را باتش سوزاند و اگر عبد اللہ بن مسعود و دیگرین
 قرآن خود نہاد و در زیر محضوب و لکم کوب خلا مان عثمان گرد و دویم انکہ شہادت حضرت امام حسین ع
 بنا بر اصول فرہید ایشان ثابت نیست چہ بنا بر اصول موضوعہ ایشان خلافت یزید بن معاویہ قابلیست
 ندارد و ازیک طریق ثبوت خلافت بنا بر تصریح علمای ایشان یا بیعت اہل حل و عقد بہت و لو کان و احادیث
 خلیفہ سابق بہست لاتی ادیانہ و استیلا بہست کافی شہنہ القاصد و جمیع مسلمانان سوای معاویہ

چند بایزید بیعت کردند و عبد السلام بن عمر که در بیان ورع او صاحب استیعاب نوشته قال میمون بن
 محمد ان ما را بیعت او در معصی این عمل از جمله بیعت کنندگان حضرت یزید است و اما اختلاف پس با آنکه حضرت
 معاویه که با عترت ائمه ثقلین ایشان خلیفه راشد بود حضرت یزید را خلیفه ساخت اما قهر و غلبه یزید محتاج
 اظهار نیست خلاصه اینکه هرگاه شهادت جناب امام حسین عیاضاً بمصداق مخاطب ثابت نباشد اطلاق لفظ شهید
 از عجب می نماید قال مخاطب تب انکاتم هر سال تعزیه بنا و اورا سکا ثواب پا و اقول و به نستعین محض نباشد
 مخاطب در اینجا ورع و انکار کند امر است اولاً ساختن تعزیه هر سال ثانیاً ساختن آن طلقاً ثالثاً ترتیب و آ
 بر ساختن آن لهذا هر یک ابدل اقل قاطعه ثابت میکند تا دیگر را مجال سخن نماند اما اولاً یعنی تعیین وقت بدو وجه
 متحقق است اول اینکه در ترجمه صوفی محرقه ابن حجر کی مرقوم است بکذا عبارت چهارم آنکه پنج روز عاشورا
 بحسین ابن علی علیه السلام تعالی عنهما رسید چنانچه تفصیل آن بعد ازین خواهد آمد بنویسد که شهادتی که در آل
 بر فرید ثبت و رفعت در وجه آن حضرت نزد پروردگار و الحاق وی بدرجه با و اهل بیت مطهر خود پس باید که اگر کسی
 از ورعیت او ریا بدین فرار است که در آن روز مشغول نشود مگر بصوم و طاعات و عبادات و استعجال
 بنا بر امتثال اطاعت امر الهی تا مرتب شود بران مغفرت و رحمت نامتناهی كما قال الله تع و یثیر الصابین
 الذین اصابهم مصیبة قالوا ان الله وانا الیه راجعون اولیات علیهم صلوات من و یثیر
 و رحمة و اولیات لهم المهدتان قول فقره و اگر کسی از ورعیت او ریا بداد دل دلیل است بر تعیین روز
 عاشورا و هو المطلوب و می آنکه ابو الفرج ابن جوزی در رساله مولد نوشته و قد بسط الکلام و تشعب
 مولد النبی صلعم فلا زال اهل الحرمین الشریفین المص و الیم و الشام و سائر بلاد العرب من
 المشرق و المغرب یجتهدون بمجلس مولد النبی صلعم و یفرحون بقدم و مهلال الربیع الاول
 و یغتسلون و یلبسون بالثیاب الفاخرة و یتزینون بانواع الزینة و یطیبون و یتکلمون
 و یأکون بالسمر فی هذه الايام و یمیزون علی الناس بما کان عندهم من المصروب و الاجناس
 و هیمة فی اهتماک ما یلینا علی السماع و القراءة لمولد النبی صلعم و ینالون بذلك اجزایا و فوائد
 عظیمه و ما حجب عن ذلک انه وجد فی تلك العام کثرة الخیر و البرکة مع السلامة و العافیة

وسعة الرزق وازدياد المال والاكاد والاخفاف ودام الامن والامان في البلاد والامصار
 والسكنى والقار في البيوت والدار بركة مولا النبي صلعم انتهت في فتح المبين شهر الاربعين
 للاهم النوى قال شيخنا الامام ابو ساقه صاحب جنته في تاريخنا ما فعل كل عام في اليوم
 الموافق ليوم مولا صلعم الله عليه سائر الصلوات المعروفة واطهار النعمة والسر فان ذلك
 مع ما فيه من الاحسان الى الفقراء مشعر لمحبة النبي صلعم تغنيها اجلاله في قلبنا فعل ذلك
 وشكر الله نعمه على ما من به من انجاد رسوله الذي ارسله رحمة للعالمين صلعم الله عليه سلم انتم
 ازين بهر دو عبارت مبرهن است كه من مومن محاسن مولا و حضرت در بروج الاول هر سال موجب بسي خير و بركت است
 پس چنين ساختن تغزيه و قيام با تمام جناب سيد الشهدا عليه آلاف التحية والثناء عشرة محرم الحرام ميرجاة خواهد بود
 و هو المقصود اما نياي بني ساختن تغزيه و نقل قبر مطلقا پس مخفي مباد كه ساختن اين بهر دو صلاح است چه اصل
 در بهر خير يا بحث است و ايمكه از شارع عليه السلام مانعت در ان اراد نشو و بهكذا في البحر الاوقا الهداية
 و مانعت شارع و در تغزيه واري كجا فالحق احق بالاتباع و اگر بنور مطهر نباشي از كلام مولوي عبدالواحد خان
 الابن مولوي عبدالعلي بحر العلوم سندی آرم كه باز مخاطب اجمال سخن نباشد و بابت بان رازي مخالفت سدد
 گردد و المختصر در رساله الاوامر نوشته اند كه در عهد صحابه و تابعين كتاب اند غير معرب بود و بعد معرب شد و اجماع
 است بر ان شد و بتواتر رسيد و همچنان جمع كردن احاديث و تفاسير فقهيات و چهار مصلي خانه كعبه تاليف
 صرف و نحو وغيره و اختراع مجالس فرميداد شريف نبوي صلعم بتواتر رسيد و اجماع بر ان گرديد همچنان هر اسم
 تغزيه واري جناب امام حسين از صد سال جاري و مروج است و در زمان سلاطين اسلام و تشريع مانست
 جلال الدين اكبر و جهانگير و شاه جهان عالمگير از رنگ نيب غير هم كه در تمامي ملك و نافذ الامر كلي بودند مراسم تغزيه
 بوجه حسن تقديم ميرسيد و نواب سعد الله خان وزير اعظم شاه جهان عالم و قاضي القضاة مستند خان كلان و قاضي
 القضاة مستند خان خرد كه هر يك في المذهب بودند و ديگر علماء آن زمان اگر مراسم مذكوره را خلاف تشريع و ميسند
 بخصوص سلاطين معروض ساخته در تمامي ملك موقوف ميگردانيدند كه در سر كار باو شاهان اختيار كنند و يا شاهان
 هم تشريع بودند و يا شاهان كورين كه تشريع بودند بذات خود و يا در تمامي ملك تحت حكومت و يا موقوف ميگردانند

و در آن عهد بنام و خصوصاً مروج بود و تا حال جاری است و انشاء الله تعالی است جاری خواهد ماند و کس
 از احوام و خواص زمان تا حال انحراف از آن نکرده و در حیث ترویج آن باجماع است بی تأیید گشت و بتواتر رسید
 حدیث شریف ابن تیمیّه علی الصلاة علیه و آله بر آن اجماع کنند و اتفاق نمایند بر اسحق بود پس این
 عصر اگر کسی انکار نماید و این را رسم اخلاف شرع و مکروه دانند غلام اجماع است انکار از تو ترست و این معنی جنوب
 اصول فقه نهایت ممنوع و آنچه بعضی کفران این زمان سند حدیث ابن ارقب بلایست و یا بلا مقبول و نقد است و
 کفر بر ماطل خود تعزیه شریف را مصداق قبر بلایست تصحیح کرده زیارت تعزیه را موجب کفر یا اثم قرار داده اند
 غیر معقول است چنانچه اول حدیث مذکور در صحاح سته مذکور نیست و راوی حدیث مجهول الفاظ حدیث مختلف
 و پیچیدگی از محل اعتبار ساقط است و بالفرض اگر حدیث مذکور صحیح بوده باشد از جمله احادیث و تواتر و اجماع
 است از خبر احادیث قلعه اصول باطل نمیشود و سوای این تعزیه امام عجمی دیگر است و قبر بلایست
 امری دیگر قبر بلایست آنست که قبر حضرت درین عتبات خضر و الیاس و یا قبر لاکه در ریخا بنا کنند
 زیارت گاه سازند و یا کس صورت قبری بنا کنند که فلاں کس ریخا دفن است و فی الحقیقت چنان نباشد
 پس اینهمه قبور بلا مقبول و جعلیه خواهد بود و همچنین عیاد اباد اگر کسی گوید که جسم طاهر جناب امام حسین در تعزیه
 مدفونست نه در کربلا معلوم و در حیث ترویج نیز مصداق قبر بلا مقبول خواهد گشت و گنه نقل قبر و هرگاه
 احدی از اهل الف و الف محو رشتی اول خواهد شد پس تعین ثانی یعنی بودن تعزیه نقل مرزا مبارک جناب
 سید الشهدا علیه السلام بهرین شد و آن جایز است بموجب حدیث نبوی صلعم که مذکور خواهد شد و قطع نظر از آن
 حضرت رسول خدا صلعم تعزیه داری مروج این زمانه را منع نفرموده اند و خلاف حکم پیغمبر آنست که آنحضرت
 چیزی را منع کرده باشند باز آنچه را عمل آرند و علت غائی از تعزیه داری کریم و کما بیان ظلم زید و اظهار شجاعت
 شهید است و بموجب حدیث شریف بنوایت ترمذی که صحاح حدیث فقه و ادب بسیار معتبر هستند می دانند که کتاب
 اسد و معتر بنی صلعم در بزرگی و ایفای حقوق هر دو برابر اند و در عهد صحابه و تابعین کتاب اند غیر معرب و عربی
 معرب شد و اجماع است بر آن شد و بتواتر رسید پس تعزیه شریف امام حسین علیه السلام که هم باجماع است
 مروج است با اعراب کلام الله برابر است اگر کسی امانت و بی ادبی با کلام الله و معتر طاهره یا با اعراب

کلام الله شریف و تعزیه شریف نماید و ترک حقوق کلام الله و عترت طاهره کند هر دو در قیامت فریاد و
 غیبت انگیزن بر حوض خواهند کرد و از حضرت امام موسی کاظم ع مرویست که هر که زیارت قبر حضرت امام حسین
 علیه السلام کند حال آنکه میدان حق عظمت وی بنویسد حق تعالی در جبهه برای وی در علین چون سبب بعد شداید
 راه نزار شریف حضرت امام حسین علیه السلام بهر سال سیدن جمله مردمان این دنیا استغذرو متعسران باران
 مردمان این دیار بهر سال در عشره محرم علامت نقل قبر ساخته زیارت آن میکنند تا باین فضیلت و سعادت
 که در حدیث مذکور است و آیند زیر که بنا ساختن نقل قبور صباح و بوسه دادن بر آن جایز چنانچه در کفایه
 شعبه و فتاوی غرائب و عالمگیری و مطالب المؤمنین و خزانه الروایه و غیر آن مذکور است لا باس بتقبل
 قبر و الدیه لان رجلا جاء الى النبي صلعم فقال يا رسول الله اني حلفت ان اقبل عتبة باب الحجة
 وجهه نحو العين فامر ان يقبل لجل الالب وجهه لاهم قال يا رسول الله ان لم يكن ابواي حسين
 فقال قبل قبرهما قال فان لم يكن اعرف قبرهما قال خط خطا في افاحداهما قبر لاهم والاخر قبر لالاب
 فقبلاهما فلا تحت في يمينك انتهي الحمد لله ان عبا رسا بقا الشمس في وسط النهار جواز بلکه استحباب
 تعزیه داری جناب خاسر آل عبا و ترتب ثواب بران بیایه ثبوت رسید اما ثالثا یعنی ترتب ثواب بنا ساز
 نقل قبر و مقبره جناب امام حسین ع که آنرا تعزیه گویند ثابت است بچند وجه اول اینکه ثواب تعزیه داری بشهادت
 مولوی عبد الواحد خان گذشت کفایم عناشا و قد الفاضل و دوم آنکه گریه نمودن بر مصائب جناب
 شهید مظلوم صلوات الله علیه منت پیغمبر خدا و علی مرتضی است چنانچه ابن حجر در صواعق محرقة نوشته اند
 ابن سعد الشعمی قال و علی رضی الله عنه بکریا عند مسیره الى صفین و حافی بنوی و هویه علی
 الفرات فوق سأل عرابی هذا الارض فقيل له كبريا فبكى حتى بل الارض من موعه وقال خلعت
 رسول الله فهو بيك فقلت يا بكبك فقال جاء عند عبد بن ريثل انفا و اخبرني في اوله الحسين ع
 يقتل ليشا ط الفرات بموضع يقال له كبريا ثم قبض جبرئيل قبضه من كرب شفه اياها فله اصلك عيني
 انفاضا ثم دفني لمقتل الذي الف الفاضل الله هاوی و ساء له الشهادتين انه اخبر الحاكم
 و اليه عن ام الفضل بنت الحارث قالت خلعت علي رسول الله ليهي فوضعت في حجره ثم جئت منه

الثقاية فاطمة عينا رسول الله فحقان من الدعوى فقال تاني جبرئيل فاخبرني ان الله يقتل ابنه هذا
وانا ذنب بقة من ثبته سمعوا انهم وظهر ظاهر که تعزیه داری باعث گریه و بکا هست و هر امر مباح که متوقف علیه
عبادت باشد آن هم عبادت است كما قال المحدث الدهلوی فی ترجمة المشکوة پس با حسن و جوه
ثابت و واضح گشت که در تعزیه داری ثواب اخروی جبرئیل حضرت سرور کائنات صلی الله علیه و آله و سلم
در گریه داری ب حصول عین انجامد و هو المطلوب یوم انکه جمال الدین محدث در روضه الاحباب میگوید
آنچه مجرب شده از برکات تمثال نقل قبر شریف پیغمبر خدا صلعم آن است که هر که آنرا وادایم بخواد و او را در میان
قبول تمام باشد و البته پیغمبر صلعم را زیارت کند و هر کس آنحضرت او خواب بیند فقد راه حق و این تمثال شریف
در هر لشکر که باشد نگر یزد و در هر قافله که باشد غارت نیاید و در هر متاعی که باشد دزد و بران دست نیاید و در هر
که باشد غرق نشود و تو تسلیم جوید بصاحب آن صلعم در هیچ حاجتی الا آنکه گذارد شود و در هیچ صعبی الا آنکه
فرج حاصل شود انقی و بهر نصف لعیب مخفی نیست که زیارت پیغمبر خدا صلعم ثواب مآورد و اولیاء مخاطب صلعم
آنرا از خواص همراه داشتن نقل قبر شریف آنحضرت قرار داده اند و تفرقه در میان نقل قبر حضرت پیغمبر خدا و جناب
سید الشهدا همین طور که یکی جایز و دیگری ناجایز باشد نتوان ساخت قال الخاطب آخر کوگی که خدا و رسول
کبیر بنین کما قول و بیستین مخاطب گوید که قرآن شریف بحکم خدا و رسول عرب گزیده و یا بلا حکم
در صورت اولی فاتوا بر بانکم ان کنتم صادقين و در صورت ثانیة فما هو حیوا بکوف و جوابنا طرفة اینکنا
تراویح بهیست که ذاتی بغیر حکم خدا و پیغمبر صلعم پیشوایان مخاطب نخرایجاد کرده آنرا نم البیعة گفتند کما فی
النهاية انه دخل ليلة من لیلای شهر رمضان فی مسجد فرای ان المسجد قد غصن باهله بقیام
شهر رمضان فاستبشروا بالبيعة ونحو البیعة التي اجتمعوا بها بالائمة اعترف و دیده و دانسته تراویح
خواندن و آنرا از جمله عبادات شمرده مصداق همین بودن است هر کیون جان بوجبه که یک مارتی هو قال
الخاطب هر کیون جان بوجبه که یک مارتی هو قال و بیستین در رساله غایة المرام مطبوعه بصفحة ۱۱۱ مندرج
سوال دلی کو بوسه دینا زمان فیض نشان هین مروج تهیا نمین اگر مروج نه تهیا تو اسن مانی مین بوسه
دینی والی ماغودا و گر نه گارین بانهین جواب زمان سرور و جهان مین رواج اسکا هرگز نه تهیا لیکن بوسه

جو بوسه دیتی ہیں گناہ نہیں ہوتی بلکہ بعض علماء کی نزدیک ثواب پائی ہیں در المختار میں نقل فرمایا تقبیل الخبز
 جو الشافعیہ ائمہ بدعتہ مسباحہ وقیل حسنہ اتھی ازین فتوای بوضوح چہ پوست کہ تقبیل خبز گویا نہ جناب
 سرور کائنات صلعم رو ہی نہ داشت لیکن بفتوای شافعیہ مباح بلکہ بقول حسن بوردہ است ندانم کہ این فتوای شافعیہ قبول
 طبع گرامی مخاطب الاثنائی می آید و یاد حق آنہامی فرماید پیر کیون جان بوجہ کہ جبکہ مارتی ہو قال مخاطب و ہر ہے
 پوچھتی ہو کہ تعزین بنا کس کتاب میں منعی اقول و بہستغین چون اولیٰ مخاطب مثل امام شافعی و امام نووی ملا
 علی قاری صاحب بدایہ المرید ص ۱۸۰ مستحضرہ را بدل جان قبول کردہ بعضی ادا واجب بعضی را فرض کفایہ بعضی را مندوب
 و غیر قرار دادہ اند پس تفسار مخالفت تعزین بقید کتاب از مخاطب لازم آمد چہ کی ایجاب دل خریدن و بردگی و دست
 روگذاشتن از انصاف سیبب بعدی نماید و تفصیل آن در مباحث آتیہ خواہد آمد درین جا برای طہیان قلب ناظرین
 بنقل و قول کتفایر و قال النووی فی فتح المبین قال الشافعی ما احدث و خالف کتبنا با و سنۃ واجماع
 او اثر فهو البدعة الضلالة و ما احدث من الخلف و لم یخالف شیئاً من ذلک فهو البدعة المحمودة
 اتھی و العینی شرح الکبیر و کشمیر لایۃ السحر اہل شیعہ علی اختلاف اقول اہل امدنیہ و حجاز
 استیجار العلم علی تعلیل القرآن فشیخ ایضاً بقول الجواز و کذا فی فتاویٰ قاضی خان اتھی ازین تقریر مثل روز
 روشن و فتح گشت کہ امام شافعی بدعت را منقسم بدو قسم ساخت یکی را بدعت ضلالہ و دیگری را بدعت محمودہ نام
 گذاشت و اتباع علماء دیگر و یاربوزار اجرت گرفتن تعلیم قرآن فتوادادند بآنکہ جناب باری لا شریک لہ
 متناقلیلامی فرماید قال مخاطب اوئی جو کہ توالی و اندی اقول و بہستغین نزد اہل سنت و جماعت غلام
 جناب امیر المومنین علی بن ابی طالب مثل شخص صحیح و مسلم الثبوت است بآنکہ جناب معاویہ و احزاب
 معتقد خلافت امیر علیہ السلام بودند و علم افراشته داد و بجاوت دادند و باز عند امیر بجاو گشتہ یک اجر اجتمعا
 یافتند باز خیر تم میر باید کہ قضیہ میں انکو عن خیلافۃ الشیخہ فقہا کو کافی لعلال گدیہ بکلام از زبان یافتند
 و در انکار خلافت شیخین و حضرت علی بن ابیطالب صلوٰۃ اللہ علیہ باصول خود مد تقریہ قرار دادند باز خدایا مگر
 بقول لثنی بہر نی سی یہ رتبہ حاصل ہوا سبحان اللہ اوئی جو کہ توالی و اندی قال مخاطب یہ ویسی ہی بات ہے
 کہ کوئی شخص فلان میں افنگلے کری اور پوچھی کہ کس کتاب میں افنگلی کرنی منع کی ہے اقول و بہستغین

برای تدوین صرف و نحو و تغییر در سن و معرب کردن قرآن شریف و انعقاد مجلس فکرمیلا و رسول مقبول
 حکم خدا و رسول و رو یافته و یا وجه عدم مانع شرعی تنسک حسنه از ایجاد فقیر جلوه ظاهر پذیرفته در صورت
 تأییدیه و بی بی باقی که کوئی شخص اپنے فلان و گلی کری اور پوچی کہ کس کتاب میں ان گلی کری منہ لکھی ہے
 و صراحۃ و سرور المحکم فعلیہ الی ان قال الخاطب تم تو تعزیر کا بنا ثواب جانی ہو اور اسکی بہتری کا
 دعوی کرتی ہو یہ تم کو بنا یا چاہی کہ کس کتاب میں تم کو تعزیر کا حکم ہی قرآن میں یا حدیث میں فرض واجب سنت
 مستحب کس میں ہے اقول بہستعین تعزیر کہ عبارت است از نقل قبر و نقل مقبرہ جناب امام حسین مباح است
 و آن ثابت است بدو وجہ اول جناب سالک آب برای نقل قبر اجازت فرمودہ و بخیر آن وایت سابق گذشت
 فتدکر ثانیاً شراح مشارق الاثر گرفته و ہذا در خص فی تصویر کرد و در امثال الاجتہاد و نحو ہا و صاحب کواۃ
 نوشتہ قال بن عباس قال کنت لا بد فاعلافا صنع الشجرۃ و لا شجر فیہ متفق علیہ و ایضا الا
 تصنع فعلیک هذا الشجرۃ و کل شئ لیس فیہ شجر رواہ البخاری چون از خارج جملہ روایت ہا موجب تطویل
 ہو و ہذا بہرین دو حدیث اکثافت الثمرین من البقیل ثانیاً بطریق تنزیل یگویم کہ قیام و وقت کمزور و غیر
 آنحضرت صلی علیہ وآلہ وسلم اعلاما جریمین شریفین دیگر و یا مستحب گفتہ اند کہانی غایۃ المرام و سند قیام از حدیث ضعیف
 بہم توان آورد و فاتحہ اولی بالا استجاب از لطایف مقام اینکہ چون بعضی از اہل سنت انعقاد مجلس شریف
 و قیام وقت کمزور حضرت رسول اللہ صلی علیہ وسلم را بدعت گفتند محققین ایشان بالزام فرض و خروج او شان را
 از دائرہ سنت جماعت خارج کردہ چنانچہ و تخط مولوی حیدر علی مصنف منقول الکلام در رسالہ غایۃ المرام ^{بصیرت}
 باین عبارت در حق او شان موجود است و عظیم بخت ہا بہید بالیقین قدم از دائرہ سنت جماعت بیرون نہ
 و داد و اعتراف فرض و خروج داوند و نعم با قیل و اعط شہر کہ مردم ملکش خوانند قول او یا بہرین بہرست
 کہ او آدم نیست بجزاں کہ ہنوز در نہیب حق چنین علماء بہستند کہ باحقاق حق می پروانہ مذاق ^{بصیرت} قال
 الخاطب کہ جبیر بن ہبانی کوئی اور پوچی ہوا قول بہستعین بچند وجہ دفع است اول آنکہ از فعل مجرم
 است دوم آنکہ مائل است بفعل حضرت ابن خطاب قال انفسطانی فی المواہب خزائنا لہ بن عبد اللہ
 قال لما مات رسول اللہ کان اجمع الناس کلامہ و عمر بن الخطاب انتہی الجواب الجواب ستوم اینکہ

این امر نزد فقهای شافعی و حنفیه حرام است بلکه روه است و بر فعل کرده و می عفو می باشد و ما جیسیم از این
 و شرح مسند شافعی فرموده و الله و ذهب الیه الشافعی ان الشیخ حله و شق الحیوب ضرب الحنود و قد شہد
 و الصبیح صکره در فتاوی عالمگیر گفته و یکس للرجال تسبی الشیاط قدزیه بالتعزیه و لا بأس
 بالتسبیح للنساء انتهى قال الخاطب در اعصمه کو تمام کرد و چند کو چو کر تعزیه کی برای پو بخو کی طرح
 برای حاصل ہے اقول و بتعین بوجه سابقه مثل روز روشن جلوه نمود پذیرفته که بنا ساختن تعزیه امری
 است مباح و ذریعہ است برای گریه و بکا و احادیث مرویه طریق اہل سنت و جماعت مستند آنهاست انہ
 مخاطب بنظر انصاف قبول حق نماید و از تعصب غنا و باز آید قال الخاطب اول برای یہ کہ تعزیه بنا شک
 خلاف یہ یکمین نہیں آیا ہی کہ غم اور مصیبت کی واسطی کوئی چیز بنانی چاہی کیسکے نام کی ہو پیڑ ہون یا پیغمبر
 امام ہون یا شہید اقول و بتعین بنا ساختن تعزیه خلاف شرع نیست و دلائل ان سابقہ ہوئی
 مذکور شد کہ طالب اور وصول مقامات اخیر بعبان می رساندند کہ قال الخاطب بدعت و بت پرستے
 شرع میں اسی کا نام ہی کہ جس چیز کی دین میں کچھ اصل نہوا و سکو اپنی طرف سی بنا چنا تعظیم کریں اور ثواب
 شہر دین اقول و بتعین انچہ دین مقام افادہ فرمودہ ضبط است ناشی از جعل چہ اہل سنت و جماعت
 بسیار چیز بلا حکم خدا و رسول ایجاد کرده و فعل دین خود ساختند و ترتیب اب بران قرار داد و اکابر ایشا
 امور مذکورہ را مقصود بدعت خارج اکاشند پس ثابت گشت کہ ہر حادثہ بدعت نہواں گفت چنانچہ بالا علی
 قاری و شرح مشکوٰۃ تفسیر کل غم ضلالہ میفرماید ای کل بدعتہ بالرفع و قيل بالنصب ضلالہ قال سفي
 الا هذا هي بدعة سيئة ضلاله لقوله صلى الله عليه وآله وسام من سفي في الاسلام حسنة
 فله اجرها و اجر من عمل بها و جمع ابو بكر و عمر القرآن و جده في عمل عثمان قال النووي البدعة
 عمل على غير افعال ما سبق في الشرع ما لم يكن في عهد رسول الله صلى الله عليه وآله كل بدعة ضلالة
 مخصوص قال الشيخ عز الدين بعباد السلام في آخر كتاب القواعد البدعة اما واجبة كمنع الخمر
 كلام الله و رسول الله عليه و سلم و كمنع دين اصول الفقه الكلام في الحرج التمديل و اما
 محرمة كمنع حبس الجارية و القديرة و الجسمة و الدخ على هؤلاء من البدع الواجبة لان حفظ الشريعة

من هذه البديع فرض كفاية واما مندوبه كاحداث الملبطو المداين كل احسان له يهدى في المبدأ الاول
 وكالاته ويرى بالجماعة العامة والكلام في القايق الصوفية اما مكروهة كخرقه المساجد وترويض المصا
 يعني عن الشائفة واما عند الخفية فباحر اما مباحة كالصاخرة عقيد الصبح والعصر عن الثمينة
 ايضا ولا تغن الخفية مكروهة والتوسع في هذا لما كل المشايخ والمساكن توسع الاطلاق وقد اختلف
 في كلمة بعض ذلك كما قد مضى قال الشافعي ما احدث فاختالف الكتاب والسنة والاجماع فهو
 ضلالة ما احدث من الجاهل ولا يخالف شيئا من ذلك فليس مبذوم و قال عمر رضي الله عنه في قيام
 رمضان نعتت البدعة هذه انهم ازين عبارات بوضوح پوست كبدعت بر چند قسم است واجب و محرم و
 مندوب و مكروه و مباح و غير متردد بدعت مذمومة است و اگر نيز مخاطب هر حادث بدعت محرمه است
 پس با اعتقاد و حسب تحقيق ملا علی قاری حضرت شیخین با حادث تراویح جمع کردن کلام الله و جناب ثالث
 به تجرید جمیع احوال بدعت مذمومه کردند قال الخاطب و میرزا ابی بیه که تعزیه بنا عقل صحیح میں ہی عیب کہتا ہے
 کہ ایک چیز کی نقل بنانا اور اسکی ساتھ وی باتیں کرنی جو اصل کے ساتھ چاہی محض حماقت ہی مثلاً گھوڑی
 تعزیه بنا وی اور اسکی آلی دانہ گھاس لی اور کیرہہ کری تو لوگ اسکو شری بنلا دیگی اسطرح وی لوگی
 شری ہیں کہ حضرت امام کی قبر کی نقل بنا کر فاتحہ اور درود اوپر پڑھتی ہیں اقول و نسبتیں بدفع است چند
 وجه اول آنکہ این حکم معارض است بانکہ علماء اہل سنت تقبیل بر نقل قبر والدین تجویز نموده اند چنانچہ صاحب فقہ
 احمدی نقل الانجام المتفرقات نوشته مسئلہ مان باب کی قدم چو منا مباح ہیں حدیث میں آیا ہی کہ ایک
 شخص نے جناب سالت باب صلعم کی پاس اگر عرض کی یا رسول اللہ میں قسم کھاتی ہوں کہ آستانہ جنت و جوارح
 خسار و نیر بوسہ دن گا آپ فی فرمایا کہ مانگی پاؤں اور باب کی پیشانی پر بوسہ دی اوئی پوچھا کہ اگر مان باب نہ ہو
 حضرت نے فرمایا اوئی قبر جو ہم کہلی کہ اوئی قبر معلوم نہوارشاد کیا کہ دو خط کہیں کر ایک کو باب کی قبر اور دوسرے کو
 مانگی قبر قرار دی کر بوسہ دی تاکہ عاثر نہ ہو کہ فی جامع المتفرقات اتھے و پر ظاہر است کہ حضرت امام حسین ع
 جگر گوشہ رسول ثقلین بہ نسبت پدر و مادر بہتر درجہ اہل اند و ہر گاہ نقل قبر پدر و مادر جائز باشد نقل قبر شہید کر بلا
 بدرجہ اولی جائز و اگر دو فاسق جمع ولا کن جن الغافلین سے ہر انچہ شرط بلاع است با تو میگویم بہ تو خواہ

از چشم پندگیر و خواه ملال : دوم آنکه جناب مولوی عبدالواحد خان بن ابی اللہ مولوی عبدالعلی در سال ۱۲۸۰
 الودہ می نویسد و اینجا بنا بر ثقات شنیده کہ حضرت مولانا نظام الدین محمد قدس سرہ و چشم خود دیده کہ حضرت
 مولانا عبدالعلی محمد قدس سرہ و مولوی محمد الدین محمد عرف مولوی مدین محمد و مولوی انوار الحق و مولوی نور الحق
 قدس سرہ و دیگر علماء فرنگی محل و کاکتہ و مندلی و غیرہ از ملاوہ گاہ تغریہ شریف امام مظلوم علیہ السلام می دیدند استاد
 می شدند و بہر دوست بطرف تغریہ شریف را ذکر وہ البیاض ششوع و خضوع و عجز و انکسار فاختہ می خواندند و عندالاستفسار
 میفرمود کہ تعظیم و افتخار امام مظلوم است زیرا کہ تغریہ شریف موسوم بہ نام نامی امام مظلوم است انتہی چہارم آنکہ در کتاب
 اہل سنت وارد است کہ پیغمبر خدا صلعم در فتح مکہ تصور حضرت ابراہیم را در فون ساخته پس مخاطب عالی فہم صاحب
 ازین فن ساختن تصویر کہ ساختن نگاہ داشتن آن بالاتفاق حرام است محمول بر بقاء است فی فردی خواہ بہر سبب
 و یا حکم جواز مطابقت بعض امور با نقلی صل خواہد و اذ قال مخاطب تیری برائی کہ عرض تغریہ سی و تکوینی ہی کہ کوہ شرع
 او عقل کے مخالف ہی کہ او سکی و دیکنی سے نعم و المہم یا ہوا قول دہستین بنا ساختن تغریہ مخالف شرع و عقل است
 بلکہ موافق است و دلائل آن سابقہ گذشت قال مخاطب سودہ ہی تو حاصل نہیں اقول دہستین بر بہر کہ
 او فی بہرہ از شعور و ارادہ و فہمی نخواہد بود کہ از دیدن تغریہ نعم و المہم جناب سید الشہداء علیہ السجۃ و الشنا پیدای شود و انکار
 آن حکاہرہ است و اگر کسی غلیظ القلب بنعم و نشود مناظر اعتبار را شاید قال مخاطب تم کسی بوجہی ہیں کہ علم او
 کم کن چیزوں کے دیکنی اور دہونی اتاہی آیا فاقہ اور روکی روئی اور پرانی پیچھے کپڑی اقول دہستین ازین جہاں
 کہ در مذہب اہل بیت صلوات اللہ علیہم برای ترک لذت و عشرہ محرم الحرام ہایت آمدہ و شعائر و نمین برہمن قرار
 یافتہ کہ درین ایام مصیبت التیام از اطعمہ لذیذہ و البسۃ نفیسہ اجتناب می نمایند کاش ولایا مخاطب ہم بہر تکلف
 نعم و المہم جناب امام حسین بر پانائید نگارین حضرات را باین امر چہرہ و کار قال مخاطب ورنہائی اور اندہیری اور
 معشوق کی جدائی اور شکستہ جو پیری میں جرد و نعم سید ہوتا ہی یا او سکی ضدین اب سوچو کہ فاقہ کی عوض تغریہ
 و نمین شیر مال و رطل و اہر جاہ و جوی اور و نمین چاہی فاقہ ہو گارین من کلانچ پانی ہر کوئی حیح کر کہ تہا ہی اور پرانی
 پستی کپڑوں کی جگہ خاصی خاصی قبائیں اور گوئی بی ان و نمین ہنکارتیں اقول دہستین بموجب
 مذہب اہل سنت و جماعت روز عاشورائے محمداست و بجا آوردن لوازم فرحت و سرور ہوم عاشوراء از ذلت

او پیر برین تن که تاملی زیارت کی واسطه وجود اقول و بیستین مردود است بچند وجه اول آنکه زنان شرفا
 پیروه نشین در عیسه محرم به جماعت مردان حاضر نمی شوند و پیش نا محرم بالا حجاب نمی آیند و زنان را نمودن
 خود با بنا محرامان نظر کردن بجانبا ایشان در مذنب حق ممنوع است زنان را رانل که بی مقصد در کوچه و بازار
 میگردند مختصا بنیام عیسه ندارد و چه آنها پیوسته بر همین تیره می باشند دوم آنکه شاه عبدالعزیز و ملوی و تحفه نوشته
 و نیز تحریر نظر کردن مردان اجنبی که عیوت نشان بکشون نباشند هنوز هم در ثلثیت بالا جماع ثابت نیست اختلاف است
 انجی سیوم آنکه بوقت استماع خبر رجعت ابلبیت جناب ام سائیه باستقبال شریف برده اند و تقدیر کرده اند که غش
 نمودن کفنی تحریر الشهادتین الحاصل باصول اهل سنت رفتن زنان در مجمع مردان ممنوع نیست بلکه و از ادیدن نشان
 ناره و افتاب و یا اول الا بصار قال الخاطب او علاوه اسکی نقارون اور تا شون می او بری رونق حاصل
 اب خدای واسطه انصاف می که که سبب غم گاهی یا خوشی کا اقول و بیستین غنا و فراسه و در مذنب ابلبیت
 حرام است لهذا خواص این اجتناب می نمایند و افعال عوام مناسط اعتبار را نشاید یکیشن عارا حضرت اهل سنت است
 که با و نونی ندیده باشند و در عوام عادت نوختن نقاره و تاشه از همان جا رسید چنانچه صاحب فقه عشاق
 نقل از صحیح بخاری آورده فخلعت جوهریات لنا یضربن بالدفیندین من قتل من ابای یوم یدر یعنی
 دوف می زدند و ندیدی کردند کسانی را که کشته شده بودند از پدران و از نذر خنی و نوختن نقاره بوقت حفظ قرآن نیز
 سبب گفته اند کافی البدایع و ظاهر است که هرگاه نوختن نقاره بوقت حفظ قرآن و هنگام میان حال شهیدای بدر بر آ
 اعلان جایز و مباح باشد پس نوختن نقاره برای ظلم ظالمان که بلاقوا عدل سنت و جماعت چگونه جایز نباشد
 قال الخاطب چوتی بانی که ایکه اتم او اس تعزیم کی سبب کیل او را تاشا و او چنانچه سبب نظام می آنکه که کول که کید
 او بر خود و صاف یقین چوتی هرگز شب بزی او اگر بالفرض و چار او لیکو اسر کلفت سی در نایا اتوا و کا اعتبار بنیان
 که اکثر کو حکم کل گاهی اقول و بیستین از انعقاد مجالس غرای جناب سید الشهدا علیه التحیه و التثاویه بسیار
 بطور پیوسته این مجالس را هو و باری قرار دادن کار جابل سعادت است والا فایدنا بهر کس میدانند بکرم کلا
 بدلیل کلا که لایه کله بندی از این عرض بیان می آید اول عیسه محرم ذکر توحید و ثبوت نبوت و خیرات انبیا
 و حال مصایب انبیا و او صیور ظلم فزاران سنا فکان هم میان می گردود و هم حال مصایب امیمه و خلاصه و صفا جناب

قرسول

قرصون

قرصون

نبوی است و سه مرتبه خدای جبار ابو بکر مدین شکل اتقی کلامه کنون انصاف باید داد که هزار بار تقوی بخین در مجلدات
 روضه الاحیاء جذب القلوب از کجا بر آید و هزار در هزار با ساضن قیود چندان جایگزینشت بقولی بتلاسم
 هزار دن قبرین شمس که کما فی الدنیا و درستی هومین او و همو که حبشین حیتیه می بسیار که کما فی الدنیا است و ابی بعدتر
 کس طرح هزار دن قبرین بنی لک کیا فرشته نقاله هر گویای پرتی بن قال المخطب اس مقام میں سنای
 که بعضی حق یون گفته پس که امام کی ای مثال ای جسی آفتاب با وجود هونی ایک مقام کی سب جگه دسکی روشنی و جوی
 کیابات بڑی قابلیت خراج کی سوال در جواب میں و آسمان رات دن کفر قی اول قیاس غایب کا شاپر و
 نہیں و سری حضرت امام شکر وجود کرتی تھی جو شمسیتها قبر هونی کو جس لازم می ایک جسد لاکه عکاسه تقییم نہیں ہو سکتا
 اور جیسا امام مثل آفتاب کی اس جہا میں جلوع اور ظاہر تھی تب و جسم بار و ح ایک وقت میں ہر جگہ ہوجو و ہوتا تھا
 اب بعد فوت کی کہ کرم غرب آفتاب کا پکڑا خوب ات کو دھوپ کھنے لگی اقول و یہ سنیں مدفع است بچند و
 اول اینکه انجی مخاطب گفته از طرف خود تراشیده گوی ازل حق نگفته کہ باقول قبر تعلق روح پاک یا جسد شریف حضرت
 بود است دوم آنکہ جسد مبارک جناب سالت آب صلعم ہزار مرتبہ منور از جو شمس بود و چنانچہ ہولوی سلامت اللہ
 در تحریر الشہداء تعین فہشتہ انجی تعلق جسم شریف است اینست کہ از پس پشت بچو پیش و دور شب تاریک مانند روز و
 میدرد و این تنویر دلیل است بر اینکه بدن لطیف و عظیم لطیف کو بار و جسم بودہ کہ کار فرائی تضار شریف و روح
 مقدسہ ترکیب ادہ ابواب انوار طلق بر روی آن کشادہ اتھی و آنحضرت بھی حضرت امام حسین فریدہ حسین
 و انانہ پنچمین صورت جو شمس ای ابوات جناب شہداء علیہ السلاطین و الشاہچہ نسبت سیوم آنکہ دفاتر ای علماء
 مکہ معظمہ در جہ رسالہ غایۃ المرام ۲۴ مرقوم است نعمیجبالقیام عند ذکر و کاد تہ صلعم استحسنہ العلماء
 الاعلام و قیام الدین الاسلام فذکر و اعند ذکر و کاد تہ صلعم علیہ اللہ و صلعم حضرت و حانیۃ
 صلعم فتنہ لاک یجالیہ علیہ و القیام و ہر گاہ در ہزار بار مجاہد شریف حاضر شدن روح پر فتوح آنحضرت
 صلعم جائز باشد حاضر شدن روح مبارک جناب حسین در غرا خاندان بعد است قال المخطب او ہر شمس و چو
 کہ امام کی بی چو تیرین بن یا جوی اگر تم بھی ہو تو کہد و کہ ہونی پر رخت کہ ہم پیش او کہین اقول و یہ سنیں
 در مباحث سابقہ بقصیل یہ جہتا متراخ کشت کہ این ہمہ بقول قبر ہستند عن تقوی و جہا

در خانه نایب پرده کشاده شد و بنات عایشه بنظر آنحضرت افتاد و گفت چه چیز است این ای عایشه گفتم دختران من وید
 در میان آنها کسی که بر آن در جناح بود از رقعۀ مادر خسته گفت این چیست که من می بینم در میان آنها گفت اسب
 گفت چه چیز است که این را بر اسب است گفتم هر دو جناح او گفت اسب ابجناح چه کار گفتم یا نشنیده که برای حضرت
 سلیمان اسبها بودند که جناح او داشتند پس خندید آنحضرت تا آنکه دیدم من ندانم و آنجا آنحضرت صلواتم انتی از همه
 لطیف تر آنکه شیخ عبدالحق و بلوی و شرح مشکوٰه و تفسیرات بنات رخصتی هست الخ پس باقیه آن محبت
 اهل سنت جماعت اولیاء مخاطب انساب که لعب بنات اشعار خود سازند و حمیدری که از علماء کبار و
 محدثین نامدار حضرت اهل سنت جماعت میباشد کتاب تطایح بین صحیحین از عایشه روایت کرده که گفت
 کفّ العیب بالنبات عند البنی و کانت لی صواحب یلعبن معی فکان رسول الله اذا دخل بیتهم صله
 فصر یحین فیلعبن معی یعنی من لعبتهای که بصوت دختر می سازند نزدیک پیغمبر باری میگردم و چند دختر
 مصاحب خود داشتم که آنها را ملول و لعب با من میکردم چون جناب نبوی تشریف فرمای شدند آنها
 بحجّه پنهان شدند پس آنحضرت ایشان را بسوی من وانه میکرد که آنها با من بازی نمایند پس مخاطب
 مؤمن است فعل ام المؤمنین ای او کافی است و اینکه بعضی از سنن بیان گفته اند که عایشه در هنگام لعب بالنبات
 نه سال داشت و مکلف نبود خطاست چه دختر نه ساله نزد اکثر فقها بالغه میباشد و ماقطع نظر ازین میگویم
 که هرگاه پیغمبر خدا که شارح شریعت بود و تجویز لعب نمود و اجازت داد پس دیگر چه کلام باقی ماند اطفال خور و دل را
 اهو و تمیز بعبادات میکنند بحضرات قال الخاطب لوسی ہی تم ہی بهو فوق اتنا ہی که ده چوئی نادان لڑکی
 پس او را تم پیر نابالغ اقول و بستمین کلام بی نظامش بچند وجه بدفع است اول آنکه ساختن نقل قبر
 والدین از دست خود و بوسه دادن بر آن بجای اهل قبور بارشاد حضرت رسول مقبول صلواتم جایزه است
 کما مر پس اولیاء مخاطب پیر نابالغ باشند که اجازت دهند و عمل کنند و التشیع می نمایند آنچه متشعشع
 بنی است طعن بر وی نمودن از دخیل طعن آن طعن بر رسول خداست قبح آن قبح آن تشیع و راست
 قول و الضحکه انکاری باز دعوی دین او داری دوم آنکه در کتاب الایله الخیرات تصویر بیت اسد
 و مدینه منوره و انبیا و جنات و یقع نقل قبر و نقل روضه مبارک حضرت رسول خدا صلواتم نقل قبر آنحضرت

و قبر شریف منقوش بر سران این عبارت مرقوم است هذه الصفة الرضفة المسماة التي دفن فيها
 رسول الله وصاحبها و در مزارع الحسنات شرح دلائل الخیرات گفته فایده و ذکر و تشریف و زیارت که زیارت
 بکنند این مثال را کسی که قدرت نیافته است زیارت عین و صفه مقدسه و مشابه و بکنند این شکل از روی بیست و شش
 بوسه نذر آن از غایت محبت و پیغمبر شوق خود را و اکثر بزرگان برای این شکل مبارک خواص و برکات بسیار ذکر
 کرده اند و تجربه و آرد و انداختی با عباد قول مخاطب در حق مصنف دلائل الخیرات و مزارع الحسنات و اکثر
 بزرگان محول الیه می توان گفت ویسی بی تمیمی بود فرق تناسلی که ده چوئی نادان ترکی بین او تمیمی پیرایه
 سوم آنکه تعظیم و تعزیر مثل تکبیر خشت و گل سبزه و مانند تعظیم کاغذ و جلد قرآن و کتب صحاح احادیث ساخته و دست
 خود نه است و سنگ آن جابل بلکه پیرایه قال الخاطب او پوچو تو وصل من و هم که هند و دوشی بی که دی بی
 بنا کر کی مورثین اینی بانه سی بنا کر خوش بوئی بین او بجای اصل که پوچتی بین اقول بیست و شش و درین
 افاده خود خطی است ناشی از جابل یا تجابل چه هنوز تصویر ذی روح ساخته پرستش آن میکنند و در تشریف نه تسویر
 ذی روح و نه پرستش آن اگر عباد ابا کسی تصویر ذی روح سازد و عبادت آن بکنند از بقعه اسلام خارج
 خواهد شد و پنهان کرد تعظیم امر دیگر است و پرستش امر دیگر چنانچه قاضی عیاض در شفا گفته من ای اولادی
 ولی یقر قیاسا و ثبت لا اله الا الله تعالی لا اله الا الله و در فتاوی حالگیری نوشته فلیتوجه الی القاب و مسلم
 فیکف عنه اسه الی قوله ولا یضع یدیه الی جدار التریة فهو اهیب و اعظم للمحرمه و یقف
 کما یقف فی الصلوة و یدخل و یدنه الکریمه البهیة کانه نایونی لحداه عالمه یدمع کلاده کذا
 فی الاختیار و شرح المختار انتهى و شیخ عبدالحق در جذب القلوب آورده و در وقت سلام آنحضرت صلی الله
 علیه و آله و سلم و توقف در آنجناب با عظمت دست است بر دست چپ نه چنانکه در حالت نماز الخ و الاقل
 که قیام برای اولاد آنحضرت و توقف در آنجناب مثل توقف حالت نماز آنحضرت می خواهد بود و هو المطلوب اگر
 خواهد مخاطب این توقف عین نماز قرار دهد و خود را از پرستش غیر خدا بکفایت پرستش می سازد قال الخاطب
 سوخته دارا و نسی بی زیاده احمق بین بوئین در کناری قبر ذکی صورتی نقل گیتی بین قبر کاظم صورت
 کبری غرض ایسی با تو نمین یه هند و وکی بزی بهائی بین طوقه ماشای هند و و نوبستی بین که ویکو و پنهان است

سورت بنائی میں اور تعلیم کرتی ہیں اور آپ کو نہیں دیکھتی کہ ہم انہی کیا کم ہیں ویسی بات ہوئی کہ آپ کو سب سب
 اور وہ کہ آج تھو انہی میں انہی میں لیکن یہی کہی ہوئی اقول و بہستین اہست ازینہ و زیادہ احق
 بہست کہیو نہ و تین در کنارہ شیخین کے قبر و کی صورتیں نقل کرتے ہیں قبر کا مرتبہ صورت سی کتری غرض ایسے
 بانوئی یہ ہند و کی بڑی بہائی میں اسطیک کہ ہند و ون فی صورتیں بنا کر زمین پر رکھ دیں اور یہ حضرات
 نقول قبر شیخین اپنے کتابوں میں لکھے ہیں کہ میں طرفہ تماشا ہی ہند و کو ہستی میں کہ دیکھا اپنی ہاتھ سی صورت
 جاتی ہیں اور تعلیم کرتے ہیں اور آپ کو نہیں دیکھتی کہ ہم انہی کیا کم ہیں ویسی بات ہوئی کہ آپ کو سب سب سب
 آج تھو انہی میں انہی میں لیکن یہی کہی ہوئی اقول و بہستین اہست ازینہ و زیادہ احق
 تغریہ کو حضرت کی محبت سی بنائی میں اور او کی دوست میں بڑی ہوئی احق میں کہی دوست نہیں ایسے لوگ
 امام کی دشمن میں اقول و بہستین بناسا فنن تغریہ امر است مباح و ذریعہ ایست برای گریہ و بکا و ظاہر
 بحال الظاہر ان البکا علی صاحب الحسین من امة المحبة وهو المقصود والنفع علیہ المملو اب
 ساری عن اصحاب العصمة سلام الله علیہم اجمعین من لم یفرح بفرحنا ولم یحزن بحزننا
 فلیس منا قال الخاطب اگر امام کی محبت میں سچی ہوئی تو او کی وضع و اطاعت اختیار کرنی اقول و بہستین
 الواقع محبت کامل و خالص نہایت کہ جمیع امر انحضرت تابع باشد چنانچہ جناب ملا محمد رفیع واعظ اعلیٰ اللہ مقامہ
 فی العلین ابواب الجنان میفرماید در کتاب تلمیذ فی از امام جعفر صادق امر و است کہ انا لاعداء الرجل مننا
 حتی یکون یجمع امرنا متبعا ویدل الاوان من انبیاح امرنا وادادته الودع فاشرفنا ویدل اللہ
 وکیلا واعداءنا باعدی عنکم اللہ ملخص معنی انکہ ما کسی امور نیچے شماریم تا وقتیکہ جمیع امر از تابع باشد و انجملہ
 ویرغ یعنی اجتناب از محاربت است اپن پورا بنیفت راستہ گرویدہ خدا شمارا رحمت کند و باین ترتیب اگر کسی جنگ
 دشمنان یا رخصتہ و مجروح سازیدند ای تعالیٰ قدر و منزلت شما را بلند گرداند انتہی مگر مخاطب الامام باین تحریر
 مغرور نشو و وار باین ووشل عمر الخاطب حق ہونان فاسق بان درازی نہاید چہل محبت بارکتاب حسبت
 فی انجاء جمیع میگردد و چنانچہ شیخ عبدالحق بلوی در کتاب ارج النبوی صفحہ ۲۶۸ آورده تاحصا کشا و شدہ اقسدہ
 و اطہر بسیار از ان قلوبہ و ن آورده و غیر بسیار بخت و عبد الدین غارم دی از مسلمانان و اما کا ہی بترتیب

یسبب الشیخین فالتفت فاطمة الیهما فقالتا تو خداوندی قالالا فابنته هذا عورانی حکایت
 طویلہ انتھی قال الخطاب یعجب محبت ہی ہزاروں روپی بی حکم خدا اور رسول کے اینٹ مٹی یعنی امام بارہ
 اور برک بانس بنیہ تخریب میں چوہٹ کرتی ہیں اور سید و نکو و کیتی ہیں کہ پہوٹی ٹوٹی مکانین پڑی ہوئی فاقے
 کے کچھے ہیں کیوں نہ ہو دوست ایسی ہی چاہیں غاک میں ملا دیں اور برک بانس میں لگا دیں برفراز جسد سیر
 ندین نہ کہ ملا دیں اقول یہ مستعین انچا فادہ نمودہ دفعہ است بختہ جلال انکامل سنت جماعت بصرف
 مہلکہما خطیبی خانہ ہا جنشت و گل طیار کردہ اند و دربی خانہ و دیگر کمالات محفل میلاد شریف می کنند
 و صد ہار و پیر تقسیم شیرینی و انعام خوانندگان مولد شریف خرچ می سازند و بحال فلاس سادات ذوی الاحترام
 کہ ارامات شان اپنے غلام ارامات ذات مقدس خود قرار دادہ تو جی نمی آرند و برای عمل مولد خواص مایان
 نمودہ اند فالجواب چنانچہ صاحب فتاویٰ سیف مسلول مندرجہ رسالہ غایۃ الاحرام صفحہ ۲۴ و ۲۵ می فرماید
 نمودہ و محفل مولد شریف بتعین یوم اینست کہ قسط المانی در خواہد سبب الدنیہ نوشتہ گفتابین جزیری کہ ہر گاہ ابوب
 کافر کہ در قوم آن قرآن نازل شدہ بسبب شئی گردن شب مولد بنی صلح و عذاب تخفیف یافت پس چه باشد
 حال مسلم و حد از امت آنحضرت صلعم کہ خوشی کند بولد او خرچ کند و محبتہ و اپنے ہمسر قسم بخورد کہ بخواد بوجہ جزا
 او از خدای کریم مگر اینکہ دل خواہ فرمود او را افضل عمیم بخداست نعیم و اہل اسلام ہمیشہ محفل میکنند روز ولادت و ولادت
 می سازند و در شبہای اول تصدق میکنند با انواع صدقات و اظہار سرور میکنند و دیگر گیساز یاریت سازند
 و بخواندن ہولہ کریم اہتمام مینمایند و از برکات و ہر گونہ فضل عظیم بر او شان ظاہر میشود و تحریر کردہ شدہ ان
 خواص کہ انان است و آن سال و نوید است بحکمت حصول طلبہ لہ بعد رحمت کند بر سیکہ شہای مولد بارک
 عید سازد تا کہ صمیمہ سخت رسد بر سیکہ در ول و انکار باشند انجا انہو اسبب نیہ ترجمہ نمودہ شد و محمد بن علی
 در سہل الہدی و الدینا و انہا فظا ابو الخیر سخاوی نقل کردہ کہ عمل مولد شریف بعد قرون ثلثہ پیدا کردیدہ ان بعد
 اہل اسلام و در سایر اطراف و شہرہای کلاں چشتہ و شہر مولد بحال کشفہ طعام و صدقات و انعام سرور و زیارت
 و دیگر ہوا و اہتمام بخواندن ہولہ کریم کردہ می آیند و از برکات و براوشان فضل عظیم ظاہر شود و و از ان جزیری
 نقل نمود کہ انست ان سال و نوید است بحکمت حصول مولد از ان بن کثیر نقل نمودہ کہ صاحب سہل نقل

در هیچ الا اول محفل مولد کمال تکلف نمی نمود و این وجه برای او مولد تصنیف کرده و امان بران عمل پیش
 کرده اند که از او شان حافظ ابو شامه او ستاد نووی است این جویری گفت نیست در آن مگر غم شیطان
 و مضبوطی ایمان علامه بن طغرل گفت محبان بنی صلم در خوشی مولد وایم با ساختن اندر قاهره از او شانت
 ابن فضل او ستاد ابو عبد الله النعمان قبل از جمال الدین عجمی و یوسف بن علی الشامی و منصف البشاره و ابو موسی الرزبی
 و صاحب بل الهندی و الرشاد و اوقات این اکابر و خوش گردیدن بنی کریم صلم و تاکید بران در مقامات بیان نمود
 گفت که امام بطاح در فتوی نوشته که درین شب جمیع کردن مردمان و خوراندن آنچه جایز نیست خوردن آن
 و شغول اندن آنچه جایز نیست شغول آن و دادن بخواننده در خوشی مولد بنی کریم صلم این همه جایز نیست و بکننده
 آن ثواب بر قصد نیک خاص نیست بفقرا مگر و فقر ثواب داده است آنچه دریم آنکه خدمت مساکین سادات
 عظام آنچه در ماه محرم احرام و غیر آن از طرف سادات ذوی الاقتسام و مومنین خالصین بظهور آید بایست
 شهرت شرفی از بیانست و احدی را مجال انکار آن نیست بلکه فی الاصل انقاد مجالس مصایب جناب خالصین علیها
 علیه التحية و الشان بنی کریم و صاف خدمت گذاران سادات عالی درجات گردیده باعث بسنی امور نیکو گردیده و ایوم آنکه
 بنا ساختن امام باژده و تفریه امر نیست مباح و ذریعه ایست برای گریه و بکا و گریه در مصایب جناب امام حسین
 سنت پیغمبر خداست که امر را اگر اندر نور الانوار نوشته که لایزاله الواجب فیه و واجب پس صرف زور
 در تفریه داری و تفریه لازم با نه داخل عبادت است نه شامل اسراف کار غم مخاطب قال الخطاب و ارباب
 سبک و اگر دین پس کس سنت او را مباح کی گزنی کی چه قباح شرعی لازم آوی تو او سنت او را مباح کا
 چون لازم هوای اقول پیغمبر این آنچه افاده نموده ناشی از تلبیس ابلیس است چگونه میتواند شد که از سنت
 پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله قباح شرعی لازم آید هذا بهتان عظیم و ظاهر کمال الظهور و من لم یجعل الله نورا
 فما له من نور و مباح در حالت قباح شرعی مباح نمی ماند اگر کوئی که مراد از لفظ سنت سنت
 خلفای اهل بیت سلف است که کای بر این هر دو معنی اطلاق کرده میشود گویم او را معنی متبادر از لفظ سنت ین
 مقام سنت پیغمبر خداست و م سنت خلفا و طریقه سلف اهل سنت متضمن پس مقصد است و لن یصلح
 السطار صا الفسد الدهر و حجت آنهاست قال الخطاب چه جای اوس خبری که جسکی شرع بین

کچھ اصل ہوا قول و بنستین اصل تفریہ شرع ثابت است کہ است ذکر قال الخطاب الفرض اگر تفریہ
 بنانا اصل شرع میں مباح ہو تا وہی اب حرام ہو تا اس واسطے کہ تفریہ کی سبب بڑی بڑی گناہ ہونی لگے
 اور شیطان کا بازار گرم ہوا قول و بنستین انچہ افادہ نمونہ تفریہ میں نیست و نہ از تفریہ داری صد
 امور غیر احصا یافتہ و نہندی از ان سابقا بمعرض بیان آمدہ فلا تکن من الغافلین قال الخطاب و انک
 کہو لو ہوش سہا لو کہ بڑا گناہ زنا ہی جس کا یہ حال ہے کہ جتنی حرام کار سال بہرین اپنی مراد میں پاتی ہیں تفریہ کی
 بدولت اس قدر دس رات دن میں کاتی ہیں قول و بنستین لعنہ اللہ علی الکاذبین فاسقان ملعون و
 شاہان بازاری کہ غیر از ناکاری کاری ندارند از غرہ محرم احرام بدولت فرزند حضرت خیر الانام از غنا و زنا
 دوری جستہ تا ناخن سینہ در ہم گزیر گزیر دین افعال ناروا نمیکردند فضلا عن المؤمنین قال الخطاب
 بیگانی جوان مرد و عورت کا ایک جامع ہوا کہ میں عقل اور شرع میں درست ہی اور ایمان جب کثرت سی ہوا
 ہوا تو مرد و عورت کا بدن ملنا ضرر ہوا قول و بنستین فتن زنا ان شرف و محفل مردان کہ
 کذب بہتان است و اگر ایسا نازنان عوام بچہای رشتہ باشند و شانزادہ تہدید باید نہ کہ مانعت تفریہ دانست
 قال الخطاب قبول کیا کہ تمہاری عورتیں نکجست میں اگر جب کم نکجست بھیراج رچوڑ بن قول و بنستین
 قبول کیا کہ تمہاری عورتیں نکجست میں اگر جب بہ نکجست چوڑ بن چنانچہ اکثر وادات میں ہم بتقریب یارت
 قدم شریف بمقام شاہجہان آباد و جندہ شاہجہان پور و چلہ امر و بہ جلوہ ظہور پذیرفتہ قاعدتہ و ایسا
 اولی الابصار قال الخطاب ابھیان سوچو کہ اگر تہہ کوئی کہ اپنی عورت کو جو بڑھیاں ہوں نماز
 جماعت میں عشا کی وقت پہنچا و روی سبکی پہنچا سجد میں نماز جماعت پڑھ کر سلام پھیرتی ہی چلی جاوے گی کہ
 معلوم نہ ہو کہ کون آیا کون گیا تو ہم کوگی ایسی بات میں ناک کٹ جاتی ہی اور اشرف تو کی بی بیان کہیں
 مرد و عورتیں ابھرنیں آتے ہیں سووی تفریہ کی و تو نہیں جس رات بہر ہزار دن آوینے کی مرد و عورتیں پکار
 طرفہ و شنی ہو رہی ہی اور سب لوگ لچھی بری کافر مسلمان موجود ہیں تمہاری بیویں بیٹیاں ہاتھ سی
 ہاتھ ملای کنہی ہی کندہ ہار گرتی کیلئے خزانہ زیارت کی بہانی بڑی پرتی ہیں اور بعضے قرعہ ساق اپنی سارے
 ہی ایک کٹکتی ہیں بہلاہم تہہ پوچتی ہیں کہ یہاں وہ ناک از دہات کی ہو جاتی ہی کہ کائی نہیں کٹتی یا وہ تہہ تہہ

کہ قیامت تک کوئی یا جوچ ماحوج نہیں کر سکتا کیونکہ خود اونداجو تیری غیرت نگری اسکی ایسی ہی
 سبقتی چاہتی ہے جو تیری در سے آشنا نہواہ مثل سگ اوسکو در بدر دیکھا اقول منہ پستین میں ہیں
 بیٹیان تمہاری ہیں جو ہزاروں آدمیوں میں گندہی سے گندہا رگرتی کیلئے خزانہ زیارت کی بہا قمر سنا
 ساتھ لے پرتی ہیں زیارت کا جسٹی شریف کی بہانا ہی مقصود اصلی در وصل ہاتھ میں لانا ہے
 فراتر ما و صد ہا عورت اپنی پر صاحب کی عنایت سے لشرف حمل ممتاز ہوئیں تو جو باطنی سبب کچھ
 پایا پر سلسلہ پیری مرید کی طریقہ بی حجابی ہاتھ سے نڈیا آفرین خدا فرین و سلسلہ پیری مریدی کہ بالبدانہ عورت
 اور زمانہ آنحضرت صلعم اور صحابہ میں رواج اسکا نہیں تھا باوجود صف مشتمل ہوا ایسی ایسی خرابیوں کی نمود
 اور کسی عالم نے اسکی انقطاع میں ایک سالہ مختصر ہی تجویز کیا فاعتبر وایا اولہ الا بصار
 قال الخائب اور بڑا گناہ خانہ جنگی ہے وہ بھی تفریق کی سبب کثرتی ہی محرم کی سپاہی مشہور ہیں اور محرم
 کی بدلت جبقتل شہر لکھنؤ میں ہوتا ہی سبب جانتی ہیں رس روز کے قصی قضی اپنے دل کو
 محرم پر اور شاکر کہتی ہیں اقول وہ سستین فاضل دہلوی در رسالہ الشہادتین آوردہ و خارج الحاکم
 وصحہ عن ابن عباس قال وحی اللہ تعالیٰ محمد صلعم انی قلت یحییٰ بن مکر کیا سبب میں
 الضوا فی قاتل بابن بکتک سبعین الفاً وسبعین الفاً ازہیں جاہست مخالفان ایہ
 درین ایام زیادہ تر سبب ہی خود ہا میر سندر و شہر لکھنؤ سے اللہ عن الفتن نام خانہ جنگی عشرہ محرم حکم
 عتقاد اور دہلیا رخا الف خوف دست درازی و زبان درازی علوم بجانہ ہا ستواری میشو و بعض
 ترک سکونت دہ روز نمودہ بقصبات قریات قرب جو ارا انتقال فی غایت قال الخائب و قطع نظر گناہ
 کفر اور شرک کیا کم ہوتا ہی کہ ہزاروں خلقت تغریکو سب سے کڑی پرتی ہیں راو سکی گی کڑی ہو کر منت ہر اد
 مانگتی ہیں کوئی وہی اسبات پر سہرہ نشان چڑتا ہی کوئی جاہل عرضی لکھا کہ بکربانس میں لگتا ہی کی ہر
 زبانی ہی بیٹیا مانگتا ہی اور بعض احمق اوس لکڑی کہا چون پر کہ جسکو گرجی نہ سردی او میں جان بیک
 مورچہ لے لے گنگا پر شاد کی طرح کالکا کی مورت پر سی مکینا مانگتا ہی علی ہذا القیاس مہریت رسوما
 کفر کی ہوتی ہیں اگر ان سبکبایان کیجئے تو ایک بحر طویل ہی اقول منہ پستین میں چا فادہ نمودہ مد فوع است

صورت پیدا چون اینقدر گفتم او بماند هیچ نتوانست گفت انقی چهارم آنکه بر تقدیر تسلیم شود و آنها را راه تعظیم بود
 نه بار او عبادت پس موافق اکثر علماء و مجتبیان و باعث لوم نباشد در کافی که از کتب معتبره و فقه حنفیه است
 گفته ذکر الصلوة الشهدیه انه لا یکفر لهذا السبح لغير الله لانه یرید به التحیة دون العبادۃ
 و شرح اشباه و نظائر گفته اکثرهم هو ای السبح علی وجوه ان اسرار به العبادۃ یتکفر ان اسرار
 به التحیة لا یتکفر لوم علیه فی ذلک پنجم آنکه بر فرض تسلیم معارض است تجویز بعضی علماء اهل سنت
 سجد را برای پادشاه جمجاه اکبر پادشاه صاحب تاریخ بدایونی که از علماء اهل سنت است در منتخب التواریخ
 آورده که قاضی نظام بخشی ملقب بقاضی خان از ولایت بدخشان است نزدیک کوی که کان لعل دارد
 در علوم مبتنی شاگرد مولانا عصام الدین ابراهیم است و پیش ملا سعید استفاده کرده و از تصوف چاشنی
 دهر و تمام داشته در طریقت مرید محمدی اعظم شیخ حسین خوارزمی است و بطفیل خدمت اهل معنی اعتبار
 صورت تمام حاصل کرده بود و مرتبه که در بدخشان داخل امر بود و چون به بند آمد در ملازمت پادشاه
 رعایت بیشتر از اندازه یافت او را اول قاضی خان بعد از آن غازی خان خطاب اند و توضیح زبان
 خوش تقریر بود و تصانیف معتبره دارد و از انجمله در اثبات کلام و بیان ایمان و تحقیق تصدیق بشرح
 عقائد حاشیه اردو و در تصوف سائل متعدد و تصنیف و تالیف نموده بین هفتاد و سالگی در او ده و سینه
 نه صد و نود و دو و در حقیقت پیوسته اول کسی که اختراع سجد پیش پادشاه کرده در فتح پور او بود و ملا عالم
 کابلی بحسرت می گفت در این که مخترع این امر نشدم انتی کلامه و این سم و در خاندان علییه عالیته میو تیا جوس
 پادشاه جمجاه شاه جهان پادشاه انالاند بر مانه بر اورنگ سلطنت جهان بانی ستم و جاری بود و ابو طاهر
 در شاه جهان نامه می گوید نظم درین خاندان شرف رسم بود به بهنگام تعظیم شاهان سجد به شهنشاه
 روشن حق پرست به هماندم که بر تخت شاهی نشست به لبش درفشان شد باین حکم باز به که از
 مردم کنند اختر از به شهنشاه با حق نجست اشتراک به که سجد بود و خاص یزدان پاک به رسانند از آقا
 دولت بعض به که تعظیم این دو دمان ست فرض به اگر شاه او سجد و او را با به نیزین جوس از نه مردم
 بجا به زمین جوس اسرار و حق شناس به پذیرفت آنهم بصدالتاس به زمین جوس تا مشته به با سجد و به

نگر و بدینسان مقرر نمودند کہ لب را رسانند بر پشت دست و نہ سازد رخ از خاک جانی نشست
 زمین بوس این از اہل حال و ہر سادات و ارباب فضل و کمال بہر گوشہ نشینان آئینہ صاف بہمنو
 ازہ قدر وانی معاف و ہر وارہ عجیب تر آنکہ بشیرین غیاث المریمی کہ در فقہ شاگرد ابو یوسف قاضی
 صاحب ابو حنیفہ بود قائل است باینکہ سجدہ شمس و کفر نیست یا قوت حموی در کتاب جمیع البلدان مسیگر
 بشیرین غیاث المریمی صاحب الکلام مولیٰ زید بن الخطاب اخذ الفقہ عن ابی یوسف صاحب ابی حنیفہ
 تراشقتل بالکلام و جرح القول بخلق القرآن و حکے عنہ اقوال شنیعہ کہ قوله ان السجود
 للشمس و القمر ليس بکفر انتہی ششم آنکہ از سجدہ کردن عوام بنا بر تفریہ چگونہ ممنوعی تواند شد
 بلا تشبیہ اگر کسی پیغمبر خدا صلعم یا قبر شریف آنحضرت سجدہ کند آن سجدہ کند و کافر نخواہد شد و پیغمبر
 آنحضرت صحرانی توان گفت و علماء را ہمین قدر پس است کہ سجدہ کنندگان اتہدید نمایند اینکہ در پی
 مانعت تفریہ واری در آیند مگر زبان حقیر مخاطب درین معنی بسی گستاخ است چنانچہ مولوی نجم الدین
 قنوجی مولد خانہ و بنی خانہ را از بت خانہ تعبیر کردہ صاحب غایۃ المرام بجا آن سیغریا پیلان شعاعین
 تفصیل و تفسیق جملہ فقہاء و محدثین اولیاء متقدمین و متاخرین متجسین کے او مانت اور ہر حقار
 آنحضرت صلعم کی ہر اسر مذکور ہی اور اطلاق بت کا آنحضرت صلعم کی طرف کیا ہی مولد خانہ و بنی خانہ کو
 بتخانہ قرار دیا ہی جیسا کہ پیشوای اہل خلاف عبد الوہاب فی صنم کہ قبر شریف آنحضرت صلعم کا نام کرنا
 جو جسکے جبین آئے کسی چاہی خدا کو برا کہے چاہی بجناب پیغمبر صاحب کی بی ادبی اور گستاخی کرے
 کوئی پوچھنی والا نہیں ہے اگر جریمین شریفین یا دیگر بلاد اسلامیہ میں کوئی منکر ان جنوات کا ہوتا تو
 جو دیکھتا عبدالحی ساکن نبوتی نے توڑی ہی شوخی مکہ میں کے تھی اور صرف اس قدر کہ اسکا تہا کہ حقیقہ شافعیہ
 مالکیہ حنبلیہ کو ہم نہیں جانتے ہیں ہم محمدی ہیں اور ہدایہ اور شرح وقایہ وغیرہ کتب فقہیہ کو ہم نہیں جانتے
 ہیں علمای مذاہب را بعدنی فتوا اسکے کفر کا لکھ کر سرائی وائی تجویزی تھی کہ جب تک قبہ نہ کری متلاک
 چنانچہ فتوا علما مکہ شریفہ موجود ہی انتہی چون کیفیت سجدہ کہ امری عظیم بود و از زبان این جنس
 اکنون دو امر باقی ماندہ یعنی گنس الی کہ امریت تقطیع و حاجت طلبی کہ عبارت از استشفاع است

ما قبل ازین پیغمبر محمد صلوات الله و سلامه علیه تنو سل می شدیم و ایام خطایس بشفاعت آنحضرت
 باران عطا میفرمودی بما الحال پیغمبر خود عباس ضر او سیله می سازیم و امید عطا باران بدرگاه تو
 داریم بعد از ان خدای تبارک تعالی رحمت بی نهایت مرحمت فرمود اتمی ثالثاً بطریق تنزیل و
 تسلیم می گوئیم که اهل سنت فقره یا شیخ عبدالقادر جیلانی شینا در او وظیفه مقرر کرده برای آن خاصاً
 و در باب سرعت اجابت دعا نقل کرده اند و مولوی فضل رسول بدایونی در رساله خود بجا ازین رو
 اصرار دارد و قال الحق الجواب ان العاقل انما يعرف الحق بشيخ عبدالحق در مدارج النبوة صفحه ۳۳۳
 نوشته که ابو جعفر امیر المؤمنین مناظره کرد امام مالک را در مسجد رسول سپس فرمود ايشان امام مالک
 رحمة الله عليه است کن و از خود را با امیر المؤمنین در مسجدی زیر آن حق تعالی را در بخت و خسته است قومی و گفته
 لا ترفعوا اصواتكم فوق صوت النبی الا کثیر و مع کرده است قومی دیگر و گفته است ان الذين
 يغضون اصواتكم الاية و زم کرده است قومی دیگر و گفته ان الذين ينادون من وراء
 الحجرات الاية و بد رستی که مرست و غرت رسول بعد از فوت پیغمبر مرست او در حالت حیات
 پس زاری کرد و خاموشی کرد ابو جعفر بعد از ان گفت ابو جعفر با ابا عبد الله در دعاء و قبله آمد یا
 رسول خدا صلعم گفت مالک چرا روی سبک دانی آنحضرت وی صلعم و حال آنکه وی وسیله است و وسیله
 پدید تو آدم صغی الله بر فرقاست و روی از روی و شفاعت طلب اثن از وی اتمی و تشفع
 جناب امام حسین بفاد حسین صلی الله علیه و آله و اما منته استشفاع بحضرت رسالت ماب صلعم است فافهم و لا تم
 خامساً در کتاب کشف الغطاء عن احوال الموتی مرقوم است اما استدعا باهل قبور و غیر بنی ماضی الله
 علیه سلم یا غفر بنیاء علیهم السلام منکر شده اند از بسیاری از فضا گویند نیست زیارت بگریه رسانیدن
 نفع با موات بدعا و استغفار و قابل گشته اند بآن بعضی از ایشان ظاهراً است که از فضا آمانه قائل
 مسمع و ادراک میت از قائل بخوارند و آمانه منکرند آنرا نیز انکار کنند و آن امر است ثابت و تهر
 نزد مشایخ صوفیه از اهل کشف و کمال یا آنکه گویند اکثری را فیوض فتوح از روح رسیده امام شافعی
 گفته که قبر امام موسی کاظم تریاق مجرب است و اجابت دعا را و حجت الاسلام گفته هر که استدعا و کرده شود

بوی در حیات استمداد کرده شود بعد از مات و امام رازی گفته چون می آید از نزد قبر حاصل میشود نفس او را
 تعلقه خاص بقبر چنانکه نفس صاحب قبر را بسبب این دو تعلق حاصل میشود میان هر دو نفس تعلق بالیتم
 و علاقه مخصوص پس اگر نفس مزبور قویتر باشد نفس ائمه مستقیض شود و اگر بعکس بود برعکس شود و در هیچ
 مقاصد ذکر کرده نفع یافته می شود و زیارت قبور و استغاثت بنفوس اخیال از اموات بدرستیکه نفس مفارقه
 تعلقه هست ببدن بهتر می که دفن کرده است و آن پس چون زیارت می کنند زنده آن تربت را و متوجه میشود
 بسوی نفس سیت حاصل میشود میان هر دو نفس ملاقات و فائضات و اختلاف کرده اند و آنکه اندا و حے
 قوی تربت از اندا و سیت یا بعکس مختار بعضی ثانی است و درین باب بعضی روایت میکنند که فرموده است حضرت
 صلوات الله علیه و سلم چون تمیز شود شما و اموی یعنی برآمد کار پاپس مد و جوتید از صاحب قبور شیخ اجل شرح
 مشکوٰه گفته که یافته می شود در کتاب سند و اقوال سلف صالح چیزی که مخالفت و منافی این باب باشد
 در و کنایین او با جمله بعد از آنکه ثابت شد که روح باقی است و او را تعلقه خاص با جزا بدن بعد وفات
 از وی و تغییر کیفیت وی نیز هست که بدان علم و شعور از ائمه قبر و احوال ایشان در و ارواح مکمل
 که در حین حیات ایشان بسبب قرب مکان و منزلت از رب لغت کرامات و تصرفات داشتند
 بعد از مات چون بهمان قرب باقی اند نیز تصرفات دارند چنانکه در حدیث تعلق کلی جسدها داشتند یا بیشتر
 از ان انکار استمداد را و حی صحیح نمی ماند مگر آنکه از اول امر منکشف شوند تعلق روح را ببدن بالکلیه و جمیع
 وجوه بعد مفارقت و زوال علاقه حیاتی و آن خلاف مخصوص است و برین تقدیر زیارت
 و رفتن بقبور همه لغو و بیخنی گردد و آن امری دیگر است که عاصه اخبار و آثار دال بر خلاف آنست
 و نیست صورت استمداد مگر همین که محتاج طلب کند حاجت خود را از جناب عزت الهی
 بتوسل بر و حانیه بنده مقرب مکرّم درگاه والا و خداوند بیکت این بنده که تو رحمت و اکرام
 کرده او را بر آورده کرد و آن حاجت مرا یزدا کند آن بنده مقرب مکرّم را که ای بنده خدا و ولی و
 شفاعت کن مرا و بخواه از خدا تعالی مطلوب مرا افاض کند حاجت مرا پس نیست نه میان
 مکرّم و سید و قادر و معطی و مستول و در و کار آنست تعالی شانه و در وی هیچ شائبه شرک نیست

چنانکه منکر و هم کرده و آن چنان است که توسل و طلب عارضه الحان و دوستان خدا و حالت حیات
 کنند و آن جائز است با اتفاق پس این چرا جائز نباشد و فرقی نیست در ارواح کاملان و حین حیات
 و بعد از ممات مگر تفرقی که آن شرح و بسط این بحث چند و شرح مشکوٰۃ است مخصوص باب
 حکم امری که آنجا دو تحقیق داده سیوطی و شرح سعد و نیز بفضل ذکر کرده و سره احادیث با تعدد طرق
 نموده انتی سواد و کتاب طهر العجایب تصنیف فاضل متعصب مرقوم است استعانت و توهم بر
 ایک بطور استقلال که مستعین استعانت کوهل مشکلات میں موثر حقیقی یا او سک و کارخانه قدرت میں
 شریک و درخیل سمجھا کر اوس سے حاجت چاہی یہ بلا شک شرک ہی جیسی مدو چاہنی روحانیات فلکیہ آفتاب
 ماہتاب کو اکب سی یار و حانیات عنصر یہ آب آتش خاک باد سی یار و ح خیمہ بیہوانی سیتلا شیخ سید
 زین خان سے یار و ح طیبہ انبیا اولیا غوث قطب سے دو ستر بطور استقلال کہ مستعین استعانت کوهل
 مشکلات میں موثر حقیقی یا او سک و کارخانه قدرت میں شریک و درخیل سمجھے صرف اوس واسطہ العرض جانے
 کہ یہ خاصان خدا میں انکی عرض جناب قدس الہی میں متوقع القبول ہے یہ بلا شک رست ہی جیسی تعلیم احکام
 دین اور تہذیب نفس وغیرہ انبیا اولیا و استاد پیری مدو چاہنی ان دونوں استعانت تو کی تفصیل فتح الغیر
 یون ہی کہ استعانت بغیر خدا اس طور پر کہ اوس غیر پر اعتماد کلی ہوئی اور او سک و عون الہی کا مظہر بنانے
 حرام ہی و اگر التفات محض حق کی جانب ہی اور اوس غیر کو عون الہی کا مظہر سمجھا اوس سے استعانت ظاہری
 کرین دو عرفان سی نہیں انبیا اولیا ہی اس قسم کی استعانت غیر سی کرتی آئی لیکن حقیقت میں یہ استعانت
 بخدا ہی پھر اوسی تفسیر میں حوالہ تحریر ہی کہ ایک استعانت اس قسم کی ہی کہ اوس میں اصلاً استقلال کا
 توہم توہم نہیں نہ مشرک کی نزدیک نہ وحد کی نزدیک جیسی بہو کہ جانیکو کھانا کھانا پیاس بجھانیکو یا
 پیناراحت یعنی کوسایہ میں بیٹھنا مرض کو نیکو علاج کرنا معاش کے تلاش کو امر اسلاطین پاس
 و علی ہذا القیاس پس اس قسم کی استعانت بلا کہ رست ہی کہ حقیقت میں یہ استعانت ہی نہیں
 بقول ہی یہ بات کہ انبیا اولیا وغیرہ ہی موت کی بعد ہی استعانت جائز ہی یا نہیں پس میں علما کا
 اختلاف ہی بعضی کہتے ہیں کہ انبیا کی سوا کسی سے استعانت رست نہیں و بعضی کہتے ہیں رست ہے

چنانچہ شیخ عبدالحق محدث دہلوی شکوۃ کی عربی شرح میں فرماتی ہیں کہ اما الاستقلا بابل
 القور فی غیر الانبیاء علیہم السلام فقد انکرہ کثیر من الفقهاء واثبتہ المشائخ الصوفیۃ
 وبعض العلماء اور بعضوں کے نزدیک استعانت انکار میں انبیا اور غیر انبیا یکساں ہیں چنانچہ
 اربعین مسائل میں ہے کہ ہر گاہ انبیا کا استئناس جس سے کہ عالم بر زمین شہید ہوگی طرح انہی ہی حیات
 ابدی ثابت ہی تو یہ وجہ وجہ نہیں اس واسطے کہ بیان درویشان کی حیات میں تامل نہیں دنیا کی حیات کے
 احکام اور دین اور عقیقہ کے حیات کی احکام اور شیخ دہلوی مقدم الذکر شکوۃ کی فارسی شرح میں فرماتی ہیں
 کہ ظاہر ائمت کہ انانکہ قائل بسبع وادراک میت اند قائل بجواز استعانت اند و انانکہ منکر اند این نیز
 انکار کنند اقوال اثبات سماعت و امتناع سماعت کی اول مع مالہ و ماعلیہ کتب فن میں موجود ہیں اور
 حق یہی کہ جس آیت یا حدیث میں سماعت ثابت نہیں اوس سے روح کا سنا مراد ہی نہ دہر کا سنا
 اور جس آیت یا حدیث میں سماعت ثابت نہیں اوس سے دہر کا سنا مراد ہی نہ روح کا سنا بلکہ ان کا
 دہلوی نے اپنی تفسیر موضع القرآن میں اسی امر فیصلہ فرمایا باین عبارت کہ مردکی روح سنتی ہے
 اور قبر میں پڑا ہی دہر وہ نہیں سنتا انتہی بلفظہ الشریفیاس تقدیر پر استدلال بنایا اولیا بشہ طہیک علی
 سبیل الاستقلال ہو نہ بطور استقلال حیثیت اور ست ٹھہرا غایتہ الامر کہ خواہیں کے حق میں بلا کراست
 درست ہی کہ وہ استقلال درست ظلال کے معنی بخوبی سمجھتے ہیں اور عوام کی حق میں بکراست کہ وہ استقلال
 اور استقلال کے مفہوم ہی بخوبی واقف نہیں فتامل فیہ فان هذا البحث من مزال لفقیہ
 فضلا عن السفیہ انتہی کلامہ این عبارت چنانکہ می بینی اول دلیل است براینکہ استدلال
 بطور استقلال از جناب شہید کربلا خاں اس آل عبا علیہ التحیۃ والثناء عاجز و درست است ہو
 قال الخا طبار سچ کہو کہ سبب سی ہفتہ گناہ اور شکر ہو اوس سے روح حضرت
 حسین علیہ السلام کی خوش ہونگی یا ناخوش اور خدا و رسول راضی ہوگی یا ناراض قول و بین
 تقریر سبب گناہ و شکر نیست العیا و بالند اگر کسی مسجد را غریب قرار داد در آنجا رفع ضرورت بول
 و براز نہ کہ شخص مرتکب فعل مذکور کا فر خواہد شد بہ بالعکس انہدام مسجد لازم آید چنان

اگر کسی باتغزیر رسوم کفر و ضلالت بجا آرد آن شخص کا فخر و بزرگواری نہ کہ تعزیر ممنوع شود و فاعتبروا
یا اولی الابصار و چون تعزیر داری فی الاصل مباح است و سبب گریہ و بکا است و گریہ و مصائب
جناب امام حسین علیہ السلام سنت پیغمبر خدا است پس تعزیر داری رضامندی خدا و رسول خدا
ظاهر و مہرید است تعزیر بالبدلتہ از شعائر اسلام است قال الخاطب فی راہبان خداسی ذکر منہ سی تو
بولو قبول کرو بڑی جاہل نہو جاو او تم تم سی پوچھے ہیں کہ حضرت امام کے تم بڑی دست ہوا و غجوا یا جو
امام زدی او خود امام تہی بہلا بتلاؤ کہ دوازہ امام میں سے بعد امام حسین کے کسی امام فی ہی تعزیر
بنایا ہی اور تاشی و قبول او مرتبہ کتاب و مجلس و مجلس سے ہی کرتے تھے الغرض یہ سبکو معلوم
کہ اماموں کی وقت تعزیر کا نام و نشان نہ تھا اور وی ہر گز نہ کسی کچھ ہی تعزیر کی رسم نہ کرتی تھی اقول
وہ سنتیں بد فوج است پچند وجہ اول آنکہ جناب ائمہ ہدی صلوات اللہ علیہم عجائب غریب جناب امام حسین
نمونہ انچنانچہ در کتاب خطاب اخبار الاخران قوم است ابن بابویہ بسند عن ابی عمار و سرقی و ثواب
الاعمال بسند آخر سرقی بن قولیہ بسند ایضا عن ابی عبد اللہ قال قال لے یا ابا عمار انشد فی
العبدی فی الحسین ابن علی علیہما السلام قال فانشد تہ فبکی فواللہ ما زلت انشد و یہی
حق سمعت لبکا من الدار فقال یا ابا عمار من انشد فی الحسین ابن علی علیہما السلام شعرا
فا بکی خسید فله الجنة ومن انشد فی الحسین شعرا فابکی ثلثین فله الجنة ومن انشد
فی الحسین شعرا فابکی عشرة فله الجنة ومن انشد فی الحسین فابکی واحدا فله الجنة
من انشد فی الحسین شعرا فابکی فله الجنة ابن بابویہ بسند خود را بنی عامر بنشدر روایت کردہ و روایت
کردہ شد و در ثواب الاعمال بسند دیگر و روایت کردہ است ابن قولیہ بسند خود را ابو عبد اللہ کہ گفت بنی قولیہ
کہ فرمود آنحضرت کہ ای ابا عمار بخوان نزد من شعر عبدی را و در مرتبہ حسین ابن علی گفت ابا عمار پس خواندم
پیش آنجناب پس گریست آنحضرت علیہ السلام گفت ابا عمار پس قسم خدا است کہ متصل بخواندم آنرا و گریست
آنحضرت تا آنکہ شنیدم من آواز گریہ را از خانہ پس گفت آنحضرت کہ اے ابا عمار کہے کہ
بخواند و در مرتبہ حسین ابن علی علیہ السلام شعرے پس بگریہ یا زنجاہ کس را پس بر اے

اوست بهشت و کسی که بخواند در مرتبه چهلین شعر و بگرایند کسی را پس برای اوست بهشت و
 کسیکه شعر و در مرتبه آنحضرت بخواند و بگرایند کسی را پس برای اوست بهشت و کسیکه شعر و در
 مرتبه آنحضرت بخواند و بگرایند یک کسی را بهشت بر اوست و کسیکه بخواند در مرتبه چهلین شعر و
 پس آنحضرت خود را بگیرد آورده گریان ظاهر سازد و خود را پس بر اوست بهشت عن ابن بابویه
 عن اسماء لهما فی عن علی بن الحسین بن فضال قال قال الرضا علیه السلام من تذکره صبا
 و یکی لما ارتکب سناکان معنای در جنت ایوم القیامه و من ذکر بمصابنا فکی او ابکی لم تبک
 عینه یوم تبکی العیون من جلس مجلسا یحیی فیہ امرنا لم یمت قلبه یوم تموت القلوب
 روایت است از ابن بابویه که روایت کرد آنرا از احمد بن محمد بن داود از علی بن حسن بن فضال گفت
 علی بن حسین که فرمود امام رضا بر کس که یاد کند مصیبت ما و بگوید یا بنجره تا کتاب کرده شد از ما خواهد بود
 آن گریه کننده با ما بدرجه و در روز قیامت و هر کس که یاد و باز مصیبت ما را پس بگوید و بگرایند بخوابد
 چشم او روزی که خواند گریست چشمها و هر کس که نشنید در مجلسی که زنده کرده می شود و در آن امر را نخواهد
 مرد و در روزی که خوابد و مرد در آن روز و نه اقیام بحار فی بعض حلفاء المتأخرین انه قال حکم
 جعل الخراجی قال دخلت علی سیدک و مولای فی مثل هذا الا یام فرایتہ جالساً جلسته الخیر
 الکئیث اصحابه من حوله فلما رأی مقبلاً قال له مرحبا بک مرحبا بنا صبرنا بید و لسانه ثمانه و سبع
 فی محله و اجلسه الی جانبه ثم قال له یاد عبل احب ان یبشد فی شعر فان هذا الا یام ایام حزن
 کانت علینا اهل البیت ایام سرور کانت علی عدائنا خصوصاً بنو امیه یاد عبل من بک
 و ابکی علی مصابنا و لو واحد کان اجره علی الله یاد عبل من ذرفت عینا علی مصابنا
 او ابکی لما اصحابنا من عدائنا حشره الله معنای در زمین یاد عبل من بکی علی
 مصاب جدی الحسین غفر الله ذنوبه البتہ ثمانه نهض فقرّب سائر لیلنا
 و بین حرمه و اجلس اهل بیته من وراء الستر لیسکون علی مصاب جد هم
 الحسین ثم التفت الی قال له یاد عبل ادرت الحسین فانت ناصرنا و ما احنا اقمص حیا

فلا تقصرون تصفوا ما استطعتم قال عیسیٰ و سالت عیون و انشاءت اقول فی کتاب بحال الانوار
 که بعض تالیفات متاخرین چنین است که حکایت کردیست و عمل خراعی که گفت و محفل سید مولای خود حاضر شدیم
 و چنین ایام یعنی در ایام محرم پس دیدیم مولائی خود امام رضا علیه السلام را نشسته نشستن نمکین و
 اندوگین در حالیکه اصحاب آنحضرت گردیدند و او بود پس هرگاه که دید آنحضرت مرا فرمود که مر جات را
 یار سے و منہ ما بدست و زبان خود بعد از آن جا را بر اے من کشاد و بیہلوسے خود نشاندید بعد از آن
 فرمود اے و عمل دوست میدارم کہ بخوانی بر اے من شعرے پس بتحقیق کہ این ایام اندوہ بودہ است
 بر ما الہیت و ایام سرور و خوشی است بر دشمنان من خصوصاً بنی امیہ اے و عمل کسیکہ بگریوہ گریاند
 بر مصیبت ما بریزو یا بگریاند بسبب آنچه رسید ما را از دشمنان ما محصور خواہد کرد و او را خدا تعالیٰ باما
 و زمرہ ما اے و عمل کسیکہ بگریوہ بر مصیبت جد من حسین خواہد بخشید خدا تعالیٰ گناہان او را التنبہ بعد
 از آن برخاست آنحضرت پس زپودہ در میان ما و حرم خود پس پردہ الہم خود را نشانید تا کہ گیتہ
 بر مصیبت جد خود حسین پس متوجہ شد بہ طرف من و گفت کہ اے و عمل و تریح حسین بخوان پس مدعا
 ما و ادع ما ہستی ما و امیکہ زندہ پس کن تصور از مدعا کہ ما نا استطاعت داشتہ باشہ گفت و عمل
 پس پرازد شک شد حتم من و جاب شد سرنگامی من انشا کردم و گفتم الخ دوم آنکہ اگر چہ بناختن
 تعزیر بعد انقضای زمان حضرات ائمہ سلام اللہ علیہم اجمعین بوقوع آمدہ مگر از جملہ امور خیر حسن است
 چنانچہ محفل میلاد شریف و اعراب قرآن مجید و ہر بدعت ضلالت نیست بل ہے منقسمہ الی الواجب
 و المندوب المباح غیر ذلک کثرت فی العلوم الشرعیۃ بناء للدار فی المربط کما فی حاشیہ حواشی الواقف
 و بر ظاہر کہ تعزیر داری کہ امی امر شریع مرتفع نمی شود و قالوا ان لبدعت ان تضمن لم رفع امر ثابت فی الشریع
 فی محروکہ و من ادعی فعلیہ البیان سیوم آنکہ نوافل من تاشہ و مہول کہ از جملہ فرامیر است در مذہب
 امامیہ ممنوع است و حرام و اگر کسی از عوام ترکب این امر شود باہل سنت اطعن و تہنئہ نمیرسد چنانچہ
 شیخ عبدالحق دہلوی در مراح النبوت صفحہ ۴۹۵ نوشتہ و همچنین صاحب امتناع و کالات و فرامین
 سخن کردہ و گفتہ کہ معروف و مذہب اربعہ است و باوجود آن از بعضی علما می مذہب

۴ کسی اگر کسی کہ در کتاب گریاند باشد خود را بوجہ و ادعای آن بر خدا و انسانی عمل کسی که از شک و چشم او بر مصیبت ما

شایسته است که طواصیر و غزالی و امثال محققان نقل کرده و انواع آلات و امارات مختلفه فیه است
 بعضی طلق سیاح گفته و بعضی طلاق حرام دانسته و بعضی فرق کرده و جلاجل از و غیر آن صوابا باحتیاط
 در کتاب و بعضی اعلان آن مستحب است و در سیاحت که بعضی نه است نیز اختلافها ذکر کرده دیگر از امرای خود است که آنرا
 بریطانی گویند و تار ما دارد که آنهارا زیر و بم گویند و در وی نیز اختلافها ذکر کرده و گفته که معروف زمانه سیاحت است
 که زون آن شنیدن آن حرام است و رفتن از طایفه از علما بجواران حکایت کرده اند سماع آنرا از عبدالسبین جعفر
 و عبدالسبین عمر و حکایت کرده شد که آنرا عبدالسبین عمرو و عبدالسبین جعفر پس یافت نزد وی جاریه که غیر
 عو پس گفت عبدالسبین جعفر عبدالسبین عمر الایمانی بنی درین مانی گفت که باس لهذا نقل کرده اند سماع
 آنرا از عبدالسبین الزبیر و معاویه بن بے سفیان و عمرو بن العاص و حسان بن ثابت از غیر صحابه عبدالرحمن و
 خارج بن ید که از فقره سبعة مدینه است نقل کرده است استاد ابو نصر از زهری سعید بن المسیب و عطاب بن
 ابی رباح و شعبه عبدالسبین ابی عتیق و اکثر فرما مدینه مطهره و حکایت کرده است خلیل از عبدالغیر بن باحن
 که وی از خصص می کرده و عود و حکایت کرده است ابن سمعی از طاهر بن حکایت کرده است زابر ابیهم
 بن سعد که در آمد بر رشید گفت اریدا لعی پس گفت رشید عی الجهم عی المنصر قال لا عی المنصر
 پس طلبد رشید عود را و بنواخت آنرا ابراهیم بن سعد و فتواد و باباحت عتاد و عود نقل کرده است فاکمی
 در تاریخ مکه معظمه بسندی که دارد از موسی بن المنیر الجهمی که خواند وی عطاب بن ابی رباح را پس آمد و بود در نجف
 قومی که نیز در عود را و موسی میکرد و چون دید عطا که می آید بار ماند از آن پس گفت نمی نشینم تا عود نکنند
 با نچه میکرد پس نشست و تعذی کرد و صاحب متاع همین عود را اصل ساخته و غلامی را بر آن قیاس
 کرده و بالحدوی درین باب از وسعت و خلاعت خالی نیست اجتماع آلات و امارات نیز این نقل کرده و گفته است
 است در میان قائلین تخمیر که آن کبیره است یا صغیره و متاخرین از شافعیه بر آنند که صغیره است این
 چند کلمه از کتاب مذکور نقل کرده شد و الله اعلم علیه و غرض از نقل خبر آن نیست که اگر احیاناً ازین طایفه چیزی
 از آن نقل کرده شود میافهمد در تشدید و تمجیل و تشنیع و تقسیق و تفصیل نمایند و ستر عیوب و زلات قوم
 شیوه خود سازند از تنه چپارم آنکه در وفات جناب سرور کائنات صلعم البیت آنحضرت صحیح عظام

مرتبہ ہاگفتہ اند و ہفتا الہوائف بالمراۃ و در ماتم جناب سید الشہداء اظہر من الشمس امین سر ااکلا
 است بالجملہ مراۃ مذکور در وفاتر با وجود و در عرصہ کثیر موجود و بر السنہ اصاغرواکاثر شہور معروف پس حکم
 بعدم مراۃ در عہد جناب ائمہ اطہار صلوات اللہ علیہم ثنی است بر تعصب عناد چنانچہ شیخ عبدالحی در
 مدارج النبوة می فرماید و ہر کدام از اہلبیت آنحضرت و صحابہ عظام مرتبہ وفات آنحضرت در سلسلہ انتظام
 کشیدند و شیخ عبد الغفریر در سر الشہداء و تین سے نو سید و ہفتا الہوائف بالمراۃ الخ پس اکنون نظر انصاف
 بایہ گفت کہ رسم مرتبہ گفتن قدیم است یا جدید بانی آن اختیار اند یا اشعار و مانع آن کافر یا ایمان از پیغم
 آنکہ کسے نتوان گفت کہ جملہ روایات کتاب ہای مصائب حضرت غلمس آل عبا علیہ التحیۃ و الثنا موضوع
 و مفتری است چہ روایات کتب مذکورہ از صحاح بر آوردہ شدہ و در موضوعیت آن انچہ پیش یاست ناگفتہ
 بہ المختصر نمہ در رسالہ سر الشہداء و تین و تخریر الشہداء و تین و تخریر مریافتہ مخاطب ادراں مجال تشکیک نیست
 و آئندہ قدیم است و ہوا المقصود ششم آنکہ جناب امام زین العابدین علیہ السلام در عہد حضرت امام حسین
 تا چہل سال آنچنان گریستہ اند کہ احدی را یارای آنقدر گریہ نیست پس کہ ام رسم تقریر بایزین زیادہ خواہ
 بود و ہفتم آنکہ در سند احمد بن حنبل مرقوم است ان من دفعت عینا ہ دفعہ علی الحسین و قطرت
 بواہ اللہ تعالی فی الجنة یعنی تحقیق ہر کہ از پیغم او اشک جاری شود در مصیبت حسین و از خدا تعلق
 در غلہ برین جا خواہد داد و ہر چند انچہ در روایات و کتب اہل خلاف بکثرت موجود اند مگر بسبب تنہا بعض
 صحابہ بتذکرہ مصائب آنحضرت توجہ نہ آرنہ قال مخاطب اب ذرا انصاف کرو کہ آج
 کل کے جاہل بیچارے شرافت کے مارے اماموں سے ہی امام کے بڑے دوست ہوتے
 کہ ان پر اپنے سبقت چاہنے لگے اگر اس میں کچھ ثواب اور دوستی ہوتی تو کسے امام نے البتہ
 تقریر بنایا ہوتا اور ہندوستان کے سوا کسی ملک اسلام میں کوئی تقریر کے نام کو بہت
 نہیں جانتا مگر مین نہ مدینہ مین نہ روم مین نہ شام مین نہ قرآن مین نہ ایران مین
 پس معلوم ہوا کہ ہندوستان کے برابر کسے ملک میں امام کی دوست نہیں قول
 و بہستحیین از مباحث سابقہ دریافتی کہ ہنا گریہ بکا و حزن و اندوہ در ماتم جناب سید الشہداء

از سر و کائنات مسلم و دیگر ایمه است و تقریر فرموده آنها که مرا رئیس در سجا آوری آنها پیروی پیغمبر است و انتم بکبر مخالفت انما اطهار فتصروا لتغفل و غم جناب سید الشهدا در حاضر و غائب و جن و انس و ملائک و حور انجمن اثر نگزیده که تاقیام قیامت فراموش توان ساخت و کفی بذلك شهادة ساقالفاضل الدهلوی فی رساله السماعه بسر الشهاده تین لیطلع الحاضرین والغائبون علی وقوعها کل بابقاء البکاء والحزن المستمر و تذکر تلك الوقائع الهائلة فی امتداد الیوم القیمة فقد بلغت نهاية الشهرة فی السلاء الاعلی و الاسفل الغیب و الشهادة والحزن و الاکسوف الساطع الصامت انتهى و جناب عمدة المناظرین قدوة المتکلمین معادن اسماء و نسیه منبع انوار الیه محرز قصاب شرف خفی و جل مولانا و استاذنا السید محمد قلیخان بهادر مظلما العالی و فتوحات حصیه بیفر مایه و سولانا محمد باقر مجلسی علیه الرحمة در کتاب تحفه الزائر روایت کرده که حضرت صادق علیه السلام به یکبار از اصحاب خود گفت که شنیده ام که قومی از نواحی کوفه و غیر ایشان می روند نزد قبر جدم امام حسین فداء و نوخر می کنند و نمیه ماه شعبان بعضی قصه های جانسوز مصیبت آنحضرت ذکر میکنند و بعضی قرئیه خوانند گفتسم ای خدا تیر شویم دیده ام بعضی از آنها را که می فرمایند فرمود و چه و سپاس خداوندی را که در میان مردم می را مقرر کرده است که می آیند بسوی ما و می گویند و مشیر را براس مصیبت ما می گویند و می خوانند و دشمن ما کسافی هستند که طعن کنند بر آنها از خوشیشان و غیر ایشان و استنار کنند بر ایشان و قبیح شمارند که در ایشان را و علما را مبدء در کتب حدیث آنحضرت امام رضا علیه السلام روایت کرده اند که آنحضرت یکی از اصحاب خود فرمود که اگر خواهی که در درجات عالیه بهشت با ما باشی مخزون باش براس خزن ما و شاد باش از براس شادی ما انتهى و واقعه و زنا بیخ خود ذکر کرده که هرگاه که سر مبارک حضرت امام حسین و الهیبت مانند سیاه و در مدینه و زندقه باقی نماند کسی مدینه مگر اینکه بیرون شهر رفتند و حالیکه آواز بلند می کردند که بگریه و زاری و زینب بنت عقیل بن ابیطالب که در مدینه بود و نقاب از رویا افکنده و موها پراکنده ساخته بیرون آمد و آواز بلند می گفت و احسبناه و اخوانه و اولاده و احسمداه بعد از آن گفت ه ما ذاقوا لوان ان قال النبی لکم ماذا فعلتم و انتم اخرالام باهل بیتی و اولادی اهلکم

عهد اما انتم توفون بالاسم و ذریقی و بنی عی مضعیه x منهم اساسری
 و قتلی من جوابد م و ساکان هذا جزائی اذ نصحتکم ان تخلفونی بسوء فی ذوی حصر
 و ترجمہ ابیات نیست کہ چہ خواہید گفت اگر گوید پیغمبر خدا شمارا حال آنکہ شما اخیر ہما ہستہا بودہ اید با
 اہلبیت من و اولاد من آیا بنو شمارا بعد نیستید شما کہ وفا کنید بعد از ذریت مرا و سپران ہم مرا کہ ضائع کرد
 شدہ اند بعضی از ایشان اسیران و بعضی کشتہ شدہ گان کہ آمینہ شدہ نذبحون بنو دین جزا من و قبیکہ
 نصحت کردہم شمارا آنکہ پس من بدے کنید در خوشیان من و سرافہ باہلی گفتہ عین الکی بعد
 و عویل و اند بی ان ندبت ال الرسال یعنی ای چشم من گر یہ کن با اشک
 و آواز بلند و ندب کن اگر ندب می کنی آل رسول خدا را و بن عبد البر در استیعاب نقل کردہ کہ سلیمان بن جبر
 تابعی در مصیبت آنحضرت مرتبہ گفتہ و این ابیات از انجاء است القرآن الاضل ضعت مریضۃ
 لفقد الحسین البلاد اقشعرت x و قد اعولت تبکی السماء لفقد x و انجمہا نانا علیہ
 وصلت x و كانوا لنا غیثا و عاد و اسریۃ x لقد عظمت تلك الزايا و جللت x و ترجمہ
 ابیات نیست آیا ندیدی کہ بدرستیکہ زمین بیا کہ دید بخت مفقود کردین امام حسین و بہترین اہل شہر را و
 از تن برخواستند و تحقیق کہ شروع کرد آسمان در گریستن بخت فقدان آنحضرت و ستارہای آسمان
 بر آنحضرت نوحہ کردند و ناله نمودند و بودند بر اسے مایاران پس مصیبت شدہ و تحقیق کہ بزرگ شد این
 مصیبتہا و در صواعق محرقہ روی است کہ ام سلمہ چون خبر شہادت آنحضرت شنید گفت خدا تعالی بکشد
 خانہ قبر ہاے قاتلان آنحضرت را از آتش پس از ان گریست چنانکہ غشی بر او طار سے شد و نہ رہے
 روایت کردہ کہ ہر گاہ کہ خبر شہادت آنحضرت بچمن بصرے رسید گریست تا آنکہ ہر دو رخسارہ او در دم
 کردند بعد از ان گفت خدا تعالی خوار کند امتی را کہ کشتند پیغمبر و خیر پیغمبر خود را و نیز ہرے روایت کرد
 کہ ہر گاہ کہ خبر شہادت آنحضرت بر بصرین پیغمبر رسید و گریست امام ابیہن محمد بن ادیس شامی در روشیہ
 آنحضرت گفتہ تا دہتی الفواد کٹیپ x و ارق عینی و الرقاد عیب و ما لقی الوہب
 و شنت الی تصاریف ایام لمن خطوب ترزلت الدنیا لال محمد و کادت لہ صحر

صوم الجبال تذوب فمن مبلغ عنی الحسین رسالة وان کرهتها النفس
 وقلوب قتیل بلا حرم کان قصه صبیغ بقاء الارحوان خضیب یصل
 علی المختار من آل هاشم و تعزی بنوه ان ذا العجیب لان کان ذنبی حب آل
 محمد فذلک ذنب الست من التوبه هم شفعایوم حشر و مو و جهنم فی نصیب و ترجمه این ابیات
 اینست باز ایم من و دل من غمناک است و بچو آب چشم من و خوابیدن نخریب است و از آنچه در کفر خواب
 من و پراکنده کرده بحیث من باز کشتی ماے روزی است که آنهارا دشواری است متزلزل گردید دنیا
 بر ماے آل محمد و قریب که کوههای سخت گرداخته شوند پس کیست رساننده از من چنین رایی خامی اگرچه با شکر
 دارد نفسها و دلهای خوار کشته شده بگیناه گو یا که تمیصل و رنگ کرده از آب رخوان صلوٰه فرستاده
 می شود و برگزیده آل هاشم و غیرا کرده شوند پس آن او بدستیکه این محمی عجیب است اگر باشد گناه من دوستی
 آل محمد پس این چنان گناهی است که من ازان توبه نمی کنم آنرا توبه بغیا ان من در روز خضر نروا ایستادن من
 دوستی ایشان شافی را نصیب است و سبط ابن جوزی نقل کرده که ابن ابرار بنی شاعر چون بکر بلا گذشت
 کرد و جبرئیل و این ابیات گفت: الحسین المبعوث جمادى الباهای قسما یکون الحق عنده مسائله
 لو کنت شاهدا کربلا لبدلت فی تنفیس کربک جمادى البازل وسقیت حد السیف
 من اعدائکم عللا و حد السهمی الذابل لکن لخرت عنک لتقوی فلا یلبی باین الغوی
 هبنی حرم النحر عن اعدائکم فاعلم من جن مع سائل ایضه اگر می بودم حاضر در کربلا بر آئینه نبل میکردم در
 تنفیس کرب تو بعد خود مانند نبل کردن سخی و تو نشانیده می شدم آب تیزی شمشیر از دشمنان شهادت و با
 تیزی نیزه دراز لکن من باز داشته شدم از توبه بپشتاوت خود پس اندوه ماے من در میان
 بخت سیزی نمی آید است فرض بکن من که محروم شدم از نصرت بر دشمنان شما پس آیا کم می کنم
 ایحزان و انتک ریخته اتقی از عبارت مذکوره با حسن و جوه روش گشت که رسم گریه کردن و مفرقه خواندن
 در صیبت امام مظلوم قدیم است و عا بدید و یاد و زبان مصروف بآن بوده اند خصوصیت بولایت
 هندوستان ندارد چنانچه جناب تاج الدقیقین اعلا الله مقامه فی علمین در رساله مذکوره در انصاف

راستاد سابقه می فرماید که ارباب حکومت و سلطنت از شیعیان مخلصین همیشه این سنت سینه قیام
 نموده اند چنانچه یافعی در تاریخ مرات ایحان در وقایع سنه سه صد و پنجاه و دو از هجرت گفته فيها
 يوم عاشوراء الزمر من الدوله اهل بغداد النوح والمات على الحسين ام غلبت الابواب غلقت فيها
 السوق وصنع الطباخين من عمل الاطعمه وخرجت نساء الفضه ناشرات الشعور الخ ونه گفته فيها ثا^{من}
 عشر في الحجه عملت الرافضة عبيد غدي خم و دقت الكوسا وصلوا بالاصحراء صلوة العيد
 یعنی درین سال در روز عاشورا مغرالدوله که شاهنشاه زمان و از شیعیان مخلصین بود اهل بغداد را امر
 نمود که نوحه و ماتم بر حضرت امام حسین بن خود لازم گیرند و در روز همارا بنده کنند و بازار را بندند و زنان
 یزان را از خنجرین طعامها منع فرمودند و زنان رافضیه را کشته و کشته مو از خانهها بیرون شدند و در روز
 یحیی هم فی سحر عید غیری غم ساختند و نقاره ها نواختند و در صحرای فرقه نماز عید گذارند و در وقایع سنه سه صد و پنجاه
 و پنج گفته فيها اقامت الرافضة المات على الحسين على العادة الماسره في هذه السنوات
 یعنی درین سنه رافضیه ماتم بر امام حسین علیه السلام کردند بر طبق عادت مستمره ایشان درین سنوات
 و در وقایع سنه سبصد و شصت گفته فيها اقامت الشيعة عاشوراء بالطموع والعيول والاخراج
 وعيد الغدير بالكوسات واللهم والافساح و این متابعت خیره است که از انما بلبیت
 رسول خدا صلوات الله علیه علیهم منقول شده که یکی از ایشان فرمود که دوست ما کسی است که در
 شادی ما شاد و در اندوه ما اندوهناک باشد فی الواقع موافقت در شادی و غم محبوب دلیل کمال محبت است
 و از اینجا است که بعضی را بلبیت و جماعت که دعوی محبت خاندان اهل بیت رسول خدا می نمایند در این امور
 تقلید شیعیان میکنند چنانچه علامه الجلیل از می در کتاب نقص الفضایح گفته خواهد بود و فی فیصل و اگر مواضع بطریق
 تسبیح یاد کرده است که این طایفه روز عاشورا اظهار خیر و فرح کنند و رسم تهنیه را اقامت کنند
 و مصیبت شهدا را گریه و تازیانه کنند و بر منبر یا قصه شهادت خوانند و علامه سیر برهنه نمایند و حوام جامه پاک
 زنند و زنان روی خراشند و سوگواری نمایند و بر همت و بدعت منسوب کرده و نامرضی دانسته از غایت
 بغض آل رسول و از فرط عداوت و اولاد قبول جوایشان آنکه اولاً معلوم جانبا این است که بزرگان و مقبران اهل بیت

ابی حنیفه و شافعی و علما و فقها و طوائف ائمہ خلفاء من سلف این سنت را رعایت کرده اند و این طریقه نگار داشته اند
 و الا خود شافعی که اصل مذہب بدوست و مصیبت امام حسین و شهادت کربلا را مذہب مالک یا گفته و از اصحاب
 ابو حنیفه و شافعی مرثی شهادت کربلا را نهایت دلی شمار است پس اگر مرثی شافعی از جهت مرثیه گفتن است
 بر ابو حنیفه و اصحاب ایشان نسبت آنکه چون فرود تر آئی بدانکه خواجه منصور با و شاه اصفهان و مذہب
 اهل سنت در عهد خود مقید بوده است هر سال در روز عاشورا آشوب و نوحه و غرور و تخریت سید الشهدا را
 داشته و هر که در آنجا رسیده باشند دیده و دانسته باشند و در بغداد که مذہب الاسلام و جای قرا خفا ساجان
 است خواجه علی غزنوی حنفی این تخریه چگونه داشتی تا بسجده یکروز عاشورا و لعنت بغیانان مبالغه می کرد و سائلی
 برخاست و گفت معاویه را گوی با و از بلند گفت ای مسلمانان این کس از علی میسر سجد که معاویه را چه گوئی آخر آنرا
 که علی معاویه را چه گوید و امیر عباسی که علامه و رنگار و خواجه معنی و سلطان سخن بود او را در حضور خلیفه عباسی
 المتقی الامر الله پرسیدند که فردا عاشورا است چه گوئی در حق معاویه جواب اندازد تا سائل سه بار این سوال نکند
 کرد و در جواب سوال بیستم گفت ای خواجه سوال بهم می پرسی نمیدانم که کدام معاویه را میگوئی آن معاویه را
 که دندان مصطفی را شکست و مادرش جگر حرمه خانیده را بست و چند بار و بقولی خود را بتیغ بر روی علی
 کشید و پسرش حسین را بیدای مسلمانان شما این معاویه را چه می گوئید تمامی مردم که در حضرت خلافت حاضر
 بودند از حنفی و شافعی و سنی و شیعی زبان به لعنت و نفرین معاویه گشودند و تخریت امام حسین با نوحه و فریاد
 در هر موسم عاشورا بعد از آواز با شد اما بعد از آن اگر چه فرقه شیعه غلبه دارند لیکن براس حضور را بیت
 سلطان و لشکر ترکان هر سال مجد الدین مذکور بهانی در موسم عاشورا این تخریت لعنتی دارد که قیامنا
 عجب یکید خواجه امام نجم الدین ابوالمعالی بن ابی القاسم رازسی نیشاپوری با آنکه حنفی مذہب بود این تخریت
 بغایت کمال داشتی و دستار از سر بگیرتی و بر افگندی و نوحه کردی و خاک پاشیدی و فریاد از حد بیرون
 کردی و دهری که از امهات بلاد عالم است معلوم است که شیخ ابوالفتح نهر ابادی و خواجه محمد و حداد
 حنفی و غیر ایشان در کاروان سر اسے کوشک و مساجد ترک روز عاشورا چه کرده اند از ذکر کربت و تخریت
 اہلبیت و لعنت بر ظالمان و درین روز نگار شیخ هر سال خواجه امام شرف الاسماء ابو نصر السجانی در هر عاشورا

بحضور امر او ترکان و خواجگان و حضور خفیان کند و همه موافقت نمایند و یاری کنند و این قصه خود
 بوجهی گوید که دیگران ندانند و نیازند گفتن و خواجها و منصور که در اصحاب مقبوضه مقدم است بر وقت حضور
 وی بر روی دیدند که بر در عاشر این قصه بر چه طریق گفت و معاویر را باغی خود و خواجها و قاضی عده سنگ خفی که
 صاحب سخن معروف است در جامع مظهر با حضور بست از مردم این قصه بوجهی گفت و این تفسیر
 بعضی داشت از سر برین که در آن و جامه دیدن که مانند این کرده بودند و خواجها تاج اشعری خفی پیشاپور رسد
 روز عاشر ابعاد از نماز در جامع عتیق دیدند که چه با لفظ که در در سده خمس و خمسین و چهل و چهار تا فاضل
 با حضور اضرار و کبر او مصنف کتاب آخر محاسن شهاب شاطره رفته باشد که او هر سال که ماه محرم در آید ابتدا
 کند بمقتل عثمان و علی و در عاشر بمقتل حسین ابن علی آورد تا سال هزار و سیصد و امیران و خاقانان امیر اهل
 این قصه بوجهی گفت که سنی مردم جامه چاک کردند و خاک پاشیدند و عالم سر برین کردند و زاریها کردند و حاضران میگفتند
 زیادت از آن بود که بر عفران جامه رنگ کنند اگر این علماء و فضلاء اینغیته و بغیته و تبعیته میکنند از غیر کافران
 و خوف سلطان موافقت رافضیان باشد و اگر اعتقاد می کنند خلاف ایشان خواجها را نقصان باشد و اگر کسی
 خفیان و تشافیان و شیعیان اهل بیت را متابعت کنند پس بیدارم که خواجها ازین هر سه مذہب بیزار است
 نه از مذہب شیعہ فقط و خارجی است پس باید که بچوستان و لرستان رود که در اینجا غلبه فاجیان است
 و تفسیر حسین ابن علی را شنیدن متابعت قول خداست چنانچه فرموده قل لا اسئلكم علیه اجرا
 الا البودۃ فی القربی و موافق قول مصطفی است چنانچه گفت من کی علی الحسین او تبائی و حببت الله
 تا که گویند و شنونده در رحمت خداست ای باشد و ننگریش نباشد مگر منافق و مبتدع و ضال و گمراه و خارجی
 و دشمن آل رسول انتہی ما از ذلالت بغیته پس بعضی امور که عوام و جهال سائر ناس از کتاب آن میکنند
 خلاف مرضی علما و کرام و صلحا را نام است چنانچه قاضی نور الله شوشتری نور الله مرقده در مصائب الخوایب
 گفته لیس صایاتی به العوام فی عشرة صحیر الحوام مسایرضی به العلماء الکرام و صلحا الا انما
 و لا هو ما یختص ببلاد الشیعة بل هو ما جرت به عادة سائر عوام الدھر و حق اهل السوء
 و ما و انما الفکر یعنی نیست آنچه بر روی کاری آرد عوام در ایام عشره محرم الحرام از آنچه پیشیده باشد آنرا

علما کرام و صلی ائمام و نایان جنین است که مختص بملک و شیعہ باشند بلکه از آن جنس است که جاری شده
 بآن عادت سائر عوام اندر حتی اهل روم و ماورالنهر و مولوی روم و طبع شمع شوی نوشتند روزگار
 همه اهل طلب بباب انطاکیه اندر تا شب بگذر و آید موزن جمعی غلیم بتمام آستان خاندان دارمقیم بنال و نو کند
 اندر یکا پشیم عاشورا براسه کربلا به شجرندان ظلم و او اختیاران که نیزید و شمر دید آن خاندان به از غریو ناله
 و سرگزشت به بر همین کز دزد و صحرادشت به یک غری شاعر از ره رسید روز عاشورا و آن افغان
 پیرس پیران می شد اندر افتاد به چسبیت این غم بر که این ماتم قنادران کی گفته که سه دیوانه به تونی شیعہ
 عس و خانه به روز عاشورا نمیدانی که هست به یا نمی خوانی ز قرانی که هست به پیش مومن کی بود این
 غصه خوار به قدر عشق کوش عشق کوش خوار به پیش مومن ماتم آن پاک روح به مشتبه باشند ز صد طوفان نوح
 انتهی بکلماته الطیبه قال مخاطب پس معلوم هوا که هندوستان که برابر کسی ملک مین امام که دوست
 زمین اقول و به استعین از وجوه مذکور و کاشمش منی کبد السمار و روشن و منجلی گردیده که بنابر تخریر
 جناب شهید نظام مختص هندوستان نیست و رواج آن در هندوستان با اشاره الف غیب بطور آمده
 چنانچه در نسخه کیفیت شایان هندو قوم است که امیر تیمور صاحب در علمت و پنج سالگی بود که از درویشی بکعب
 بلندی طالع و از جنبدی بخت دیواری اقبال در سه مقصد و به افتاد و سه هجرت بعد فوت نیز به خود کشید
 نام دوالی و لایب توران بود و در خط و الکشاف بلخ بر سر بر فرمانروائی جلوس فرمود و سکه و خطبه بنام خود کرد
 و عمر قدر دارا السلطنت قرار داد و در اتران بکوفه رسید که وفات قتل نمود و در کربلا معلی بروند حضرت
 امام حسین علیه السلام باریاب گردید ارشاد شدند و از باقی غیب ندای آمد که بر تربت حضرت حعلیه الرحمه
 رفته تبرک بگیرد و آنچه ارشاد شود سجا آو حسب الامر عالی بر تربت آنحضرت رسید و نشان و یک رومال
 غایت شد و حکم فرمودند که در هندوستان برو و از غره محم این هر و نشان را ایستاد کرده و تباخی و هم محم
 سال بسال ناخن کرده باشی فتح هند متوجه شد و از آنجا مخص گردیده و در هندوستان آمده و سکه و خطبه
 بنام خود جاری کرد و بر بخت و ملی نشست از آن روز رواج تخریر مشهور است انتهی ازین عبارت گمان
 نشود که اندر رواج غیب امامیه اناعش به در هندوستان از پادشاه تیمور است چنانچه جناب علام

دهلوی علیه الرحمه در نرسه اثنا عشر می فرماید بلکه پیش از تسلط بادشاه حجابیه و بابر بادشاه بر مملکت هندوان
 نذیب انامیه در بلاد هند مخصوصاً در کن شیوخ تمام یافته یوسف عادل شاه که نخستین عادل شاهیه و عمران قمر
 بیجا پور شده بود در سده شان و تسعمائه مجلس عظیم ترتیب داده مرزا جهانگیر و حیدر بیگ و غیره را که از امر
 شیعه نذیب بودند و سید احمد صدر و دیگر علما را که آن نذیب داشتند حاضر ساخت و گفت وقتیکه در ساد و بیستم
 روزی بفرمید و تفرج شتران از شهر بیرون شدند و بهر سو میشتانم نگاه با خضر علیه السلام ملاقی شدند و جام
 آب زلال بدستند داد و فرمود هرگاه سلطنت مملکتی نصیب تو کرد و باید که پوست مسادات و مغان البیت
 رسول آخر الزمان صلوات الله علیه و آله را معزز و مکرم داری و همواره در تقویت نذیب اثنا عشریه مهت
 خود گامی با خود بردم که اگر ملک ملک بخش تعالی و تقدس این دولت که امت فرماید نذیب شیعه را راج
 داده روس منابر بالقاب هایون انمه اثنا عشر فرین گردانم و همچنین وقتیکه سراج بهادر گیلانی از دو طرف
 آشوب و خوفا و مملکت انداخته بود و نزدیک بود که مملکت از دست بیرون افتد و اندک روز بعد در آنست که
 واقف الضمایر عبد بنم که بود فراع ازان مهم در ترویج نذیب شیعه اثنا عشری که بنم اکنون درین باب پیگیر
 بعضی گفتند مبارک است بسم الله و بر بنی شرایط خرم و احتیاط امری داشته معروض داشتند که بنا بر سلطنت
 بتانگی و قوی یافته و سلطان محمود و دارت ملک هنوز در میان است و ملک احمد نظام الملک و عماد الملک اسیر
 نیز سنیان پاک اعتقاد اند و اکثر سران سپاه سرکار نیز خفی نذیب اند و با واقفند حادث گردید که دست تدارک
 از دامن آن کوتاه کرد و عادل شاه سرچوب تامل و فکر فرو برد و گفت هرگاه من بعد وفا کنم خدا تعالی حافظ
 و حامی خواهد بود و قضا را در همان اوان از ایران خبر رسید که شاه اسمعیل صفوی خطبه انمه اثنا عشر خوانده
 آن نذیب را رواج داد و یوسف عادل شاه از استماع خبر بهجت اثر بیشتر سعی گشته روز جمعه ماه ذی حجه
 سال مذکور در مسجد جامع در قلعه ارک بیجا پور خود حاضر شده و نقیب خان که از سادات عظیم الشان
 مدینه رسول الله بود به پیشتر شده تخت در اذان کلمه اشهد ان علیا ولی الله افرو و بعد ازان خطبه بنام امی
 انمه اثنا عشر سلام الله علیه الی یوم النقیه خوانده نام باقی صحابه از خطبه بیگند و او نخستین کسی است که در
 هندوستان خطبه انمه اثنا عشر خوانده گویند چون یوسف عادل شاه خطبه انمه معصومین خوانده و نذیب شیعه

را رواج داد بسیار از امر استیضای الناس علی دین ملوکم فیما بینهم اختیار نمود و بکذا فی تاریخ
 فرشته بعد از وقوع این سانحه پنجاه سال بنابر وقوع خارق عادت بر میان نظام شاه والی احمد نیکو باریستاد
 شاه طاهر طاب ثراه بندهب اتنا عشرید درآمد و ارکان دولت و اعیان آن شهر و سکنه آن حدود نیز در
 مذہب امامیہ درآمد تفصیل بن اجمال بنابر آنچه در تاریخ فرشته نوشته بطریق اختصار نقل می کرد و میگوید
 شاه طاهر که از سادات خواندیر است و نسب شریفش بدین موجب شاه طاهر بن شاه رضی الدین بن مولی
 موسی شاه بن شاه موسی بن محمد خورشاه زوز الملک بشمس تبریز بن شاه بن احمد العالم بن مولی محمد
 بن مولی جمال الدین بن گیار محمد بن مولانا حسن العالم بن مولی علی بن احمد مستنصر بن مولانا نزار بن مولی
 مستنصر احمد بن مولی محمد بن علی طاهر بن الحاکم بن نزار بن المعز بن اسمعیل بن محمد الفاسم بن عبد الله احمد
 و نسب عبد الله المهدی یا امام جعفر صادق علیه السلام منتهی می شود بر وایت مشهور برین پنج شده عبد الله بن
 الرضا بن النقی قاسم بن الوالی احمد بن الرضا محمد بن اسمعیل بن جعفر صادق علیه السلام سادات خواندیر
 سبزه نرود سلاطین و حکام عصر مغز و کرم و محترم بودند چون خلافت و سجاد نشینی ابنا طاهر بنی سید
 و تربا و در علوم ظاهری و باطنی و فصاحت بیان و طلاقت لسان و شتابان و شرب محمدی و جمال
 یوسفی از اباء و اجداد و رگدشت شیعیان مصر و بخارا و سمرقند و قزوین و غیره دست ارادت بدانش مستحکم ساخته
 باعث شهرت عظیم شدند که کیران و ساجیان خاطر باد شاه عصر غفران پناه شاه اسمعیل صفوی که در آنوقت
 فرمان فرما بر ایران بودند بر شاه طاهر تغیر ساختند شاه طاهر بنابر فردرت با اهل و عیال متوجه و کج شده
 بعد از استسعاد و حج بیت الله و ادراک زیارات حضرت سیدانام و سایر ائمه کرام علیهم الصلوٰه والسلام
 وارد قلمه بریده شده مخدوم خواجہ جهان و کهنی که از امر اوسلاطین بهمنیه بود از قدوم سعادت لزوم او
 خبر یافته با انواع تعظیم و تکریم تلقی نمود و بمباغنه و الحاح التماس توقف نمود و فرزندان او تهرات کتب
 علی مشغول گشتند و قضا را در آن مدت بر میان نظام شاه خلاف عادت او استاد خود مولانا پیر محمد را
 را که سرآمد فضلا و کهن بودند بر رسم رسالت نرود خواجہ جهان فرستاد و او در آنجا بخدمت فیض بخش
 شاه طاهر رسید و ملکی دید بصورت انسانی وجود آنجناب را دولت شکوف و نعمت غیر مترقب دانست

قریب یکسال بخواندن کتاب مجملی مشغول گشت ملا پیر محمد قریب یکسال تقریبات انجمنه در اینجا ماند چون با هم
 مراجعت کرد و بخدمت برهان شاه شرف گردید انتخاب پرسید که موجب این همه درنگ چه بود جواب داد که بزرگ
 سفر بصحبت دانشمندی که جامع علوم ظاهر و باطنی بود و مثل او در مدت عمر در ایران و توران و هندوستان
 فاضله و عالمی ندیده بودم معزرت تم برهان شاه که همواره بصحبت علما و فضلا راغب بود با صفای فضل و کمالات
 شاه ظاهر بسیار زیارت شایسته ملاقات گردیده در زبان مکتوب شوق آمیز بصحبت انگیز نوشته بمحبوب ملا
 پیر محمد استاد خود فرستاد خلاصه مضمون آنکه **س** چو باد صبح گذر کن سوی حدیقه امن چه چو سر و ناز قدم بفر
 کن بدین گلزاره خواهران چون چارند است سامان سفر شاه طاہر ترتیب داده در سته تمان و عشرین و
 تسعمائے روانه احمد نگر ساخت اشرف و اعیان آن بلده باستقبال رفته در غایت اعزاز و اکرام بشهر در آورند
 برهان شاه بعد ملاقات ششول نهایت خسر و انداختن از جمله مجلسیان گردانید و راندک فرصتی پایتقد و فخر نشتر
 رفیع ترکشته روز بروز راجع گرفت بعد از فراغ مهمات سلطانی سلطان جهان و گرجانی با استدعار برهان شاه
 درون قلعه احمد نگر در هفته دوازده مجلس درس منعقد ساخته بدرس گفتن علما اشتغال می نمود برهان شاه اکثر اوقات
 در اینجا حاضر شده بدو از اقوی ادبی نشست بعد از آن که در تسمه برین هیچ گذشت طایفه مدو و بی چونپوری را که
 از ایشان قریب خورده و خورخورد و بیکی از آنها داده بود و از بلده احمد نگر اخراج فرمود و مقارن این حال شهر و ده باند
 که برادر اعیانی شهراده حسین بود و سو و قراچی بھر سائیده تیپ محقره گرد برهان شاه که بی نهایت محبت با او داشت
 مضطرب گشته قاسم بیگ حکیم و دیگر حکما مسلمانان و هندوان را جمع کرده گفت در حال این فرزند و لبند
 مساعی جمیله مبذول دارند و اگر دانند که قدری از جگر جیت ندادی و کار است مفایقه ندارم پہلو شکافتم
 جگر مبر آورند و صرف علاج نمایند قضا را بر خیزد و اصلاح مرض کو شیدند اثری بران مترتب نمیشد روز بروز
 مرض زیاده گردید کار بجای رسید که برهان شاه بگفته بهمانند و عیال نیز در و صدقات به تجانه با فرستاد
 و از کافر و مسلمان کسی نماند که از دو روز و دهالی خیرتر کرد و شاه طاہر که همیشه در فکر ترویج مذہب انعامی
 بود و در نیوخت فرصت یافته سر و صد داشت که در شفای شہزاده چیزے سجا طر رسیدہ لیکن در انظار آن
 صد ہزار خطمی نیم برهان شاه کہ در حصول شفای فرزند با قصی الغایت می کوشید از شنیدن این سخن دست

بدین شاه طاهر مستحکم ساخته گفت آنچه که در خاطر قدسی ما اثر باشد بیان نما تا من در آن حسب الامکان جبر و جهد
 بجا آورده بگذارم که کسی که زنده نباشد اقدس تو رساند شاه طاهر گفت از میان اندیشه ندارم از آن تیرسم
 که موافق طبع مقدس شهریار نیاید و مرا محتاب بلکه محتاب سازد بران شاه پیش از بدین مشتاق شنیدن طریقی شفا
 فرزند شده مبالغه و ایرام از حد برده شاه طاهر حرات نموده بار اول همین قدر گفت که عذر دند بکنید که اگر یادشانه
 عبدالقادر امشب شفا یابد مبلغ گرامی در ره حضرت امه اشاعشر با ولادت ایشان که عبارت از سادات اند و اصل
 سازد بران شاه گفت که در وازده امام کیستند شاه طاهر بیان نمود که اول ایشان علی مرتضی است و اما دو این
 عم محمد مصطفی و ثور به بی بی فاطمه زهرا و دوم امام حسن و سیدم امام حسین فرزندان بی بی فاطمه و همچنین باقی امامان
 یک یک را بنام و صفت خاطر نشان کرد بران شاه گفت من حرف دو وازده امام در ایام طفلی از والد خود شنیده
 بودم بعد از آن و دیگر گویم نرسیده بود مگر الحال که تو گفتی هرگاه که تا به تخته زر نامرستاده باشم و در برابر تو بنشینم
 که بنام فرزندان علی و فاطمه زهرا و اوزم ندی بجا آورم شاه طاهر چون او را ملائیم دیگر گفت مقصود من محض نزدنایم
 ایشان نیست مدعای دیگر است اگر یادشاه با من عهد کند که آنچه عرض کنم اگر موافق طبع جایون نباشد از ارجا نماند
 نرسانیده مرا مع فرزندان و خصصت که کند هر آنکه بکنون خاطر بطبق عرض خواهم نهاد بران شاه قبول این معنی نمود
 لوازم عهد و پیمان بجا آورده بصیغه و الدیالند و مصحف اقدس قسم یاد کرد که توازری نرسانم و نه پسندم که دیگر
 تیرتو حضرت رسالت برآزنده آسمان و زمین و کز وایه دارد و بان و همین عهدی کرد و هرگاه که نیست
 خود را بدان نیر و راه نیست که از آن معنی بخیر لطف و مهر و دگر از روش بازماند سپهر چون خاطر شاه طاهر فی الجمله
 جمع شد بران بدعا و ثنا گفت امشب که شب جمعه است بادشاه نذر کند که اگر حضرت باری به برکت قرب و
 منزلت حضرت رسول الله صلی الله علیه و آله و وازده امام طایم السلام در همین شب نذراده عبدالقادر را شفا بخشد
 خطبه امه اشاعشر خواند و در ترویج نهیب ایشان بگوشد بران شاه که اصلا کان شفا می فرزندان داشت و
 از بیات او مطلق بایوس شده بود از شنیدن این سخن خوشوقت شده در ساعت بان هیچ نذر و نذر دست
 بدست شاه طاهر داده عهد و پیمان بجا آورد شاه طاهر در آن شب بمنزل خود رفته در کمال اخضع و خشوع و عبادت
 الهی مشغول شد و بران شاه در آن شب نزدیک پیر خود عبدالقادر نشسته هر چه سعی می نمود که لحاف بر او

پوشانند و تصرف هوا نشود و از حدت و حرارت تب دست و پا زده و در می گرد بر بان شاه آتش شده آن
 حالت پس گریسته گفت چنین معلوم میشود که عبدالقادر همین شب همان است آذرانش مکنید و بحالت از آلاک
 او زبیر اندازد تا نسیم دنیا بر و روز و ساعتهی خوشحال باشد و قریب سحر بخیمان مخزون و ملول سر بر بسته گذاشته
 بخواب رفت و درین اثنا دید که شخصی نورانی از مقابل می آید و در بر و وطن او شش کس اند بر بان شاه پیش
 رفته سلام کرد یکی گفت سیدانی که این بزرگ کیست حضرت محمد مصطفی صلعم است و آنها که همین و بسیارند و از ده
 امام اند درین اثنا حضرت پناه صلی الله علیه و آله متوجه شده فرمود ای بر بان خدا تعالی به برکت علی و فرزندش
 عبدالقادر را شفا بخشید باید که از گفته ظاهر کنی و تخلف نمائی بر بان از کمال نشانت و خوشحالی از خواب بیدار
 شده و بید که لحاف بالای عبدالقادر است از زواله و دایه و سکه که بیدار بودند پرسید که چگونه بحالت پوشانیده
 گفته نام پوشانیده ایم همین لحاف خود بخود بجزکت آمده بالا سکه سر پوشیده شد از نشانه چنین حال خوش
 و دشت بر ما نوعی غالب گشت که مجال بر نگذرد نمانده بر بان دست زیر لحاف کرده معلوم نمود که اثر تب
 نمانده و بخلاف شبهای دیگر بخواب شیرین رفته پس سجده شکر آملی تقدیم رسانید بعد از آن وقت یکبار
 خدمتگاران نزدیک را بطلب شاه طاهر فرستاد شاه طاهر که دستار از سر برداشته چنین عرض شکسته کرد
 سلطان بی نیاز گذاشته شفا عبدالقادر رسالت می نمود از آمدن خدمتگزار حضور وقت سحر مضطرب گشت
 که بسا و باد شاه از گفته او آزرده شده باشد و قاصد قتل گردیده یا عبدالقادر را اجل مقدر رسیده بر بان شاه
 آن نذر را مبارک ندیده مقارن آن حال یکی دیگر آذخوف و بر اس پیشتر گشت و بعد از آن هفت بهشت کس
 متعاقب یکدیگر بطلب آمدند شاه طاهر رضا بقضا داده و لازم وصیت سجا آورده ابلت را و داغ کرده بخت
 با و شاه شتافت چون خبر قدوم او سمعی بر بان شاه شد برخلاف عادت تا در دروازه استقبال نموده و پیش
 گرفته بر بالین عبدالقادر برده گفت ایچو لازم نمیباید اختر سست تلقین کن تا بدان قیام نامیم شاه طاهر
 مضائقه کرده گفت اول پادشاه حقیقت باز نماید آنگاه این خاکسار آنچه داند عرض رساند بر بان شاه گفت القدر
 صبر دارم نخست آن غریب اختیار می کنم بعد از آن آنچه دیده ام بیان می نمایم شاه طاهر گفت بآن خدا سکه که
 جان من بقضه اوست گویم تا بر حقیقت حال اطلاع نیابم بر بان شاه قصه خواب و حکایت بحالت تفصیل او

گفت شاه طاهر با علمندان خاطر نام و داده امام و مناقب ایشان یکی یک مذکور ساخته گفت ارکان و قواعد این
 مذهب تولای اهل بیت نبوت و تبرای اعدای ایشان است بران شاه در آن محرفیض اثر عام هر شارب محبت اهل بیت
 پوشیده بدین بیت مترجم گشت سه چه مبارک سحری بود و چه فخر خنده شمی بدان شب قدر که این تازه براتم دادند
 شمر او عبد القادر و والده ایشان آمده و دیگر فرزندان از کور دانات و سایر الموم از آن شربت اعتقاد بهره ور گشته
 لوی محبت اهل بیت افزا شدند و چون خوشید خاوری با تیغ و تبر از شرق هدایت اثر سر بر آورد بران شاه خواست
 که خطبه ای در اثنا عشر خوانده نام صیبا از خطبه ساقط گردانند شاه طاهر از عجلت و تشنگی مانع آمده گفت صلاح در آنست
 که اول علما را بر چهار مذهب راجع کرده بگویند که من مذهب کدام قبول کنم بران شاه به موجب گفته شاه طاهر عمل
 نموده لایحه محمد اوستاد و ملا و او و افضل ناسب و دیگر علما را چهار مذهب کرد و هر کدام را هر چه گشت بود در هر روز در
 قلعه و عمارتی که در آن شاه طاهر بود بحث می نمودند و هر یک از روی حیدر و حیدر به حقیقت مذهب خود را بر این
 اقامت کرده و لایق دیگران تفرغ می ساختند و اکثر اوقات بران شاه در آن مجلس حاضر گشته از آنکه اکثر علمای
 اشتهار بودند در حد و قنبری می شد و بعد از آنکه شش ماه اوقات ارباب علوم برین سوال گذشت بران شاه اشتهار
 طاهر گفت عجب صحنه می مشاهده می شود هر گاه حقیقت یکی از این چهار مذهب ترجیح آن بر دیگر شخص نشود و هر کدام
 صحت مذهب خود را بیک یکی از انصار اختیار کنم اگر مذهب دیگر باشد تا حق و بطلان آن نیز بخاطر آورم شاه طاهر
 گفت که یک مذهب دیگر است که آنرا اثنا عشر می گویند اگر حکم شود نیز کتب ایشان را حاضر آورم بران شاه بدان
 اشارت کرد که یکی از علما آن طائفه را کشیج احمد بنی میگفتند بعد از تحسین بسیار پیدا کردند و با علما چهار مذهب
 معارض شده شاه طاهر در تقویت اومی کوشید ایشان چون دانستند که شاه طاهر شیعه مذهب است یکی
 اتفاق نمود و نه صمانه پیش می آمدند اما اکثر اوقات ملزم شده از مجلس برمی خاستند و رفته رفته کار بجای می رسید
 که شاه طاهر صحیحین و بسیاری از کتب اهل سنت را در میان آورده بحث خلافت ابو بکر و حکایت طلبیدن و
 و قلم و قصد باغ فدک و امثال ذلک مذکور ساخت بران شاه چون دید که جمیع علما از شاه طاهر ملزم شدند
 حکایت میاری عبد القادر و در خواب دیدن پیغمبر را و قصد لجام تفصیل باز گفت پس اکثر علما مجلس متوجع
 و غلامان هندی و ترکی و حبشی و امیران و منصب داران و سلمه داران و شاهان و پیشوایان و جلوه داران و فیلداریان

طاهر مذهب خاتم

نیز

قریب سه هزار کس مذنب تبعه دوران اختیار کردند و نام اصحاب تلمذ از خطبه انداخته با سامی سوامی حضرت ائمه
 معصومین صلوات الله علیه جمیع گفتا نمودند و بعد فاصله سیصد صاحب تاسیخ مذکور نوشته چون بران شاه
 در مقام ترویج مذنب امامیه بود چهار دیواری در مقابل قلعه احمد مذکور کج و شک در سه ساخته آنرا نگار و از راه امام
 علیه السلام نام نهاد و قصبه چنور و سنور و اسناور و چندین قریه دیگر وقف آن کرده هر روز و وقت آتش
 پنجه میبویان میداد و شاه طاهر یکی هفت بر هفت خانه نظام شاهیه گماشته و صد دان شد که مجان خاندان
 رسالت را از اطراف و کفاف و آن جمع آورد پس از خزانه شاهی زیر ابواب و خراسان و فارس اگر گوشت
 و غیره فرستاده طالب ندوم دوم صاحب علم شد و در اندک مدت خلاصه آقا لیم سید جمیع گشته احمد مذکور شک
 گشتان ارم گوید از آنجا که در عهد شاه اسماعیل صفوی بر فاخت خواج معین الدین صاعدی بگذاشته
 آمده و نهادن حدود می بود چون شاه طاهر مبلغ دوازده هزار هون از بران شاه گرفته بیهوشی راه او تسلیم
 با احمد نگار آمده از مجلسیان حضور بادشاهی شد و همچنین شاه جعفر برادر شاه طاهر و ملا شاه محمد نیشاپوری و ملا حمید
 صدر استرآبادی و سید حسن مشهدی و ملا علی کل نشی استرآبادی و ملا ستم جرجانی و ملا علی مازندرانی و
 ایوب و ابوالکریم طاهر و اندک گیلانی و ملا احمد امای استرآبادی و دیگر افاضل با احمد مذکور تشریف آورده بمنصب احمد
 فاکر گشته صاحب تاسیخ فرستاده و از شاهی این حکایت نوشته که جامع این حکایات محمد قاسم فرشته می گوید
 که خواب دیدن بران شاه حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله را شبیه است بخواب غار از خان بادشاه
 ایران و فتح شدن او چه که اتفاق مورخین ایران و توران است که غار از خان اجدان که مسلمان باشد
 و در توحش قدرت رحالت بنای می مسلم را در خواب دید و در هر مرتبه امیر المومنین حمید همراه مسند نشین با رگانه
 نبوت بود حضرت خاتم الانبیا تعریف غرت کرده گفت که می باید نسبت با طبیعت سن طریقی اخلاص سلوک
 ثنائی و بی جوی ایمان کرده سادات را گرامی داری ازین سبب غار از خان محبت اهل بیت پیغمبر از انرا
 و صفوحان نقیض بسته سادات که بلا و سختی اشرف را گرامی میداشت و نتیجه مذنبان را مقرب برگاه
 ساخته بهر یک مناصب مناسب بجمع فرموده و بعضی از تواریخ بنظر آمده که غار از خان اکثر اوقات بهر
 زبان می آورد که منکر اصحاب بیستم در بزرگی ایشان اعتراف دارم اما چون حضرت رسالت پناه صلوات الله علیه

قوا عند محبت و اخلاص نسبت بجناب ولایت انتساب و یازده فرزند از او سفارش کرد من بآنچه لوازم
 اخلاص و خدمتگزاری است نسبت با ایشان بجای اکرم و غازیان خان از کمال محبت که با اہلبیت داشت
 در عین رحلت برادر خود و بجا تہو سلطان را کہ سلطان محمد خدا بندہ شہرت دار و بجمت اہلبیت وصیت
 فرمود آن بادشاہ کار از برادر گذرانیدہ مذہب شیعیہ اختیار کرد و نام دوازده امام را در خطبہ و سکہ ثبت
 نمودہ نام باقی صحابہ عظام را ساقط ساخت انتہی مولف گوید کہ اگر مذہب امامیہ حق است احوال دیگر
 مذہب چون نخواہد بود و اگر مذہب دیگر حق اند سفارش حضرت رسالت مآب در ترویج آن مذہب چہ منہ
 وارد اللہ صفا فتح بینت او بین قومنا بالحق وانت خیر المقاتلین امید کہ چون عزیزان معاملہ فہم
 کار گاہ بدین جا رسند سرری نگذرد و اسعان نظر فرمودہ زمام التفات از دست ندرند کہ محل تامل و
 مقام فکر است **قال** الخاطب اول حضرت رسول اللہ کو اپنی زندگی میں حضرت امام حسین کے شہید
 ہونے کی خبر ہوئی تھی حضرت جبریل علیہ السلام نے اکر اس واقعہ کو بلا کی خبر کردی تھی تسبیح ہی رسول خدا نے
 کہیں نہیں فرمایا کہ ہر سال سطح کی تری تین گنبد دار ابرک بانس وغیرہ سے بابتندی اور علم ہر شہر میں حضرت
 امام حسین کے نام کو بنایا کیجیو کوئی ضعیف حدیث بھی اس میں روایت نہوئی **اقول** اینستعین و در حدیث
 صحیح وارد شدہ کہ بوقت خبر دادن جبریل علیہ السلام بہ امام جلیل علیہ السلام از پر و چشم مبارک
 اشکامی حضرت ریختند چنانچہ شاہ عبدالعزیز در رسالہ سہر الشہداء تین نوشتہ و اخرجہ الحاکم و
 البیہقی عن ام الفضل بنت الحارث قالت دخلت علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ و سلم یوماً
 بالحسین فوضعتہ فی حجر ثوحان منی التقاتلہ فاذا عین رسول اللہ صلی اللہ علیہ و سلم
 تھیر کان الیوم فقال اتانی جبریل فاخبرنی ان امتی تقتل بنی ہاشم و اتانی ب تربیہ من توبہ حمراء
 و بعد ملاحظہ حدیث مذکور از نظر انصاف افادہ فرمایند کہ در مصائب جناب امام مظلوم کہ یہ کہ در دنہنت
 پیغمبر خداست و بابت عمت اہل ہوا در صورت اولی تارک سنت کہیست و بجات ثانیہ کہ پیغمبر را جواب
 چیست و ملا حسین واعظ در روضہ الشہداء گفتہ کہ یہ درین ماتم موجب حصول رضای ربانی و سبب
 وصول ریاض جاودانی ست چنانچہ در حدیث آمدہ من یک علی الحسین او ابکی و جبت لہ الجنة

یعنی ہر کہ بر حسین بگریید یا بگریہ سازد یا بشکند اور اور بشت برند و جارا لکند ز محشری فرماید
 کہ ہر کہ بگریہ بشت مر اور واجب می شود و ہر کہ خود را گریان فرماید بحکم من تشبه به بقوم فهو منهم در حدیث
 وحیث لا یجوز داخل است اتمی و مخاطب والا مقام در معنی بتاکی کہ جارا لکند ز محشری بیان کرده و وجوب بشت
 برای آن تصریح نموده نامل کند چہ بتاکی بعینہ مشابہ تواجد است و برای تواجد اہل حال انچہ مراتب بیان
 کردہ اند بوجہ غایت شہرت محتاج نقل عبارت نیست فافهم ولا تغفل و چون این نقش تازه بر صفحه خاطر
 حسن ارتسام یافت پس مخفی نمائند کہ در سابق ب تشریح تمام و توضیح تمام ز تمیز پذیر شدہ کہ تفریہ کہ عبارت است
 از نقل روضہ انور و ترتیب کہ اشارت است بقول قبر مطہر امانت بر بکا میدہد و امریکہ بر بجای کدائی کہ طریقہ
 انیقہ جناب رسول زیان علیہ والہ الصلوٰات من اللہ النان و موجب ترتیب و وجوب جان باشد معین
 بود ظاہر است کہ مورت استحقاق ثواب فراوان است حاصل استغفار بے پایان خواهد بود و ہم مدتی کہ
 بر ابحاث نقل قبر کہ تفریہ شریف نیز از ان قبیل است دلالت دارد در اقدم تحریر یافتہ فن ذکر و بطریق
 ستریل میگویم کہ برای انعقاد محفل میلاد شریف بہ ربیع الاول ہر سال حدیثی ضعیف ہم وارد نہ شدہ و
 جمہور اہلسنت و جماعت این انعقاد را مستحب دانستہ برای مجلس کتندہ ثواب مامقرر کردہ اند
 کما قال الشیخ الدہلوی فی رسالۃ المسماة بما ثبت من السنۃ فی ایام السنۃ فالجواب الجواب
 قال مخاطب کیا تائنا ہے کہ بغیر ذرا سی باتین کہانے پیچ حاضر و پیشاب اور مستحب اور اواب
 کی تفصیل بتاگئے اور اس تقریر کا نام ہی ایک بار لیا اور مصیبت بین کہیں مرتضیٰ اور کتاب اور نوحہ اور
 شبون کا حکم ندیا بلکہ خلاف اسلے کہ گئے اور کر گئے اقول و بہستقین اسچہ افادہ نمودہ مردود است
 بچند وجہ اول انکہ شیخ عبدالحق در مدارج النبوة بصرفہ ۷۷۵ گفہ آنحضرت صلعم دید حمزہ را کہ کشتہ شد و
 شلہ کردہ شد صیجز و دو گفت مصیبت زدہ نمی شدم من ہرگز مثل تو نہ ایستادہ ام من پیچ جانی ایستاد
 غصہ ناک سازندہ تر مرا از اینجا و منقول است از ابن سعد کہ گفت ندیم ما آنحضرت را صلعم گرمہ یکندہ تر
 ہرگز سخت تر از گرمہ وی بر حمزہ بن عبدالمطلب ایستاد بر جنازہ وی و گرمہ کرد و برداشت آواز باہوش
 شد و فرمود کہ یا حمزہ یا حمزہ رسول اللہ یا اللہ یا اللہ واسد رسولہ یا حمزہ یا فاعل الخیرات حمزہ

و حضرت کردی و اراضی ایتالی از درون ایشان آورده اند که چون صفیه عمر رسول الله صلی الله علیه و آله همیشه در حجره من المطلب
از در پیدا شد بغیر صلعم سپیدی زیرین العوام فرو و والده خود را باز کردن تا برادر خود را این حال نه
بیند و در روضه الاحباب می گوید که آخر صغیر بر سر حجره آمد و روی و غایم می گریستند و بگریه ایشان آنحضرت
نیرنگ بر در آمد و فرمود آنحضرت که حجره بن عبد المطلب را در میان اهل هفت آسمان اسد الله و اسد رسول
نوشته و بعد فاصله قبل می نویسد بنقولست که چون مسلمانان روی به حریمت آوردند و حضرت رسول صلی الله علیه و آله
تنها گذاشتند حضرت در غضب آمد و عرق از پیشانی جایوشن متقاطر گشت و مثال مرارید و دید در انحالت
نظر کرد علی بن ابیطالب را که بر پیروی مبارکش ایستاده است فرمود چون است که پیرادران خود ملحق نه
کشتی علی گفت لا نفر بعد الایمان ان لی بک اسوة ایا کافر شوم از ایمان بدرستی که مرا توافق است یعنی
مرا به تنها کار است بایاران و برادران که در پی غنیمت رفتند و نه حریمت نمودند چه کار دارم درین صحن جمعی از
کافران متوجه آنحضرت علیه السلام شدند فرمود ای علی مرا ازین جمع گما در حق خدمت و نصرت بجا آر
که وقت نصرت است علی مرتضی رضی عنه متوجه انقوم شد و دمار از روزگارشان برآورد و ایشانرا متفرق
گردانید و جمعی کثیر را بد فرسخ فرستاد آمده است که در اترمان ملائکه تیر حافر بودند جبرئیل و میکائیل علیهما السلام
بر مثال دوم در جبهه سفید بر زمین و بسیار آنحضرت ایستاده بودند و محافظت وی میکردند و با کفار محاربه
می نمودند و مشهور است که محاربه ملائکه مخصوص بغیره بد راست و در غیر آن حضور و اما دوا و امانت ثابت
است نه محاربه و متعلقه چنانکه ذکر این معنی در غزوه بدر گذشته و گفته من و الله اعلم تو انکه تزل ملائکه نیز اعباد
نزار قبائل کفار مخصوص بید باشند اما ملائکه جبرئیل و میکائیل که ملازمان خاص و گاه اندرینجا باشند
محاربه کرده باشند منافات ندارد و می گویند که چون علی مرتضی کرم الله وجهه این مردانگی کرد و نصرت داد
جبرئیل علیه السلام فرمود که این کمال بواسطه جو انمردی است که علی با تومی بر او آنحضرت فرمود اندر سنی و انا
منه یعنی بدست نیکه علی از من است و من از تویم کنایت است از کمال اتحاد و اخلاص و یگانگی و آدم است
که چون آنحضرت این کلمه فرمود جبرئیل گفت و انا سنکما سن از شما هر دو ام و گویند آوازی شنیدند که گوشت
خیمی میگفت لا فتی الاعلی الایمان لا ذوالفقار در کتاب معارج النبوه و کتاب کشف الغممه ذکر آنرا

بمسبسطه منقول است و در آخر آن آورده که آنحضرت فرمود ای علی می شنوی مسج خود را که ملکی که نام او فرعون
 است در آسمان می گوید لا فتی الا علی لا سیف الا ذو الفقار اتقی و در روضه الاجاب می گوید که ابن حدیث
 را باین طریق بعضی از کابر مجتهدان و اهل سیر در کتب خویش نقل آورده اند ولیکن فریبی که محکم رجال است در
 سیر ان الاعتماد القصیف و تکذیب را وی نموده است و الله اعلم گفت بنده مسکین حصه الله بنزله الیقین که
 ظاهر اقصه ناد علیا منظر العجائب همدین معامله و معار که واقع شده است اما در کتب حدیث هیچ ذکر آن
 نگرد و الله اعلم و باجماع وی رضی الله عنه حق مبارزت و محاربت و جلالت و شجاعت بجائی آورده که
 فوق آن تصور نتوان کرد و روایتیست از قیس که وی از پیش سحر روایت کرد که گفت علی مرتضی شنیدم که
 الله و همه که فرمود در روز اهدا شد ترویه فریب من رسید که در چهار ضربه از آن بزرگوارین افتاد و هر بار که می افتاد
 مردی خوب روی خوشبوی بازوی مرا میگرفت و مرا برپای می کرد و میگفت متوجه کافران شو که تو در طاعت
 خدا و رسول وی و ایشان بر دوازده تراضی اند بعد از فراغ جنگ اوقات را بحضرت رسالت عرض کردم
 آن سرور فرمود صلی الله علیه و آله که تو او را می شناسی گفت نه اما بدو چسبیدی می ماندست فرمود ای علی
 خدا تعالی خیمه ترا روشن کند و آن خیمه را چون نذنبیه چون درینجا ذکر فضائل خباب امیر المؤمنین علی ابن
 ابیطالب علیه السلام بمیان آمدند مناسب می نماید که چند احادیث فضائل خباب را که کرده آید چنانچه
 صلعم فرمود ذکر علی عبادۃ قال ابن حجر المکی فی الصواعق المحرقة الحدیث التاسع اخرج
 البزار والطبرانی فی الاوسط عن جابر بن عبد الله والطبرانی فی المعجم والطبرانی فی المعجم
 وابن عدی عن ابن عمر الترمذی و الحاكم عن علی قال قال رسول الله صلعم انا
 حدیثه العلم و علی یلمها و الحدیث الحادی والثلاثون اخرج ابو تعلیم و ابن عساکر
 عن ابی لیلیان رسول الله صلعم قال الصدیقون ثلثة حبیب التجار و من الیک قال
 یا قوم اتبعوا المرسلین و حذو قیل و من آل فرعون الذی قال تقتلون رجالا یقول
 ربی الله و علی ابن ابیطالب و الحدیث الثانی و الثلاثون اخرج الخطیب عن انس
 ان النبی صلعم قال عنوان صحیفه للو من حب علی ابن ابیطالب الحدیث الرابع

والثلثون اخرج الدار قطنی ان الاشعث بن عمار بن عباس ان النبی صلی الله علیه وسلم
 قال علی باب حطه من جسد امة كان مومنا وصحيح منه كان في الحديث الخامس والثلثون
 ودر ترجمه صواعق محرقه نوشته دو ربك روايت آمده كه رسول الله صلعم در مرض موت گفت ايها الناس ترويك
 بان رسيد كه من مقبوض شوم واز ميان شما بيرون روم و قبل از اين باشما گفته بودم اين زمان نيز مي گويم تا
 غدر نياريد بدانيد كه من كتاب پرور و كار را و اهل بيت خود را در ميان شما خواهم گذاشت انگاه دست علي رضي
 الله عنه را گرفته بلند ساخت و فرمود هذا علي مع القرآن والقرآن مع علي لا يفترقان حتي يردا علي الحوض
 فاسألها ما خلفتم من علي باقر است وقرآن با علي است از يكديگر جدا نخواهيد بود و تا وقتيكه دار و شويد بر من در حوض
 پس از حال ايشان خواهم پرسيد كه با ايشان چگونه سلوك كرده ايد بعد از من و امام احمد در مناقب حديث طويل
 روايت كرده من مات بحدك بعد موتك ختم الله له بالاسن والايان ما طلعت شمس وغربت يعني هر كس كه بعد
 از موت تو بر محبت و دوستي تو سبب رضاي تعالي ختم كند و با من و ايمان خواهد كرد تا روز قيامت و بروايت
 دارقطني مرويت كه علي رضي الله عنه با شمس تن كه از اهل شوراب و زندقه حديثي طويل گفت و از آنجمله بود
 از شما سوال ميكند كه ايا در ميان شما غير من كسي هست كه رسول الله صلعم در حق او گفته باشند ان تقسيم النار يوم
 القيمة و در معني اين حديث است حديثي كه از علي ابن موسي الرضا مرويت كه رسول الله صلعم علي رضي الله
 تعالي عنه را گفت انت قسيم الجنة والنار فيجمع القيمة تقول للناس هذا لي وهذه لك يعني تو قسمت كننده
 بهشت و دوزخي و دوزخ با تو خواهد گفت در روز قيامت كه اين گروه يعني اهل دوزخ حصه من اند و آن گروه
 يعني اهل بهشت حصه تو مرويت از ابن سمان كه قال رسول الله صلعم لا يجوز احد الصراط الا من كتب له علي الجواز
 يعني بر صراط نمي گذرد مگر كسي كه علي ابن ابي طالب گذشتن او را نبويسد و روايت كرد طبراني و ابن ابی حاتم از
 ابن عباس رضي الله تعالي عنهما كه گفت نازل نه شيعه آيه يا ايها الذين آمنوا وعملوا الصالحات گر آنكه
 علي امير و شريف آن بود كه خداي تعالي و چند مكيان اصحاب محمد را معاتب ساخت و ذكر علي نكرد مگر بخير و نحو
 دين عساكر از ابن عباس رضي الله عنهما روايت كرده كه گفت قرآن نازل نشد و نشان احدي اني مقدر كه در
 نشان علي نازل شد و اني ابن عباس را از ابن عباس روايت كرده كه سديد آيه و نشان علي نازل شد و اني

اخرج الخطيب عن البراء والدايع عن ابن عباس ان النبی صلی الله علیه وسلم قال علی باب حطه من جسد امة كان مومنا وصحيح منه كان في الحديث الخامس والثلثون

ابن سعد از سعید بن المسیب روایت کرده که گفت هیچ کدام از اصحاب سلونی نگفتند یعنی نگفتند که از من علی
 کنیدا سنج خواید مگر علی که سلونی میگفت و از جمله کلمات ظاهره علی آنست که در وقتی که سر مبارک حضرت
 رسالت پناه صلعم در کنار وی بود بر آنحضرت وحی نازل می شد و علی نماز عصر کند اراده بود و پیغمبر صلعم نایب میشد
 تا وقتیکه آفتاب غروب کرد و آنگاه آنحضرت فرمود اللهم انک کان فی طاعتک وطاعة رسولک فاسر مدد علیه
 الشمس فطلعت بعد ما غربت یا علی و اطاعت و فرمان برداری تو در رسول تو بود و آفتاب را
 برای وی باز گردان آنگاه آفتاب طلوع کرده بعد از آنکه غروب کرده بود و روایت سلفی مرویست از عبد الله
 بن احمد بن حنبل که گفت از حال علی و معاویه از پدر خود سوال کردم گفت اعلی ان علیا کان کثیرا لا عدله
 ففتش له اعداءه شیئا فوجدوا به نجا الى الجبل قد حاسبه و قال له اطلعه کذا و انصو له بداند که علی کثیرا لاعداء
 بود و اعدای او فقیش کردند که شاید که خطای یا منقصی در وی یابند از آنجا یافتند آنگاه نزد وی آمدند که باو محاربه
 و مقاتله کرد و با خود ریح و ثنای آنمرد کردند و بچیزیکه در وجود او نصبت کرد و حمله باو و او را از ابو سعید خدری روایت کرده
 که آنکه نظیر ایشان نمیکس نازل شد پیغمبر است صلعم و علی و فاطمه حسن و حسین رضی الله تعالی عنهم و این هر میر و فوجا
 باین نظم روایت کرده از نزول نده الایامی انما یوید الله لید هب عنکم الرجز اهل البیت یطهرکم تطهیرا
 فی خست فی البی علیهم الصلوة والسلام و فی علی و حسن و حسین فاطمه و طهرانی نیز روایت کرده و مسلم باین طریق
 روایت کرده که رسول الله صلعم ایشانرا در زیر کسای یعنی عبا کسای که بر وی بود در آورده و این آیه بر خواند و بجهت
 رسیده که رسول الله صلعم عبا را برین چهار کس پوشانید و فرمود اللهم هو کما اهل البیت و خاصتی اذهب
 عنهم الرجس طهرهم تطهیرا خدا یا این جماعت اهل بیت و مخصوص من اند و بر از ایشان گناه را پاک
 گردان ایشانرا پاک کردی و آنگاه ام سلمه گفت من نیز ایشان ام رسول الله صلی الله علیه و سلم فرمود انک علی
 خیر و مدیست بروایت امام احمد و طبرانی و ابوالجیحاق و ما کم از ابن عباس رضی الله تعالی عنهما که چون آیه
 قل لا استعکب علیکم لجمرا که الودعة فی القبر بی نازل شد اصحاب گفتند یا رسول الله صلعم خوشنشان شما که
 واجبست بر ما دوستی ایشان چه کسانند رسول الله صلعم فرمود که علی و فاطمه و هر دو پس ایشان رضی الله تعالی
 عنهم و در سند این حدیث شعبی غالی است لیکن راست گواست و ابوالشیخ و غیر او از علی روایت کرده اند

که فرمود در شان باب البیست اثبتی نازل شده و حفظ مودت ناکند که بر مومنی بعد از ان این آیه بر خوانند و قل
لا استلکم علیه اجر الا المودة فی القربی و نیز از طبرانی از حسن روایت کرده اند از چند طریق اسناد که
بعضی از ان اسناد سن است که وی رضی الله تعالی عنه خطبه خواند از جمله این بود که گفت من عرض
فقد عرفتم من لم یعرف فانا الحسن بن محمد صلعم هر کس مرا می شناسد و هر کس که مرا نمی شناسد
من حسن بن محمد صلی الله علیه و سلم بعد از ان این آیه بر خواند و تابعت صلی الله علیه و سلم گفت ان ابی البشیر
وان ابن النبی من بعد انکس لم کثرت و منعه و یوم کند و بود و من از اهل بیت پیغمبر که خدا تعالی
و بنا بر فرض ساقط است مودت و موالات ایشان را در آنچه بر محمد صلی الله علیه و سلم نازل شده و قل
لا استلکم علیه اجر الا المودة فی القربی و من یقدر و حسنة فیله فیها حسنات و اقراف
حسنات یعنی کتاب حسنات و دوستی با اهل بیت است و طبرانی از امام زین العابدین رضی الله عنه روایت
کرده که چون از واقعه بدرین حسین و بر اسیر کرده بجانب شام بر می رفت شخصی از اهلان شام در شهر بادی ملاقات
کرده گفت الحمد لله که خدا تعالی شما را مقتول و ستاصل گردانیده و قطع فتنه شد امام زین العابدین رضی
الله عنه را ان شخص را گفت آیا خوانده قل لا استلکم علیه اجر الا المودة فی القربی ان شخص گفت
قربی درین آیه شما می گفت علی مراد ازین قربی باجم انتهی لخصا و فی عبد الحق در مدارج النبوة در صفحه ۱۲۳
می فرماید الفقه محاربه و مقاتله بیان دو فکر واقع شد خصم یا از علی مرتضی درین غرر خندق مبارزه
و مقاتله واقع شد از حد قیاس و عقل بیرون چنانکه در اخبار وارد شده است الفقه بقیه علی باب طالب
یوم الخندق افضل من اعمال امتی الی یوم القيامة کذا فی سروضه الاحباب
و آنحضرت و ما کرد در حق مرتضی و شمشیر خود را که در الفقار نام داشت بوی عطا فرمود و اتهمی چون بنید
از اوصاف حیدر که ارشدیدی اکنون قولی ختم از مسای عجیبه بایشنید که اکابر ایشان حدیث قدسی
لا فتی الا علی لا سیف الا ذو الفقار و ناد علیا را انکار نمایند که مرتضی مدارج النبوة و حدیث انا
مدینه العلم و علی بانها و حدیث رجوع شمس و نزول آیه ذوی القربی در حق اهل بیت و نزول
آیه تطهیر در شان آل عبا چنانچه سابقا گذرشته موضوع نیدانند کافی الصواعق المحرقة و الثغفة الغریبية

جناب افضل المحققین علامه دہلوی طاب ثراه در ترمیم اثنا عشر پی می فرماید اما جافقشالی و امداد و اعانت
 علماء اہل سنت و بار اہل بیت رسالت تیر ظاہر و باہر محتاج بہ بیان نیست جمہور اینان برای ادنی
 شیخ مجہولی کہ متعلی از فضائل و خواص نفسانی و متعلی بہ زایل و عالی باشد ہزاران مناقب روایت می
 کنند و روایات موضوعہ را بکمال انشراح صدر تصحیح نمودہ اثبات فضا کس نمی نمایند چون فوت بہفرت
 امیر المؤمنین می رسد احادیث صحیحہ را ترخیص و تضعیف می نمایند و ہر گاہ از تضعیف عاجزی شوند تا ویالات
 بارہ و یکہ یکبار می برن خیا نچہ برناظر کتب کلامیہ آنها واضح و لایح است و ذکر آن درین مقام موجب
 اطاعت کلام است بغوی ما کاید سر ککہ لایذک ککہ بر یک حدیث اکتفا نمودہ شد نزد فی الواقع
 و طبری با ساندہ خود روایت کردہ اند کہ آنحضرت فرمود انما نیتہ العلم و علی باہا و روایت دیگر ترند کہ
 چنین روایت کردہ اند انما العلم علی باہا با آنکہ حاکم این حدیث را تصحیح نمودہ و بعضی علماء متاخرین ہمین منقول
 اہلسنت بنا بر عادت ستمہ خود و ادلائع صدور حکم بدفع نمودہ بعضی علماء را بنا بر ادلائع تصحیح حاکم و تعیین بغوی
 متاخرین بشید و دیگر دل نشاد کردہ تاویل ریگی در معنی حدیث نمودہ کہ مراد از علی معنی لغوی است یعنی
 سن شہ علم و بلند است و روانہ آن شہرا بن جوہر و سوا حق محرقی گوید و شہ بعضیہ فاجاب باب معنی
 و علی بابای من العلم علی حدیث اہل علم و اعلیٰ مستقیم رفع علی تنوینہ کا قول بہ یعقوب انتہی بخیر
 خیر صفت این تاویل واضح بعضی متنتیہ بر صفت این توجہ شدہ و صدور و محارضہ آن و رآمدہ و متقابلان
 حدیث دیگر وضع نمودند و آن اینست انما مدینۃ العلم و ابو بکر اسامہ و عمر حمید و عثمان
 سقفا و علی بابا و انار و محامل وضع کا شمس فی رابعۃ النہار روشن و منجلی است یہ صفت خانہ
 را معمول است و صفت شہر و نہایت غرابت است مگر انکہ مراد از صفت شہر تصنیف نبی ساعدہ بودہ
 باشد کہ اساس انچنان شہر را سقفی چنین در کار است انتہی چنان کہ طوالت بخوابد و مقام از میان آن
 ابیست لہذا ذکر حدیث رئیس ختام این مقولات می کم و در ترجمہ و اعمی محرقہ گفتہ کہ طادی و قاسم
 و شہا گفتہ کہ حدیث رد و قتاب صحیح است و شیخ الاسلام ابو ذر عہ گوید حدیثی حسن است و غیر او از علی
 قنابست او نمودہ و رد کردہ اند قول جمع را کہ گفتہ این حدیث موضوع است این شیخ عبد الحق و در راجع الیہ

جلد دوم صفحه ۳۲۱ نوشته در برابر گفته روایت کرده است این حدیث را طحاوی که از اکابر علی بن فضال
است و در اصل شافعی بود در جوع کرد از ان بجهت در شرح مشکلاته الاثر و حکایت کرده است قاضی عیاض
مالکی و گفت طحاوی که احمد بن صالح که از ثقات ملاح حدیث است و در تریب احمد بن حنبل می گفت نرا از نیست
هر کسی را که سبیل وی علم است تحلف و تفاضل در لفظ حدیث اسما زیرا که از علایان نبوت است و بعضی گفته اند
این حدیث صحیح نیست و این جوزی او را در موضوعات مذکور کرده و گفته این موضوع است بیشک در سند وی احمد
بن داود است و وی شروک الحدیث که اب است چنانچه در قطنی گفته است و ابن جبار گفته فصح سبیل
حدیث را و نیز ابن جوزی گفته که روایت کرده است این حدیث را ابن شهابین و گفته این حدیث باطل و از
غفلت واضع او است که نظر کرده بصورت فضیلت و تصور کرده عدم فائده آنرا ندانسته که مملو است عظم
بعضی بابت آفتاب قضا گردید و رجوع شمس دائمی کرد آنرا و تحقیق آنرا کرده است این تمییز فی تعلیمه و
رد و الفاضل و ذکر کرده است حدیث را بطریق وی در حال وی موضوع است و گفته که عجب است از
قاضی عیاض با جلالت قدر وی و علو حظ وی و علوم حدیث چگونه ساکت ماند از وی ایما مکنده محبت
او را نقل کننده نبوت او را گفت کاتب حروف عفی الله عنه که قول این قایل که نماز عصر بفریب آفتاب قضا
گشت و رجوع شمس دائمی گرداند او را محل نظر است زیرا که قضا بر تقدیری گردد که آفتاب باقی ماند
بر غیبت و وفات وقت اما اگر وقت تیر عائد گردد چرا ادا نه شود و معنی ادا نیست مگر وقوع نماز در وقت
اگر چه با عاده وقت باشد و تیر یوازا از احوال جلالت قدر قاضی عیاض و علو حظ وی مناسب توقف
نزد او است نه جزم نه بطلان و انکار یا وجوب که نقل طحاوی و احمد بن صالح آنرا تصحیح کرده باشند و این
جوزی مستعمل است در حکم موضع و ادعای آن دو و ثوق نیست بقول وی درین باب انتهى و درین باب
حکایتی است عجیب که سید علیخان مدنی در انوار الریح آورده که ابو منصور مظهر رضی و اعظم را بناحیه
بخداد دیدند که بعد از عصر این حدیث را مذکور ساخت و بالفاظ خود تنقیح و تزیین می داد و ذکر فضائل
اهل بیت می نمود و درین اثنا قطعه از بطاهر شد و حامل آفتاب گشت چنانچه مردم من غروب آفتاب کردند
آنگاه و اعظم مذکور بر جناست بالای سبیل و اشارت به آفتاب کرده این شعر انشا کرده که لا تعسبی

یا شمس حتی یلقی + مداحی کال اصطفی و لیلجه + و اثنی عنانک اذ اردت شام + انسیت
 اذ کان الوقوف لاجله + ان کان للولی و فوقک فلیکن + هذا الوقوف لخیله و لاجله x
 خطا من الشمس من تحت الخیم عند انتهائ الامیات فلا یدری حاسری علیه من الاموال
 و الثیاب یومئذ انتهی و هکذا فی ترجمة الصواعق و جناب علامه علی علیه الرحمة و کشف البقیر
 آورده که بعضی زبده و در غلط ذکر فضائل جناب امیر می کرد و پس آفتاب قریب به غروب رسیده و افق تیره گشته
 بهم رسانید پس آن را حفظ خطاب کرد و بسوی آفتاب و گفت شعرا تقریبی یا شمس حتی یقضى مدح
 الصوفی اصطفی و لیلجه x و اثنی عنانک اذ صعدت شام x انسیت یوحنا اذ سر دیت لاجله x
 ان کان للولی و فوقک فلیکن + هذا الوقوف لخیله و لاجله پس آفتاب آمد و افق روشن گردید تا آنکه مدح آن جناب تمام
 رسید چونکه سامعین بسیار محتج بودند این قصه را خواص و عوام نقل کردند و نقلش متواتر رسید انتهى +
 کجا بودم اکنون کجا آمدم + در جوار فتم اما سجا آمدم به الحال باز بمطلب می روم یعنی شیخ عبدالحق در مدارج النبوة
 به صفحه ۱۶۵ و ۱۶۶ می نویسد آورده اند که چون مصیبت زدگان با استقبال آنحضرت بیرون آمده بودند فاطمه
 و دختر حمزه بر سر راه آمده بودند لشکر رسول را دید که جوق جوق می آیند هر چند تقصص نمود پدر خود را در میان ندید
 صدیق را پرسید پدر من کجا است که او را در لشکر نمی بینم دل صدیق سوخت و آب در دیده گردانید فرمود
 اینک آنحضرت می رسد چون خواهر رسید پدر خود را ندید پیش آمد و عنان مرکب خواهر را گرفت و گفت یا
 رسول الله پدر من کو خواهر فرمود که پدر تو من باشم گفت یا رسول الله ازین سخن بوی خون می آید و انتک
 از دیده وی ریزان گشت و باران تیر سبوا فقتل او در گریه و راندن بعد از آن گفت فاطمه یا رسول الله کیست
 شما دو پدرم تقریر فرمای گفت ای فرزند اگر آنرا صفت کنم دل تو طاقت نیارد و خردش و نا الاضعیفه
 زیاده گشت و در اینجا حکایتی غریب است که نقل کرده اند که چون آنحضرت صلوات بر سرش فرمود از اکثر
 خانهای انصار آواز گریه شنید مگر از خانه حمزه فرمود لکن کابو اکی له یعنی حمزه زبانی که بر دی گریه کند
 ندارد انصار چون این سخن شنیدند زنان خویش را گفتند که تحت پنجه حمزه روند و بروی گیرند آگاه بخانه
 خویش آیند و بر کشتگان خویش گریه کنند زنان انصار میان شام و خفتن پنجه حمزه ماندند و تا نیم شب بروی

بدینی که لازم به بشریت است می باشد آنگاه با فاطمه فرمود که سپهران خود را پیش از پس فاطمه حسن و حسین را
 علیهم التحیه و الدضوان پیش آنحضرت صلعم آور و چون او را بد آنحال دیدند گریه آغاز نهادند و چنان گریه و زاری
 کردند که از گریه ایشان هر که در خانه بود بگریست آنحضرت صلعم ایشان را میوسید و در باب تعظیم و احترام محبت
 ایشان صحابه و تمامه است را وصیت فرمود و در روایتی آمده که آنرا که بر در حجره بودند نیز گریستند چون او از
 گریه ایشان بگوش مبارک رسید آنحضرت علیه السلام نیز بگریست ام سلمه گفت یا رسول الله ز کما ان گذشت
 در آینده تو معفو گشته موجب گریه چیست فرمود گریه من برای رحم و شفقت پر است که آیا بعد از
 من حال ایشان به کجا خواهد رسید بعد از ان عایشه پیش رفت و گفت یا رسول الله چشم بکشای و در
 من نگاهی فرما و وصیت کن چشم مبارک حضرت بکشا و فرمود ای عایشه نزدیک شو فرمود که ویروز
 که وصیت کرد همان است باید که بموجب آن عمل کنی و حصصه تیر پیش رفت و با و تلوری که با عایشه مکالمه
 فرمود با حصصه تیر گفت و تمامه از واج سطره را وصیت کرد بعد از ان فرمود برادر من علی را بیا برید سطره
 بیا و بر بالین آنحضرت بنشست و سر مبارک را بر آن نومی خویش نهاد و آن سر و فرمود ای علی فلان
 سیودی پیش من چندین مبلغ دارد که از وی برای تهیه لشکر اسامه بقبض گرفته بودم ز منار که حق او را
 از دهن من ادا کنی و فرمود ای علی تو اول کسی خواهی بود که در لب جوف کونتر بمن برسی و بعد از من
 مکرمات تو خواهد رسید باید که دل تنگ نه شوی و صبر کنی و چون به بی که مردم دنیا اختیار کنند باید که آخرت
 را اختیار کنی انتی چون مردم نکته سنج درین مقام برسد ارشاد آنحضرت را صلعم که بعد از من مکرمات تو
 خواهد رسید باید که دل تنگ نه شوی و صبر کنی و چون به بی که دنیا اختیار کنند باید که تو آخرت را اختیار کنی نیک
 نامل نهانید که مصداق این بجز خلافت خلفا ز تلته نیست فافهم و لا تکن من الغافلین و جناب افضل المحققین
 و سید الدقیقین سیدان زمان حضرت سیدنا علی خان اعلی الله مقامه فی افراد لیس الجنان در وجهه می فرماید
 و از آیات زابره و حج با بهره که ولایت قطعی بر غصب خلافت از خلیفه برحق دارد و اگر سخا ریر علما جمع شوند و
 آنرا در پیش نهاده باشند و بوقت فتائی خود را غرق لبح جوف و غور سارند سر موزع این اشکال تعدد را تقصی
 بتوانند که حدیثی است که صاحب کتاب ریاض النضره با اینمه تعصب که التلیفش پیدا است بکتاب مذکور نقل

کرده عن علی رضی الله عنه قال قال رسول الله یا علی کیف انت اذا ارسل هذا الناس فی الاخرة
 وخرجوا فی الدنیا واکلوا الثمرات اكلالاً واجوا المال جباً جمّاً واتخذوا دین الله دنیاً
 وصال الله ذلّاً فقلت انهم ربما اختاروا اختار الله ورسوله والاسر الاخری واصبروا صبراً
 الدنیا وبلواها حتی الحق بانشاء الله تعالی فقلت اللهم افعل ذلک به اخبر به الحافظ النقیف والاخیر
 حایا این فاقدا لاوارک سجده متعلای سینه ورضه میدهد که وقوع ما خبر به بحج الصادق کاینکه بهم شفا
 مشار الیه هم هم از حضرت مرتضوی پس بنده میپرسم که ان اشخاص موصوف بصفات کذایی که امیر المومنین علیه السلام
 اثرکم وما اختیار وحق نشان فرمودند که ما بود غایت تاویل فیضات در امثال احادیث دال بر چنین مضامین
 آنست که برگردن جابره بنی امیه یعنی مروان بنی میزند آن خود با شخص فیه اسکان ندارد که مومی الیه بعد انتقال اتیه
 مومنان بفرایس چنان پس از زمانی بوجود آمد پس بحال بقیق خنق مبتلا شده بحکم استی بلیتین فانترا
 برای مبیانت خلفای راشدین بر وفق اصطلاح خود معاویه وازراب اورا مشار الیه مضمون این حدیث وارد شده
 اینجی هم بر اصول فخر وواقعات مختلفه نشان درست نمی افتد که بگو یا اصحاب نبوی کلهم عدو لی و با خصوص
 معاویه که جلالت الدین سیوطی مشار الیه از خلفای عاملین مهدی و دین حق شمرده و صاحب صواب و حق و
 خلیفه صدق گفته و بر تقدیر اکتفا کرده از خلاف برآمده میگوید الا عن علی بن علی بن مطعون و صاحب
 غنیة الطالبین اگر موفقی غوث الاعظم یعنی شیخ عبدالقادر جیلانی باشند فکفی به جلالة والاچهون مثل شاه ولی الله
 اهل سنت و پیروندان در اذاته انما یروای ان کتاب استناد میکند در عظمت قدر و کثرت و موفقی نیست
 معاویه را خلیفه بر حق نوشته و محزون ثقات است حدیث اللهم اجعلها هدایا موهله یا و حدیث
 اللهم فقها فی الدین از زبان وحی ترجمان نبوی روایت میسازند و دعای نبوی الیمة و پیروان مقبول
 است پس یک ترو جمهور اهل سنت با نیزه عظیم القدر و مورد عنایت حضرت رسالت باشد حیث است که
 اورا متصف این صفات ذمه صریحه حدیث گیرند که موصوف بان اوصاف الیمة از ادراک ایا حق تعالی خارج
 است و امتیازی نتیج نقص کلیات بین المانف میشو و هم دور باش قول ابن حجر از شایسته پیر فرمود و اینها میگو
 ترو سببان معاویه محمود العاقبت است و میرا باشد نشنوند او شان جلیل المرتبه باشد که اورا امیر المومنین

این حدیث در کتب معتبره است و در کتب معتبره است و در کتب معتبره است و در کتب معتبره است و در کتب معتبره است

علیه السلام بحسب چه که معاویه یا معاویه موقوف خوانند بود لطف انکار این حدیث را از زبان خود امیر المؤمنین
 ساخته اند و هر چند معتقدین این حدیث را مستقیم گفته اند لکن شاه ولی الله صاحب درازا از اختلاف بدون حجت
 آورده اند و جماعتی از ایشان و عدوان مضمون معاویه را بخطا را جهادی که مرتکب آن استحقاق اجرام است و لو کان
 واحدا منسوب بسیارند پس اگر معاویه مصداق این حدیث باشد از سفیده صبح روشن ترست انجلا می پیوندد
 که حرب و قتال و باطلیغ برحق برای حب جاه و ریاست بود و علی نه از موقوف شدن قریب مائة الف
 بطرفین از صحابه و تابعین بر سرش خواهد بود فاین خیر العاقبة بلکه در آخرت هم صدر نشین تقاضای و تبعه همراه
 خوانند بود و فیه محد و عظیم یلذ علی اهل السنة بلین هکما کما هم که کاهو غیر خات است پس اگر
 با اینها از عقیده خود کول فرموده معاویه را مصداق مضمون این حدیث قرار دهند نعم النفاق چه شتر الیه
 هم موصوفت باین صفات بود مگر با قضاای اثر و الفضل لمن غیر لکن بما اتمیم فی سودی نخواهد بخشید زیرا که
 امیر المؤمنین بسید المرسلین و عده فرمودند که اگر ترکم و ما اخاروا حضرت سید الانبیا تصدیق و عده نشان
 فرموده و عا فرمودند که همچنین واقع شود و خلف و عده از امیر مومنان و نه عدم اجابت و دعای سید
 مرسلان ممکن و متنی ترک امیر المؤمنین علیه السلام ایا و عزت و ما اتقاروا لیکم بعد تبلیغ و تعلیم هر گاه راه هدایت
 بی سیر ساخت بلکه زیاده تر سالک طریق طغیان و غوایت شدند و چون بر سرش بر بودند و قتالی واقع شد که بهرام
 چون شام تو کوی که تا الیوم اخصیت آن معرکه لرزه بر اندام وارد و کابیش مائة الف از نفوس بشری چنان
 از باب هدایت و چاه اصحاب شلالت غرضتین هلاکت شدند و بسبب فتنه که حکم معاودت یکوفه فرمودند باز
 معروف تعلیمه عسکر و تنیاسانان حرب و اما ده نهفت بودند و نگذاشته اهل السیر متفقین که واقعه با کشته شد
 شاه ولایت واقع شد و البته این همه معارک را کسی از عقلا نخواهد گفت که ترک او اما اخاروا پس می بینید که هر چند
 معاویه نصف بصفت اکل تراش و غیره و نامم سر حد حدیث مریب و تناخرا باشد که ترک نبوده اما مصداق
 این حدیث تو اندر بود و همچنین اصحاب در بجل چو اولاد حضرت سید را ضعی نخواهند بود که جناب طلحه و زبیر که
 آنها را خواری رسول باری میگویند باین اوصاف می بینیم موصوفت گرفته شوند فضلا عن اتم المؤمنین حضرت
 عایشه و هر چند عزم این حضرات همه این امور متعلق باشد مگر عزت و تلبیت المال بهره و سلوک نامهار با سهیل

این جهت فرصت از کتاب این اموری یافتند و این همه بمنزل عن الذکر بچاره طلوع در سیر مقتول و حضرت عائشه
 همسکر امیر خیمه گیر با تفسیر تشریف ارزانی داشتند و سبوح است عنوان که حکایتی است لطیف عالم نهفت بسبوح
 مدینه طیبیه افراشته شد پس این زمره را کسی چنان متروک میتوان گفت و خواج که شرف و تمهیل بودند و خرافات از
 تعلیف بر حق باین صفات چه علاقه بلکه آن رویا مان سجده زید و قوس ظاهری داشتند که مردم بود و بدان در
 حال شان باشد بهای افتادند چنانچه این ابی الحدیث شایع هیچ البلاغه فصلی بمسبوط متضمن حال و مقال شان
 نوشته و بدلائل جلیه محاربه و اخواب او را در ارتقای مدارج غوایت و ضلالت برانها ترجیح داده باز اعاده
 همان حرف باید کرد که با جهنم مقتول شدند متروک آری بموجب اخبار مستقبل از زبان صدق توانان متروک
 چند کس بقیه اسبیت باقی ماندند که بقای آن شجره ملعونه از آنها تا امروز است و هرگاه این بر سر طایفه مصداق
 فحوائی حدیث نباشد و در لول این حدیث فردری الوقوع پس مصداقش زمان خلافت خلفای ثلثه متهم
 خواهد بود و معنی حدیث تحقق که میراث امیر المؤمنین را که عبارت از خلافت و غیره باشد منصرف شدند و خود
 شان را خلیفه رسول افاق بلا استحقاق و واجب الاطاعه کافه خلافت علی الاطلاق قرار دادند و مال خدا را
 که حاصل ممالک بود و سنت بدست گرفتند و جناب امیر المؤمنین ترکم و ما اختاروا یعنی بحرب و قتال باقی
 وجهی کان بنحاستند و بالاخره بهما شاة سهم برداختند و اذ و تیموه پس حکایتی بس رنگین بایستند که
 فاضل معاصر که ذکرش بدینچه این و حیزه مندرج اسم بی اسمی نورالدین حسین قرار داده و او را شایع و نیرو
 شهید سعید علامه بی نیاید نوراند شوشتری و انموده خودش از نام مفروض مراسلات بمن میفرستاد
 تفصیل این افسانه شگرف در رساله که بحواب بهفواتش نگاشته ام ثبت است در ذیل تقریرات بنشأ الیه
 انتهای تحریر این مقام اشعاری از تقدیر تفصیلی ازین استدلال تیر کرده بودم در جوابش از زبان نورالدین
 منسوب بمجاطب فرمود این عبارت نوشت حرفی را میرسد که از مستدل بهیرسد که غایت یعنی حق الحق ربک
 بحجج قلع و دریا فقط بصبر و شوق اول تمامه تقریر بنقلب می شود که از حضرت امیر المؤمنین در مقابله
 ناگشتین و ارفیقین و قاسطین بکدام امر که نفس یعنی صبر واقع شده و اینقدر هم غرور نمید و در جناب
 ولایت مآب اثر کم و ما اختاروا فرمودند که ترک همین است که در هر که حمل و صفین و در دکان واقع شده

ثانی در لیلی می باید روان گویا و چون در لیلی مایل و موج است و از انلق اختلالی کافی نباشد تا مل کامل گردد
استدلال دارد و علاوه خصم خواهد گفت که در وقت معاویه این امور بالاتفاق صدور یافته بلکه در امایه
فریقین این از خصائصش امیه است بخلاف خلفای ثلثه که بدینا زمینها رغبت نداشتند و در کمال زهد
و ورع بودند پس حمل بر معاویه باید نمود فان الاتفاق خیر من الاختلاف بلکه برای تعلق مجموع دلیلی
خواهد آورد که اگر فقط بصیرت تعلق باشد لازم آید که حضرت امیر بر اوصاف سابقه خود باقی نباشد و به
خلاف مذسب بفریقین پس مفاد حدیث بتقریر مخالف آنست که جناب امیر المومنین جواب بحضرت سید
المرسلین دادند که در بیوقت با آنها کاری نخواهم داشت و اجتناب از طریق شان خواهم نمود و خدا و رسول
و دار آخرت را اختیار خواهم نمود و صبر بر مصائب دنیا و بلوی آن خواهم نمود تا آنکه کیناب تو بعضی حضرت
مسطفی صلواتی شوم انتی بر چند اهل این کلام بی نظام در نهایت ظهور و زمار حاجت بشرح و بیان
ندارد مگر زمره سنیه که مصداق ما شحت تجا تر همه استند شعار خود ساخته اند که هر کسی که
دوکان خود فروشی چیده بحسب موسیقی زبان می آید شاع کاسدش بقصد جان میخیزد پس اگر از
تعرض جواب اهل رود طرف مقابل را متهم بجز می کنند و بزعم خود طغنی میزنند و لهذا جای
بجستجیل حاصل کرده می آید و بتقاضای اتصال سلسله کلام تقدیم و تاخیری در ذکر بعضی مقولات
بکار رفته و هانا اشع فی کشف عوارض هفواته قوله حریف را میرسد که از استدلال
پرسد الی قوله مگر ترک همین است که در محرکه محل و صفین واقع شده است اقول اما اولایس
حدیث منقول بطریق سنیه است و بیان محل وقوع ترک بر ذمه ایشانست و آنست
لهم ذلك غیر ان یحملوا الذلک علی ترک امیر المومنین علی خلفاء هم الثلثه کما
سیظهر و اما ثانیاً پس ما رضادادیم که حریف بر این تعلق غایت مجموع خواهد فقط بصیرت و داشته
و برای خود مفید کار و اختیار سازد فان مقصود نافی کلام ما حاصل و آنچه در شق تعلق
مجموع دعوی نموده که تمامی تقریر منقلب گردد و با غشش عمی است یا تعامی و الغالب هوا
الاول چه در متروکین و ما خودین تفرقه نکرده متروکین حضرت خلفای ثلثه و ما خودین ق

شلثه اعنی قاسطین و نا کشتین و مار قین و چون ترو کیت برین فرق تلمت زمارا اطلاق نتوان کرد و در
 من اجل الیهیات مرجع ضمیر مفعول فی اترکم غیر آنها خواهد بود پس تقریر بجز تخذیه که انقلاب از فطرت
 انسانیہ کرده باشد متقلب نمی گردد و ترک بموقع خود و اقامت بموقع خود واقع شده قوله در شش ثانی در مباحث
 می باید الی قوله بخلاف قائل که منصب استدلال دارد اقول ما از بهار حاجت استدلال می تعلق غایت
 بصبر نیست که مدعای ما از تعلق غایت مجموع کما یشی حاصل لکن تشخیز الذین میگویم که اتصال غایت
 بکماله اخیر و مشمول معنی صله اعنی علی مصیبات الدنیا بجمع احوال القیامه مرجع تعلق غایت بصبر است و واقعی
 ما دل را خلق احتمالی کافی مگر و سیرتیک خلق احتمال امکانی داشته باشد و در نی مقام ناممکن کما سبب ذکر
 قوله بلکه برای تعلق مجموع دلیل خواهد آورد الی اخره المرام اقول این استدلال اگر نشانه از صحت میداشت
 موجب اشنان مایمی بود که اثبات مقصود ما میکرد و لکن از تعلیق امری بامری انتفاء از ما عدش
 بدون تقریر به مقصود مغیبت پس شکر پس دعوی خصم که از تعلق غایت بصبر انتقای ترک و اختیار لازم
 می آید از اعجاب مقالات است و بمباد مثل سائر المعنی فی لطن اشاعر جزو مای و من مدعی طرف وجود
 ندارد قوله پس مفاد حدیث بتقریر مخالف است که جناب امیر المؤمنین علیه السلام بحضرت سید المرسلین
 جواب دادند که در نیوقت کاری نخواهم داشت و اقتضای از طریق شان خواهم نمود الی اخره اقول
 ارباب ادراک از اهل صحت نمی خود را از تعصب هم ندب خود بر کنار داشته بفرایدم بر بند که آنچه کلام بمعنی
 و مهمل است که بان کاری نخواهم داشت اگر حدیث این باشد که تعرض بآنها نخواهم کرد پس اعیان باشد که قول
 و عمل اینجناب تنافض باشد یعنی ایشان را این چنین و عمل اینجناب که سجد و ساده ارائی خلافت منصب بلا اہمال
 معاویہ را مغرول و از ان که او پی سپردادی پر خوار عصیان و عدوان گردید رنگ اماده جنگ بر سر
 روند و مدتی تمادی اینجناب موکر قتال گرم دارند که چنین الحمد در سابق زمان هم کمتر باید کسی است هزار ما را
 از احزاب این صاحب الاحزاب بکشند و از دست آنها اصحاب ابتدا کشته شوند و خودش را برای مقام
 بذات اقدس خود طلب سازند تا قتل احد با باعث راحت خلق و از راحت فتنه نباشد و او دل جزوید و رو
 گرفت و با منزهت بجز یک چیز و قسم نفاقین در بین مالت فتح و انکسار مخالفین که خشک موقوف گردد و از

فضیخ ابی موسی و عمر و عاص ظاهر شد آنچه ظاهر شد باز در صدد محاربه و سامان قتال بوده اند که قضیه مشهور
 واقع شد و مع ذلک که قول قائل صحیح باشد که با سناکاری تخواهم داشت استعید باندین الغبابة الغواتیه
 و تسمیم که جمله اجتناب از طریق شان خواهم کرد معنی که ام فخره ارشاد و تفصیلت و لو اغضبنا النظر عن هذا پس
 العیاذ بالله بعد از تفسیر قبایح اعمال آن زمره که مغضی بکفر است از پیشگاه رسالت مگر اتباع ان فیه ضاله از حضرت
 امیر المومنین علیه السلام محتمل بود که دفع و غل فرمودند که از طریق شان اجتناب خواهم کرد و تقلید و پیروی
 شان تخواهم کرد و خود باندین بنزهة النفوس و اگر بعضی محال معنی با سناکاری تخواهم داشت این باشد که
 امر معروف و نهی منکر تخواهم کرد پس از شوق اول هم در بطحان صریح تر است چو اولاد چنین موارد و امر معروف
 و نهی منکر و جواب دار پس جناب امیر المومنین علیه السلام چنان و عده ترک واجب میکرد و معرفت سید المرسلین
 صلی الله علیه و آله که تحسین بران سفیر بودند استعید باند الملک السلام بن التوفه مثل هذا الکلام نهانیا که امام
 و تفسیر از امر معروف و نهی منکر بود که از امیر المومنین علیه السلام غیر مرعی مانده باشد متون کتب از ارشاد و
 مرقی درین باب مشهور است ایامی بچی که شرط شده به از کتاب پنج ابلاغت صرف با معاویه است و نیز
 بمحل عن الذکر این هم عریب و قتال که واقع شد خبر امر معروف و نهی منکر علتش چه بود مگر معاذ انکسر با شیعیان
 که عروس و نیاز طلاق باتن داده و مکرر غری غیر فرموده باشند نسبت می تواند کرد که بحسب جاه و طمع مال و منال
 و حرص مملکت و ملک این همه چشم سونت متاثر و محاربه شده باشند حاشا بخوابن و ذلک و بعضی اصحاب
 که انک محرم علی الامارة بانجناب گفته و جناب خلیفه ثانی مهین معنی یعنی حوصار امارت را علت حرمان از
 از نفوذ بعضی خلافت ساخته اند جناب امامت باب جواب و ندان شکن داده اند که شما را حریص ترید که حق
 غیر سبک بریزد منکر حق خود و شیخا هم چون تاویل باطل فاضل و محل مضمون حدیث بر معاویه و تنویر ابطال گشت
 و شمار الیه که بغیبتی خنای قبل از شده بخرق با جماع اهل تلمذ خود معاویه را نصف باوصاف کفر گرفته نقعی بحال
 نکرده و اصحاب جل و نهروان که از و انزه مضمون حدیث خارج اند تا انکه فاضل فرمود بر وجود اعتیاد
 متوانست گفت و مضمون حدیث ضروری الوقوع پس لامحاله از ان خلافت را شده بر نعم مصداق نخوا
 حدیث است مگر انکه تشار الیه فرموده و اگر حدیث پیدا کند لکن که یت ممکن باقیانند انیکه سحر مض شود که مصداق

این حدیث خلافائے ثلاث را قائل نمیدارد و مقایله آنکه هر
 و ما اختاروا انغیاباً بالحق مقتضی آنست که خلافائے ثلاث باشند
 غایتش اینکه بعضی از آنها تا حیات و حتی سید کائنات و حیات
 باشند و الا ترک آنها تا حیات چنان متحقق تواند شد جوابش باید
 شنید و اگر دل و حس مستحسن بید داشت استا اولاً پس
 ترک از مفهوم است سلبیست و قضیه سالبه با عدم
 وجود موضوع هم صادق میباشد پس به ترکیب تا عدم
 شدن شان ترک مطلق مستقیم ثابت نیست در ضابطه لایحظ نمیشود
 دقت و ثانیاً اینکه احکام و حقوق و شریعت که به عدم و عدم در آن
 داخل بر حسب ظاهر جسدان وارد نمیشود بر علم باطن و مشاهدات
 امیر المومنین علیه السلام در وقت عدم رض این مشال و پیشگاه
 رسول رب متعال علیه السلام و آله و سلم که علم داشتند که اقول
 کدام کس ازین جماعت بیخبر است و خود امیر مومنان با آن
 سفر خواهد شد پس حسب محاوره مقتضای سال
 عرض دادند که تا حیات خود و عدم رض آنها نخواهم ساخت
 و اگر کسی از آنها تا حیات مرخص است زنده بماند بطریقی
 در حال حیات شان عدم رض برفت تا حیات خود است و غرض
 نمی فرمودند و تا انقاز و او کذا و کذا و غیره ترک هم و ما اختاروا
 فقط خلفا را و نمیشوند تنها بنسب شان چه میتوانستند
 بلکه مع شریک و معاونان که در حقیقت آنها باعث این
 جبرأت علی الله و الرسول باشند و از آنها استظهار میشود

کثیر بعد خلافت تا یوم شهادت امام امام زنده و موجود بود و کما ترک امیر المؤمنین الخلفاء و ما اختاروا
 که لایست که کانهم و ما اختاروا و هر چند بتوجه نسبت آنچه بتوجه منسوب باشد شایع و واقع و از باطن کلام است
 مگر اینجا نسبت حقیقه تحقیق که پیر و ان و متقدان خلفای محمد و حسین و اسکاف ترک عقیده باطله بعد خلافت
 خود هم نشدند و جناب ابن خطاب که در تقسیم غنائم بجوابش نفس تفرقه و ارج و افراد مسلمانان قرار
 دادند و هر کس بر چه خواسته بخشیدند و آن زریای زان تا قابل شد و او بود و دیگران کار بند نشدند و جناب
 ثالث که لبان صاحب مدرار و باره بنی امیه کما هوست تقیض کار بغیاضی بلکه در اینها فروزندی حتی که
 فدک را بمعنی در جهاز و خنجر و ان بخشیدند و بظاہر که جمله این عطایا بغیر مستحق و اتلاف مال غیر بود و آنقدر
 امیر المؤمنین حسب وعده اترک و ما اختاروا و اسلحه بنوی عمل فرمودند و کل نده لیس الا بخر او بعد از میل
 مستمر مباد که اگر دعوی کنیم که حضرت امیر المؤمنین از ابتدا تا آخر حتی آوان خلافت خود کار بصبر
 فرموده اند بیان لفظ لا مر باشد چنانچه صاحب مبر علی الاطلاق فرموده اند تا کسی بنای اعتراض بران نهد که
 صبر از هر سبکی فرمودند بلکه صبر بتجدید حیات الدنیا و البوا و ما فرموده اند و بظاہر است که انیم طیران
 روح اقدس مصطفوی صلی الله علیه و آله بر غار حبات فرودس چه صیبتا که با حیدر کرار و دوار شده
 چو رعد خلفای نلند از هجوم مردم برای احراق بیت انجذاب و برگشتن مردم بجا عجب که در بیخایه حسین
 و فلان هستند و جواب دادن نشان لفظ و آن وجه از عالم حضرت سیدنا العالمین ازین تنگ و
 هم از غصب فدک و چه فلان طاعت من یحب طاعة علیه السلام و اتفیع علیه کما یجوز شرح فی کتاب السیر الالهیه
 و اخراج بی بی شمل بی نور رضی الله عنه بان ایلا و سوا می و تنگ حرم شمل عمار یاسر و عدم قدرت بر
 حفظ اینها و تظاول تعدی بنی امیه و وجود بر مسلمانان و بر روان شمل و ان و اشکدار از غصب و غارت
 بیت المال و قبض بیات و دارک و چه در عهد خلافت خود او بود که جل باخف و تنگ تنگ تشریف طبعی بجهت فرج
 جناب عائشه و تحمیل بغیان و عده و ان معاویه از ابتدای جلوس بر سر ریخت خلافت منصفه و بالآخره معک
 حسین که انرا از قرق آب بود و بهر صیبت یا فدای ارباب این صاحب الا خراب با سارت
 کما یجوز شرح فی کتاب السیر الالهیه

است پس آنقدر رتبه بزدل دارند که اکل تراش و حب مال را خود را به شربت رسانند و بگویند که این
 بار منت نهند و اگر اسعان نظر بکار رود محض مطایبه نیست چه حدیثی در وی بطریق نشان و تفسیر قابل
 برزخ نشان کما ذکر و اما آنانی پس در اسراف و تبذیر جناب عثمان بروایات مستفیضه رسی نیست
 و سخی فی هذه العجالة فی محله و هرگاه احوال حاج ازین مثلث متساوی الاضلاع ثابت باشد بقضی بعدیم
 استقامت مثلث میگردد و درین قدر اقتصاد نمیرد بلکه قول فیصل مخالف آنند که کل تراش اعنی مال نه
 شتر عبارت از نیست که شخص در مال و ملاس خود زرف بکار برد و نه حب مال برای همین امر می باشد که
 اینها و طایفه اشخاص قاصر الهم است نه وجه همت علی حوصله کان علامه در صفات ذات خاتمی که کجا کس
 اسراف می تواند کرد و نه قصه و نه هب داخل کوال است و نه از لالی و یوا قیت منج حیرری میتوان گفت و بعد
 قوم عرب و خاصه در آن زمان که بالوان الله و لیس ملاسل صلا نداشتند اندواز تجلات ظاهر است که
 کسب انگهی هم نداشتند و وجه حب مال و صرف آن آنست که با عیاب و اصدقا خدیه و افراف خلق محراب
 انعام و عطا بکار بر بند و بذریه عطای جوا بر و صلات از زبان نعم علیهم شک و سیاس کوش اشتباه نموده
 بهترین خطیظ تقصافی حاصل سازند و این معنی حسب تفرقه متقنیات وقت برای تشخیص فضل اعنی فی
 النورین حاصل بود جناب صدیق هم حسب تقصافی حال مرعات بمردم فرمودند و در عهد فاروخته
 که سمت ملکیت بسید و اسوانی لا تعد و لا تحصى ازار جابرو اصرار مالک می آمدند از بدل و عطا انجلی
 قصوی رسیده بود یعنی که صرف و خیر برادر بزرگ خود یعنی حضرت عایشه بدون آنکه ضرورتی داشته باشد
 بلکه سبحان واحد بودند و از ده هزار درم شاهره مقرر فرمودند و حال آنکه از خود جناب محمد و سر و استیلا
 است که دو سه شب متوالی کمتر افتاده بود که بعد نبوی شکم سیر خورده باشند همچنین از برای او که از مزاج
 طهارت مکرر بمقدار شاهره جناب عایشه مانده معتدیه معین نمودند غیر از جناب زینب بنت جحش که
 مضری الیه خودست و فرمودند و برای معاویه ابن ابی سفیان کفانی الاستیجاب هزار دینار و چهار صد
 خمر و دیگر القطنی تر جمه المشرار الیه من حرف الیم قال صلح ابن الوحید فی سنة تسع عشر و کتب عمر اسراف
 یزید بن ابی سفیان یا مره لغزو و قیاس رتبه را بطارقه الیوم فخاصیم ایا ما کان بها معارفه

ففقه علیها و سائرین بدلی و مشق فاقام معویه علی قیاسه حتی فتحها فی شوال سنة تسع عشر و ثلثه
 یرید فی ذی الحجه من فلک العام فی دمشق و استخاف اخاه معویه علی علیه فکتب الیه عمر لعبدیه علی ما کان
 یرید لی من اعمال الشام و زرقه الف و بیاس فی کل شهر انتفی ما رونا ایراده و حال نکه برای ذات خاص
 خلیفه از بیت المال و و حدیثی برای صیغ و یکی برای شتا و آنچه برای ماکول ضروری باشد جائزی گویند
 و پس و بعضی حکام متوجع که بدیاری امور می شدند مطیع بود برای فرشتن خواب و و شش نشان می بود و گذر
 بانیکه معاویه در مقابل قیصر روم و برایش تمل ظاهری ضروری بود و تمشی نیست که اگر بدین وجه ضرورت داشت
 برای خود و خلیفه که سرگروه چندین حکام مثل معاویه و رئیس کل بودند و آخر غطای هر دیار و سفرای ممالک
 باریاب آستان خلافت میشدند ضرورت میبود و معذرت درین تمام محبت از حوازی و عدم حوازی نیست مقصود
 همین قدر که صرف اموال باین کثرت و درست نشان بود و ما قبل قبیل باین تصرف سهام الفی و انعام
 بین اهل الاسلام من غیر القبیل الاقبال و قبل چه نفع این معنی بذات جناب ابن خطاب از گردن اکابر
 و عظام زایده از حد رسید و از عده اسباب رسیدگی دنیا طلبان از امیر مومنان چنین تنویر سهام بین
 الانام بود و این ظاهر است که نزدیک این قسم تقسیم غیر جائز باشد القبیل از قبیل تصرف مال بغير حق خوا
 بود و سند این معنی از ارشاد امیر المؤمنین تا چه زایده خواهد بود و فی نهج البلاغه وزن کلام علیه السلام
 لا عوت علی تعبیه الناس و ارفی العطار من غیر تفصیل اولی السابقات و الشرف آما و فی ان الملک النضر
 بالجور فممن و لیت علیه و الله الاطوره با سحر میر و امام نجم فی السما و عباد و لو کان المال لی سوت منعم مکلف و
 انما المال الی الله ثم قال لا و ان اعطاه المال فی غیر حقه تبذیر و اسراف و هو یرفع ما حب فی الدنیا و ینفعه فی الاخره
 و یکبره فی الناس بهینه یخبر الله و ابن ابی الحدید بعد تفسیر لغات گفته و اعلم ان هذه سمسله فقیهه و رای علی و ابی
 کبر فیها و احدهم التسهویر بین المسلمین فی تسهوه الفی و الصدقات و الی هذا و سبب الشافعی و اما عمر فانه لما و
 الخافه ففصل بعض الناس علی بعض و فضل السابقین علی غیرهم ففضل المهاجرین من قریش علی غیرهم من المهاجرین
 و فضل المهاجرین علی الانصار کما و فضل العرب علی العجم و فضل الصحیح علی المولی و قد کان اشار علی ابی کبرایم فانه
 نیکاکت قلم قبیل قال ان الله لم یفضل احد علی احد و لكنه قال ان الصدقات للفقراء و المساکین و العالمین

عالم را در موافقت و تمسک به حق تعالی و قوم را با انصاف علیه اختلافه عمل بجا کان اشاء اولاد و در هر یک کثیر من فقرا
المسلمین علی قول المستند عمل بجهاد و الامام ان عمل بجهاد و اجتهاد و احکامات اتباع علی عندنا ولی الاستیذان
حضرت موافقتی بکبر علی مسئله و ان صح الخبر ان رسول الله علیه و سلم سوی فقده صارت مسئله منتفعا
علیهما لان نمک کفر و انتهی ولیکن منتد که اندازانه شیع فی مواضع مدیده این مخفی برای عالی و حاکمان و کسانیکه
طبع ریاست دارند از اعلی مراتب حفظ ازال و مثال است که گفته اند که و در هر یک شود از انای و در هر یک آدمی
فر بر شود از راه کبر و پیش و در هر یک طفا که نزد حضرت سنیان فاع و اعلی است از جناب شان چه مستعد که بذات خود
ز بر و زرد و حفظ انسانی و متمتع از مال خلق حاصل کنند بعض سلاطین با آنکه خیلی تنگبار بینا بود و در بذات خود
منتمای میر و خوشنویس زیاده از حد و در اکل و لباس بیک و در هر یک چه در هر یک و در هر یک و در هر یک و در هر یک
بادشاه و ملی قوت و لباس از کد همین بهم میرسانید و در جهان افتد از علم و زان و تنها و حال
او رنگ زیب عالمگیر و زرد بطاری تمهین بود و حال آنکه در جاه طلبی و طمع مال و حرص و توسیع و بیکدست
از اقران ممتاز و درین وادی از سلاطین متقدم پیشتر حتی که در قتل خوان هم با می و حاکمان کجاست
و حیا الشرع تقصیر کرده پس مبرهن شد که زرد و اکل و لباس و دلیل انقطاع از دنیا و عدم حسب
مال نیست و بنده کتابی در اقوال امیر المومنین علیه السلام مگر عبارت بعینها از فکر افتاده حاصلش آنیکه
اعظم امور نفسی بهلاک اخوی حقوق فعال بقضای انسانست انتهی و چه ظاهر است که حسب مال از
لوازم عظیم الالفاک حسب جاه و ریاست است که برای صرف خاص ذات نباشد و مستمر باشد که آنچه
گفته شد بر سبیل تنزل و الا برگاه تراش تراش و رفوئی و مرا و از ان خلافت باشد کما سبهن اینچیناب
عقیق برای ماکل و ملائیس خود از بیت المال خبر بوی خلافت گرفتند و اخل اکل تراش خواهد بود و انجان
قابل و جناب این خطاب که مشتبه و برادر هم از بیت المال صرف ذات خاص کرده و میوند پس علیه
اکل تراش صادق گو برای ادای ان وصیت فرموده باشند و ما و من نیست که شرکات جناب محدود
با وای این وین منتد به کفایت کرده یا نکرده و برای در یوزده از قبایع خود که اشاره کرده میوند و آنها و
یا نکرده و در کسب کتبهم و صحیح و چون چون اند این چه بیان و انصح بعضی بعضی رسید که کون این

فان قد لا درک بتبین معنی تراش و ماتباع به می پرواز و فاش شود اسمع الانصاف ریمی نیست و نیک
برود و جمله حدیث یعنی اگر تراش کلالا و احوال جابجا بیند ایات قرآنی است بسوره و العجوق
همین که استیاضیه مناسع حکامیه عن الماضی بالمعنی و اینجا صیغه ماضی مگر معنی صیغه مناسع حکام اداست شرط
و تفسیر و تفسیر به جزیره بالاتفاق اکل تراش غیر بالفراده خواه بانضمام میراث خود گفته اند فقط علامه
رضخسری من تلقا النفس افعال و ذکر برآورده یعنی میراث خود با سرف و هرگاه حدیث متثل بر الفاظ
آیت همین است معنی حدیث همان معنی آیه خواهد بود با محن خیر احتمال عقلی رضخسری متذکر نیست لکن
تراش میراث میراث قول خود و معاویه را گزید خواه به موجب قول یا خلفا را گویند میراث ایامی کسی ازینها نبوده
و بنیان مالک ملک شام بود که بارت میراثش ان ملک را گذاشته و بنیاد بیانی تحاد و خطاب
و عثمان سر میراثی مالک عرب و عجم بودند که این اقالیم را برای اخلاف خود میراث گذاشتند پس مراد
نیست که میراث غیر و ان غیر نیست لکن توفیق بنی بر ملک و دنیا و دین خواهد بود و غیر غیر امیر المؤمنین که میراث
متصل النفس بلکه متوهم هم باشد و را محن غیر متوهم هم نیست و ثانیاً ارشاد سلطان البعازیر و اصغیراً
یعنی سید الرسل فی علیها السلام کیفیت انت الحدیث اول دلیل است بر اینکه تراش متعلق به
محمد و ج بوده است و هرگاه میراث میراث متفقوی باشد و لا که تردید اهل سنت و تراش بنجبران کسی
منی باشد و اگر می بود حضرت سید الشهاب عباس کما هو فتوی الفقهاء السنیة میجو و ندنه امیر المؤمنین
و نماید و خانه رسوخد اخبار نام پاک خدا چه بود که کسی متصرف میشدند که فردک و ما ضامه تیش به پای خود
نمیو تراش و پس میراث همان خلافت و ولایت نبوی متعلق خواهد بود و چنانچه در اکثر مقالات حضرت
و الان پیاده ذکر نمیشد و خضف میراث خود همین معنی آمده علاوه فقرات العبد یعنی اتحاد و دین العبد
علا و مال الله و لا قرینه تطعیر براده معنی خلافت و ماتباع به است و لو سلمنا که میراث مال باشد نه باضافه
بجسم مانع چه بعد ثبوت عصب میراث مال هم صلوات خلافت باقی نمی ماند و لکن کلام فقیرست نام فاسد که تراش
سیکند که حضرت خود ارشاد سازند که معنی تراش چیست و اکل ان شصت بدخل گرفتن دین خدا و در اصل تراش
مال خدا و مهنداتر و ک علی تفضی کیفیت بنیاد توحید و اکل انی لعمرو ان ارتقا الی السما و اونا صولانی التری

الا ان معینوا ان مورد الحدیث لیس الا خلفاء و کلمه بس لطیف و دقیق گذارش می پذیرد که اگر چه
 مستوفی شود که مصداق حدیث بموت عنه معاویه یعنی اوست اکل تراش مرقصوی تا بطریق اولی
 بنیوت می چونند که حضرات خلفاء را کلین تراش ابتدا بودند و معاویه مقتضی امر آنحضرت و الفصل
 المتقدم فان من سن سنة یخیز من عمل بها علیه چنان تراش مرقصوی ماکول معاویه همان تراش
 بود که پیش ازین در تصرف خلفا بود و لا غیر و ان کان شیئا اخر فعلى الخصم البیان و انى ذلک و البته کسی
 از عقلا نمیتواند گفت که مال میراث باشد و بر خلفا حلال و بر معاویه غیر سیاح پس فحواى هر دو امانی المطر
 و قاموا تحت المیزاب صادق و چون تلم با تیار رسید فقیر تقصیر اقتصار بر بقدر اولی دید چه خوش گفت
 انکه گفت من لم یفعله القلیل فلا یفعله الکثیر و الا نعم اذ ال خلقه که البته مطابق فصل الامر است است
 استدلالی که باین حدیث کرده شد طرف مقابل جوابی جز سر بیاختن انگشتن ندارد و لو کان بعضهم
 تطمیر او کفی بالبدن للموتین و حیثاً و نصیراً فقط انتهى بنیم آنکه مرثیه گفتن سنت اهل بیت رسالت و صحابه است
 است چنانچه شیخ عبدالحق در مدارج النبوة گفته و هر کدام از اهل بیت آنحضرت و صحابه عظام مرثیه در وقت
 آنحضرت در سلک انظام کشیدند و پس تشییع بر مرثیه گوئی دلیل خروج مخاطب از دائره اطاعت
 و پیروی آنحضرت است فاجتنبوا یا اولی الابصار شتم آنکه جناب سرور کائنات معلوم حالاً احکام دین
 تعلیم فرمودند و این ارشاد فرمودند که در بیع الاول هر سال انفاق و محفل میلاد و قیام ایت و ذکر مرثیه
 آنحضرت چنان چنین غیر و برکت و ثواب دارد و آنکه علماء عامه چه قدر درین امور زیاده را زیاده فاجتنبوا
 البواب بنهم آنکه قول و جمله امور هدایت و تعلیم است تفصیل بیان فرمودند و حاضران سنت بقول شاه
 عبدالعزیز حیث قال فی التحفة العزیزیه باید دانست که اول مسائل خلاصیه این باب است که اول
 گویند که مقدمه مکلفین واجب است که شخصی را از میان خود رئیس گردانند و اتباع او را بخیع و اوقات
 شرع است لازم گیرند و اینی هرگاه در باب تقرر رئیس از جانب آنحضرت با تفصیل حکمی صادر شد
 و تقرر او بدست است مانند پس در دیگر امور دعوی تفصیل نمودن حکم محض است ان تراشی همچاب
 قال مخاطب او حضرت مرقصی علیه السلام کومی اس واقع کی نه عربی تھی و مہی تفریر بنایا

همین فرما که اقوال بنستین در ترجمه مواعین محرقه آورده و روایتی دیگر آنکه حیریل باحضرت
 صلعم گفت خاک قتل حسین را بنمایم تو گفتیم بی آنکه سنگ زیره چند آورده ام سلمه گوید من آنرا
 در قاروره کردم و چون شب قتل حسین را رسید شنیدیم که قاتلی میگفت ایها القاتلون جلاستینا
 فاشترها العذاب و التکلیل فقد لعنتم علی لسان ابن داود و موسی و عاتل الانجیل یعنی ای کسانی که از
 جمل خدا و حسین را مقتول ساختید شایسته باد شما را العذاب و عقاب ایم و ملعون گشتید بر لسان ابن
 داود یعنی سلیمان و موسی و عیسی علیه السلام آنگاه من گریه کردم و آن قاروره را گشادم و دیدم که آن
 سنگ زیره مانحن شده بود و ابن سعد از شخصی روایت کرده که علی بن وقتیکه یزید بن مین
 که بلا گذشت و چون محاذی غلغلی که در پی است بر آب فرات رسید ایستاد و از امام آن پرسید گفتند
 این زمین که بلا است آنگاه گریه بیدار کرد و چنانچه زمین از خشک چنان آحضرت تر شد بعد از آن گفت
 وقتی نزد رسول الله صلعم رفتم دیدم که آحضرت صلعم گریه میکرد و پرسیدیم سبب این گریه چیست یا رسول
 الله صلعم فرمود که حیریل را از روی من بپوشد و خبر داد مرا که ولد من حسین در حوالی فرات در موضعی که آنرا
 کر بلا میگویند کشته خواهد شد و حیریل قصه فاک از آن زمین گرفت و من و داد که میوم بعد از آن که آنرا
 بود کردم بی اختیار اشک از چشم من ریفت و احمد محقق از علی بن حسین روایت کرده و ملا روایت
 کرده که علی بن مفضل قبر حسین گذشت و گفت لشکری از آل محمد درین عرصه کشته خواهند شد که آسمان و
 زمین بر ایشان گریه کند و اصحاب خود را نمود که این موضع جای خوابیدن شتران ایشان خواهد بود و نیز
 تمام جای رحال ایشان خواهد بود و این مکان جای ریختن خون ایشان است انتی و این عبارت
 چنانکه می بینی نقل است بر نیکه جناب امیر مومنان در مصائب جناب امام مظلوم با آنکه آنجناب را آن
 از عبارت سوره در پیوسته چندان گریه فرمودند که سنگ زیره را تر شد و ذکر کرد که آحضرت صلعم فرمودند
 این هم از آنست که در کوفه صال علی بن ابی طالب علیه السلام هذه العرصة تنبک علیهم السماء والارض یعنی بر آنها آسمان
 و زمین گریه کند که در حضرت ام سلمه زوجه آحضرت صلعم بعد و تبع حادثه شهادت گریه کرده قاروره
 را ساخته فرمودند و این را در کوفه داشت افعی شده که جناب امام سلمه آحضرت صلعم را در پیوسته

بروز شهادت گریان و غیرا را زوده دیدند پس چگونه توان گفت که امیر مومنان هدایت قرآن و کلام
در تمام جناب سید الشهدا علیه الحق و الثنا تفرموده و سابق داشتی که عمل خراج متعارف از مسیت باج
و از شعایر اسلام است خیا خجوه مولوی عبدالواحد خان ابن الامین مولوی عبدالعلی در رساله از انوار
نیر تفریز شریف را از جمله شعایر اسلام گفته قال الله تع ومن يعظم شعائر الله فانها من تقوى القلق
الاية و پرده عصیت دیده حق بین محافل کثافت و رن پر روشن است که هرگاه محض شنیدن خبر شهادت امام
مظلوم جناب رسالت آب عالم حضرت امیر المومنین را گریان ساخت پس بعد توجع شهادت ما را که امام
از گریه باغ و عائق است و در جواب این همه مخالفت شدید حیثیت الحق همانست که بعضی گفته اند فاشه
یهیج بعض الصحابة و بطریق تنزل میگویم که تفریزی محمول اکابر اندیشا خجوه خجوه مولانا السید محمد تقی علی
مقام میرنده بدون موجود بودن تفریز و غیر و مجلسی که مصائب جناب ماسئل ل بماء مقتدری شود و در
مجلس شریف روایت صحیحی معروض بیان می آید و مومنین با صدق و صفا حاضر گردیده اشک حسرت ایستاد
از دیده می بارند باید که اولیا و مخاطب با اتباع جناب معظم العظم بر سال و در همه الاحوال بافتاد و مجلسی
اشغال کرده روایات موجود و سند اصل منبل و صواعق مخوف و تحریک الشرائع و در رشته اوتین و غیره و
و فتوا احوال این چنین مجالس داود ترغیب و تحریص مسلمانان بافتاد و همچو مجالس نایب و فضل مبداء و
مولوی اسمعیل مخالفت انقاد و مجلس عزاتنا مید و الله الموفق الصادق و الله الموفق الصادق قال
نفوذ بابتد جراج کل کے زمانہ کے دوست و کوثر اب کے کام سوچو جو بی رویا کر سوا معلوم نہ تھے
اقول بہستین ہوا لیان اہلبیت طاہرین صلوات اللہ علیہم حسین براچیہ قیام می نمایند و درین وقت
جناب محمد مصطفی و اقطای علی مرتضی علیہ الاف التحید و الثنا ہست و یا خجوه انقاہست تمام حسن ترقیم یافت
بطریق تنزل میگویم اسجمل سنت و جماعت امور ثواب ایجا و کروند و انرا و ستی خجوه اصنام تفریز و
صحابہ عظام و اہلبیت کرام را تیرہ محام نہ بود و کا قال الامام الحافظ ابو الخیر بن الجوزی فی الخصال فی کتاب
عرفت التعریف بالمولد الشریف من خواص امان فی ذلک العام و تفریز امام علی علیہ السلام و
ابو اسحاق محمد بن زکی النعم فقیل یا حاکم فقال فی النار الا ان یحقیق علی کل بابا منین و ان ذلک ایضا

مشہور ہے کہ یا شہر تہنی بولادہ محمد صلعم و با و ضاعما فاذا کان ابولسب اکافر الذی نزل القرآن بزورہ
 فی النار فقہرہ لیلۃ مولد محمد صلعم کہ یہ بولادہ میں بدل لیا نہ و عمری انما کیوں اللہ اکبر ایمان میں بدلہ بفضلہ جنات النعیم
 انتہی فالجواب الجواب قال المخطب اور اسباب گوشتیں کرنا تو کہ حضرت امام کو نیزہ پدید سے مقابلہ کا سبب
 یہی تھا کہ وہ مردود بیعت اور خلافت شرع کے کام کرتا تھا اور امام نے محض خلافت شرع اور بیعت کر
 امور دور کرنے کے لئے آپ کو کربار جان مال سے جدا کیا **اقول** بہ تین مرد و راست بچہ و جہاں اول
 انکہ باعث مقابلہ جناب امام حسین علیہ السلام با نیزہ کفر و فحاشی کریدہ بودہ نہ محض فسق و بیعت
 چنانچہ شایع مقاصد و شرح عقائد نسبی کہ مصنف درست گفتہ فحش الاستوقف فی شانہ بل فی ایمانہ
 لغتہ اللہ علیہ و علی النصار و اعوانہ و دہم انکہ تمامی اہل مکہ و مدینہ و شام و بصرہ و مصر و خجہ و بلکہ جمیع
 مسلمانان حتی محمد بن عبد اللہ ابن عمر صحابی جلیل القدر رسوا حضرت امام حسین علیہ السلام و حدودی چند
 بیعت نیزہ کر و مذکمانی کتب السید و التواریخ میں مذاق مخاطب سہ مسلمانان بیعت کنندگان بدعتی
 باشند و اگر جہاں باہین رضی بہتیم مگر اولیاء مخاطب عدالت حملہ صحابہ کمال جہد و جدت ثابت می کنند و
 در دنیا ضال و ضل فی النار بودن اہل بدعت لازم می آید فانظروا ایہا المنصفون سیوم انکہ مقابلہ
 حضرت امام حسین با نیزہ یکسوی طبع خلافت بعض علماء اہل سنت نوشتہ اند و نہم ابن القیم چنانچہ
 ملا علی قاری و در رسالہ خود کہ مسمی است بکتاب المسرت الوردی فی مذہب الامام المہدی نوشتہ
اقول الثالث انہ رجل من اہل بدعت البغی صلعم ولد الحسن ابن علی رضی اللہ عنہما تنج فی اخر الزمان قال و
 قد استلأت الارض حبرا و ظلم فی بلادہ قسطا و عدلا و اکثر الاسا و بیت علی ہدایہ و فی کونہ من ولد الحسن
 سرطین و ہوان الحسن ترک الخلفۃ کہ فحول النہن ولیدہ من یقوم الخلفۃ الحق المتقۃ العادلۃ
 یلار الارض و نہا سنتہ اللہ فی عبادہ و نہ من ترک شئی اللہ عنہ اللہ و اعطی و نہیہ افضل ما تمناہ
 و نہا اختلاف الحسین فانه حرص علیہا و قاتل علیہا فلم یظفر بہا نہ المظاہر ابن القیم و مولیس یقیم فان الحسین
 عاشا ان کیوں جریبا علی الخلفۃ و لاعارفا علی المقابلیہ بل الزم سبطا لہ جماعۃ من الامتہ ان باقی
 اکوفہ و تخلص ہونین علی ایدی الظلمۃ و الفجور فوجب الاتیان الیہم فلما اشرقت علیہم خافوا الخ جہاں

اتفاق گوی سبقت ر بوده احدی از عاصیان و فاسقان و عتیدان هم سرست او نمی تواند شد و اگر
 مخالف نیز را مسلمان دانسته بنظر اسلام دوست آن مردود باشد تا هم در فسق مسلمانان این زمان
 و فسق نیز و نیز بیان فرقی است از زمین آسمان و الحافل تکفیر الاشارة و المناصب السیدیه
 عباده مدیم آنکه فی جامع الاصول و فی صحیح مسلم عن نافع قال لما غلوا نیرا بن مساویه و اصبوا علی ابن
 مطیع اناه ابن عمر فقال عبد الله بن مطیع اطرحوا الی عبد الرحمن و ساءه فقال فی لم اناک لا طبع الیک
 الا حد تک حدیثا ستمه من رسول الله يقول من خلع نیرا من طاعة لقی الله يوم القيمة و لا حرج له من مات و سیر
 فی عتقه سیقات میتة خا لیه قال بن ابی الحدیدان عبد الله بن عمر طرق علی حجاج لیبا یبع عبد الملك کتک
 الملك اللیلہ الامام لانه روی عن النبی انه قال من مات و لا امام له مات میتة خا لیه و حجاب علامه دہلوی
 طالب خراہ و نیزہ اثنا عشر ہوی فرما ید عبد الله بن عمر کہ از سبعت حضرت امیر المؤمنین علیہ السلام ابدا
 منوہ نقادہ و زید و وقت تسلط حجاج در پیش او حاضر شدہ گفت دست یاز تا با تو بعت نگذاشت
 و اماست عبد الملك بن مروان کہیم حجاج با آن تعصب و عداوہ کہ با الہیت داشت گفت دیر درازت
 علی نقادہ منوہ امر و زامہ کہ بعت با عبد الملك بن مروان کنی دست من از سبعت تو باز داشتہ شد
 اینک باری من حاضر است امی غیری گویم کہ روایت نقادہ عبد الله بن عمر از سبعت حجاب امیر المؤمنین
 سبب گزشت شرت حجاج است شما نیستی حتی کہ شاہ ولی الله در الزلہ الخلفا اقرار آن کرده و از
 بعت کردن حضرت عبد الله بن عمر با حضرت زید و حجاج با این کشند و ما احتیاطا رتبہ زید و زید بیان
 در الفاظ و شرح بین دیدنی و رضائندی امام مظلوم با چنین و چنان ملاحظہ کردنی است بقول
 جویری و سی استناہوا قبل سگ اسکو در بدر و کیا تمی در پر نیر کے پایا ابن یوسف کے پا
 پر کیا قال الخاطب اور ہذا اپنی عقل سے بوجہ کاس تو نیر کے بنائے اور مرثیہ کے کافی سے کیا
 حاصل ہوا ہے سوار ولت اور شکست اور شک ناموس امام کے اور بھی نکلتا ہوا قول و سبعت
 انچا فادہ منوہ مردود دست بچہ و صبر اول آنکہ در بنا ساقن تفریہ و خواندن مرانی اظہار صبر و حجاب
 حجاب امام مظلوم و ظلم لمان می باشد و آن منور من الانواع موجب ذلت نیست ویم

انکہ غنا اگرچہ در مذہب اہل بیت رسالت حرام است و دامن منین متیقن از استعمال میراست
 لیکن اگر ایماناً از عوام مرتکب خواندن سرائق به غنا شود اہل سنت و جماعت را تشبیح بان غیر شد
 تنفی لقرآن تیر در مذہب شان جائز است کافی مدارج النبوة سیوم انکہ ساختن تصویر و خواندن
 صفائین واقعیہ و گریہ نمودن در مصائب جناب امام مظلوم باعث ثواب نااست کہ زبان تسلیم
 از بیان آن متعریف به عجز است و در محزون و مغموم بودن اقتدا است بجناب سرور انبیا و علی مرتضی علیہما
 الصلوٰۃ والسلام من الملک المتعال کما مر انفا قد ذکر قال الخطاب کوئی جہانمین اپنے عزیزک اور
 دوست کی فتح اور تبری و مہوم و نام سے بیان کرتا ہے یا شکست اور رسوائی تائیں اور دوسوں سے
 سر باز را میوینکے نام ولے بنود اور مسلمان کے سامنے زبان پر لاتا ہے اور اس طرح ایک بار کہنے میں
 شرماتے ہیں پر بیرون گذرے تمہیں شرم نہیں آتی بڑے بشیرم ہو لقا ایسی بھیجانی پر سچ ہے
 ایسے ہی لوگ یہ دیکھ کے بہاٹ ہیں اقوال و بنسختین جلد و شست بچند و جد اول انکہ تھکا رہتا
 انبیا علیہم السلام و دیگر گذشتگان و کلام اللہ و احادیث و تفاسیر و کتب تواضع اہل اسلام موجود
 است واحدی از مسلمانان تذکار مصائب انبیا علیہم السلام را موجب تلخ شان جناب شان
 نگفتہ و یہ ظاہر کہ اگر بیان مصائب موجب تنگ دولت انبیا ہو وری خداوند کریم و قرآن مجید مذکور
 آن نفرو دے دوم انکہ در فرقان حمید و تفاسیر آن نام از اول انبیا علیہم الصلوٰۃ و جناب مریم و
 عیسی علیہ السلام مرقوم است حتی کہ ذکر تہمت زنا بجناب مقدسہ موجود و اعطان ابرہہ و پردے
 ہزار ہا مردم بیان می کنند و ہزار ہا در ہر النجہ ہام تفاسیر مطبوع کردیدہ بمطالعہ دوست و دشمن سیر
 و کہے انرا موجب شرم و جیانی نمی دانند سیوم انکہ در کلام باری عز اسمہ ذکر خواستگاری زلیخا بہی
 زنا از حضرت یوسف علیہ السلام سندرج یا انکہ زلیخا زان بعد شرف از دواج آنحضرت رسیدہ اگر
 کسی از اہل زمانہ ذکر بد اطواری سابقہ زوجہ کہے درج کتاب نماید انکس بالبدیہ بدرجہ غایت پسند
 سازد و حضرت باری عز اسمہ و صفین نسبت حضرت یوسف بیان امر مذکور را جابر و اشتد تقیان
 اہل زمانہ نسبت بجا صان خدا قیاس مع الفارق است یہ در حق خاصان خدا حال اتعی در است

[illegible]

توفیق اهل بیت نبوت و راز کند که امام مظلوم نوره و حکیم یا شقیة الشیطان زده فراید که من با شما
همی خاتم اینجی نامردیست که بزرگان میگناه می تازید و محرومانی این صدای مهابت انقضا شمر از تعرض منسجم
سر پرده عصمت و طهارت دست کشیده با هم را میان خودش متوجه با تحضرت گردید پس از طرفی جماعت
شمر از طرفی دیگر فوج آخر حمله آورده جناب سید الشهدا را پس پیش در میان گرفته آنگاه در باران تیر و نیزه
از هر دو سو بر سر وقت امام مظلوم باریدند که آن یکتار رسیدان و عالجایم تسلیم و رضا بدست گرفته از پیش
اسپ بزمین نهادند افتاد و غنان عزیمت از حیات اینچنان بی ثبات کیسوت کشیده رخت آواست
نقد و وس علی کشاد و گویند که این ساسخ بعد زوال شمس از نقطه دایره نصف النهار بوده که جز و اول از این
وقت نماز پیشین است و گویند این حال بر آنست که تکبیر افتتاح بر پشت ابریش و رکوع بعد از آن نظر از اول
و بعد هنگام وصول بزمین دست داده و باین صورت و بهیت معمولی نماز ظهر خست ظهور دیدم و پسین
کشاده و اخلا فیکه در قاطع مبارک است در اصل رساله و وصیت واضح همین است که این شفاوت
را در اصل برنا صیه مال خولی بن نیریز مال نوشته اند اگر چه چادی این شتاعت نصرت خسته را گفته
اند و در و امیت که چون تن مبارک بکثرت جراحات سهام و راج غرابال شد شمر ملعون تنضیع با صواب
خود کرد و که با وصف تشبک شدن بدنش بر خمهای تیر و نیزه هنوز زنده گذاشته اند که ناگاه تیری از دست
بدختری از پیشخان یکام حضرت امام حسین رسیده کار او را تمام کرد و که از پشت اسپ بزمین افتاد و
در همین حال شمر نامرد و شمشیری بر روی مبارک حواله کرد و سنان بن الشخجی از پی رسیده و ششم
نیزه مجروح ساخت و خولی بن نیریز از اسپ فرو رفته خواست که لقطع سر بر دوازده و دستش لرزید و ثبل
بن نیریز بگ زرد برادرش حال از اسپ فرو داده سر مبارک را از تن بریده پیش برادر خود خولی انداخت
و بعد از آن اسب از دست میداد لشکر باین شمر و ابن سعد بر بقیة آل طه و پسین رفت باینش می رود و با حمله
چون سر حسین مظلوم را بر خنجر میداد از تن جدا کردند و شجره رسالت و دودم نبوت و نبالت را به پیشه طالع نیریز
گویند تیس بن انشت پیر پیش از تن بی تیر کشید و خب بن بدیل شمشیر او گرفت و شمر با هم اعیان خود
قصه حمید اهل بیت عفت و طهارت نموده تباراج پیروخت علی بن حسین که بر پشت بریاری افتاد و توبه

که نظر ستم بر مالش افتاد خواست که او را بکشد که شخص دستش گرفت و گفت که مسلمانان اطفال کنارا را
نکشند و تو این میا را مسلمانا میکشند چه جواب داد که امیر شیخ این را فرموده است که نه بیه از آل عبا
نباید گذاشت او گفت که این همه را پیش امیر باید فرستاد تا او را چه خواست او باشد ببل آرد پس شمر
و ابن سعد گفتند که اسپان را بر تن حسین و دواتد ضایع است کس از سواران چشم شریف و عشرت لطیف
حسین را پامال سم اسپان ساختند خدایا که استخوان تن مبارک ریزه زیده شده بشکست و سر مبارک
را بر تیره کرده بال بترن مالک و فحلی بن یزید که نه پیش این را و در قتل و زن اهل بیت را نیز تران
بی پرده سوار کرده و علی بن حسین بپای را بر شتری انداخته روانه بکوه ساغانه و گویند که این سحر یک روز
در کربلا مقام کرده کشتگان خود را در کور نموده و تن حسین و همراهیانش تا سه روز همچنان افتاده
ماند کسی دفن نمیکرد تا آنکه روم غاصبه که قریه ایست بر کنارفات فرام شده تن حسین را و یک گور
و دیگری تنی ما ششم را در جنب او باقی شد را یکجا کرده دفن کردند حالا تفصیل ساسی شد ای اهل بیت
که با جناب سید الشهدا در کربلا شهید شدند باید شنید و سرشک غم از دیده پریم و راتم این اخبار اهل عالم
باید باز برید و بعد فاصله نقلاً از بعضی مکاتیب مصنف رساله سر الشهدا شن آورده و از فرزندان عبدالمطلب
جعفر طیار برادر حضرت علی کرم الله وجهه و دو سپهر همراه حضرت امام شهید شدند که محمد و عون نام داشتند
خواهرزاده های حقیقی حضرت امام بودند و در ایشان حضرت زینب که دختر حقیقی حضرت امیرالمؤمنین
علی علیه السلام از این حضرت قبول بودند و خواهر حقیقی حضرت امام بودند و با عبدالمطلب جعفر طیار کساح
شده بود و حضرت امام زین العابدین محمد بن الحسن و محمد بن عمر بن علی و دیگران از فرزندان غیر الحسن
و زیدیان رفتند و حضرت زینب خواهر حقیقی حضرت امام و شهدا بودند و حضرت امام و حضرت سکینه و حضرت
حضرت امام و دیگر زنان اهل بیت که همراه بودند و در بلاد شام رفتند انتهای کلامه الشریف ایست مال
همه ایان که بلا که همراه سید الشهدا بودند و پشته یه خواهر بود که شهادت جناب سید الشهدا داشت که بلا در کربلا
یعنی و هم در روز جمعه بعد از آفتاب سال شصت و یکم از هجرت اتفاق افتاد و سینه شریف در آن روز
پنج و شش سال و نیمه و پنج و رسیده بود و ولادت با سعادت پنجم شعبان سال چهارم از هجرت

و شهادت روز عاشورا سینه شصت و یکم از سجدات پس عمر حضرت عیسیٰ یکم و کاستن پناه و شصت سال
و پنجاه و پنج روز باشد و درین باب اختلاف را سامانی نیست لیکن صحیح و معتقد همین قدر است که بر این اتفاق
افتاد القدر چون سربدارک سید الشهدا را و دیگر شهیدان و شست که بلا با اسیران اهل بیت رسول خدا
مکوفه رسیدیم چهار دست نهاد و چو رو بیداد این زیاد و بهر وقت دو دمان مصطفیٰ رفت شمه از آن شوار
می شود و بر این طریق کتب سیر و اخبار و ما برین اسفار آثار اخبار غنی و منتخب نبوده باشد که هرگاه اسیران
رسالت و بندهایان دو دمان فوت و نبات با سربدارک سید الشهدا را و دیگر شهیدان و شست که بلا و اهل
کوفه شدند این زیاد و نعمه الهی یوم التنازع را مارت خود میاراسته بایست و وقار و رکنی شست
در خانه بارعام کرد و چون وضع و شریف از مردم کوفه حاضر آمدند سربداری اهل بیت مصطفیٰ و ذکوره و شست
و در بیت رسول خدا را با سربدارک سید الشهدا را و دیگر شهیدان و شست که بلا و اهل بیت رسول خدا را
تطهرش کرد و بار بار میزد و تسبیح میکرد و چو سبک بر دست داشت بر لب و دندان سیارک میزد و گویند که در
همین حال این زیاد و بهر وقت و خطبه خواند که شکر خدا را که افکار حق نمود و امیر المؤمنین نیز در آن وقت
فتح داد و کاذب این کاذب را کشت و دیگر الفاظ کفریه بر زبان نراند که عبد الله بن عباس از جای خود برست
و گفت که ای دشمن خدا و عدوی مصطفیٰ تو دروغ گو هستی و پدر تو و اکس کنه را اسیر ساخته او نیز دروغ
است و ای بر جان خسران مال تو که اولاد پیغمبر را کشته و اهل بیت رسول خدا را ذلیل و خوار کردی و حیر
منبر که مقام صدقی است الیتادی و از خدا شرم نداری که چنین دروغ قبیح بگویی و راه کذب و کفر
روایت کرده اند که در میکا اسیران اهل بیت را بحضور این زیاد حاضر کردند گفت الحمد لله الذی اکرم
و اکرم بشت که خدا را که منشی داد و بندهایان و منشی داد و حضرت ام کلثوم جواب داد الحمد لله الذی اکرم
بجوهر و انوار الهیه شکر خدا که کرامت کرد و ما را پاک کرد و فی باز این زیاد گفت که ای
قدرة الله که در قدرت خدا را ام کلثوم در جواب فرمود و تسبیح الله میخواند و کرم حضرت بنیاد و کرم
است که هیچ کس خدا را سزاواردها و نعمات فرااید و میان ما و شما یعنی در روز قیامت این زیاد را
جواب داد که گفت که سزاوارته را بیری و سزاوارته را بیری و سزاوارته را بیری و سزاوارته را بیری

گفتند من سخن زن را ترا اعتباری نیست پس نگاه این زیاده بر علی بن حسین افتاد و پس سید این پسر
 گیت گفتند که سید حسین بن علی است گفت این پسر را تیر کشند که دوست ندارم که از نسل فاطمه زهرا
 باقی اند شصت شهر خواست که علی بن حسین را کشیده برود و بیرون قمرش بکشند زینب او را در کنار گرفته
 خود را سپرد و گفت اگر میکشد ما را بکشید که بی فاطمه یک کس باقی نمانده است که محرم از زنان اهل بیت
 است اگر او را هم میکشد با حمله زنان بدون محرم باقیم این زیاده را از کلام حضرت زینب پستی در گرفت
 و از سر خون علی بن حسین در گذشت گویند که چون زنان اهل بیت بر خستران پیاده و پیر این درید
 و در کوفه رسیدند کوفیان حال غریبی بود و دمان نبوت دیدند و گریستند ام کلثوم گفت که ای مروه کوفه
 حالا برای چه گریه میکنید این همه بیدار که بر سر مارفت از دست شما رفت ما را شما کشید و چو می کشید و این
 آیات بر زبان هفت بیان را انداخته است ما و انقولون او قال انبی لکم ما و انفعتم و انفعتم منکم
 بقرتی و با علی بعد فدائی چه منم اساری و قتلی ضرر خواهم که کات نه از خدائی ما نصرت لکم که ان تملکونی
 بسوی ذوی رحم حاصل آیات جواب چیست شمارا اگر سوال کند محمد عربی از شما برون خوار
 که آن چه بود که با اهل بیت من کردید چه من ملک بقار فتم از سرای فدا جای آنکه شمارا سخن خودم
 راه و راه بود که چنین با بار سز شما و انقض این زیاده را حاکم حال سیران اهل بیت حکم داد که آنها
 را در بنده بخت و از دست حسین را بر تیره گذاشته و در کوچهای کوفه گیر و انداخته و دست علی بن حسین
 بسته و زنان اهل بیت را گرفته و داخل زندان خانه کردند و حسین را بر تیره سوار کرده خانه بخت
 در ملک و شوارع کوفه گردانیدند بعد از آن این زیاده بر سید الشهدا در دشت شهیدان و دشت که بلا
 و حمله سیران اهل بیت را با شرفی الحیرش بسوی دمشق پیش نیریدین معاویه فرستاد و سیران فدا
 زنان و یتیمان اهل بیت بر خستران پیاده و سوار و حسین بر سر تیره در هر شهر و دیار که می رسید
 فریاد و وایا و اصدای آن زمین تا آسمان سر کشید تا آنکه بعد قطع منازل و طی مراحل تا نایابای
 اهل بیت دمشق رسید و چونکه نیریدین معاویه استیضه را خبر شد از امارت اگر است و بیهوشین قتل خود
 بر آخته و در زانیکه حمله غلای شام پیش او حاضر بودند و حکم با حصار اسیران و او با نفور سرای شهیدان

در کوفه رسیدند کوفیان

را با زنان و یتیمان اهل بیت بجهت ریش آوردن دنیا آنچه سر یک یک را از تنهیدان و بدین و حال حسب
 آن سر را پرسیدند آغاز کرد و خدایا که شمر ذی الجوشن سر مبارک حضرت سید الشهدا علیه السلام را
 پیش او گذاشت و به اظهار اجرای جنگ با سبایات و افتخار پر داخت با صفای واقع که بلا و شانه هفت
 حال سبایا و سرهای شهید المعان استبشار و فرج و انبساط از ناحیه حال آن نسران مال قیامید دنیا آنچه
 ابیات این انزیری یعنی مصرع لیکت است یاخی میزدند و اما آخری جاوید و از حال تنه از نشانه خود
 می بالید و چوب خیزان لب و دندان شاه شهیدان را میزد و میگفت که ای ابو عبد الله اگر امان نبود که
 سنین عمرت تا ایندت رسد و سر و ریش تو از خضاب محفوظ باشد و در مناقب السادات منقولست که
 در آن ساعت که سر مبارک حسین پیش یزید پلید میزد و شادی می شد و غم می خورد و سر مبارک را
 با انواع امانت میکرد و خبر به بعضی صحابه رسول الله صلعم بر فست گریان آمدند و گفتند ای یارون و یسکینی ایشان را
 حکم قتل کرد و هفت صحابه را آن روز گردن بزرگومید که سمره بن جندب از صحابه که حاضر آن مجلس بود چون
 ضرب خیزان بر لب و دندان شاه شهیدان ملاحظه کرد از دست ضبط بر آمده با یزید پلید خطاب شد
 گفت قطع اندر یک که چوب بر لب و دندان نیز سکه که بوسه گاه رسول خدا علیه الصلوٰه و الثنا بوده
 است یزید یارون بقبض رفت گفت ای سمره اگر شرف صحبت تو با رسول خدا مانع نمی شد اینوقت
 گردنت می زدوم سمره گفت سبحان الله که در حق من ملاحظه صحبت رسول میکنی و با جگر گوشه گان رسول
 و فرزندان قبول خیانت معامله کردی که هیچ کافری با مسلمانی کند این گفت و از آن مجلس برخواست
 بعد از آن بقاصد قلیل می نویسد یزید جواب رسول قهصر بیکوت ندیده متوجه بطرف زنان و یتیمان
 اهل بیت شده زینب و کثوم و علی بن حسین را نزدیک طلبید چشم حضرت زینب چون پر سر مبارک
 شاه شهیدان افتاد گفت و اجداه و امجداه بعد از آن خطاب به یزید کرد و گفت که هیچ میدانی که زنا
 خود را در سر پرده عزت و حجاب نشاندی و دختران رسول خدا را با این بی پروا گیمایه شتران سوار
 کردی و در مجمع مردان پیش خود طلبیدی فروای قیامت از عهده خود چه جواب توانی داد و یزید سینه
 که این کدام است گفتند زینب خواهر حسین عا و دختر فاطمه زهرا است پس از آن گفتوم برخواست

و بر سر حسین افتاد لب و دندان خود را بر آن لب دوید و آن چندان مالید که بهوش بر زمین غلطید
 چون بهوش آمد و عای بد و رحق نیزید کرد و گفت ای نیرید تمیغ از دنیا نیایی و چنانکه ما را در بالا انگیزی
 تو هم در دنیا و عقبی روی راحت نه بینی نیرید بگوید گفت مگر این زن هم خواهر حسین است گفتند آری این
 کلفتوم و خرفا طلمه است پسر تو چه بسوی امام زین العابدین کرد و پرسید که پسر کیست که این علی بن حسین
 پسر حسین بن علی است گفت که شنیدم که علی بن حسین کشته شد گفتند که حسین را سده سپردند علی اکبر و علی
 علی اسفند علی اکبر و علی اصغر در دو کشته شدند و علی اوسط که چهار برادر را اسیر کرده آوردیم نیرید گفت ای
 کو دوک میدانی که پدرت میخواست که بر سینه خلافت نشیند و بر سر منبر با خطبه تمام او خوانده شود و ایضا
 که برادر خود رسید علی بن حسین گفت که ای نیرید کجا این شیر را پدران ما نهاده اند یا پدران تو نه است
 و امامت از آن پدران ما بوده است که در راه خدا جاود کردید یا از پدران تو که شرک با خدا نمودند و در
 جزا محالند و شما فیصل شدنی است و کرمه و سیرالذین ظلموا ای متکلب بقلبون خوانده تمام کلام
 فرمود پسر نیرید حکم داد که دست نایای اهل بیت را بفرودگاه اینها بنزد و حسین را بر دروازه دمشق آفرین
 نماند چنانکه گویند که تا سه روز سر مبارک بر دروازه دمشق آفرین ماند بعد از آن وزیرت حسین را با سر
 مبارک او روانه مدینه کرد و مشقوست چون نیرید عایدا استیحه اهل بیت رسول و وزیرت قبول را در آن
 مدینه نمودن همان بن شیر را با جماعتی از سواران مقرر کرد که اینها را بمدینه رسانند چنانچه امام علی بن حسین
 سید الشهدا و سرهای دیگر شهیدان و شش که بلا فراموشی همراه زنان و یتیمان اهل بیت روانه مدینه نمودند
 شد و این روانگی هم عاری از حلیه و زینت و خواری نموده چنانکه کلام ابن جوزی میخورد که دال بر انصاف جانک
 گفته که از جوره میداد این زیاد که نسبت اهل بیت انجوی عمل آورد و عجب نیست که او محکوم و متقا و نیرید بود
 لیکن از گمراهی نیرید بخت عجب است که چوب بر دندان حسین زده و اهل بیت را نیشترانی نیرید
 و خواری سوار کرده با سر مبارک بطرف مدینه فرستاد و پسر گفته که هیچ مقصود از این نبود مگر فحشیت
 کردن اگر در دال و کینه جا بلیت و عداوت کشته شدن اقرای او که بر وزید را کشته شد یعنی او
 بر آئینه تعلیم و کرمه سر مبارک بیکر دو کفن پیدا و دفن میداشت و بگوید اهل رسول و وزیرت قبول

سنا خوان تیرید فرقت الیست کہ اورا غلیظہ الرسول و صوبہ بظلمہ را اثنا عشر شیہی ساز و کما قال
 القاضی حیاض وابن الجبزنہ انکہ اورا کافر می دانند قال الخطاب خدا جانتا ہے سب بد کو
 سنا جو کہ کہتے ہیں کیا ہم سنا نوکی بھی میں جنگی میگت ہوئی اقوال وہ استعین از نیابت
 نصب و خروج مخاطب بکمال ظہور واضح است حق تعالیٰ اجزاء ان و ما دنی بنیہ کہ بخدمت مدام
 جناب امام مظلوم علیہ السلام چہابی اوی می کند بلکہ حضرات و بابیہ امانت و استحقاق آنحضرت
 صلعم را ذریعہ تفاخر انما شستہ اند چنانچہ صاحب رسالہ غایۃ المرام مخاطباً بھو لوی نجم الدین قزوینی
 بہ صفحہ ۴۹ فرماید علم قدین را و کا ان اشعار سے ظاہر ہو گیا کسی ملحد کے یہ اشعار میں لایق
 دلیل و سند پکڑنی کی نہیں ہے اور ایسے ہی شعرا کے حق میں حق تعالیٰ فرماتا ہے والشعراء
 تبہم الغا و ان اشعار میں تفصیل و تفسیق جملہ نقما و محدثین و اولیاء کرام متقدمین و متاخرین
 مستحقین کے اور امانت اور استحقاق را آنحضرت صلعم کے سراسر مذکور ہے اور اطلاق بیت کا
 ان بیت آنحضرت صلعم کے کیا ہے مولو خانہ و بنی خانہ کو تجانہ قرار دیا ہے جیسا کہ پیشوا علی الملک
 عبدالوہاب فی ضم الکبریم شریف آنحضرت صلعم کا نام رکھا انتہی مخاطب چاہے خدا کو برا کہے
 چاہے بجناب پیغمبر صاحب بے ادبی و گستاخی کرے کوئی پوچھنے والا نہیں ہے و بخدا کے کعبہ
 اکثر شہود و بید ساعت احوال مصائب جناب خامس آل عبا علیہ التحیۃ و الثناء و ربوبی فقیر بکمال
 تصدیق و خضوع و خشوع بیان کر دند کہ از اوتاران ما انجمنین امر جلیل جلوہ ظہور نگرفتہ فی الواقع
 شہید کر بلا انین حق نما است ورنہ انسان ضعیف النیان را چہ یار کہ در گرسنگی و تشنگی گدازد
 بکمال شجاعت و اودر دانگے دادہ و مرگ نو نہا لان خاندان نبوت گوارا نمودہ و بصبر و استقلال
 جمیل شربت شہادت نوش فرماید قال الخطاب اگر تمہارے باپ بہائی کا کوئی ایک
 نابوت بنا کر تمام شہر میں بھالے اور آگے آگے اوسکے مارا درگاہی کمانے کہ بیان کرے اوتہا کر
 عورتوں کے نام لی تو تم پیٹ مارتے کو موجود ہوا در شہر میں مذہب مروارید حضرت امام کا
 اپنے ہاتھ سے یہ حال کرتے ہو کیا انصاف ہے ہمیں اپنی دولت بجا سہین امام کی تعریف

پوچھو اور جو کام پریدہ مردوں ایک سال کیا تھا تم ہر سال ہر شہر میں کرتے ہو درخدا سی ڈر کر کہو
 یہ کام پریدہ کا ہی یا امام کا قول و بیستین انچہ افادہ نمودہ تجزیہ پیش نیست چہ بقولی کار یا کان
 قیاس از خود گیر گر چہ ماند در نوشتن شیر و سیر چہ بالبدایہ معلوم است کہ اگر کسی حال شخصہ کہ
 موجب کسر شان ظاہری او باشد باخبار و چہا پہ در آرد آن شخص بسیار زیارتنگ دل و بخیدہ خاطر
 خواهد بود و احوال جناب امام حسین در صد کتاب درج نمودن و باز آنرا بچاپہ پسون کار اہل ایمان است
 نہ پریدہ بی ایمان فلا تکون من المنافلین قال المناطیہ اور ہم تیس پوچتہ ہیں کہ بی تربتین اور عشقنا کر
 اور کو چہ باز زمین لیا اگر کسی کو کہانی اور سنائی ہو اقول و بیستین بنا ساختن تعزیر و قیامت برآ
 گریہ در صایب امام مظلوم و اظہار تجاعت و صبر حضرت ظلم ظالمان می باشد قال المناطیہ
 اگر کسی سے فریاد کرتے ہو تو پریدہ ہی نہیں ہے کہ ہم اس وقت اس سے جا کر لڑیں اور اگر ناواقفوں کو
 سنائی ہو سیکڑوں برس سے فیضت کرتی ہو کوئی ایسا نہو دو و مسلمان اب باقی نہیں بکہ اسکو
 نہ جانتا ہو کیا سال بہرین بی نسبتی محرم کی ہول جاتے ہیں اقول و بیستین انچہ مخاطب افادہ نمودہ
 معارضت با اینکه احوال مصائب جناب امام حسین در کتب سابقہ درج بود الحال سر الشہادتین
 و تحیر الشہادتین فکدہ و شہادت نامہ وغیرہ تالیف نمودن چہا پہ کنائیدن برای چیست اگر کسی
 فریاد می کند حال پریدہ کیاست اگر برای شنوائیدن ناواقفان است آن ہم بیجا چہا کہ کتب سابقہ وایت
 حاصل گردیدہ فالجواب بجواب اگر تکرار نہ کا مصائب حضرت موجب ثواب خروست فهو المقصود
 قال المناطیہ در جو غم کے واسطے ہے اقول و بیستین نعم بکذا و الاقباحہ فیہ کما شیخ مک قال
 المناطیہ تو اسکے دو صورتیں ہیں ایک تو یہ کہ رونے اور غم کے لیے عقل اور شمع کی رو سے کوئی
 چیز بنانی درست نہیں اقول و بیستین این ادعا محض است بدون قیام دلیل قابل اعتنائست قال
 المناطیہ دوسری یہ کہ ایک کیا خیال کر کے رویا نہیں جاتا اقول و بیستین در تہائی تیر بعد تصور
 معرکہ کربلا مؤمنین در یاد آگاہی سازند لیکن چون تصور کامل بوقت سماعت و آیات مقتل جتا
 امام حسین دست نمی برد و خواندن شنیدن روایات مذکورہ ہر یک ادشوار لہذا در یکجا جمع گردے

می شتوند و گریه می سازند و که ای امر باعث بران گردید که گریه نمودن در تنهائی جایز باشد و در مجمع
 ناردان دعای فعلیه البیان قال الخاطب اگر یون که کو که هر سه دل سخت تپه برین بگو سطر ح رو نایین
 آتا تو بهیرو ناتمها را کیا ہو ابرائی مشکل بات هوتے اقول نبیستین یومینین ہم در مجمع و ہم در تنهائی
 گریه بر مصائب جناب شهید که بلای غمیند کما هو ظاهر کمال الطهر و من لم یجعل لصدقه نور فاعلم ان نور
 قال الخاطب که جب ایک امام بارہ بنی اور مرثیہ اور کتاب و رتاشی اور دھول بہت سی روشنی اور آہین
 ایک ڈھانچا ہی ہو تب کیا کہیں تین و نا آوے اور جو یہ ہٹا تھو غلے تو تم رو چکا اقول نبیستین
 و یزولا بشہر کما تفریب ہفتا و مجلس بقرع الحرام ہر روز منعقد می شتوند کہ دران سوای روایات
 صحیحہ دیگر نظم و نثر خواند نمی شود و چہتری از لوازم تخریر داری در آنجائی باشد و الف و الف یونین
 جمع میشوند و گریہ می نمایند اگر صدق دل آری در بین مجالس شریک شو و گریہ تا یک رسالہ در باب
 استحسان انقطاع مجلس تخریر کردہ برای خواندن روایت صحیحہ و مقتل فاضل دہلوی مولوی
 سلامت اند صاحب جازت فرماوند مقصود خود کہ مانعت حزن در مصائب غامض آل عباس است صاف
 صاف تخریر نابلکہ باقتدا حضرت نوح لا اعظم و غماشورہ و انجیل ایجاد تجویز فرما و جواب تفسیر تفسیر
 این بقولہ سابق گذشتہ فتنہ کہ قال الخاطب افسوس بگو تمہارا حال خیال کرنے سے روناتا ہے او
 تم سنگ لون جو لون صرفا ہے دلی چا و لگا لینے والو کو حضرت امام علیہ السلام کا خیال کہ تو
 رونائین آتا اقول نبیستین الخاطب الامام خدایا حاضر ناظر و المستر است راست بگوید کہ گاہی
 خیال مصائب حضرت امام حسین زدہ گریہ کہ وہ است یا نہ و صورت اولی کہ امام کہ امام عالم او شان پنجین
 خیال بندی را اجازت دادہ اند و ان واجب است یا منعت و مباح است یا مستحب و دلائل اثبات
 و با فادہ فخطب کہ در فصل الث گفت ادیب ما و شہد بگو کہ گریہ اور مقدمہ بر کس ہوا کہ دشمن کچی گئے
 اور دوست ہر فرار نہوی بہر اقم اور مرثیہ شہدائی نصیب ہی خدا و دستور کو خوش رسکے مخاطب
 بتصور حال جناب امام مظلوم خوشی و نشاط کردن باید نہ حزن و بکا شاید در صورت ثانیہ افسوس
 بگو تمہارا حال خیال کرنے سے روناتا ہے الخ فالجواب الجواب قال الخاطب و تعجب یہ کہ کہ رسول

روقی ہو اسے تاکہ اس قدر شوق نہیں ہوگی کہ ایسے بے شمار جنب چاہو تب ردو لیا قول فرستیں
بلا حظه روایات شہادت جناب امام حسینؑ و بلا ملاحظہ اخبار بعض تصور صائب حضرت گریہ
توانیم ساخت اما انعقاد مجالس اجتماع مومنین ثواب عظیم دار و دار مذکور ثابت کنم بدو طریق
اول اما وہی کہ بطریق امامیہ درین باب وارد گردید و بیرون از حد و حصر اند مگر بحکم بالاید رک کہ
لا یرک کل نقل و حدیث اکتفا می رود و کتاب اخبار الاثر ان سطور بہت صاحب قربا لاسناد
عن الارزی عن ابی عبد اللہ علیہ السلام قال قال الفضیل تجلسون و تحذون قال نعم جعلت
فذلك ان تلك المجالس اجتمعا فاحوا امرنا يا فضيل ففهم الله من احيا امرنا يا فضيل من ذكرنا
او ذكرنا عند فرج من عسير مثل جناح الذباب غفر الله ذنوبه لو كانت اكثر من البحر يعني صاحب قربا لاسناد
روایت کرده است از ازوی و او از ابی عبد اللہ علیہ السلام گفت کہ فرمود ابو عبد اللہ فضیل کہ شما
می نشینید و ذکر حدیث در مجالس خود می کنید گفت فضیل کہ آری قربانت شوم ذکر حدیث می کنم
گفت ابی عبد اللہ علیہ السلام کہ تحقیق کہ آن مجلس حدیث را دوست می دارم پس نذر داری مرا را
ای فضیل پس ہم کند خدا تعالی کسے را کہ نذر داری مرا را ای فضیل هر کس کہ ذکر کرد مرا یا ذکر کرده
شویم نزد او پس بیرون آید از چشم او مثل پر گیسو بخوابد شید خدا تعالی گناہان او را اگر چه باشند گناہان
و کثرت مثل کف و دریا و الشیخ الثقة محمد بن عبد اللہ بن الحسن فی کتاب رجالہ عن زید الشحام قال کان
عندنا بعبید و نحن جماعة من الکوفین فدخل جعفر بن عثمان علی ابی عبد اللہ فقرب و ادناه ثم قال احقر قال
لبیک جعلنی الله فداک قال بلعنی انک تقول الشجر فی الحسین تعجید قال نعم جعلنی الله فداک قال فانشدته
فیک و من جعله حتی صارت الذموع علی وجهه لحيته ثم قال يا جعفر والله لقد شهدت الملائكة المقربون ههنا
يسمعون قولك في الحسين و لقد بكوا كما بكينا و اكثر و القادوس جاء الله تعالى لك يا جعفر في
الساعة الجنة باثرها و غفر الله لك فقال يا جعفر الا ان يد قال نعم يا سيدی قال ما من احوال
في الحسين شعر افيك و انك لا تعلم الا بقله و غفر له شيخ ثقة محمد بن عمر بن عبد الغفر بن كشي و کتاب رجال نزيه شام
روایت کرده است کہ گفت زید کہ بودیم با نذر ابو عبد اللہ و ما جماعتی بودیم از کوفیان پس آمد

جعفر بن عوفان بخندمت ابا عبد الله علیه السلام پس قریب و نزدیک نشانید آنحضرت او را پس
 گفت فرمود که ای جعفر جعفر گفت فدایتوشوم حاضر مگفت آنحضرت علیه السلام که شنیده ام
 که تو شعر میگوئی در حسین یعنی مرثیه میگوئی و خوب میگوئی گفت جعفر آری حق تعالی مرا فدایتو کند
 گفت آنحضرت که بگو یعنی بخوان پس خواندم شعر پس گریست آنحضرت و هر کس که دور آنحضرت نشست
 بودند تا آنکه رسید اشکها بر روی و ریش مبارک آنحضرت پس از آن گفت که ای جعفر قسم خداست
 که هر آنکه حاضر شدند ملائکه مقرب در اینجا میشوند گفتار ترا در حسین تحقیق که گریه کردند آن ملائکه چنانکه
 ما گریه کردیم و بسیار گریستند با ستماع شعر تو که در مرثیه حسین گفتی و تحقیق که واجب که خدایتعاض
 دین ساعت برای تو بهشت البسبب تاثیر آن و آمرزید ترا پس گفت آنحضرت که ای جعفر باز یاد تو
 بیان کنم گفت جعفر که آری زیاد تر بیان فرما گفت آنحضرت که نیست کسی که گفت در حسین شعر پس
 گریست و گریانیدیان شعر بگرایند که واجب گردانید خدا تعالی برای او بهشت را و آمرزید او را و البته
 ثانیاً بطریق اهل سنت جماعت اگر چه دلائل آن هم بسیار اند مگر بنظر طوط کلام بهر چند احادیث و
 اقوال اکتفا می رود در رساله غایه المرام جف ۲۰ نوشته ام و در پیله بی حدیث قدسی من آیای که حق تعالی
 فرمایا انا جلیس من ذکرنی یعنی من بنشینم و من شخص کا بهون که بگوید یا رب که کافی شرح سفر السعاده
 مولانا الحداد دهلوی علیه الرحمه او تنبیه الغافلین ابواللیث محمد بن وفیق مرقندی من به
 حدیث مروی است و عن ابی هریره عن ابی سعید الخدری رضی الله عنهما ان النبی صلی الله علیه وسلم قال الله
 ملائکه سیاحین الارض فاذا وجدوا قوم اید کون الله تعینا و ان یقولوا یسئلوننا ان یضیعکم فیحییون
 فیحییون بهم فاذا صعدوا الی السماء یقول الله تعالی انی شئتم عباداً ماذا یصنعون و هو اعلم بهم فیقولون
 ترکناهم یحییونک و میجدونک و یدنک و یدنک فیقول فای شئ یطلبون و هو اعلم بهم فیقولوا لجنه فیقول
 الله هل لادها فیقولون لا فیقول کذبها فیقولون لولاها لکانوا اشد طلباً و اشد احراً صافیه و ان
 ای شئ یتعبدون و هو اعلم بهم فیقولون انهم یتعبدون من النار فیقول لهم بل اوهها فیقولوا لا فیقول کذبها و اوهها
 یقولون لولاها لکانوا اشد من اوهها فیقول فای شئ کذبها فیقولون ان فیهم فلا اله الا الله و لا اله الا الله

جائے حاجت فقیہ قوم کو لائے یعنی الی ہیرہ یا الی سعید خداری نہی روایت ہی کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمایا کہ اللہ تعالیٰ نے فرشتگان سیاحین کو زمین پر مقرر فرمایا ہی جسوت وہ پاتی میں کسے جماعت کو بحالت ذکر کرنے حق تعالیٰ کے وہ پکار تے ہیں اوس جماعت کو کہ جلد لو مقصود و مطلب اپنا پس وہ فرشتی آتے ہیں محفل میں اور محبت کرتے ہیں ساتھ اونکے پس جسوقت وہ فرشتی آسمان آجاتی ہیں حق تعالیٰ اونسی پوچھتا ہے کہ کس حالت میں تم ہماری بند و نکو چوڑ آتی ہو اور وہ کیا کرتی ہیں پس فرشتے عرض کرتے ہیں وہ لوگ تجید و تجید و ذکر تیرا کرتی ہیں پس حق سبحانہ پوچھتا ہی ان فرشتوں وہ کیا مانگتی ہیں فرشتے جواب دیتی ہیں کہ بہشت مانگتی ہیں کہتا ہے اللہ تعالیٰ کہ کیا بہشت وہ کہتا ہے فرشتی جواب دیتی ہیں کہ نہیں بلکہ کیا پس کہتا ہے اللہ تعالیٰ کہ کیونکر دیکھیں گے اوسکو کہتی ہیں فرشتے اگر دیکھتی بہشت کو ہر آئینہ ہوتی وہ لوگ طالع کثیر و واسطے بہشت کی پہر اللہ تعالیٰ استفسار فرماتا ہی کہ پناہ کس چیز سی مانگتی ہیں وہ کہتے ہیں دوزخ سی پس کہتا ہے اللہ کیا دیکھا ہی دوزخ کو فرشتے کہتے ہیں کہ نہیں بلکہ کیا پہر کہتا ہی اللہ تعالیٰ کہ کیونکر دیکھیں گے فرشتی کہتی کہ اگر دیکھتی ہوتے وہ لوگ خائف تر اوس سے پس فرماتا ہی اللہ تعالیٰ تمکو گواہ کرتا ہوں میں اس بات پر کہ میں نے مغفرت اونکی کی پس فرشتے عرض کرتے کہ فلاں گنہگار اوس مجلس میں اور کسی مطلب کو آیا ہے اوس جماعت میں نہیں ہے حق تعالیٰ فرماوے گا کہ ذکرین ایسی قوم ہیں کہ نا امید نہیں ہوتا ہنشین اونکا اور حدیث دوسری یہی وی عن النبیؐ انہ قال ما جلس قوم دینا کروا لہ الا نادى من السماء قوموا فقد بدلت سیئاتکم حسنات وغفر لکم جمیعاً وما تعد عدا من اهل الارض دینا کروا لہ تعالیٰ لا تعدم عد من الملئکۃ یعنی فرمایا ہی رسول صلی اللہ علیہ وسلم انی نہیں بیٹھتے ہیں گروہ ذکر کرنی والا اللہ تعالیٰ کا مگر مناد سے ندا کرتا ہی آسمان سے کٹری ہو پس تحقیق تبدیل ہو گئیں بدیان تمہاری ساتھ نیکی کے اور تم کے مغفرت ہوتی اور زمین بیٹھتے ہیں جس قدر آدمی زمین میں کہ ذکر کرتے ہیں اللہ تعالیٰ کا مگر بیٹھتے ہیں اونکی ساتھ اوسی قدر فرشتی انتہی چون مراتب و مدارج ذکرین ارقسم شریک بودن فرشتگان و محبت نمودن باو شان و تبدیل شدن ستیات شان بحسنات و مغفرت نمودن جناب باری

غرض اسما و نشان را اگر چه گمنامی و زمان مجلس بکار دیگر نیز آمده شیر یک ذکرین شده باشند
 و ہم ناسید نمی ماند و مغفوری شود و ریاضی اکنون بر آن ذکر جناب سرور کائنات صلعمین
 ذکر خداست یعنی بوجه کمال ظهور و تضحیح استدلال نیست اما بنا بر اطمینان قلاب ناظرین
 بقول یک شیخ اکتفا می رود و مولوی سید روف احمد در رساله غایت المرام صفحه ۱۰۷ و ۱۰۸
 می فرماید اور حقیقتاے نے اطاعت اور نافرمانی رسول مقبول کی اطاعت اور نافرمانی
 اپنی اور ذکر رسول کریم کا بعینہ ذکر اپنا فرمایا ہے اور کتب احادیث اور سیرت میں متواتر آیا ہے
 کہ جس مجلس میں سلمان ذکر خدا اور رسول کرتے ہیں فرشتگان الہی حاضر ہو کر او پر سایہ
 کرتے ہیں اور تا اتمام حاضر رہتے ہیں اور ان کے حق میں دعا کرتے ہیں اور سفارش کرتے
 جناب حق تعالیٰ کرتے ہیں اور ان مسلمانوں کو رحمت الہی احاطہ کر لیتی ہے اور گناہ
 ان کے مرفع ہوتے ہیں اور جس مقام میں درود پڑھا جاتا ہے فرشتگان سیاحین جناب آنحضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم حاضر ہو کر عرض کرتے ہیں کہ فلا نے شخص نے درود پڑھا اور ظاہر ہے
 کہ ذکر اللہ تعالیٰ اور رسول صلی اللہ علیہ وسلم جس مجلس میں ہو وہاں خود اللہ نشین ہوتا
 اور فرشتے حاضر ہوتے ہیں اور تصور آنحضرت کا ہوتا ہے اور روح نبی کریم حاضر ہوتی ہے
 کما فی فتویٰ علماء المملکۃ المنقولۃ انفا و فی ہدی الانام فی مسئلۃ القیام وہاں سب مغفور ہوتے ہیں
 اور حاجات او کی سیاحت برکت براتی ہیں اور محل استجاب دعا ہوا ہستی اور دنا نقلہ منتجا
 چنانچہ در ترجمہ صواعق محرقة آورده ابن سعد روایت کر کے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود
 انا و اہلبیت شجرۃ فی الجنة و اخصنا فی الدنیا فمن اثنی علی سبیلنا من الیت من ذریک شجر ایم و شاخا
 آن شجر در دنیا است پس ہر کس کہ خواہد کہ فریاد و قرب فرید گار خود را سبب خیر و طاعت کو فراید
 بجائے دیگر نوشته چون حق سبحانہ و تعالیٰ دنیا را بطیفیل حضرت رسالت پناہ صلعم
 آفرید و دام و نثار ابد و ام آنحضرت و اہل بیت در چند چیز کہ از انام مازنی بعضی از ان روایت
 کر دیم مساموی آنحضرت اندو دیلے و گار کہ حق ایشان فرمود لا یضرکم منی و انما ہم

در این مقام میں فرشتگان الہی حاضر ہوتے ہیں اور ان کے حق میں دعا کرتے ہیں اور سفارش کرتے ہیں اور گناہ ان کے مرفع ہوتے ہیں اور جس مقام میں درود پڑھا جاتا ہے فرشتگان سیاحین جناب آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم حاضر ہو کر عرض کرتے ہیں کہ فلا نے شخص نے درود پڑھا اور ظاہر ہے کہ ذکر اللہ تعالیٰ اور رسول صلی اللہ علیہ وسلم جس مجلس میں ہو وہاں خود اللہ نشین ہوتا اور فرشتے حاضر ہوتے ہیں اور تصور آنحضرت کا ہوتا ہے اور روح نبی کریم حاضر ہوتی ہے کما فی فتویٰ علماء المملکۃ المنقولۃ انفا و فی ہدی الانام فی مسئلۃ القیام وہاں سب مغفور ہوتے ہیں اور حاجات او کی سیاحت برکت براتی ہیں اور محل استجاب دعا ہوا ہستی اور دنا نقلہ منتجا چنانچہ در ترجمہ صواعق محرقة آورده ابن سعد روایت کر کے رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود انا و اہلبیت شجرۃ فی الجنة و اخصنا فی الدنیا فمن اثنی علی سبیلنا من الیت من ذریک شجر ایم و شاخا آن شجر در دنیا است پس ہر کس کہ خواہد کہ فریاد و قرب فرید گار خود را سبب خیر و طاعت کو فراید بجائے دیگر نوشته چون حق سبحانہ و تعالیٰ دنیا را بطیفیل حضرت رسالت پناہ صلعم آفرید و دام و نثار ابد و ام آنحضرت و اہل بیت در چند چیز کہ از انام مازنی بعضی از ان روایت کر دیم مساموی آنحضرت اندو دیلے و گار کہ حق ایشان فرمود لا یضرکم منی و انما ہم

بار خدا یا اہل بیت از من اند و من از ایشانم و دیگر آنکه چون فاطمہ رضی اللہ عنہا اور ایشانست بصیغہ یعنی
 خبر دی از رسول صلعم است ایشان نیز خبر دے از رسول اللہ اند بابرین اہلبیت قائم مقام آنحضرت
 اند در امان آتی و بقا صلہ چند اوراق باز میفرماید و از احادیث سابقہ وجوب محبت اہل بیت
 و تحکیم نفس و عداوت ایشان معلوم شد و بتقی و تقوی تصریح بلووم محبت اہل بیت چنانچہ قبل
 ازین مذکور شد کہ محبت ایشان از فرائض دین است کرده اند و شافعی رضی اللہ عنہ برین معنی کرده است
 و شعرے از وی منقولست شعر یا اہل بیت رسول اللہ حکمہ فرض من اللہ فی القرآن انزلہ و در
 توفیق عری الایمان باری از امام حرامی کلامی نقل کرده کہ حاصل آن کلام آنست کہ خوا
 علمار و در دل خود و مروتی نمار از محبت پیغمبر صلعم می یابند باز از محبت ذریت آنحضرت بواسطہ
 علم ایشان بپاکیزگی و برگزیدگی کریمہ آنحضرت استی بعد از ان بقا صلہ سیر نوشتہ و این شعر نیز از ایشانست
 در مدح اہل بیت رضی اللہ عنہم و بیعت ہم الیہ و سیلتہ ^۱ و جوہم اعطی غلا ^۲ بید الیہن صحیفہ ^۳ یعنی اہلبیت
 پیغمبر صلوٰۃ اللہ و سلامہ علیہ باعث وسیلہ من خواهند بود در پیغمبر صلعم و امید آن دارم کہ بسبب
 ایشان در روز قیامت نامہ اعمال مرا بدست راست می دهند و حساب من با سانی بگذرد
 انتہی بلا خطہ روایات مذکورہ کہ از اہل ایمان تو اند گفت کہ برائے ذکر خدا و رسول محفل نمودن مستحبست
 و باعث ثواب کبر و بزرگواری ذکر جناب خاص آل عبا علیہ التیمۃ و التناکہ و در جنابشان حضرت پیغمبر خدا
 فرمود حسین متی ما فامنه گوذر مذکور موافق روایات صحیحہ باشد و بر ضمیر من نیز روشن و ہدیہ است
 کہ چنانچہ ذکر رسول کریم عین ذکر خداست چنان ذکر اہلبیت آنحضرت بعینہ ذکر رسول مقبول است
 چنانچہ در صواقہ خواجہ نصیر اللہ کابلی مسطورست قال الشیخ الجلیل فرید الدین احمد بن محمد نیشاپور
 من این چنانچہ اہلبیت فلیس ثمین و آنحضرت صلعم جا بجا اہل بیت نبوت را با کثر اوقات سعاد
 ذات بابرکات خود فرمودہ کما للکتاب المعتبر فتتصر لکن من الغافلین قال المناط
 یہ روزی کہ یاد فانیون کا گانا ہو کہ بے زبانی گاہی ہین سکتہ پگرہی متے کا ناڈ فانیون کا گانا نا اہل
 کہ ایک فقط ربانا در کار ہے اور تو کو جب بڑے ڈھول اور تاشے اور قرنیہ اور کتاب اور تیرے

نقطہ

در حدیث

تبسّم روینیکه قابل شکر بلکه اسین بچ شنبه هر که بر شنبه پشینه و اوست روزناور رقت حاصل بین
 هوقی جب کوئی بند سوزاوسته مضمون کامر شیدا و ریر علی سائرین و الا هو تب کین تبارے آنسو
 کلین تو کلین پناه رب کی روینین تو کجده اسباب کاره هسته تو کیا جانم کیا کردا قول و
 بستین انچه افاده نموده مردود دست بجز اول آنکه سابقا بعض بیان آمده که در مذمت حق
 غنا و مزاج ارام است و بچک سامان بجز تصور جناب امام حسین علیه السلام و مذکاره صاحب انچه مختار
 براسه گریه در کار نیست و فرشت کردن و روشنی نمودن و غیر ذلک براسه مومنین مقیمین آیهین
 صحیحه گریه بوده است و نظم نمودن روایات صحیح و خواندن آن بحسن صورت محذوری ندارد و در حکایت
 روایات کاذبه موضوعه مطلقا حرام است خواه به نظم باشد یا شعر و برایت مقتل حسین باشد و یا غیر
 صحابه لیکن امام غزالی بحکم علی الواعظ و غیره روایت مقتل الحسین علیه السلام فرماید جناب سلطان العلماء
 تاج الفقهاء مجتهد العصر الزمان حضرت میر سید محمد صاحب اتم فیوضه در رساله شریحه الحکایه متعلق بتعلیم
 بتجسم آنکه انچه منقذی مدوح افاده نموده اند که از قول غزالی بحکم علی الواعظ و غیره روایت مقتل
 الحسن و حسین نفی شهادت جناب محمد روح ثابت نمی شود و مدوح است باینکه تحریر روایت
 مقتل از مومات نفی شهادت است زیرا که اگر شهادت امری مطابق واقع و حق و صدق
 می بود پس در بیان حق و صدق منعی و تحریری از طرف شارع نمی تواند شد و اینجاست که غزالی
 و امثال اینها تحریر روایت وفات حضرت سرور کائنات و روایت شهادت فاروق و ابوبکر
 فتوسه خواهند داد پس تحریر روایت مقتل آنحضرت مؤید نفی شهادت خواهد بود و اگر این منع و تحریر
 از حیثیت تنجی بعض صحابه عارض گردید پس معلوم می شود که سلسله علل معدرات این واقعه
 بآنکه توسط زید بن نسی بطرف خلفه راشدین هم میشود پس ضرورت ابقاء حدیث صحابه
 داعی نفی شهادت آنحضرت خواهد بود و مؤید این معنی است تعبیر غزالی و نظری او بطریق کسایه
 و اشاره از شهادت بلفظ قتل و قتل و الحاق قتل تکفیه الاشارة اما آنچه از عیارت صواعق مشرق
 این تحریر ستفاد می شود که مراد از آن اینست که اکثر خبر و آثار کاذبه موضوعه و مانند آن

نقل میسازند و محامل و تادیلات آن را بیان نمی کنند و این معنی باعث میشود بر نفس و عین
 صحابه پس تاویل علیل است زیرا که عزالی منع از نقل روایت متقل فرموده است مطلقاً
 روایات کاذبه فقط کذب و کذب فی الروایه مطلقاً ممنوع و حرام است اختصاص بر روایت
 متقل حسین ندارد و علاوه آنکه در این صورت تعلیل به هیچ بعض صحابه لغوی افتد زیرا که حکماً
 روایات کاذبه موضوعه مطلقاً حرام است خواه هیچ عناد با صحابه باشد و خواه مورث محبت
 با ایشان همدا جواز از روایت اخبار موضوعه محتاج به محامل و تادیلات نمی باشد مگر آنکه مراد
 از نامندان روایات مادی غیر موضوعه باشد و در این صورت هم با تخصص متقل حسین لغوی
 می شود و حتی با الفاظه الطیبه هم آنکه اهل سنت و جماعت و الامعیت از ادوات را اختراع نموده و تائید
 از کار خفی و جلی و غیره ایجاد کردند و باز برین قدر هم اکتفا نکرد و طالب توان خوش آورد و توان
 علم موسیقی و ماهران غنا با ساز و فرامیر گردید و هر طریقه وجد و تواجدا حداث نمودند و آیینی بنی کبریا
 و جلیبوره کلان کلان دستار خوش نوا و مثنی خوبصورت و خوش آواز و غزل های مضامین
 نو احداث مثل شعر خود کوزه و خود کوزه گرد و خود گل کوزه خود بر سر بارز خرد بر آید شکست و
 روان شد باید تا هم سوار یا از وجد نصیبی حاصل بخیبرات نمی شود و باین مام عزالی و راحیه العلوی
 می نویسد و منها مواضعه یقوی فی القیاض اقام و احلف و جعل ضائق من غیر دیک و تکلف و اقام
 با حقیقتی از غزلها و جعله قامله لاجتماع فلا بد من التواضع و صفا اینهم ساز و برگ در چل از محلات امر و به
 یک قبر بلاست و در شا بهمان پور یک جهنم او همسان در دیگر شهرها از آن غوث الاعظم صاحب
 پرستش بایتنا هم وجد آید یا نیاید العیاذ بالله بر سر رقص اینقدر اسباب در کار است فلکند
 یا اولی الالبان قال مخاطب لوگ تو بهت روسته بین لیکن اس نهاده که کوئی
 چنین رویا قبول الحمد لله که مخاطب لا مقام گیره اکثر اشخاص قبول نموده و قریه مقام دال است
 بر اینکه مراد از اکثر اشخاص در قول مخاطب بنیاد و حیاد و لیا و علما و دیندار هستند پس مخاطب را
 باید که با قدر اکثر اشخاص موصوفین گیرد اشعار خود سازد حضرت یعقوب سالها سال چندین

گرفتند که چشمان آنحضرت میبند شدند و بر سر خود بیت الحزن علامه و مرتب فرموده بودند
قال مخاطب او در جواب آنکه تو که تمیز میفرمودی و تفریق میکردی و میگفتی اینها اینها
 مرتبه و تفریق معین علیک است موقوف علیک نیست **قال** مخاطب او اگر دست ببرد و بگوید
 خیال کرده که در دنیا که همه سبب بیکدیگر میورم و کار و کردار و کمال حاجت بین اقوال و دستهای بیافا
 مرد دست بچند وجه اول آنکه در حالیکه میخواند بعد از آن که در آن بر صواب آنحضرت با قسار
 مخاطب روا باشند کار صواب آنحضرت و خواندن روایات شهادت آنجناب چرا و چنان
 ممنوع گردد منافی فی الدین و م آنکه اگر خواندن سر الشما و تین و تحمیر الشما و تین و غیره
 ممنوع است پس فائز تصنیف آن چیست میوم آنکه اگر عاصفت نظم است و جو آن بیان
 باید ساخت و ریزه نظامی که خواندن اخبار صافه خواه در نظم باشد یا شعر خودی ندارد و چرا هم آنکه
 اهل سنت و جماعت را باید که محاسن غرض قدس است در آن رساله تحمیر الشما و تین و غیره خوانند
 گریه و بکار بر صواب آنحضرت کرده باشند چه شهادت است بر آنکه شهادت روایات شهادت
 حضرت امام مظلوم و گریستن بر صواب است امام یکمین روایت نموده که از عبارت حال آنحضرت
 شهادت الهی است که با جناب سید الشهدا در کوچه شهادت شدند بنای شهید و مرثیه غم از دین پریم
 در ماتم این خیال را اهل عالم باید بیدار و در حق تعالی آنچه که هر امر صالح که وسیله عبادت باشد و نظم
 عبادت است چنانچه سنن این سابقه اگر شست پس چه میگوید که مخاطب در حالت عبادت
 گریه چرا لازم آن را عاصفت می نماید چنانکه سید الشهدا علیه السلام در آن رساله در حق تعالی
 کتاب مواظبت حسینه افاده فرموده که بدعت عبادت از امری است که در دین احادیث کفر است
 برخلاف طریقه نبوی بعد از آن فرموده پوشیده اند که امر بعد از زمان رسول خدا است
 حالی ازین نیست که جو از آن از عوامات آیات و احادیث مستفاد می باشد یا نه و تفریق اول
 اطلاق بدعت بر آن جائز نیست چه دانستی که بدعت آنست که خلاف طریقه نبوی باشد یا نه
 از آن قبیل نیست مثلاً بقتضای قول علی السلام هر یک از اینها که علی السبیل است

ثابت شد که گریستن بر آنحضرت موجب ثواب عظیم است بر نیت قربت از جمله عبادت مشرعو
خواهد بود و همچنین هر ضمیمه که دخل در گریستن داشته باشد مثل انعقاد مجلس موسنین و فرش
کردن از برای شستن ایشان الطعام ایشان و امتثال آن اما اگر آن وسیله از جمله محرمات
آئینی باشد مثل آنکه بر نهائے نامحرم مرتبه خوانند و مردان باراده گریستن گوش کف بندیشک
نیست که از جمله بدعات محرمه خواهد بود و چه ظاهر آنست که آنچه موجب دوری از حق تعالی باشد
موجب نزدیکی او نمی تواند شد و هم دلالت می کند برین معنی بعضی از اشعار جناب امیرالمومنین
صلوات الله علیه و آله بعد از آنکه نوشته و حاصل مضمون آن نیست که باستماع رسید که از اموال
مسایین مسجوب بکار کرده پس مثل آنرا در دست فاحشه زری که از جور حاصل کرده پرورش یتیمان
نماید و اسے بر ثواب معادیه بنمیدانی که حضرت رسول خدا و حق چنین فرموده نه زنا کنی و نه آنچه
مال به کسے دهی و از جمله ضمیمه خیرات است ساختن مدرسه یا دپیل یا در قرآن از جهت آنکه معلوم است
که تحصیل علم واجب است و مدرسه وسیله تحصیل علم است و ایصال نفع بخلق الله از اسباب
قرب الی ویل از اسباب نفع خلق الله و دفع منفرت ایشان از غرق و هلاکت غیر آن است
قال المخاطب اور منصفی سے بولو کہ ایسے مقام میں قرآن کا پڑھنا بہت ثواب رکھتا ہے
یا مرتبہ کا نام **اقول** و یہ ستمین انچہ افادہ نموده مرد و دست بچند و بد اول نکه خواندن قرآن
ہم ثواب دارد و ذکر و آیات شہادت جناب امام حسین خواہ یہ نظم باشد و یا نہ شریف موجب
اجر است و از ہجا آوردن یک از و او امر ثواب ترک دیگر لازم نیست من ادعی فعلیہ البیان
و دوم آنکہ اہل سنت و جماعت نام خلفا را ربعہ در خطبہ جموعہ بالعوض و در رکعت ظہر منیاب
درج کرده اند آیا این بدعت و تشییرع را افضل از خواندن قرآن می دانند یا نہ در صورت او
ما تم ایمان خود دیگر نہ در صورت ثانیہ نام خلفا کہ گویا در نماز داخل کرده اند حک ساخته ہجا
آن خواندن قرآن عادت سازند سوم آنکہ غنا اگر چه در مذہب مایہ حرام است مگر اہل سنت
جماعت آوردہ اند کہ آنحضرت صلعم فرمود لیس من املی لہ یقین بالقرآن و شیخ عبدالحق کہو

در مدارج النبوت نوشته و اختلاف کرده اند علماء و مسئلہ تغنی بقرآن بعضی مطلق جائز و ازین بعضی
 اگر چه لازم آید افراط و در مد و اشباع حرکات و مانند آن و اگر چه بقوا این موسیقی باشد و بعضی مطلق
 منع کنند و دیگر گاه کہ بتبصر سابق تغنی بقرآن امر ضروری و یا جائز باشد یعنی بنظر مفسر روایات
 مصائب اہل بیت نبوت سلام اللہ علیہم پر است جو ازنداشتہ باشد **قال** مخاطب اگر کو
 کہ مرتبہ گانا تو یا مین خلل ہے اور اگر قرآن کا پڑھنا کو تو مرتبہ کے عوض قرآن پڑھنا کو کہہ دو
 اور حضرت امام کو جواب **اقول** و بہستین بہین مذاق میتوان گفت مخاطب والا مقام
 افادہ نماید کہ در مقام ذکر ولادت آنحضرت صلعم رسالہ ہار مولد خواندن انسب و افضل است
 یا قرآن در صورت او بے ایمان گشتید و در صورت ثانیہ قرآن باید خواند فاجو ایک فوجو اینا
قال مخاطب اگر کو کہ قرآن سے روزنامین آتا ہو تو ابو جہل ہو قرآن میں تو ایسی مصیبتیں بیان
 کی ہیں کہ جس سے پہاڑ روین تمام پیہر اور ولی اور امام قرآن کو پڑھ پڑھ کر دلی آسے بہین
اقول و بہستین مدفع است چند وجہ اول آنکہ نواب مولوی محمد حسن رضا خان بریلوی
 در شہادت نامہ نوشتہ کہ جب حق تعالیٰ جل جلالہ نے ابراہیم علیہ السلام کو واسطہ فرج کرنے
 حضرت اسماعیل کے حکم فرمایا فرشتوں نے عرض کیا کہ خداوند انور فیض منشور جناب سرور عالم
 فخر جوہر ذات رحمت عالمیان و صفوت آدمیان تمہ در زمان احمد مجتبیٰ محمد مصطفیٰ صلی اللہ
 علیہ وسلم کا پیشانی نورانی نورانی اسماعیل علیہ السلام میں پڑھیں اگر وہ فرج ہو گا طور نشو
 حضرت خاتم النبیین شفیع الدینین کا کیونکہ ہو گا ارشاد ہو گا اگر کوئی اور بدلہ اسماعیل کے
 قربانی ہماری قبول کرے تو یہ امر موقوف رہے کسی نے پاؤں جرات کا میدان شجاعت
 میں نہ کہا مگر روح پر فتوح امام حسین نے اس امر کو قبول کیا کہ عوض حضرت اسماعیل
 دشت کر بلا میں ہو کے ادھر پیاسے خمر ستم اور تیغ ظلم سے شہید ہوے چنانچہ وفد دنیا کا
 بزرگ عظیم بقول صاحب کشف اور مصنف مدارج النبوت کے اشارت شہادت حسین
 علیہ السلام سے ہے **امشاه** ست حسین **یاد** شہادت حسین **یاد** شہادت حسین **یاد** شہادت حسین

سر او و عزادوست بر دست یزید و دانست که بنای لاله است حسین و اوستی الغرض تبسج
 مذکور ثابت گشت که مراد از آیه و آسمان بر این دنیا بهنج عظیم مراد شماست جناب امام حسین
 علیه السلام است و در این صورت اگر کسی قرآن را با معنی و تفسیر خواند و باین آیه رسد و بخواند
 روایت شهادت جناب امام مظلوم بر حصادی خواهد آمد و مخاطب لایق آنست که این مقصود
 که ذکر شهادت آنحضرت نیاید یا آنکه حق جل و علا در قرآن مجید ذکر شهادت آنحضرت میفرماید
 و اعتبای و یا اولاً ایضا اگر کوئی که خواندن قرآن را با معنی و تفسیر و خواندن تفسیر قرآن
 غیر جائز گویم علم تفسیر از علوم دین است و چه منافات آن چیست من ادعی فعلیه البیان
 دوم آنکه موسی سلام است الله در رساله تحریر الشهادتین میفرماید و در تفسیر سوره انا انزلنا
 فی لیلۃ القدر بنذیل که لیلۃ القدر خیر من الف شهر از حضرت امام حسین علیه السلام مرویست
 که مراد از هزار ماه مدت سلطنت نبی امیه است بطور آموخته و بطریق عامه و خاصه مرویست
 که مراد از شجره ملعونه نبی امیه اند چنانچه پیشاپه روی و تحریری تفسیر آیه که و ما جعلنا الرؤیا الّتی
 ادیناک الا فتنۃ للناس و الا فتنۃ لک الّتی امیه را مراد گرفته و در ترجمه خود حق محقره نوشته قال رسول الله
 ان اهل البیت سلفون بعد من امتی قتلا و قتلوا و لا اشدّ منّا لاجفۃ ابوابهم و لا مغیرة و لا
 مخزوم و هر چه بعد از است تقدیر علیه فرمود بدست باطل بیت من خواهد رسید راست من
 قتل و نافرمان برداری و تحقیق که دشمن ترین قوم ما نسبت باهل بیت ما بنوا امیه و بنی مغیره
 و بنی مخزوم اند اوستی الحاصل نشود مذکور ثابت که اگر کسی قرآن را با تفسیر و معنی خواند همان
 آتش در کاسه میباشد یعنی از تلاوت قرآن مجید و قرآن مجید تذکار مصائب آنحضرت
 لازم می آید و چگونه نباشد که جدائی از احد الشقیین است سوم آنکه با عرف مخاطب گیر
 از عادت پیغمبر جلیل و امام همام و اولیا را کرام بوده است و هو الطلوع چهارم آنکه اولیا را مخاطب
 بجای ذکر فضائل و مصائب رسول مقبول بمافیل میلا و چنانچه قرآن میخواند و فاهو الیکم
 مخاطب تعزیر بنا کرد و در تفسیر کاکر کوئی بنین رو یا قوم است همارای پیغمبر

میا بجای آوردنی میں کسی فی نہیں کہے مگر وہی کی تفسیر میں خوب سوچیں اقول ونبہ متحقق ماسبق
 تکرار ذکر یافت کہ بنا ساقی تفسیر امر لیسیت سباح و مرثیہ گفتن سنت اہل بیت کرام و صحابہ کرام
 کما مر آن پس و تفسیر برین راجع باقوال و تقاریر این حضرات است و ہوں کانی و غنا در
 مذہب امامیہ حرام است مگر اہل سنت را بآن تفسیر نمی رسد شیخ عبدالحق در مدارج النبوة جلد اول
 صفحہ ۹۴۸ نوشتہ کہ در حدیث صحیح آمدہ است کہ آنحضرت فرمود لیس مٹا من لم یثقی بالقرآن
 و بعدہ خاصہ بسیار آورده و اختلاف کرده اند علماء در مسئلہ تعنی بقرا آن بعضی مطلق جائز و از بعضی اگرچہ
 لازم آید افراد در بدو شباع حرکات و مانند آن اگرچہ بقوانین موسیقی باشد بعضی مطلق منع
 و ہر کہ ادنی بجزیر دارد میداند کہ مراد از تعنی در حدیث مذکور حسن صوت است اگر ادباً و علماً طالب بقوانین
 موسیقی خواندن قرآن شریف جائز و از بدو مقصود آوردن حدیث لیس مٹا الخ در مقام مہین است
 کہ آنحضرت لفظ تعنی را بر قوانین موسیقی حمل کرده اند و با انہیہ بر خواندن مرثیہ تفسیر می نمایند اذالہ
 تفسیر فاصح ما شدت ازینجا است کہ حفاظ این فرقہ خواندن قرآن بقواعد موسیقی عادت گرفتہ اند
 گر توافوق خدا دانستہ بود و تفسیرات سب راجع ریاضی بود و تلاوت نوسازی سبک
 بندگی بالوہابانہ سبک با ادب بر خواندن ترانہ نیست این محفل چنگ چغا و نوبت
 در پی ترجیع و دراز مطبوعہ فکرم تو قارے و یا مطربے سورۃ قرآن با عجاہ نیست
 یا کلام حافظ شیرازی است کی توان در خواندش تحریر کرد معینش باید بدل تحریر کرد
 میردی دور از رہ شرع قویم در صہ اہل اہل المستقیم خواند رب العالمین روح الامیں
 یا کہ رب العالمین الامین است ایدیم با خود خوشنما چہ نیست ایدای رب ربی ایم
 گر تو چون داد ویر خواستہ زبور چون سلیمان حکم را نے بطور قتال الخالمب اور جو کہ ہونی ہم
 بین جانی تو ترجمہ قرآن شریف کا ہوتی دونین مرثیہ اور تفسیر کی عوض کیون نہیں چکر جس
 دین اور دنیا کا کام بخاوی اور رونما ہنسب کچہ آوی اور اسکو حضرت امام علیہ السلام ہی
 پر ہستی رہتہ ہیں اقول ونبہ متحقق اینچہ فادہ نمودہ و مرودہ ہے چند وجہ اول آنکہ قرآن ہی شریف

ظاهر از شدت عجب و زیاد عارضش گردید مایه نولیا با بگو و همش بر دمی پیش نظر
 صورتی ساخت از حق جلوه که نفس از سوره فراج آن شقیه که توفیقش که تو عین است
 سر بر دعوی حیله از غلط از سنگ ناپاک بسماع غلط گفت عاشورا بود و فرط
 هیچ بود آه و افغان را سبب گیر گیر بر باد شاه که ریاست فعل نازیا و کار ناز و است
 چون از صدیق اکبر تبر است و روز مرشش لائق شورش و شورش کینه این صوفی ناری بین
 میکند منع از غرادر بین کیف لایک علی ذالک الامام و هو مقتول علی حذر الاوامر
 کیف لایک جسدان اکیه که علیهم اعمین باکیه + کیف لایک عطا شایع
 لم یزالوا سجدا و رکعا لطف نفس من شفاء ذابلات الاله من صرع علی شط الفرات
 قد و هام قاصح لایوصف قاتل الله العتاة ما انصفوا + کیف لایک
 لسط المصطفی + و هو من جوح و مجزور القفا
 جزوه سیف الشقی الارذل + و هو منهل دما کا الجذول
 احمدش بر جان جنت گفته است + سید شیان جنت گفته است + ماتمش فوز جنان
 بر غرادرش جنت واجبست + آسمان بر حال او گریان شد + سینه جن و ملک بر این شد
 این روایت را ز من گریخت + بشنوا بر عبد الغریز دهلوس + ریخت گردون خون و تار
 تازه میجوید خون از زمین + کرده نقاش مسلمشان و صحیح کی بود دعوی این کافر صحیح
 اسمعوا عنی بعد قتل انکم + انه قد عد من اعیانکم + گفت رنج و محنت و ال کلام
 منتشر گشت است در عالم تمام + گردید حیوان گواهی دور + دانکه انکارش کند مغرورست
 بود و زیبا سزانش افلاک را + منع می بالیست که و افلاک + استخوان قتل قبل المصطفی
 لم یراعوا فیه حق المصطفی + ثم هم غاروا علی الالاکر امر اءه منهم احرقوا تلك النجیام
 اخر جوعا منها النساء الطاهر + باکیات فاشحات حاسرات + راسه یدک الی الشا مشوم
 تفرش چون بنیدان ترک روم + عترت پاک نبی آواره بود + خلق عالمی محمود و نیکو

او علیہ السلام و ہذا شاہ آہ از ان وقتیکہ در پیش نریدہ گشت حاضر عترت شاہ شہید
 آن لعین مصروف عیش با بویہ راسا لہ زیر تخت افتادہ بودہ ناکا با العود فی اسنانہ
 فاطمہ اطول الی سنوائی صوفیان ہم بطریق آن لعین و شادی باشند در روز چہین
 یوم عاشورا من ایام دہم * اہ منہم * اہ من الخادہم * اندہ یوم الاسی و المحنتہ
 فیہ اقطار النہار اغترت * کہ اراقت فیہ اسیاف اللہائم * من دما الفاطمیین الکرام
 قال المخاطب اور اگر کسی کو اس مقدمہ میں شہرہ گذرنا ہو کہ مرثیہ تو درست ہی دیکھو حضرت کی
 فاطمہ فی اپنی باپ کی غم میں کتنی بیتیں کہیں بہتیں اور حضرت امام کی غم میں ہی جو غیر سی روایت
 اسکا جواب یہ ہی کہ تمہاری اور اونکی درمیان اسبائیں تنافر ہی جس مسبقہ رواور شہسبی میں
 اسکی اتنی حقیقت سی اپنی تنہائی کی بیان اور میت کی اوصاف میں دو ایک شعری اختیار
 بلا قید کہی منہ سی نکل گئی کچھ اونکی گھر مرثیہ کی بیاض میں نہ تھیں اسکی واسطے نال اور سرور گھڑی اور
 سارنگی اور تاریخ اور دن جو ابی اور سوالی تقریبی نہ اس میں حلقہ باندہ کہ بازار اور مکان میں پریتھاتھا
 نہ اس میں فلت اور شکست مردی کی بیان ہی اور نہ کسی نقش اور تخت بنا کر اسکی آگے پرستے
 اور نہ اوپر سی بھول اور تاشی بچہ تھے علی ہذا القیاس مرثیہ اسکو کتنی ہن جہین میت کی اوصاف
 ہوں اور تم جو گاتے ہو اس میں میت کی رسوائی اور شکست سر اور تال سی کھاتی ہی عرض تمہارا
 جو مرثیہ میں اسکا نام جو ملیج ہی لغت کی موافق اسکو مرثیہ میں حسب طبع تمہارا کام غلط اس طرح
 تمہارا نام غلط اقول و بہستعین انچہ افادہ نمودہ مردود دست بچند وجہ اول آنکہ قولہ اسکی
 اتنی حقیقت ہی کہ اپنی تنہائی کے بیان اور میت کی اوصاف میں دو ایک شعری اختیار
 بلا قید کہی منہ سی نکل گئے درخبر منع است چہ در کتب تواریخ اشعار کثیرہ موجود ہست بندہ
 عبد الحق دہلوی در معارج النبۃ جلد دوم صفحہ ۲۰۵ می نوید وہر کہ ام از اہل بیت آنحضرت
 و صحابہ عظام مرتبہ در وفات آنحضرت در سلاک تنظیم کشیدند اول ایشان فاطمہ رضی اللہ
 عنہا بود کہ چون بعد از دفن بنیارت قبر شریف رفت خاک ازاںجا برداشت و بدیدہ غمیدہ

و گریه و این شعرانشانود^۵ ما ذاعلم من شتم توبة احمد^۶ ان لا یشتم مدی لبیان غولیا
صبت علی مصائب الوفا صبت علی الایام صلی الیالیا بعضی گفته اند که این مقوله علی مرتضی
است کرم الله وجهه که فاطمه زهرا انشا نمود نیز در وقت زیارت میگفته است اذ اشتد شوقی زنت قبرک
باکیا^۷ انوح واشکولارک مجاولی^۸ فیا ساکن الغبر اعلمتے البکا^۹ و ذکرک انشا جمیع المصائب^{۱۰}
فانکنت من عینی فی اللرب غائب^{۱۱} فاکنت من قلبی الحزین بغائب^{۱۲} و از جمله مرثی که منسوب بحضرت
زهراست این دو بیت است نفسی علی فراها محبوسه^{۱۳} یا لیلیها خرجت مع الزفرات^{۱۴}
لا خیر بعدک فی الحیاة و اما^{۱۵} ابکی مخافة ان یطول حیاتی^{۱۶} انتهی و به متاعل خیر غنی نیست که قول
صاحب مدارج النبوة و از جمله مرثی که منسوب بحضرت زهراست این دو بیت است الخ ادل
دلیل است بر اینکه مرثی جناب فاطمه زهرا اصلوات الله علیها بکثرت اند فضلای عن سائر اهل البیت
و الصحابة العظام دوم آنکه مجلد بودن مرثی در آن زمان قیما حتی ندارد چه در آن اوقات احادیث
هم مجلد نبودند سوم آنکه غنا و فراوانی مذهب بائیه حرام است از همین جاست که خواص آن اجتناب
دارند و اگر عوام احدی مرتکب شنیدن مرثی بخاشود اهل سنت و جماعت را تشیع آن نیز
چنین عباد الحق در کتاب مدارج النبوة جلد اول صفحه ۴۰۴ نوشته و اختلاف کرده اند علماء و مسلک گفته
بقرآن بعضی مطلق جائز دارند یعنی اگر چه لازم آید افراط در مد و اشباع حرکات و مانند آن و اگر چه بعضی
موسیقی باشد و بعضی مطلق منع کنند الخ در صفحه ۴۰۹ می فرمایند بدانکه صاحب متاع فکر کرده است
در سماع سه قول را حرمت و کراهت اما بحث ذکر در دلائل مذهب بائیه و ترجیح مذهب اباحت
چنانکه مدعا اوست در جواب داوا از استدلالات و تمسکات حرمت و کراهت و اطناب کرد
در اثبات مذهب اباحت و اثبات کرد آنرا بکتاب و سنة و اجماع و قیاس و وجه قیاس آنکه چون
ثابت شده در سنة صحیحی جواز تغنی بقرآن پس شعر نیز جائز باشد و صفحه ۴۰۹ هم نوشته و نقل کرده است
فاکبى و تاریخ که معظمه بسندی که دارد از موسی بن المعرة الجعفی که خود و عطاء بن ابراهیم را پس در آمد
و بودند در آنجا قومی که میر و بد عود را و تغنی میکردند چون میدید عطار که در آمد بان آمدند از آن گفت

نمی نشینم تا عود بکنند یا بنجه میکردند پس نشست تغنی کرد و صاحب شاع همین عود را اصل
 ساخته و عزامیر دیگر را بر آن قیاس کرده آهنگی المختصر بشهادت مذکوره کالشمس وسط الشما
 روشن و منجلی گشت که تغنی تجرید و ترجیع و رعایت بقوائین موسیقی و نواختن عود و طنبور
 و نقاره و تاشه بزم اهل سنت و جماعت مباح است هرگاه ترویج لغو ماقبل نظم
 رفت مردی در حضور شاه بن جعفر صادق امام المتقین و گفت چون میروم بیت الخلا
 میرسد در گوش من بانگ غنای مردم همسایه ام بر صوت عود می کشند از سینه آواز سرود
 می نشینم خوش چو می آید مرا به می دهم گوش صدای نغمه را به منع فرموش امام راستین
 گفت سائل چیست چنانچه من آخر پیش ایشان میروم به چیست عیش خود بخود و اگر بشوم
 شاهدین و فرمود آن خواننده امر و نهی حق سبحان خوانده در قیامت گفت حق لا یرال
 میشود از چشم و گوش دل سلول به چون امام این آیه را تذکار کرد سائل از کار خود استغفار کرد
 گفت سرور اگر تو میماندی بر این به حال تو بد بود در روز پسین به سنیان این فعل اکثر می کنند
 اقرار یا بر غیر می کنند به صبح دم بعد از نماز این همه به جاک تعقیبات باشد فرمود
 مردان غفلت گنان با ساد و صوفیان در پاهو شان بسته در پوای شاهان شوخ و شنگ
 نغمه پروازند با طنبور و چنگ به بزم شیطانی و نفسا نیست اینها یا مقام ذکر به نیست این
 حال کی در پیچ و جا حاصل شود به کی حضور دل درین محفل شود به با غنا قرب آگهی راجع
 کی روا باشد نماز به وضو و در می سازد زیارت قل و به می کند منع از زیارت قول و
 سینه را باید که باشد در دو چشم و به باشد خلق مجروح از خوش کن نمازی با بکا و تلویه
 که روا باشد مکا و تصدیه یا د خالق در دل شبهه بکن به اوست تنها ذکر اوتنها بکن
 چهارم آنکه تعین تاریخ و روز در شریعت ثابت پس بآن طعن بر آن کشودن تیشه بر پای نص
 ردن است مولوی سید رؤف احمد در رساله غایه المرام بر صفحه ۴۴ نقل از بعضی افتاوی فرماید
 الحاصل حضرت ما را از زمان مکان شرفی حاصل نیست بلکه زمان مکان از آنحضرت صلعم

شرفي ست قال الشيخ احمد بن الخطيب القسطلاني في المواهب اللدنية واذا كان يوم الجمعة التثاني
 فإيه مخصص ساعة لا يصافها عبد لم فسأل الله فيها خير الا اعطأ آياه فابالك بالشاء الذي ولد بها
 سيدك سليمان لم يجعل الله في يوم الاثنين يوم مولد من التكليف بالعبادة اما جعل في يوم الجمعة المخلوق فيه
 ادم من الجمعة والخطبة وغير ذلك اكراما للنبيه بالتخفيف عن امتة بسبب عناية وجوده قال الله وما
 ارسلناك الا رحمة للعالمين من جملة ذلك عند التكليف عن قيادة الانصاة من سئل عن صياحه يوم الاثنين
 قال لك يوم ولد فيه وانزلت علي فيه النبوة رواه مسلم وفي المسند ابو عيسى قال ولد لابي كاشان في سنة
 يوم الاثنين خرج مهاجرا عن مكة الى المدينة ومحل المدينة يوم الاثنين فخرج المهاجرون الاثنين انتهى وكذا
 فتح مكة ونزل سورة المائدة في الاثنين حالا آن روايات كره احسان بن علي محمود كرسب مرقوم
 في شوق قال القسطلاني في المواهب اللدنية ناقلا عن ابن الجوزي والشيخ عبد الحق المحدث
 الدهلوي فيما ثبت بالسنة في ذكر رضاعه صلعم ولان ال اهل الاسلام يختلفون
 بشهر مولده ويعملون الى لا ثم ويتصدقون في لياليه بانواع الصدقات ويظهرون
 السرور ويؤنون في المبرات ويعتنون بقراءة مولده الكريم ويظهر عليهم من بركاته
 فضل عظيم انتهى وقال الامام الحافظ ابو الخير بن الجوزي ومن خواصه انه امان في ذلك
 العام وبشرى عاجلة لنيل البغية والمرام فرحم الله امرأ اتخذ ليالي شهر مولده المياك
 اعياد ليكون اشدة على من في قلبه مرض وعناد انتهى
 بنجم آنكه حال واقعي جناب سيد الشهداء عليه التحية والتناذر شرفه نظم بيان نمودن مستلزم
 آنجناب نیست ايامه مني كه شاه عبدالعزیز زبونی رساله سر الشهاوتین می فرماید ثم دخلوا
 على الحرم واسروا اثني عشر غلاما من بني هاشم ومن كان من النساء وامر ابن سعد وشبهه
 فوكبوا خيولا واطوا واحدا الحسين ارسلوا الراس المكرم فديروا في سكاك الكوفة ثم ارسلوا مع رؤس
 سائر الشهداء وسبايا اهل البيت الى يزيد بن معاوية مع شهر بن ذريح الجوشن كان من بني
 الخ وياورم نبي آيد كه مخاطب چنان بيان فرماید كه شاه صاحب برای دولت ورسوا جناب

مظلوم کر بلا انہمہ خامہ فرسائی نمودہ فافہم ولا تکن فی الغافلین قال الخ طاب اور ایک غلط در غلط ہو کہ یہی کہ جسکو تم تغزیہ کہتی ہو اسکی کیا معنی تغزیہ لغت میں مصیبت زدی کو صبر اور دلاسا دینی کے تین کشتی ہیں اور غزا کی معنی صبر کی ہیں پہلا سمجھو کہ اس تغزیہ میں صبر اور دلاسا دینی کا کہن نام اور نشان ہی ہی اور کوئی کسی سید کے گھر آگن کسی صبر اور دلاسا داتا ہر بلکہ کجحت ہر سال بچاری سید و نکونتی نے مضمون کی مرتبہ سنار دلائی پٹائی ہیں اور ایسی جگہ اگر کوئی کہے ایسا جب چپ رہو اور صبر کرو تو یہ تغزیہ دار اپنی چھاتی چھوڑ کر اسکی چھاتی پر گھونٹے لگا دین اب سچ کہو یہ اولاد نام کن الٹی نے رکھا ہی اور نام کر نیو تغزیہ کس لغت میں لکھا ہے کیا قدرت خدا کی ہی جسکا سری سے نام غلط اسکی اور کام کا کیا ذکر یہ وہ مثل ہوئی خود غلط املا غلط انشا غلط مثلاً اگر کسی باپ کہ مصیبت میں مر گیا ہو اور کوئی اسکی اولاد اور دوست یہ کہی کہ بیٹی کیا کرتی ہو باپ تمہارا ایسی خرابی اور آفت سی را گیا کہ کسی پر ایسا ظلم نہیں ہوا اور مرقی تمہاری بہن کو شکے پادون نگلی سرگلی میں طوق ڈال کر یا دی کیسٹے پھری میں لیگی اور ہتھکڑی ماکی چادر سر سی اقداری تمکو لازم ہی کہ جسے یہ حال بار بار سنو اور خوب دھپیٹو غرض سمجھو کہ کون اسکو تغزیہ کیگا اگر کسی نے کا حال اسے قریب کے سامنی اس وضع سی کو تو وہ ہر مانے بلکہ پیڑ ماری چھای بڑے آدمی کا حال سر بار دھول اور ناشی سے نقل اتنا کہ یہی ہمارا جگر اور صبر ہے کہ ہمارے باپ دادا کو کیا کچھ نیرید لوگ اور بعضی ناخلف ہماری رو بہر پروردہ فیض کرتے ہیں اور ہم اپنی سلف صالح کی طرح صبر اور سکوت اختیار کرتے ہیں حضرت حسن حسین کی وقت میں ایک نیرید تھا اب اولاد حسن حسین کے وقت سیکڑن نیرید ہوئی خیر بہر حال صبر اور برداشت کیا جانتی ان اللہ صبر الصابرا قول و بہتین مدفع است چند و چراو انکہ اطلاق تغزیہ بر نقل قبر و مقبرہ باصطلاح خاص است ولا مشاہدۃ الاصطلاح دوم آنکہ معارف است کہ مؤمنین و سادات در عشرہ محرم الحرام ہمدگر را صبر و لاستیلاوت آید دانی ہا یا نا اللہ و انا الیہ راجعون و سیمعلم الذین ظلموا ائی منقلب ینقلبون می نمایزد و خود گریہ کردن دیگر ی را

گیر کنانیدن منافی صبر نیست ایانه پی که حضرت یعقوب علیه السلام بفراق حضرت یوسف
 آنقدر اندوه نمود که هر دو چشمش را آنحضرت سفید شد چنانچه او سبحانه تعالی و تقدس در بیان
 حال حضرت یعقوب میفرماید قال یا سفا علی یوسف وایضت عینا من الحزن هو کظیم
 و فی المثلین تذلل العالی در رساله فتوحات حیدریه میفرماید و تفسیر حسینی از کشف لقل نمود
 که اورایت کرده که حضرت رسول خدا از جبرئیل پرسید که اندوه و حزن یعقوب مفارقت پس
 بچه مرتبه بود و جبرئیل گفت برابر پنهان داد و حضرت فرمود که او را چه مقدار فرود دادند گفت ثمره شنبه
 و بعد از نقل این کلام ملا حسین داغط گفته آری بچکس در آتش مفارقت برابر یعقوب نشست
 بقول چهل سال و بقیه پشته و سال از وقت فراق یوسف علیه السلام تا زمان حال
 چشم یعقوب آری خشک نشد و از بار فراق جگر گوشه پشت مبارکش خندگی گرفت و پسرش
 ممشا بدو اینحال را آنحضرت گفتند الله تفننا تذکر یوسف حتی کون حرضا و کون من الهالکین
 یعنی بخدا اگر همیشه تابشی که بنا بر آزاری یاد کنی یوسف را تا وقتیکه ببارشوی به بیماری شرف بر تو
 تا باشی از جمله بلاء شوندگان یعقوب علیه السلام در جواب گفت انما اشکونی و حزن الی الله
 یعنی جز این نیست که شکایت کنم غم دانه خود را بخدای نشما و نه بغیر شما حتی سوم آنکه شاه عبده
 دهلوی در جواب سوالات مولوی رفیع الدین خان مراد آبادی نوشته اگر در مرثیه و کتاب
 اقوال واقعی باشد پس شنیدن این قسم مرثیه و کتاب فی نفسه مضائق ندارد و نهی پس تشیع
 بر مرثیه و کتاب حوال واقعی ناسته از چهل یا تجاہل مخاطب لاثانی است و کذب روایات
 بالاتفاق حرام فلف و مستقم چهارم آنکه پاپوش کاری بر ممانعت کنندگان تفریه داری نهایت
 بجا و مستحسن است و حال ما تم سابق گذشت فتد که طرفه آنکه ابن عبدالبر در کتاب استیعاب
 در ترجمه جفصه و مرمر گفته عن عقبه بن عقال ما طلق رسول الله حفصه و عمر بن الخطاب
 یعنی از عقبه بن عامر روایت که رسول خدا صلعم طلاق داد حفصه و عمر را و رسید این
 عمر ایس نیت بر سر خود خاک انتمی در رساله سرور الحزن نوشته روایتی آمده که حضرت رسول خدا

صلح فصدہ فخر عمر اطلاق دادند پس حجت کرده و بکلیح آوردند الخ یعنی ہر گاہ عمر را سختین خاک
 بر سر خود گسیب شنیدن خبر طلاق یافتن فخرش جاتز باشد شیعیان اہلبیت را چگونہ سر کو سپید
 فغانان ہنگام اطلاق بیت پرستی تعظیم تفریہ کہ با عترت فحول علماء اہل سنت واجبنا را و امتیاز
 پیغم اکبر مولوی سلامت اندر در سالہ تخریر الشہادتین حال واقع کر بلا بر تفصیل تمام تر کاشہ و جملہ
 و قائل ہیکل ہلبیت عصمت و طہارت بقلم سپردہ کہ بندہ می از ان مین سالہ بمبرضیان آمدہ ہذا
 مخاطب شاہ صاحب مداح زید و یحیی کنندہ خاندان نبوت باید گفت حق اینست کہ مشیر و کتب
 احوال واقعی شنیدن ثواب دار دو حال واقعی را کہ از ان ظلم زید و زیدیان ظاہر میگردد و در خفا
 نمودن فی الحقیقت حمایت زید ساختن است و انعم ما قیل لہ کار پاکان را قیاس از خود گیر
 اگر چہ ماند و روشن سیر و شیرہ با تلمذ ذکر قصص بنیاد اولیاء خدا کہ متضمن ذکر مصائب محسن ایشان
 باشد نیکوترین اذکار است چنانچہ حق تعالی شانہ در قرآن مجید مجیب حضرت یعقوب حضرت یوسف
 و افکندن برادران حضرت یوسف آنحضرت را و چہاہ دیگرستین حضرت یعقوب ان سبب تالیف کرد
 چشم آنحضرت سفید شدند و فرختن برادران تاج حضرت یوسف را و فریفتہ شدن اینخبر آنحضرت
 در سیدن حضرت یوسف بمرتبہ بلند بادشاہی مصر بمرتکب عفت تقوی بشیر و بسط تمام بیان
 ان احسن القصص نامیدہ چنانکہ فرمودہ نحن نقص علیک القصص ان یحزینک می باید کہ تذکار مصائب
 واقعی جناب امام حسین چہ مخاطب گواری کند العیا باللہ آنرا فصاحت آنحضرت و حمایت برادر
 دادہ از ذکر آنرا اعراض می نماید آنکہ جناب باری عزاسمہ ذکر مصائب بنیاد احسن القصص است
 و اگر تذکار وایت مقتل جناب شہید مظلوم با تباع امام عزالے باشد میتواند شد لیکن علت ما
 رایا و باید داشت و معجزہ تذکار خون ناحق امام مظلوم را خیال باید ساخت کہ چسان با جفا
 حق و ابطال باطل یا بعض صواب با عترت امام ایشان کشان کشان میرساند قل جاہ الحق
 و زہق الباطل ان الباطل کان حقاً قال مخاطب عجب حیرت می کہ خدا اور رسول کج فرض اور
 سندت حسین بن علی نہ پسکری نہ مگر بلانی پیری نہ بانس برک منگانی نہ تاشہ و بول بجانہ و ہوام

چائی نہ لیے کی حاجت نہ کاغذ کی ضرورت سو سیکڑوں بار لوگوں سے قصا ہوتے ہیں حسین
 میہ کچھ مال اور بچال چاہئے اسکو ایک سال قصا نہیں کرتی اور اس کی جتنی فرض ہیں سب پر
 موقوف ہیں نہ کو تب ہی جب مال ہو اور روزہ تب ہی جب بیمار نہ ہو لیکن ہر چیز محتاج ہو قصدا
 تغیر جو بنانا ہو ضروری کہ بناوی سبحان اللہ امام کی روح کیا خوش ہوگی کہ ہمارے دوستوں
 نزدیک سے کہہ سکی کہ قدر زہری اسکی فرض اور واجب پر جانشین بنایا ایسی مقام خدا کے
 غضب سے پناہ مانگنا چاہئے اللہم حفظہ قول و بستقین مد فوع ست پند و جہ اول انک
 جوار بنا ساختن تغیر از اباحت اصلی و ارشاد آنحضرت بساختن نقل قبر والدین بر اسلئے
 مستطبت است پس بر امر مقبلس از اقوال رسول مقبول زبان طعن تشنیع کشادن خود را مردود
 ساختن ست و اعتقاد محفل ذکر مصائب جناب امام حسین موجب حکام سہ اہل بیت است
 تمسک بعروۃ الوثقا ایشان موجب امنی از ضلالت و اقامت و اتباع ایشان باعث فوز و جہ
 و سبب سنگاری از عوالت لفظ کلک طعان تو بگاہ جدال و غیرہ طعن پر محیب و آل و
 قول تو جملہ حشو و طامات است و نزد تو گرچہ از کرامات است و گر زبجی بگویم ای ذیشان و
 ہست قول تو لعبت صیبا و فی غلط است یا تہ تبلیس و مقبلس از و سادس المیس و
 مرحبام جبار را غرور و گشتہ آزرہ ہدایت دور و گشتی از را کہ فرخوت و ہزل و
 با ہمہ فضل نائب بوجہل و مقصدی شدی معارضہ را با جناب شہید ہر دوسرا و
 قول و را کہ ہست و حی تمام و می شماری تو از فضول کلام و انچہ آن مقبلس قول بنی است و
 طعن بروی نمودن از و علی و طعن آن طعن بر رسول خدا و قدح آن قدح آن شفیع و را است و
 قول و را بضمکہ انکار و باز دعوی دین او دار و دین تو طعن سرور دین است و
 این چہ دین است انچہ آئین است و روحی است و قول سو کہ بود قول اہل و قبول و
 الحذر الحذر ازین گفتار و وقار بنا عذاب الکان و دوم آنکہ اگر چہ محب کامل متبع
 جمیع احکام شرع می باشد مگر فی الجملہ محبت با فضیلت ہم جمع می شود و کام قند کو سوم آنکہ

اہل سنت و جماعت بانگہ و اجابہ شرعی الپس پشت می اندازند لیکن رافضی محفل میلاد
غفلت نمی سازند قال الخاطب ربڑی محب اور دوست دار امام کی انس بائین اپنی تین دہی
لوگ جانتی ہیں کہ خلاف خدا اور رسول کے سازگی نوازی اور تقاضی زمانا کاری اور مال
مردم خوری وغیرہ افعال شیعہ کی تعزیر داری کرتے ہیں پر پی عوام الناس کی کھانی اور شے
اور خاندہ دنیوی کی پالغ اسکے عیان جا کر شریک مجلس میں تی ہیں بلکہ ان فاسقوں کو موافق و موافق
خطاب تی ہیں بعض جو ظاہر میں اچھی بھلی آدمی اور ربڑی کلماتی ہیں باطن میں فاسق اور لاف
وی ہی اسکے عیان ٹری جاتی ہیں کہی یہ غرت نہ آئی کہ ایسی لوگ تو صرف اپنی نام کے لئی یہ کام
کرتی ہیں انکو امام سی کیا نسبت ایسوں کی بیان بنائی اور انکا کہنا نہ کھانی بلکہ انکو سمجھا کر ایسی
سی باز رکھتے کیونکہ اگر امام برحق کے محبت ہوتی تو ان حرام کاموں کو گناہ کرتی نہ کی ایسی کام
جس میں شیطان کار کری امام کی واسطے خرچ میں لا اور اوسے پیشی کو اپنی کئے جاتی ہیں اس معلوم
کہ اون لوگوں نے شاید کسی نام اپنی خیال میں نام رکھ لیا ہی ہیں تو امام پاک کو اس ناپاک کمانی اور اس
ریا کاری سی کہ جس سے اللہ اور رسول ناخوش ہوں کیا علاقہ چونکہ اللہ تعالیٰ اپنی حبیب کی طرف
انیسویں سیداری کی دو کسر کو آیت ارایت من اتخذ اللہ ہواہ افانت تکون علیہ کیلا ام تحسب
اکثرہم لیسعون او یعقلون انہم الا کالانعام بلہم اضل سبیل یعنی بہلا تو دیکھو
جیسے بوجہ اختیار کیا اپنی چاؤ کا کہیں تو لی سکتا ہی اسکا ذمہ یا تو خیال رکھتا ہی کہ بہت انجین
یا سمجھتے ہیں اور کہہ نہیں دیکھو یا تو نکی برابر ہیں بلکہ وہ زیادہ بہکی ہیں یہ سی سوان لوگوں کا حال ایسا
کہ شیطان اور نفس کے قریب آگی کسی کے سمجھا کو نہیں مابکہ ضد کر کی اور زیادہ بہکتی ہیں خیر ہم اپنا کام
کرتی ہیں وہی مائین یا نہ مائین ہدایت اللہ کی فضل پر وقوف مہجسی چا دیوی جسی چاہت
باز رکھی اور یہ بھی سنتے اور دیکھتی ہیں ایسی کہ جب ایسی ریا کار بد اطوار جو دوستدار دنیا کی حرام کام
حاصل کر کے اور اپنی ناموری کی کاموں کے ساتھ یہ کام ہی کر فکے ہیں اور اس جناب پاک کے
نسبت لیسکر وہی طرح کی سب او بیان عمل میں لاتی ہیں تو امام علی خاطر سی جو سیکار بندی اللہ ہیں

او سکی غضب میں کہی گرفتار ہو کر آخرت کی عذاب الیم کی سواری دنیا میں ہی جلد خانہ برباد ہو جائے
 اور بہتوں کو جو جب سے آئیے کہ فلا نسوا ما ذکرنا فی فتحنا علیہم ابواب کلثیٰ اذا فرجا لها اوتوا الخ
 نجتہ فاذا هم مبلسون یا اللہ صاحب سورہ انعام میں یہ جیب بھول گئی تو نصیحت کتنی آنکھوں
 کو لہری چنی اپنے درواری ہر طور کی بھانٹا کہ جب خوش ہوئی پھر کیا ہمنی اونکو بے خبر پیش ہی گئے
 نا امید گناہ کرنے کی فرصت دینا ہی یہ ایک مرتبہ ایسا پکڑ لیا کہ اوسکا اگر گناہ تو بہ کرنا کچھ فائدہ
 نہ کرے گا اور کسی کی سفارش کو اپنی خیال ناقص میں اوپر بھول رہی ہیں کام نہ آدینگی ہاں اگر پہلی
 جہد اور ہو کر اپنی بڑی کاموں سے باز آئے تو چوٹی اور بچے اللہ تعالیٰ ہوا و جمیع مسلمانوں کو ایسے
 بری کاموں کی پادوی آئین یا رب العالمین اقول و یستعین بکرات و مرات میرافتی کہ انعقاد
 مجالس تذکار مصائب جناب مس آل عبا علیہ السجۃ و الثنا و گیر کر دن بر شہید و مظلوم دست
 اطعام مومنین ہر سنوں بنیاسا حق تعالیٰ ام لیسیت مباح و ذریعہ ست بزرگوار و بکا و بظاہر کریت
 ثواب اطعام و بنیاسا حق تعالیٰ ہو خوف ست بر حرف مال حلال و اشیا طہر گیران اہل دست
 جماعت را دیدم کہ از خانہ میردان شوت خوار دعوت ہامی خورد و ہزار بار پیہ حاصل می نمایند
 و ذمہ داری از غضب حکام توجہ باطنی بیان می سازند فاعتبر علیا اولی الا بصار و ایسا فواید
 ہر کس کہ مال حرام و اشیا غیر طہر در اطعام مومنین تعزیر داری صرف میکنند آنکس با طبع
 بخندست جناب مام مظلوم کستاخ و بی ادب ست و ہو کا ترے فقال الخاطب فصل
 دوسری عجب معاملہ ہے کہ جب جاہلون کو اسطرح کی کاموں سے منع کیا جاتا ہی تو عجب طح کے
 واہی تباہی اقرا صلیٰ فی سوال کرتے ہیں سب خرافات و اہل انکو کون بیان کری بیان
 چند باتوں کا مذکور کرتی ہیں باقی اگر خدا نے بوجہ دی ہی تو اسی پر اوسکا ہی قیاس کر لینا
 بعض جاہل یوں کہتی ہیں کہ تعزیر بنانا بادشاہوں کے وقت سے چلا آتا ہی بڑی بڑ عالم حاصل
 گذری کسی نے منع نہ کیا امتیں ہیٹ پڑی ہوا و کوئی کیا پڑا نہ تھا ویکہو فلا نے میان کی پار
 ہم مدت بھر ہی اوہوں نے کہی منع نہ کیا اور جسکے جاری باب و رحم میردین ہی حضرت تواب

تقریباً تین ہجری قبل از ہجرت سے چلا آتا ہی پہلا پیغمبر اور امام
 کے وقت سے تو نہیں بنتا آتا ہی اقول درستی و رفقا احمدی نقل عن جامع المنقرقات
 آورده مسئلہ ان باب کی قدم چونما مبلح ہی حدیث میں آیا ہی کہ ایک شخص نے جناب
 رسالت مآب صلعم کی پائل کر عرض کی یا رسول اللہ صلعم میں کس قسم کہا ہی تھی کہ آستانہ جنت
 اور حورالعین کی رحسار پر بوسہ دوں گا آپ نے فرمایا کہ ان کے پاؤں اور باپ کے پیشانی پر بوسہ
 اوسنے پوچھا کہ اگر ان باب نہون حضرت نے فرمایا کہ اونکی قبر چومی اوسنی کہا کہ اگر اونکی قبر چومی
 منور شاو کیا کہ دو خط کچھ کر ایک کو باب کی قبر اور دوسرے کو ان کی قرار دی کہ بوسہ دیکھا کہ جنت
 ہونکہ انی جامع المنقرقات و این حدیث دلائل گندہ برائیکہ در صورتیکہ وصول باصل مقبرہ
 یا مقبرہ باشد بعل آوردن بوسہ بر نقل قبر تخلص از حلف شرعی حاصل میشود و نیز انی ریت نبل
 اباحت نقل قبرست زیرا کہ آنحضرت صلعم امر کر بوفائی نذر بان مقرر شدہ کہ نذر نمی شود مگر
 پیغمبری کہ از جنس طاعت باشد و نذر معصیت جائز نیست و چون ثابت نگردد درست ثابت
 شود حلت و اباحت بدلائل قول وی سبحانہ و احل لکم الطیبات و ہر گاہ بدلائل شرعی
 اباحت نباشا ختن قویہ کہ عبارت از نقل قبر و مقبرہ ست ثابت گشت و تعامل بان از
 زمان باو شاہان اسلام و متشیع ماند عالمگیر بلا نیکر بوضوح پیوست پس این تعامل کا شہد
 سیرت نیست و ہوا المقصود اگر گفتمہ شود کہ این اجازت برای سائل مخصوص بود جو البشیر است
 کہ چند آیت افک حق اقم المؤمنین عائشہ یا در حق ماریہ قطبیہ نازل گردیدہ و در ذیل آن آیت
 والذین یؤمنون بالمحسنا لعنوا فی الدنیا والاخرہ ست باید کہ مخصوص بہان قصہ باشند و الحال
 اگر زنان محسنات کسی متم ساز و در داخل نباشد و علی هذا القیاد و جمیع وعدہ و وعید
 غائبین شامل نباشد و اگر کوئی کہ از نبی ریت نقل قبر و الدین مستحب میشود نہ دیگران جو پیش
 اینست کہ نقل پیغمبرین و حضرت رسول خدا صلعم کہ در دلائل الخیرات مکتوب ست منعوب یا
 واذلین فلیس و اگر کسی گوید کہ انی حدیث ضعیف ست و جواب گفتمہ خواہد شد کہ اگر این روایت

ضعیف نمی بود فقهاء اهل سنت در استنباط و استخراج مسائل فقه بر آن اعتماد نمی نمودند و دیگران را
 بالفرض و التبیان علماء اهل سنت در کتب خود تصریح کرده اند که در فضائل اعمال مستحبیه تمسک و
 استدلال با حدیث ضعیف جائز است **قال** الخطاب اب کهوتم که بادشاهن کی است بهوایم بهر
اقول و به نستیعین باصول موضوعه اهل سنت و جماعت اطاعت بادشاهان اسلام منطبق
 اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکره تالی اطاعت رسول خداست و هرگاه اطاعت
 پادشاهان مثل اطاعت خدا و رسول باشد پس بجا آوری احکام مجربیه ایشان واجب و لازم
 و هو المطلق **قال** الخطاب و بادشاهان که کاهند و وقت شکر کردن بری کام بهوتی آتی
 او کی دقت کی هو ذی سیه او کی کر ذی سیه دی کام اچی بهین هو کت و بادشاه کی مال پی بهر
 وقت سی مت پرستی چلی آتی بهر و درام کاری او در غاباری او چوری سب بهوتی آتی به
 کرد و که به سب کام بهی درست بهین که آگے سی بهین او بر جو به که و ان کامون کو آگی سے منع کر
 آتی بهین مگر سب لوگون نے پنچوڑا تو بهین بهی اسطرح سی سچو کہ تفری کو بهی منع کر آتی بهین
 مگر لوگون نے پنچوڑا **اقول** و به نستیعین زنا و سر و غیره از امور غیر مشر و عهده و جماعت
 منع کرده و خلاف آن منقول نیست و در عفت بنا کردن تفریه و جماعت ثابت نیست
 اینکه جماعت در فن اصول عبارت است از یک اهل حل و عقد در زمان مخصوص ما و را مندر مقام
 بر امر مشروع اتفاق نموده حکم با بحت یا حرمت فیری نمایند بنا کردن تفریه یعنی نقل قبر بمقبره
 از آن قبیل نیست که کاهج در زمان واحد یا از منته تنقار بهر مستان اتفاق اهل حل و عقد کرده
 باشد و من ادعی فخله البیان **قال** الخطاب او تفری کسی که حاکم کسی عالم او را حاصل
 آگی منع بهین کیا یا ب بهین کرتے **اقول** و به نستیعین بالفرض اگر کسی از راه تعصب و عناد
 با متناع تفریه داری زبان درازی کرده باشد علاوه ندارد لیکن مولوی عبدالواحد خان
 بنیره مولوی عبدالعلی در رساله از الایام و الاوامم سفیر باید که علماء صالحین این عصر مردم مذکور را
 از شعراء اسلام تصور فرموده قطعاً فتوای برای ترویج و قیام آن دادند و در خزانه المستعین شرح است

کہ مفتی را باید کہ بنظر حال و عصر زمان فتوے دہد پس درین عصر و الزمان علماء صالحین فتوے
 ترویج و قیام تغریہ ایاہم مظلوم کہ دادند نہایت بجا و مناسب است و ترویج آن موجب ثواب
 و اجر عظیم و فتوے علماء صحیح و موافق است و همچنین علماء یقیناً مناسب خواهد شد علاوہ بر آن
 این مراسم تغریہ داری امام علیہ السلام از صد سال جاری و مروج است و در زبان سلاطین
 اہل اسلام و متشرع مانند جلال الدین اگر جہانگیر و شاہجہان عالمگیر و رنگ زیب و عسیرہ
 کہ در تمامی ملک خود نافذ الامر کلی بود و لازم تغریہ دار بود چہ احسن تقدیم میرسد و ثواب سعادت
 و زیار عظم شاہجہان عالم متبر و فاضلی القضاۃ مستند خان و دیگر حکم حنفی المذہب بودند
 و دیگر علماء آن زمان اگر مراسم مذکورہ را خلاف شرع دید می بیند انستند مجبور سلاطین معروض
 ساختہ در تمامی ملک موقوف می کنند کہ در سرکار بادشاہان اختیار کلی می داشتند و
 و بادشاہان ہم متشرع بودند بذات خود در تمامی ملک تحت حکومت خود یا موقوف میکردند
 دوران عہد عموماً و خصوصاً مروج بود و احوال جاریست و انشاء اللہ تعالیٰ تاقیاً
 جاری خواهد ماند و کسی را عوام و خاص از آن زمان تا حال انحراف از آن نہ کردہ در نہ صورت
 ترویج از آن باجماع است بنی صلح ثابت و تحقق گشت و تواتر رسید و در حدیث تریف
 و اقصیٰ لن یجتمع اہتی علی الضلالۃ ہرچہ ایشان بر آن اجماع کنند و اتفاق نماید
 حق بود پس درین عصر اگر کسی انکار نماید و این مراسم خلاف شرع و مکروہ و اند خلاف جماع است
 و انکار از تواتر است و انیمنے بموجب اصول فقہ نہایت ممنوع انقی فافہم و استقم
 قال الخاطب جان عالم فاضل ہوتے آئے ہین وہاں ضدی جاہل ہی ہوتے آئے ہین
 تمام جہان منہ کے سبھا فرسے عالم فاضل کہ چوڑین تیاہر اور عالم جانتی ہو کسی کہتے ہین
 حقیقت میں عالم وہ ہرچہ قرآن حدیث ہی خوب واقف ہو اور اللہ سے ڈری اور دنیا کی محبت
 میں نہ پڑی اور خدا اور رسول کے خلاف نہ کر و ایسے کو پڑیا کہتے ہین اور جو عربی اور فارسی کتابیں
 پڑھ کر لکے دنیا کمانی اور نام و عزت کی لیے اور جاہ و شہرت کیو اسے چھو کہانی دیگر ڈکٹی خواہے

موت اور عاقبت کو بھول کر کافروں اور فاسقوں اور بدعتوں کی خوشامدگی اور انکے آثار
 اور دین کے کاموں میں انکی خاطر اور دہشت سستی دکھانے آپ بہت باندھی نہ اور دہشت بہت ہو
 بلکہ دین کے جو تو نکی طرح دنیا کی طمع سی کوئی میں نہ پیدا دی اور دین داروں کو یونکی شرعی پہلے
 باتوں کو جو عوام کو ترک و بدعت سی بخور کے واسطی کہتی ہیں اپنی برای اور خود پسندی کی راہ سے
 اس میں جمیع منطقی نکال کر جاری نادانوں کو اسی راہ سے ہٹکا دی سو اسے چود غبار تو یوں نے
 حصول میں مانے میں خاطر شرع کے لباس سوائے تین آراستہ کر کی ہزاروں عوام مسلمانوں کو
 راہ سے ہٹکا کر شیطانوں کو مسلط کر دیا سچ تو یوں ہر کہ باطن میں آپ کی سوائے طالب نام اور جاہ و حسد
 اور کینہ اور فسق اور بدعتی اور فساد کی دینداری اور خدا پرستی کے مطلق بونین غرض سے
 لوگ حقیقت میں نفس اور شیطان کے اوستاد ہیں اور پیاری اور امداد رسول کی درگاہ
 راندے اور ہٹکاری اللہ تعالیٰ اپنے فضل و کرم سے ایسوں کی صحبت بد سے بچا دے اور ان
 دہوکے کی ٹہنی کے پھند میں نہ پھنسا دی غرض نہ خدا سے دور نہ قرآن و حدیث کی موافق کام کرے
 ایسے عالموں کو خدا نے قرآن میں گدھا فرمایا ہے جس پر کتابین لدتی ہیں پیرا اور پیرا اور کدھا اور
 البتہ جو ایسا ہو کا وہ اور کو کیا نصیحت کرے گا خود فیضیت دیکرے اپنی نصیحت بہلا تعزیر کے
 بات ایک طرف سیکڑوں مرد اور عورت مسلمان مدت سے ظاہر بہت پوجتے ہیں اور چوٹیاں
 رکھتے ہیں اور ہندو نکی میلے میں پوری پوری یکو ان لیا کر چڑھاتے ہیں اور سیکڑوں لوگ
 اس طرح سے جوئی و شراب میں گرفتار ہیں اور ہزاروں خلاف شرع کام کرتے ہیں اور کوئی
 نفسہ فراحم نہیں ہوتا اور بہت سے مولوی حتیٰ ہیں اب یہ لوگ ہی کہیں کہ ہماری سب کام
 حلال ہیں کہ مولویوں کے وقت میں ہم کرے میں نعوذ باللہ منہا **قول** وہ تین قیام
 از کتاب محرمات تحریر کہ خلافت در آن منقول نیست برینا ساقن تعزیر کہ با عارف مجدد
 خان علماء صالحین آواز شعائر اسلام مقصور کردہ برائے ترویج و قیام آن فتوادادہ اند
 قیاس مع الفارق بہت **قال** المخاطب در خلافت میان تمکو تعزیر سے منع کرتے اور کسکا

سے اونہوں کے منع کیا تھا وہی میان بی بی سے بدتر تھی کچھ عالم و فاضل نہ تھے جیسے تم ویسے دے
 سوا کہیں سوتے کو جگاتا ہے اور جبکہ تم اور تمہاری باپ مرید ہو کیوں نہ تغیر بناوین اگر ایسی باتوں کو
 مریدوں کو منع کرتے اور خود ہی باز رہتی تو مرید چادر لیدہ ریوڑی گنا کس طرح سے لاؤ اور بڑی جگہ
 اور داد کا گنبد کہاں سے بننا جیسے ہم مرید ویسے دے پیر جیسی روح ویسے ہی فرشتی اقول وہ مستحسین
 اپنے اخلاص و فرمودہ مدفوع است یا نہ کہ صد پیر و مرشد مسلم الثبوت اہل سنت و جماعت تغیر و کار
 و تعظیم تغیر نمودہ اند و تفصیل آن کتاب ضخیم باید ہذا از ان طے کش نمودہ بذکر و پیر می پردازم
 اول سید الشہداء صاحب السنوی است کہ بدولت خانہ خود بدست خاص تغیر بنالگہ کردہ سر ویا
 بر ہند ہماہ تغیر شریف بروز عاشورہ گریان می بودند چنانچہ نواب زادگان شاہ جہان پور
 مریدان اولاد حضرت نیرنگان و ہمہ تغیر داری میکردند دوم شاہینا را احمد صاحب بریلوی است
 کہ ہر گاہ بروز عاشورہ محرم تغیر قرب مکان آنجناب میرسد بدوش خود گرفتہ تا مسافت بعیدہ
 می رسانند و تا آخر روز غروب و منوم بہین کار مصروف می ماند فضائلین ہر دو مرشد مستغنی
 عن البیان است قال المخاطب و پیر جی کی کہ بیان ہی مرید ہوتی ہیں اور اپنا کسب کئے
 جاتی ہیں اور خیر جی سے پیر کا خیر ہی کالتی میں اب تمہاری طرح کہ بیان ہی کہیں کہ ہمارا کسب
 حلال ہے پیر جی کمانی کہاتے ہیں اور ہم سے فراموش نہیں ہو غرض ایسی جی ہر دو پیروں نے تو
 جہان کو خراب کیا ہے خدا انہیں خراب کری اور ان ہٹکوں سے اپنی پناہ میں بچا رکھے اور ہر مال
 لینا و دہرا بیان اقول وہ مستحسین امین ثم امین ثم امین قال المخاطب اور بعض جاہل یون
 کہتے ہیں کہ اگر تغیر بنانا منع ہوتا تو ہمارے کچھ امام ہزار دینے اسکا جواب یہ ہے کہ تم بے جا ہلنا نہیں
 جانتے کہ اگر امام کے ہاتھ نہ رہتی تو پہلے یزید کو نہراؤ تو آپ کیوں مصیبت اور ہلاکت نہراؤ خدا کے
 ہاتھ ہی اور وہ موقوف ہی قیامت پر دینا نہراؤ نہراؤ کہ نہیں ہے بیان کرو وہاں بہگتو گشتل
 مشہور ہے جیسی بیان کرنی ویسے وہاں بہر فی اور بالفرض بہت کام تم ہی حرام جانتے ہو جیسے
 جوہری حرام کاری شراب پینا جو کہ لینا اور ان کاموں کو نہراؤ لوگ کرتے ہیں جنگ بے جوہرین کہ

سزا نین منی کیا انکے ہمہ کام ہو، اچھی معلوم ہوتی ہیں اقول وہ تسعین مخاطب ہر طرف خود
 سوال و جواب تراشیدہ مارا بان سرکاری نیست قال مخاطب اور بعضی بیوقوفیوں نے
 خالی کرتے ہیں کہ یہ باتیں نئی نکالی ہیں ہر پنی پر کپو نسی نین سنی کیا جانتی کون کتاب لکھا
 نکلی ہر جہین لکھا ہوا اسکا جواب یہ ہو کہ تم جو تغیر بناتے ہو تو یہ اور اماموں کے بعد دنیا داروں نے
 مقرر کیا ہوا قول وہ تسعین الاسلام کہ دنیا داران رسم تغیر داری مقرر کردہ اند بلکہ علماء دین
 باصول مشروعہ بناتے تغیر داری استخراج کردہ اند مثل مجلس میلاد فائدہ و لا تغفل
 قال مخاطب اور ہم جو کہتے ہیں یہ تغیر اور امام کو وقت کا کہا اور کیا ہوا قول وہ تسعین
 ایہہ دروغ است بلکہ انچہ میگویم یا سیکتم ہمہ فرمودہ یہ غیر خدا و ائمہ ہدایت و یا مستخرج از ارشاد
 آنحضرت است قال مخاطب ہماری کتاب قرآن اور حدیث ہر خدا اور رسول کا کہا ہوا ہوا
 مہتار امریثہ و کتاب دیگر اور مسکین اور میان فلاں کا کہا ہوا ہوا اور ہر سال نئی مضمون اور
 سور کے مرتبہ گائی جاتے ہیں اس طرح کو پرفانی بابت در کتاب کیسی ہوا اور نئی کیسی اور دیگر اور مسکین
 کیسی طرف در خدا اور رسول کیسی طرف اقول وہ تسعین انچہ فائدہ نمودہ مردود دست بخند
 و خدا اول آنکہ قرآن و حدیث کتاب ماست و اگر شاعری مضمون قرآن حدیث را نظم کند فحاشا
 قرآن و حدیث لازم نمی آید منی دانے کہ جناب سالت آب صلعم را شعر بودند کہ مدح آنحضرت
 و ہجو کفار می نمودند چنانچہ شیخ عبدالحق در مدارج النبوة بصغیر ۷۷ نوشتہ اما شاعر ای آنحضرت
 صلعم از آنہا کہ دفع میکردند و باز میداشتند کہ کافران را از اسلام دائل آن در مدح رسول
 صلعم اللہ علیہ وسلم و ہجو کفار لغت میکردند کہ کس شمر دہ اند حسان بن ثابت و عبد
 بن مالک و عبد الرحمن بن رواحہ صبار و خدا لا جواب میگوید کہ شاعران و خدا و ان رسول اللہ
 از مردان صد و شصت بودند و از زنان دواز دہ بودند انتہی و از مشاہیر شعر از بنی ہاشم
 شہ کس بودند مثل نابغہ کہ شاعر جلیل العمر و بیست سال یا صد و ہشتاد سالہ بودند
 و حکایات وی از عجایب و غرائب است و ہند بن ربیعہ کہ شہرت بود در جہالت و اسلام

و صد و چهل سال با صد و پنجاه و هفت سال عمر داشت و سبحان وائل که مشهور است وزده میشود
 بوسیله مثل در فصاحت و در صفحه ۹۹ و ۱۰۰ نوشته و گفته که هر که خدا آیتقائے او را زبانی عطا کند
 و بزرگوار قدرت بخشد باید که در مدح آنحضرت صلعم و بجز دشمنان او تقصیر نکند که بهترین کارها نیست
 و گفته اند که کار حسان بن ثابت آن بود که معارضه میکرد و مشرکان را در وقایع و آیام و آثار
 و بجزوے کرد ایشان را و ذکر میکرد و قبائح و مثالب ایشان را و گذشته عمر بن الخطاب است
 بر حسان و حال آنکه او شعر میخواند و در مسجدی پسین نگاه کرد و عمر بجانب حسان و گفت شعر میخوانی
 در مسجد پس گفت حسان مرا و را می خوانم من شعر در مسجد نزو کیسکه تهر تو نویسی پیغمبر صلی الله علیه
 و آله و سلم پس خاموش گشت عمر ششمی دوم آنکه در رساله تحریر الشهادتین میرقوم است در روایت
 است که چون تن مبارک بکثرت به جراحت سهام و رماح غریبال شد شمر ملعون خصم باصحاب
 خود کرد که با وصف تشبیه شدن بدش بر خمار تیر و نیزه هنوز زنده گذاشته اند که ناگاه تیر از
 دست بدرجحت از بدن بخان بکام حضرت امام رسید و کار او را تمام کرد و کار پشت است بین
 افتاد و در همین حال شمر نام و شمیر می بر روی مبارک حواله کرد و سنان بن انس شخصی از
 سپاه رسید و بنیم مجروح ساخت و خولی بن یزید را اسپ فرو دهنده خواست که قطع
 سر بر دزد که دستش از یزد و سهیلی بن یزید بگ زر و برادر شغال از اسپ فرو داده
 سر مبارک را از تن بریده پیش برادر خولی خود انداخت و بعد از آن پنج از دست بیداد
 لشکر باین و شمر و ابن سعد بر بقیة آل طه و حسین رفت بیا نش میروشم دخول اعلی الحرم و اسروا
 اثنی عشر غلاما من بنی هاشم و من کان من النساء و امر ابن سعد شمر نفر از کبوا
 خیولا و اوطوا جسد الحسین علیه السلام و ان سلوا
 الی الاسر المکر مع بشیر مالک خولی بن یزید الی ابن زیاد سپرد آمدند بر حرم محترم و سیر کردند و از
 کس از بنو زنان بنی هاشم و هر کس را که بداند از زنان و حکم کرد ابن سعد و شمر که در
 راه ایستاده و از شمر و بر اسپها و بی سر ساختند جن حسین علیه السلام را و فرستادند

سر مکرم امام علیه السلام را بابا بشیر ابن مالک و خونی بن زید بسوسه ابن زیاد باجمعه
 چون سحرینین منطلوم را بنجیرید از تن جدا کردند و شجره رسالت و دوحه نبوت و نبات
 را به نیش ظلم بریدند گویند که قیس بن شحاف پیش از تن بیک کشید و حبیب بن بدیل شمشیر
 گرفت و شجره را بر میان خودش قصد حبیب اهل بیت طهارت نموده تماراج پر داشت علی
 بن حسین که بر سر مبارک افتاده بود همین که نظر شجره را مثل افتادخواست که او را بکشد
 که شخصی پیش گرفت و گفت که مسلمانان اطفال کفار را نکشند و تو این بیای مسلمان را بکشی
 شمر جواب داد که ای پسر یعنی ابن زیاد فرموده است که نریند از آل عباس یا بکشد او گفت
 که این پسر پیش میر باید فرستاد تا هر چه خواست او باشد بعل آرد پس شمر او را بکشتند
 که اسبان را بر تن حسین هم دو انداختند تا پنج لبست کس از سواران جسم شریف و عنصر لطیف
 حسین علیه السلام را با اعمال شوم اسبان ساختند چنانکه استخوان تن مبارک ریزه ریزه
 شده شکست و سر مبارک را بر ریزه کرده بابا بشیر بن مالک و خونی بن زید بیکه پیش ابن زیاد
 فرستادند و زنان اهل بیت را بر تن آن بے پروه سوار کرده و علی بن عمار را بر شتری انداختند
 روانه کوفه ساختند و امر الشقی ابن زیاد بالراس المکرم فلیر بدقی مکک الکوفه ثم ارسله
 مع رؤس سادات الشهداء و سبایا اهل بیت الی ینید بن معاویه مع شمس بن شمس
 و کان بد مشق و حکم کرد ابن زیاد شقی و خصوص سر مکرم امام اکرم که گردانیده شود
 در کوچه های کوفه پس فرستاد سر مبارک را با سرهای باقی شهیدان و اسیران اهل بیت
 بسوسه بن زید بن معاویه با هم رفسه الجوشق بود زید بد مشق برانظرین کتب سیر احبار
 و بانهرین اسفار اتارا حجاب رخصی و محجب نموده باشند که هر گاه اسیران اهل بیت سالت و بنیاد
 و دو دیان بنوت و نبات باشند و مالک سید المستندار و سایر شهیدان داشت که بلا
 داخل کوفه شدند ابن زیاد لعنه الله الی یوم التناقص را خود بسیار استه باهت و وقار در کوچه
 نشسته و خانه را بارعام کرده چون وضع و شریف از مردم کوفه حاضر آمدند سیایه اهل بیت

سے مطلقہ و ذکر و انات فریت رسول خدا را با سر مبارک سید الشہداء بحضور خود طلبید
 ہمیں کہ سر مبارک حضرت امام حسین علیہ السلام پیش نظر نش رسید بار بار می دید و
 تبسم می کرد و چونیکہ بدست داشت برب و دندان مبارک می زد و المختصہ ابن زیاد
 بعد ملاحظہ حال اسیران اہل بیت حکم داد کہ آنہارا در بندینا نہ بدارند سر حسین
 را نیز نگذاشتہ در کو چھالے کو فیکر داشت چنانچہ دست علی بن حسین علیہ السلام
 بستہ دستان اہل بیت را گرفتہ داخل زندان خانہ گردید و سر حسین علیہ السلام را بر سر
 سوار کرد و خانہ بخانہ در سلک و شوارع کو فیکر داشت و بند بعد از ان ابن زیاد سر سید الشہداء
 و سائر شہیدان دشت کرد و جملہ اسیران اہل بیت را با شمر فرے الجوشن سوے دمشق
 پیش یزدین معاویہ فرستاد پس قافلہ زنان و یتیمان اہل بیت بر شتران بے پرو
 سوار و سر حسین علیہ السلام بر سر نیزہ در ہر شہر و دیار کہ رسید فریاد و دایلا و دایمیت
 از زمین تا آسمان سر میکشید تا آنکہ بعد قطع منازل و طے مراحل قافلہ سیایاے اہلبیت
 بدمشق رسید ہمیں کہ یزدین علیہ السلام را خیمہ نشاند قصر امارت آراستہ و بہترین قبا نش
 خود پرداخت و زینا یکہ جملہ غلامے شام پیش و حاضر آمدند حکم با جھارا اسیران و
 بالغور سر ہائے شہداران و یتیمان اہل بیت بحضور نش آورد و چنانچہ سر یک یک
 را از شہیدان دیدن و حال آن صاحب سر را رسیدن آغاز کرد چپ دانکہ
 شمر فرے الجوشن سر مبارک حضرت سید الشہداء علیہ السلام را پیش او گذاشت
 با ظہار ماجراے جنگ با مارت اختیار پرداخت با صناعے دقتہ کہ بلا مشاہدہ صورت سیایا
 سر ہائے شہداء المعانہ شہتبار و شرح و انبساط از نا صیہ حال آن خسران مال سے تابند
 چنانچہ بیات ابن الزبیر سے یعنی لیت اشیا فی ہیکل شہداء تا آخر می چا وید و از کمال اہمیت از
 و فشا طبر خود می بالید و بچوب خیر آن لب و دندان شاہ شہیدان را می زد و می گفت
 کہ اسے ابو عبد اللہ مرا گمان نبود کہ سنن عمرت تا این شت رسد و سر در پیش تو اخضا نمود

و در مناقب السادات منقولست که در آن ساعت که مبارک حسین پیشینیدیدید
 بر دندلین شادی می شد و خرمی نور و در مبارک را با انواع امانت میکرد و آنحضرت
 حال حسین دهن گردون تم لازم می ناکند چنانکه در کرون تم نگل گردیانی کاچراغ حضرت
 لوناچین سکوے کار از حریف و جب ذبح گو سفید که قصاصت پیروز معمول می کردانی سپهر کتبی نیز
 قطره دیانه شاه کو کتنا طایفه و پیاسا می مارا شکر کیسافضیت گردون جو بوسه گاه رسالت است
 نیچے عدد کی تیغ کے وہ بوسه گاه و در کمره سبب کماج آنا کو تها شریفی پر کر بلاسی گیاشام کتبی
 اکنون مخاطب براه انصاف بربان آرد که این خرمی و کتاب منقولہ سابق موافق در حدیث است
 یانه در صورت اولی قرآن و حدیث با کتاب موافق است و در مورد المطلوب در صورت ثانی
 وجه آن بیان باید ساخت و دلائل کذب بهتان مولوی شاه عبد الغیر و شاه سلاست است
 باید آورد اگر کوئی کفر فی الواقع این روایات صحیح هستند گویان آن خصوصاً و جمیع خلایق حاکم است
 گوئیم این مردیگست که تذکار روایات شهادت جناب امام حسین بر حدیث صحیح باشد گوارا نیست
 سوم آنکه کذب در روایت و غنادر مذہب امامیہ حرام است مگر نزد اهل سنت و جماعت مفسد
 جائز است قال مخاطب و بعضی جواب کو قابل صحیحی ہیں تو یوں قابلیت جہالت ہیں
 کہ قرآن اور حدیث تو ہمیشہ سے ہی اور بہت ناگو کی بڑی ہی ہوئے ہیں لیکن بی معنی آیت اور حدیث
 کی کہی نہیں سنتے تھی اسکا جواب یہی کہ قرآن اور حدیث کا لفظ کی معنی تم پر ہے ہو یا نہیں اگر
 پڑی ہو تو ہمارا ہاتھ پکڑ کر کہو کہ اس لفظ کے معنی یہ ہیں نہیں جو تم کہتے ہو اس طرح ہیں و جو تم
 طوطی کی طرح سو لفظ کے نہیں جانتی ہو تو پھر سچ ہیں نہیں کیوں کرتی ہو کسی عالم مقبرہ سے پوچھا
 تمہا کہ اوسنی اس لفظ کی معنی کچھ اور ہی کے اقول وہ بیستین و دیگرہ و زاری و تغیرہ دار کے
 جناب خامس آل عبا علیہ التحیۃ و الثناء امانت قرآن و حدیث نیست بفائدہ مخاطب
 بیودہ سرای می کند و سوال و جواب ان طرف خود می تراشد قال مخاطب بعضی کتب جلیل
 جب سبب طر فسی مارمانتے ہیں تو یوں کہتی ہیں کہ یہ ہم کچھ نہیں جانتے ہماری بزرگوں سے

یہ بات چلی آئی سہم اپنی باپ دادا کی ایک چلچلیج اسکا جواب یہہی کہ یہ غیر خدا صلی اللہ
 علیہ وآلہ وسلم کے وقت کی کافر ہی حضرت کی مقابلہ میں یہی کہتی تھے جو تمہاری کہتے ہو
 بھلا تمہاری پوجتے ہیں کہ اگر تمہارا باپ دادا اندھا ہو یا ایک بار رستا چلنے میں کوئیں جا رہا
 یہ سنکر تم ہی اپنی آنکھیں پھوڑ لو گے اور کوئیں جا کر گر پڑے گی کہ یہ ہماری باپ دادا کی صورت
 اور سیرت ہی آخر یہ چال باپ کی ہرگز نہ چل سکو گے بڑے تعجب کہ دنیا کی نقصان میں باپ دادا
 شریک نہیں اور دین میں اونکی ایک پرچلا جاسکتے ہو ذرا تو شرم و کسے کہہ سکتے ہو بی کا
 اور ایک پرچلو اپنی باپ دادا کے اقوال و بیستیں انہی سوال و جواب مخاطب طرف
 خود چا دیدہ مارا ازان تو رضی نیست قال مخاطب بعضی جاہلون میں ملاخودم ہی نہیں
 وی یون مسئلہ چارٹے ہیں سو صاحب امام فی امت کے واسطی سر دیا اس واسطی یہ امت کا
 تو غیر بناتے ہیں اسکا جواب یہہی کہ یہ تمہارا اڑل قافیہ جب کا کہیں ہو نہ نہکانا اسکے کیا منہ
 کہ امت کے لئی سر دیا جو کوئی کیسے واسطی سر دیا ہی تو چاہئے کہ دنیا میں اسکا بچا ہو یا
 عقبتے میں بھلا تمہاری پوجتے ہیں کیا اسوقت نیرید پلید تمام امت کا سر کالی ڈالتا تھا کہ
 امام فی امت کے سر کی عوض پناہ دنیا قبول کیا اور عاقبت میں ہی امام سر دینی سے ہمارے
 گناہ کی سند معافی کے نہیں ملی کہیں قرآن اور حدیث میں ہی کہ قیامت کو تمہاری گناہ
 امام کے سر کی عوض بخشی جاوینگے جہاں خدا اور رسول اسکا ذکر کیا ہی یہی کھا ہی کہ جو
 کوئی ایمان لاوے اور پہلے کام کری اور سکو خدا بخشی گا بھلا اتنا سمجھو کہ دنیا اور دین میں
 کوئی ادنا کسی دوسرے گناہ میں مارا دھاڑا نہیں جاتا اللہ ہماری عوض امام کو کیوں مارتا
 ہمارے ہزار ہزار تو بے گناہ ہم کہیں اور امام ماریجا دین اقوال و بیستیں انچہ فادہ منودہ
 دفعہ ست پچند وجہ اول آنکہ برفرض تسلیم کہ قاتلے گفتہ باشند امام فی امت کے واسطی سر دیا
 میگویم کہ این مقولہ مانا سہت بقول اہلسنت کہ جناب امام حسین علیہ السلام حضرت اسماعیل
 شہادت یافتہ اند چنانچہ مولوی محمد حسن صفا خان بریلوی در شہادت نامہ مولفہ خود

سیفر باید پوشیده نری که شهادت میں اوس جناب کے چند نکات واقع ہیں اول نکات یہ ہے
 کہ جب حقا جل جلالہ ابراہیم کو واسطی ذبح کرنے حضرت اسماعیل کی حکم فرمایا فرشتوں
 عرض کی کہ خداوندانور فیض نشو و جناب سرور عالم فرمودات رحمت عالمیان صفت
 آدمیان و تہ و در زبان احمد مجتبی محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم کا پیشانی نورانی اسماعیل
 علیہ السلام میں پس اگر وہ ذبح ہو گا ظهور و نشو و حضرت خاتم النبیین شفیع المذنبین کا کیونکر ہو گا
 ارشاد ہوا کہ اگر کوئی اور بدلہ اسماعیل کے قربانی ہماری قبول کرے تو یہ امر موقوف رہی کسی
 پیاون جرات کا میدان شجاعت میں نہ رکھا اگر روح پر فتوح امام حسین نے اس امر کو قبول
 کیا کہ عوض حضرت اسماعیل کے رشتہ کر بلا میں ہو سکے اور سیاسی خیر شرم اور تیغ ظلم شہید
 ہوئی چنانچہ وفد بیاہ بزرگ عظیم سے بقول صاحب کشف اور مصنف مدارج النبوت کے
 اشارت شہادت حسین علیہ السلام سی ہی دوم آنکہ در کربلا الخراب نوشتہ کہ امام طبرسے
 در سیر کبر خود آورده کہ جبرئیل گفت ای سید این دو میوه باغ ترا شربت شہادت پیشانیہ
 را بر ہر دو گیر یا تیغ بید ریغ خواهند گشت و این صحبت ترا سبب زیادتی شفاعت است
 سنت انتہی و شاہ عبدالغیر زہد لوی در سیر الشہادۃ نوشتہ کہ شہادت جناب حسین علیہ السلام
 ثلثہ کمالات جناب سرور کائنات صلعم واقع شدہ و کلامی فضیلت زیادہ ازین خواهد شد
 و امت چہ چیز است جناب مابین ہامین بالعوض جناب خاتم النبیین صلعم شہادت یافتہ اند
 سوم آنکہ صاحب دہ مخزن در کتاب مذکور نوشتہ کہ در حدیث آمدہ کہ روزی حضرت رسول
 صلعم میرفتند و عثمان بن عفان ہمراہ آنحضرت صلعم بود کہ فرشتہ از آسمان در رسید و گفت یا رسول
 صلعم عثمان بن عفان را قوم از قتل خواهند کرد و بسبب شفاعت عثمان مقتاد ہزار مردم
 کہ قابل جہنم باشند مغفرت خواهند یافت الح پس پیمان می توان گفت کہ جناب امام حسین
 را بوجہ شہادت رتبہ شفاعت بخشیدند و بسبب شفاعت آنجناب لاک ہا مومنین کیلک
 مغفرت خواهند یافت قال المخاطب ای ناد النون حضرت امام علیہ السلام نے اپنا سر

اللہ کے واسطے دیا ہی کہ اللہ اودن سی راضی اور اودنکو شہادت کی درملین یزید جو غنا
 شرع اور بدعتی تھا اس واسطے اسکی تابعداری قبول نہ کی کہ دین کا نقصان ہو جان جا
 لیکن ایمان بنیائے سبحان اللہ اس جناب پاک کی کیا تعریف بھیجی پاک بندی قبول
 اللہ کے ایسی ہو ہیں انین کاموں امام تھی کہ اللہ کے جان اور مال سی غلام تھے
 تعزیر بنانی اور سر دینی سی کیا نسبت امت کو چاہی کہ اپنی امام کی پیروی کریں جسک
 نام ہی کہ اپنی امام کی موافق ہو جی اقوال یستعین انچہ فادہ منودہ مرد و دست اول انکے قبول تھا
 و دست جو خوشی کیجو اسکو جو غم ہو دی تو ہوا انچہ ہر ویرا حاصل ہوا ہر ویرا ملال و دست
 و لکھیری لان یاہ تعزیر و سید کا ست پس نسبت بیان غیرتہ دار و شہادت اخضر ت ہو تیا ویرا آگ
 تبصرہ قاضی عیاض معاویہ بن ابی سفیان یزید بن معاویہ خلیفہ و امام بنیان ست پس اطلاق
 لفظ امام بر جناب امام حسین بن ذوق شان راست نباشد ولعمہ ما قبل فی بنی امیہ نظم
 بھیجا کار شان بکر بکر نیرہ و اگر شہ صلیح غدار نہ دوزخ نیرہ سیدہ رویا نے زفر خطا یاہ
 حنا مالان زخون آل طاہر امیر شان کف تیغ و سنان شہد فقیر شان سنانے از زبان دہ
 سپہر دین بجا ک فتا و زایشان و بنای شرع شد برابر زایشان و ہما ناز و فاسقے ندر اند
 بجز خور و جفا خورے ندر اندہ بود آساقے در دور ایشان بہ شب و خلعتی و آہ از جور ایشان
 یکی از قوم ایشان صخر بود آپ کہ سبطاری و خمرش فخر بود ستہ ہمیشہ نصرت کف امیکر وہ
 جفا بر سید ابرار سے کر دہ یکی زین قوم مروان لعین بود کہ بدخواہ امیر المؤمنین وہ
 از فطامہ نشہ غیر از شقاوت ہاندیدند اہل دین زوہر عداوتہ و گرازا بن یوسفیان چہ گویم
 در آن بیاسکے و طغیان چہ گویم پیدر را سغ از اسلام او کر دہ بجد جنگا در شام او کر دہ
 ہون خود ہر در کام حسن بختہ کہ صد بخت جگر زو و لکن بختہ یکی در کربلا شہر سیا کر دہ
 حسین تشہد را خونین قبا کر دہ نہ سبے آبی جگر با جملہ خون شہد لب لعلہ بیان فیروزہ گوشت
 پیرا آب گروں حسن خور دہ پسر کا حسین از تشنگی کر دہ سوم آنکہ نزدیک اہل سنت

و جماعت گواهی منصب نیست و اطلاق امام بر خلیفه است جواز ندارد و کما اعترف به الفاضل
 الهدوی فی النسخه چهارم آنکه شیخ عبدالحق دهلوی در بیان البیوه ص ۲۴۲ م ۳ نوشته و در حقیقت
 محبت نورست و معصیت ظلمت و نور علی الله است و گفته اند که نیست هیچ مقامی از مرتبه
 و فضل از متابعت حبیب لیکن باید دانست که این اقوی و کامل انواع محبت است و
 هر که متصف است بصفات متابعت کامل المؤمنه علیه مرتبت است و هر که مخالف است
 در بعضی امور یا قصور المحبه او فی الدرجه است ولیکن از اصل اسم محبت و اتصال بدان
 بیرون نیست و دلیل آن قول آنحضرت است در آن شخص که جزوه است در شرب خمر و کفر
 واقع شد این فعل از وی پس لغت کرد و نداد و بعضی مردم فرموده اند که فانه محبت الله و رسول
 و آن شخص بود از اهل بدو را هر نام نزد آنحضرت می آمد و چیزی از اشیای بدو مثل تره و غیره
 و مانند آن می آورد و آنحضرت علیه السلام نیز از چیزیهای شهرز جامه در زو مانند آن بوسه
 عطای فرمود و میفرمود زاهر و ستای است و با شیری او می داد و بعضی کتب معلوم می شود
 که نام ایشان بر خبر عبدالله است ملقب بخار و زاهر دیگر است و الله اعلم و اینجا معلوم می شود
 که اصل همان میل و انجذاب است اگر چه در متابعت تقصیری رود و نیز معلوم می شود که هر کس
 کبیره کافر نیست چنانکه مذرب اهل سنت و جماعت است لیکن باید دانست که استمرار از
 محبت الله تعالى در دل عاصی شرط و مقید است با آنکه ادا باشد بر وقوع معصیت
 یا اقامت کرده شود بر روی حدیث کفارت کند گناه را بخلاف آنکه واقع نشود و ندامت
 از وی ترسل نیست که تکرار ذنوب است بر آن مرتبه طبع درین حجم گشت و سلب کرده شود
 از وی ایمان و اعیان و بالند از علامات محبت آنحضرت صلی الله علیه و سلم کثرت ذکر و تضرع
 او است چه کثرت ذکر از لوازم محبت است من احب شیئا اکثر ذکره که استی مقصری محمد است
 کثرت ذکر از لوازم محبت است و آن در تضرع و اران موجود و فتنه و کلا تکیه من المستهینین
 قال مخاطب یکم نماز که امام کی اگر نمازین کوئی پیچیده موافقت نه کردی توانی نماز هر کسی

اور اوسکو امام سی مخالفت ہوئی بھلا جب نماز امام کی موافقت فرض ہی تو ایمان امام
 کی اوس سے اولیٰ تر ہی اب ذرا تو انگلیں کہو لو ہوش میں آؤ کیچھو ایسے امام کی کیا کر رہے ہو
 موافقت یا مخالفت **اقول** وہ بے یقین الحاد لے کہ مخاطب جناب امام حسین علیہ السلام امام
 قرار دادہ و پڑھا ہر کہ بنا سنا حقن بغیر نہ دگر یہ ذرا ہی در ماتم آنحضرت و تذکر مصائب آنجناب امور
 موافقت نہ مخالفت **قال** مخاطب در بعض جاہل جو آپ کو دلیل میں بڑا پکا بوجہ ہیں
 یوں طوطے زیر رنگ ہانکتی ہیں کہ دیکھو صاحب بغیرہ کی بڑی بقولیت ہی مجرم کے دور و زبانی
 تھی کہ ایک رات میں اپنی چچا کی اناری پر لیٹا ہوا تھا کیا دیکھتا ہوں کہ امام کے چہ جوتہ پر بہت
 شعلیں روشن ہیں اور پھر اس میں صحابہ معلوم ہوا بعد توڑی دیر کے غائب ہو گیا آپ ہی
 امام صاحب تھی اندون آپ کا گز ضرور ہوا ہے بڑی قسمت ہماری جو ہو کہ کھائی دینگے
 اسکا جواب یہ ہے کہ پہلو تو تم بڑی چتے ہو دوسری کھینچو کر جانا کہ وہ امام صاحب کے روشنی رہتے
 سیکڑوں جن اور شیطان آدمی کے برکاتی کو ماری بہرتے ہیں جو کوئی قرآن اور حدیث اور امام
 زندگی کے وقت کی بات چہور کر خواب و خیال اپنا دین مضبوط کرے اسکو جن اور شیطان ایسے
 طلسمات دیکھا کہ خراب کرتے ہیں منے اپنی چچا کی اناری پر یہ تماشا دیکھا اور عجب تماشا ہے
 کہ ہر کو مسجد کے اناری پر سی ایک چراغ بھی کہی نہ دکھائی دیا کیون نہ شیطان اور جن جو جاتے ہیں
 کہ یہ لوگ ایسی تماشے دیکھ کر گرنے پلین گجی قرآن اور حدیث کے خلاف نہیں مانتے ہیں ہم فرار
 شعلیں دیکھا ہیں تو کیا بلکہ اور لاجول ہیں گے کہ یہ ہو قوف لوگ ہماری آس پر ہیں ایسوں کو
 دکھانا ضرور ہے **اقول** وہ بے یقین محدثین است بچند و جہا دل انکہ شیخ عبدالحی در جلد دوم
 مدارج النبوة صفحہ ۳۰۹ نقل از شیخ علاء الدین شافعی منفریہ و بچین در میان قبور سائر مومنین
 دار و اح ایٹان بہت خاص بہت مستمکہ بدان راتران رومی شناسند بدلیل استحباب
 زیارت در جمیع اوقات بعد از آن احادیث کثیرہ می آرد و میگوید کہ جمیع این احادیث دلالت
 دار و بر آنکہ اہل قبور را در اک و سماع حاصل بہت و تشنگ نیست کہ سمع از اعراض بہت کہ شہر کا

بحیات پس همه چی اندو لیکن حیات ایشان در مرتبه کثرت است از حیات شهدا و حیات انبیا
 کامل تر از حیات شهداست انتهی پوشیده ماند که بعد از اثبات حیات تحقیقی حسنی دنیاوی اگر
 بعد از آن گویند که حق تعالی جسم شریف را حالتی و قدرتی بخشیده است که در هر مکان که خواهد
 تشریف بخشید خواهد بعینه با مثال خواهد بر آسمان یا بر زمین و خواه در قبر شریف یا غیره و در صورتی
 دارد و با وجود ثبوت نسبت خاص بقبر در همه حال انتهی ملخص سخن آنکه پسند مذکور مشرف نشدن
 به بین هر مکان زیارت جناب امام مظلوم علیه السلام ممکن است و در مکانیکه ذکر آنحضرت اکثر
 باشد خصوصیت دارد پس با وصف خصوصیت مذکوره و ملاحظه انوار بدگمانی نمودن کار بیف
 نیست فاعتبروا ایها الایمانه و ام آنکه عبدالرحمن جامی در کتاب نفحات الانس در ترجمه عمر خا
 آورده گویند در موسم حج عجمی پیش من آمد که برات من بمن ده که حج گزارده ام و یاران تو را تو
 نشان داده که برات حج از توستانم شیخ سلامت صد رسادگی و پدید دانست که یاران با
 فراح کرده اند بزم اشارت کرد و گفت که آنجا برو و بگو یارب اعظم البراة ساعی بر نیامده
 که آن عجمی بازگشت و بدست وی کاغذی بود بخط سبز بر آن نوشته که بسم الله الرحمن الرحیم
 برأة فلان بن فلان من الناحیة الافاده و دکانین تحریر از پیشگاه رب جلیل با اشاره ابو عمر در خا
 چگونه بر عجمی نازل گشت آن حاصل این را از طرف حق جل و علا شمر دن و مشاهده انوار را کار
 شیاطین گفتن از اعجاب عجاب است سوم آنکه مشرف نشدن مخاطب زیارت جناب امام
 مظلوم بوجه فقدان محبت و حسن عقیدت و صلاح و تقوی است چهارم آنکه مولوی عبدالحق
 در رساله صراط در ضمن حال احمد پیرزاده می نویسد القصه طهارت جلیله در صدر طبیعت ایشان
 پیدا و انوار سعادت از لیمه بر زمین مبارک ایشان برپیدا بود تا اینکه مفتاح کنوز سعادت که ابواب
 مخلصه هر دو طریق یعنی طریق نبوت و طریق ولایت باعانت آن کنشاده کرد و حضرت ایشان را
 بدست آمد و آن حصول ملازمت جناب هدایت تاب قدوه ارباب صدق و صفایزده
 اصحاب فنا و بقا سید الاولیاء سید العلماء ائمه علی العالمین دارت الانبیاء و المرسلین

مرجع کل ذیل وغیرہ ملا و مرشدنا الشیخ عبدالغفر بنوع استہ المسلمین بطول بقائہ و غرنا
 وسایر المسلمین مجددہ و علاست حضرت ایشان را بموجب ایشان در طریقہ نقشبندیہ شریعت
 حاصل شد و ازین حصول دولت و برکت توجہات آنجناب معاملاتے بس تنکرف و نمود
 کہ بسبب ہمان وقایع عجیبہ کمالات طریق نبوت کہ محلا در بد و فطرت مندرج بودہ تفصیل و تشریح
 انجامید و مقامات طریق ولایت بر احسن وجود جلوه گر و دیدہ اہل و افضل المقامات نسبت
 کہ حضرت ایشان جناب سالت مآب را صلوات اللہ و سلامہ علیہ در مقام دیدند و آنجناب خیرا
 بدست مبارک خود گرفتہ در دہن حضرت ایشان را خورائیدند و ضعیفیک یک یک خراب بدست مبارک
 خود گرفتہ در دہن حضرت ایشان می نهادند و بعد از ان میدار شدند و نفس نمودار سے از رویا
 حقہ ظاہر و باہر یافتند و چون واقعہ ابتدای سلوک طریق نبوت حاصل شد و بعد از ان جناب
 ولایت مآب حضرت علی مرتضی کرم اللہ وجہہ و جناب سیدۃ النساء فاطمہ زہرا رضی اللہ عنہا را
 بخواب دیدند پس حضرت علی مرتضی علیہ السلام حضرت ایشان را بدست خود غسل دادند
 و ایشان را خوب شست و شکر و نایام را اطفال خود را و جناب حضرت فاطمہ الزہرا را با سے
 بس فاختہ بہر مبارک خود ایشان را پوشانید پس بسبب ہمین واقعہ کمالات طریق ولایت
 جلوه گر و دیدہ و اجتناسے از لیکہ در ازل الارل کمون بودہ مبصر ظہور رسیدہ و عنایت رحمت
 و ترتیب زردانی بلا واسطہ احدے تکفل حال ایشان شد و معاملات متواترہ و قایع متکاثرہ
 پی در پی وقوع آمد یا انکہ روزے حضرت جل و علا دست راست ایشان را بدست قدرت
 خاص خود گرفتہ و خیرے را از امور قدسی کہ بس رفیع و بدیع بود پیش روی حضرت ایشان کردہ
 فرمود کہ ترا این خیر را دادہ ام و خیر با سے دیگر خواہم داد یا انکہ شخصی بجناب حضرت استدعا
 بعیت نمود و حضرت ایشان در آن ایام علی العموم احد بعیت نمی کردند باریکہ متمسک شخص را
 ہم قبول فرمودند آن شخص پیش از پیش الحاح کہ حضرت ایشان با شخص فرمود کہ یک دور روز
 توقف باید بعد از ان ہر چہ مناسب وقت خواہد بود ہمان بعمل خواہد آمد باز حضرت ایشان بنا

استفسار استبداد ان بنیاب حضرت حق متوجه شد ند و عرض نمود که بنده از زندگان توبه
 میکند که بیعت بن نماید و تو دوست مرا گرفته و هر که درین عالم دست کسی گیرد با من دست گیری همیشه
 می کند و اوصاف ترا با حلاق مخلوقات هیچ نسبتی نیست پس درین محال چه منظور است از انظر
 حکم شد که هر که بدست تو بیعت خواهد کرد و کلمات باشند هر یک را کفالت خواهم کرد و حیرتم می باید که انجا
 معلوم شد که حق تعالی دست راست او شان گرفته و شیاطین همیشه در قیاس بندگان خدا
 می باشند غالباً شیطان خود را نموده باشند ویر صاحب با یار شیطان عمل نموده ملکوک یاموک
 را تابع خود ساخته و از وسایل بیعت گرفته بجهنم برودند فالجواب الجواب از لطائف مقام اینکه
 و همی که از اعظم علماء اهل سنت است تمامی اکابر صوفیه را از اهل بدعت شمرده و شیخ عبدقیس
 دهلوی در ترجمه مشکوئین گفته که این جوزی را کتابی است مشهور به تلبیس ابلیس بهان کرده است
 در دس طریقه های که راه یافته است شیطان بر طواف مردم و واقع شده اند و بدعت و تحلاً
 سنت خصوصاً بر طائفه صوفیه و مبایعه کرده در رد و انکار بر ایشان و نیز شیخ دهلوی تصریح نموده
 باینکه این جوزی معصوم عبد القادر جیلانی و منکر بزرگ ایشان بوده و این جوزی در تلبیس
 ابلیس گفته که در زمان رسول صلی الله و سلم بجهنم نسبت اسلام و ایمان نسبت دیگر نموده و محققین
 اهل سنت و جماعت گفته اند ان الذی تعاده الصوفیه من متابعه المتصوفین تلبیس ابلیس و این جوزی
 در کتاب تلبیس ابلیس گفته و لم یجاسد الزنادقان یرفضوا الشریعة حتی جات المتصوف فوضعوا اسمها
 وقالوا حقيقة و شریعة و هذا قبیح لان الشریعة وضعها الخالق بمصالح الخلق
 فكل من دام الحقيقة في غير الشریعة فغیر و مخادع
 انتی و در رساله تشریح ابوسعید خراسانی آورده گفت دیدم آنحضرت صلعم را در مقام و گفت یا الله
 معذور دارم که محبت خدا باز داشته است مرا از محبت تو انچه و دیگر میگوید پنج یا پنج خدا دارم این
 چه پروای مصطفی دارم و مثل بن از رابعه بصره نیز نقل میکند قال المحاطب اورایک روز
 ایک جاہل یون نقل کرنے لگا کہ دیکھو صاحب کل فلاںے دھارے سے نہ عجب خواب یکھا

۴
 المذنب
 منہ سے
 بجمہور الفاظ

که ایک شخص بزرگاتی آورد سکے ایک طمانچا مارا اور کہا کیون مرد و دوتونی دو سال سے
 تفریق بنین بنیاده سپارا اور گیا بولا که مجھے حضرت بول چوک ہوئی اپکی دو سال کا تفریق نکالو
 اوسکا جواب یہ ہے کہ دھاری کا خواب ہی تال سر کا ہی قربان جائے تمہاری بوجہ کی جو چھا
 رات دن شراب پیئے اور کسبیبون کو چھاوی سو حضرت امام کو دیکھو **قول** دہشتین مرد و دست
 بچند و جہ اول نگہ این خواب فتح محمد فرخ آبادی بعد توبہ از معاصی حلوة ظهور پذیرفته پس
 بافعال سابق محض بیجا ست دوم آنکہ ہر گاہ نزد اہل سنت و جماعت یعنی تقرآن و اشعار
 جائز ست تفریق بآن سر اسرار و اپنا پنچہ در جلد اول مدارج النبوة ص ۴۹۲ نوشتہ بدانکہ
 صاحب امتناع ذکر کردہ ست در سماع سے قول را حرمت ذکر اہت و اباحت و ذکر کردہ اول
 ہر مذہب را و ترجیح کرد مذہب اباحت را چنانکہ مدعی اوست و جواب دادار استدلال است
 حرمت ذکر اہت و اطنا بکردہ وراثت مذہب اباحت و اثبات کرد آن را بکتاب ششہ و جماع
 و قیاس و وجہ قیاس آن کہ چون ثابت شدہ در سنن صحیحہ جواز ثقی تقرآن پس در شعر نیز جائز باشد
 انتہی سیوم آنکہ بنا ساختن تفریق امر نیست مبلح و در نہایت بر گریہ و بکا و گریہ در مصائب انبیا
 و اوصیا معمول خاصان خدا ست چنانچہ مولوی عبدالواحد خان در رسالہ الزلہ و الامم و
 پس درین عصر و زمان علماء صالحین فتوے بر احوال و بیج و قیام تفریق امام مظلوم کہ داؤد نہایت
 بجا و مناسب ست و ترجیح آن موجب ثواب و اجر عظیم و فتوای علماء صحیح و صواب ست و
 همچنین علماء یقینا متشاب خوانند شدای و شیخ عبدالحق در مدارج النبوة جلد اول ص ۴۹۲ نوشتہ
 و از عبدہ بنت خالد بن معدان آوردہ اند کہ گفت بنو خالد کہ بنایے میگردنچانہ خواب خود را
 ذکر میکرد شوق خود را بر رسول خدا و اصحاب و سے از ہاجرین و انصار و نام می برد ایشان را و
 می گفت ہم صلے و نقلے ایشان اصل من اند و سب سے ایشان از رو میکنند دل من را زبرد
 شوق من بسببے ایشان زرد کن ای پروردگار من قبض روح مرا بسببے خود گردیے میگرد
 می نماید و میگفت این کلمات را تا غلبہ میکرد و از خواب برخاست و علی محمد خان فاروقی خفی المذنب

صدیقہ تادیر متوجہ مشاہدہ آن می مانند اندک پنجم آنکه بالفرض و التسلیح چنانچه بعض صحابه
را شرب خمر و زنا و غیره از رتبه صحابیت دور ساخته و چونک فسق و بدعت و معیشت ساکنان
مدینه یلبه از حسن خاتمه و مغفرت محروم نسازد و همچنان محبت جناب امام حسین نیز بر جمیع
معاصی غالب آمده انجام محب به عفو و مغفرت نماید اسناد و کتاب صحابه معاصی بسیار اند
و بعضی از آن درین رساله تقریب ذکر دیگر گذشت لهذا از آن طے کشیده میگویم در جذبات
آورده و از حلا آداب همه که در مردم بسبب بعضی عوارض رعایت آن تقصیر سے و تهاونی واقع
میشود دانست که در محبت ساکنان مدینه مطهره در رعایت تعظیم ایشان علی حسب مراتب تعظیم
بخود را راه نهد تا بحدیکه زیاده بر نسبت جوار صوری مرتبه و فضیلت نداشته باشند بلکه هر چند
بفسق و بدعت و سایر اقسام معیشت منسوب و مطعون باشند زیرا که شرف جوار حضرت سید قطب
صلعم کافیت و این شرف هیچ معیشتی و بدعتی نرود و از حسن خاتمه و عفو و مغفرت محروم نسازد
و ششم آنکه شراب خوار بودن قوال مذکور فرض کردم مگر اهل سنت را بان شنیع نمیرسد چنانچه
شرف الدین صاحب رام پوری بجلت شراب ساخته قند سیاه و پوست و زحمت میخلان و غیره
مستعاره دهند و ستان فتوا نوشته اند و در هدایه مرقوم است که ابو عینفه کوفی فقط چهار شراب را حلال
انگور دوم چوشانده انگور سوم آب زیب چهارم آب حرام میدانند و تفصیله فی الهدایه قال
المخاطب سوچو تو ایسا دہاری بہر واکسے ہر وی شیطان کو خواب میں دیکھ گیا حضرت امام کو
و در عجب ہی کہ امام نے اس پر کہی اگر تجا چاہے مارا کہ شراب پی لی اور کبھیوں کی نوکرے نہ کر اور نماز اور
روزہ کیوں نہیں ادا کرتا قول و بہستخین سابقا دانستی کہ این خواب بعد توبہ وقوع یافته و
گوئی برائے سابق ترک دیگر اعمال ناقص الہدایت نفرو مذکوریم بزبان سابق فتح محمد مذکور بانواع
معاصی مبتلا بود و اکثر اوقات از فاسقان معین بوجہ شدت مصروفیت و مشغولیت بفرار
سلب توفیق میشد و لهذا از دولت رویت و ہدایت آنحضرت محروم بود چون رویت جناب امام
مظلوم موقوف است بحسن عقیدت و لطف ترحمت و صلاح و تقویٰ ہر گاہ فتح محمد بعد توفیق

را پند شد این دولت عظمی نصیب او گشت **قال** المخاطب اور مارا تو ابرک بالنس کے لئے
اقول و بیستین چون بنا ساختن تعزیر از شعائر اسلام ست و رواج دہندہ و بنا کنندہ
 آن مشاب کما اعرف بالمولو سے عبد الواحد خان فی رسالتہ المستماۃ بازالہ الامام پس اگر برا
 بنا ساختن امر شعائر اسلام کہ در آن برای بنا کنندہ ثوابے باشد از جانب امام مظلوم ہذا
 رو و بعید نیست و در آن چہ مخدور **قال** المخاطب اور ایسے ایک خواب پر اعتماد کر لیتے ہو اور
 ہماری سیکڑوں دلیلوں عقلی و نقلی سے ایسی کاموئیں شہید بھی نہیں لاتے **اقول** و بیستین
 معارضہ جواز تعزیر داری ہر بار با دلیل عقلی و نقلی ہستند و بنی از ان جرین رسالہ گذشتہ دی آئید
 من شاء التفصیل فلینحج الی المطولہ و انچہ مخاطب گفتہ بہ معالطات ہستند کا ظہر و سیطرہ **قال**
 المخاطب اور خواب کی کیا حقیقت پوچھتے ہو جو کوئی دیکھو جس ہم و خیال میں رہتا ہو اور جو
 ہمیشہ وہی تباہی جہنمہ بولنے کے عادت ہی او سکون و امن ہی و سیاہی معلوم ہوتا ہو جو شیخ کو
 خواب ہی جہنمہ دکھاتے ہیں ہر جیسے کہ تیسرا حدیث میں آیا ہو جو بات میں سچا زیادہ جب حضرت
 پیغمبر کہ جسکے صورت شیطان نہیں بن سکتا ہی انکی حدیث خواب کا یہ کہی کہ شرع اور حدیث
 زندگے کی مخالف ہو تو او سپر عمل نہیں درست بہرہ اور کا خواب کس گنتی میں بہرہ دین مسلمان
 خواب و خیال سے مقرر نہیں ہوا خلقت ایسی ایسی گمراہ ہوئی کہ ہنر حضرت مدار سالار و فلا
 سیر اور شہید کو خواب میں دیکھا دے ہمسے یوں کہ گئی خدا جہالت سی پناہ کہو **اقول** و بیستین
 مرد و دست پچند وجہ اول آنکہ بمفا و حدیث شریف حسین صلی و انامند شیطان بصورت جنا
 امام حسین علیہ السلام مثل آنحضرت تمتل نمیتواند شد و ہم اینکہ رویت جناب امام البین صلی
 را و طیر لقمہ است یکی در بیداری چنانچہ شیخ عبدالحق در کتاب مدارج القبولہ جلد اول صفحہ ۱۴۹
 نوشتہ و اما تجہ الاسلام در کتاب خود المفلذ فی الضلال می گوید کہ ارباب قلوب مشاہدہ میکنند
 در بیداری ملائکہ را و ارواح انبیاء را و می شنوند از ایشان آواز را و اقبا س میکنند از ایشان
 انوار و استفادہ میکنند و در صفحہ ۵۲ نوشتہ در رویت کہ در نقطہ است بعضی مشاہدہ میکنند

۱۵۳
 ۱۵۳
 ۱۵۳

نموده اند و الله اعلم دوم در مقام در کتاب مدارج النبوة ص ۱۱۱ نوشته و آن را خدا نیست
 که هر که دید آنحضرت را در خواب پیدا و واقعا و به شک شبهه زیرا که شیطان تمایل میکند به
 یعنی بصورت شریفی نمی تواند بر آید و نمودار قدرت نداده اند که بر آن حضرت درین باب
 اقرار تواند کرد و در روایت آمده که فرمود من لانی فقد رأی الحق مراد بهین دیدن در خواب
 و در روایت جابر رضی الله عنه آمده من لانی فی المنام فقد لانی فی الحق اگر چه حق شیطان را قدرت
 بخشیده است که بهر صورت خواب بر آید ولیکن ممکن نگردانیده است او را که بصورت آنحضرت صلعم بر آید
 زیرا که آنحضرت منظر بهر است و شیطان منظر خلالت است و هدایت و ضلالت خداوند است
 که بصورت بر در و کار نمودن قدس تواند بر آید و اقرار کرد و باری داد بر او و به سجانه خالق بر آید
 و ضلالت است هر دو را بنحیث شنباه نیست کذا قالوا انتی پس صیرم می راید که باد
 اقرار یا بنحیث که رویت آنحضرت صلعم حق است وجه عدم سجایا وی حکم آنحضرت چیست اگر گوئید
 که آنحضرت صلعم مجتهد بود و در خطا و اجتهدا جائز است و بر آن آنحضرت بنوع من الوجوه خواهد علم
 رب العزت و یا ایما صاحب اصلاح خطایگشت و درین زمان چون اصلاح ممکن نیست
 لهذا عمل بان نمی توان نمود گوئیم اول آنکه مجتهد بودن آنحضرت صلعم ممنوع است بلکه جمیع افعال
 آنحضرت بوجه مستند آید و آنی بهر این ما بنطق عن الهوی نه و لا و حیثی شاید آنست دوم آنکه بفر
 تسلیم مجتهد بودن آنحضرت میگوئیم انحراف از اتباع مجتهد مجتهد دیگر امیر سنده مقلد را علاوه برین
 شیخ عبدالحق علت عمل نکردن مقصود بودن ضبط از راس در حالت نوم نوشته و هو غیر مسلم الا که
 که شیخ دهلوی در همین کتاب بصفحه ۱۵۱ نوشته که بسیاری از حدیثین صحیح احادیث که مروی است
 از حضرت دی نموده و عرض کرده که یا رسول الله فلان این حدیث از حضرت تو روایت کرده است
 پس فرمود آنحضرت نعم و لانی و شاه و الله در کتاب ثمین فمبشرات النبیه الامین می فرماید
 الحدیث الخامس عشر اخبرني سيدى الدى ان كان مريضا فرأى النبى ص في النوم فقال
 كيف حالك يا بنى ثم بشره بالشفاء واعطاه شعرتين من شعور الحنيفة فتعافى مرضه في الحال

۹
 نوشته و
 حق تعالی
 بنوع شنباه
 شیطان بصورت
 بصورت
 تدریجاً

بقیت الشعران عندہ فی القیظۃ فاعطانی احدہما
 فہی عندہ سے حدیث پانزدہم خبر داد مرا سید بن علی بن ابی حمزہ
 آنحضرت را صلے اللہ علیہ وسلم در خواب دید کہ آنحضرت می فرماید چہیست حال تو ای پسر
 پس بشارت داد و در ابتفاء و بوی از موہای ریش مبارکش باو عطا فرمود فی الحال
 از مرض شفا یافت و موہای بر داد در بیداری باقی ماندند پس پدرش یکی از ان دو کو
 باو داد و با آنچہ سیرکاہ آنچہ در حال منام جناب حضرت بنی صلعم باو عطا فرمودہ بود در حالت
 بیداری در دستش باقی ماند و مکنونات عالم غیب و خیال در عالم شہادت باو وجود و تحلیف
 نشانتین منبہ شد و در روز جلوہ گر گردد و وجود ذہنی موجب ترتب آثار وجود خارجی شود حکم
 منہقود بودن ضبط از رای در حالت نوم دوران انصاف است فافہم و انصف قال
 الخطاب اور بعضی متوقوف سبکو سنتی ہیں کہ بدعت سی منع کرتا ہے کتر ہیں یہ شخص ہابی ہے
 ایسی باتیں وہاں کرتی ہیں اسکا جواب یہ ہے کہ جس بات سی ہم منع کرتے ہیں او سکی
 برائی قرآن اور حدیث سی بیان کرتے ہیں کہیں وہاں ہونکا نام نہیں لیٹر ہیں نہ انکی بات کج سند
 پکڑتی ہیں باوجود اسکے تہا را وہابی کہنا ہکو جالت ہے اور اگر وہاں اسکا نام ہے کہ جو شرک اور
 بدعت کو دور کری اور موافق قرآن اور حدیث کے عمل میں لا دی تو ہم وہابی صحیح بقول امام
 شافعی کے اگر رفض فقط حطب ال محمد کا نام ہی تو ہم ہی رفضی ہیں اقول و بنی عن بنی
 منہی الکلام و رقی این کردہ کہ خود رافع بدعت میگوند نوشتہ بس است قولہ و عظیمین خلعت
 و تابیہ بالیقین قدم از دائرہ سنت و جماعت بیرون نہا و ندو ادا و اعتزال و رفض و انکار
 و لغم باقیل و اعط شہر کہ مردم ملکش منخوانند بہ قول بانیر ہمین است کہ او آدم نیست بہ
 حکمائے غایۃ المرآ قال الخطاب اور جو بری بیل ہیں و سے یوں بولتے ہیں کہ مسلمانے
 اب دو کاسون میں آہی ہر ایک کو گامی کا گوشت کھانا دوسری تحریر یہاں اسکا جواب یہ ہے
 کہ گامی کا گوشت کھانا نہ فرض ہے نہ واجب نہ کچھ ثواب نہ عذاب نہ بطرح اور گوشت حلال ہیں

ایک یہ بھی ہے بالفرض اگر ہندو گائے کا گوشت کھائی لیکن اور بائین مسلمان کی قبول نہ کریں
تو بھی ہم انکو مسلمان نہ کہیں گے اور جو فقط گائے کھائیں مسلمان ہوتی تو سب سے بڑی مسلمان
چمار اور ہنگی ہوتے کہ یہ سب سے زیادہ کھاتی ہیں نہ حلال چھوڑی نہ مردار قبول شخص کھڑی گائے
کھانے والی ہیں اور جو اس سبب سے کھتی ہیں کہ گائے کھائیں ہکو ہندو کسی کمال تفرقہ حاصل
ہوتا ہے کہ جبکو وہ معبود ہڑاتے ہیں اور تعظیم کرتی ہیں ہم اسکو ذبح کر کے کھاتے ہیں یا ہمارے
انکی دین میں اسی بات سے کمال جدائی نکلتے ہیں تو شاباش فرین پر تفریق کو بھی یہی ہونہ کر
چھوڑ دو کہ حسب طرح گائے کھائیں ہندو کسی مخالفت تمام ہی تفریق بنانی میں ہی اون سے
موافقت اور مشابہت مالا کلام ہی بھان بیگنی کا برقع کیون پہنے ہو اور اون کے موافق
اور مشابہ ہوئی جاتے ہوا قول درہنہ تین مخاطب این سوال وجواب برابر آتے تین
مدعا بر خود تراشیدہ در تفریق داری پیچکو نہ مشابہت نہ ہوتی اور شان امر سے برائے غم
بنائیں کہ نہ مقال مخاطب در سمجھو ہی سبب ہی کہ ہندو کسی اور کام مسلمان میں شریک
اور موافق نہیں ہوتے ہیں بلکہ دشمنی رکھتے ہیں مگر تفریق اور گور پرستی سے راضی ہیں بلکہ
شریک ہو کر شربت اور ریوڑی چڑھاتے ہیں اور در گاہوں میں نذرینا لیکر جاتے ہیں
اسوا سے کہ میں مشابہت پاتے ہیں یہ ہے بیت کبوتر با کبوتر باز با باز کت بھنس
با بھنس پرواز اور بڑے شرم کی بات ہی کہ تھے قرآن حدیث غار زورہ جج زکوہ پوچھ کر
کاٹھ بانس در گائے میں مسلمان نے مقرر کی در اثر ماو و بڑے پیل کاٹھ کی الو نہ ہوا در تفریق
احوال پہنے اوپر سے او سر نہاد کہا دیا اور باقی رہا سہا اور دکھائے دیتی ہیں اقول درہنہ
انچہ از شرکت ہندو در تفریق داری گفتہ غلط محض است مگر بعض ہندو کہ از صحبت اہل اسلام
نے الجملہ حقیقت مذہب اسلام دریافتہ اند و باز بر حکومت ہونماں خالصین ہستند و بعض
غرداری شرکت می کنند لیکن چون این شرکت را حیثیت دیگر است از ان تشابہ و کفر لازم نمی
قطع نظر ازین چند انکہ ہندو از شرکت با فرقہ صوفیہ است با دیگری نیست چہ این طریق فی الاصل

مانو دست چنانکه در مینو ذکر و و چیل می باشد و اینجا هم پیر و مرید موجود و چنانکه باو نشان طریقه ارادت
 و حیل نمودن جاری است و درین شان نیز طریقه معرفت و ذکر خفی و جلی کردن و بر قبیل مینو
 نشستن و نماز محکوس بطریقه جوگیان خواندن از غایت شهرت استغنی از بیان است و دلائل ابحاث
 تحریر داری شنیدی فندکر لیکن چون تذکار مصائب جناب مصلح عباد علیه التحمید و الثناء با غیر
 غزالی هیچ بغض صحابه بود لهذا علامه تفننا راسه راه دور اندیشی و کاروانی پیشتر گفته میفرماید و حق
 بین الصحابة من الحاربات والشاجرات على الوجه المسطور في كتب التاريخ والمذكور
 على السنة الثقات يدل بظاهره على ان بعضهم قد حاد عن طريق الحق و
 بلغ حدا الظلم والفسق وكان الباعث عليه الحق العناد والحسد والاداء وطلب المالك
 والرياسات والميل الى الذات والتهبات اذ ليس كل صوابي معصوما ولا كل من لقي النبي بالخيار
 موسوما الا ان العلماء بحسن ظنهم باصحاب رسول الله ص دكروا لها محاسن و
 تاويلات لها يليق وذهبوا الى التهم محفوظون عما يوجب التضييل والتفتيق و
 لعقائد المسلمين من الزنيغ والضلالة في حق كبار الصحابة سيما المهاجرين منهم
 والانصار المبشرين بالثواب في دار القرار واما ما جرى بعد من
 الظلم على اهل بيت النبي من الظهور بحيث لا مجال للاخفاء ومن الشناعة
 بحيث لا شبهه على الاراء و يكافئ شدة به الجاد والمخيرات الجماء
 ويكفي له من في الارض والسماء وتهند مرسته الجبال وتنشق منه
 الفجور ويقي سوء عليه على كثر الثور و مرأ القصور فلعنة
 الله على من باشر او رضى او سعى ولعن ائمة
 الاخيرة اشد وابغى انتهى فظلم افعال رشت شان اظهار ميكنند و در بعض
 نفرت و انكار ميكنند گویند در مصیبت عظمای اهل بیت دو دو جدا و هم اخبار ميكنند و كلكم حزن
 لعن نوسید بعید نیست از نطق جواد اگر چه و اقرار ميكنند و اگر بگویند خدای تعالی بقیه بقیه لعنت بر آن گشت

در روایات میگردانند **قال المخاطب** فصل تفسیری چند که اور فرما دل سے سنو کہ دنیا و آخرت کے
 اس بات پر ہی کہ موت اور حقیقت میں دینی چیز جس طرح ہو سکتی **اقول** نہ سنتیں اس پر ہر مقام
 افادہ نموده در فروع است چند و جدا اول کہ دنیا و آخرت داری بزرگ شهادت و مصائب جناب حسین
 علیہ السلام است و مخاطب لفظ موت و حقیقت را محکم گذاشته دوم آنکہ ساختن تعزیر برای گریہ و زاری
 جناب شهید مظلوم علیہ السلام بوده است نہ برای لطم الخد و دسوم آنکہ بطریق منزل می گویند محرم
 نزوفتار شافعیہ نیز حرام نیست بلکه کرده است و بر مرتکب فعل کرده عقاب نمی باشد صاحب
 جامع الاصول در مسند ثانی فرموده **والله الذي هب اليه الشافعي ان التياحه وشق**
الجيوب وحبس الحدود و تخيشها و الصياح مكر **قال المخاطب**
 اب دیکو کہ خدا اور رسول شہید وقت میں تعزیر بنانی اور مشہ گانی کا حکم دیا ہی **اقول** نہ سنتیں
 چند و جدا محل نظر است اول آنکہ بنا ساختن تعزیر مباح است حکم در افتادہ دوم آنکہ نیست تعزیر
 سنت است و اہل بیت و صحابہ مشہ یا گفتہ اند برای اطمینان قلب ناظرین نہ نقل یک دو قول
 اکتفا میرود در مدارج النبوة در صفحہ ۲۴۲ مرقوم است و چون در آمدند صحابہ بعد از دفن نزد طاہ
 گفت چگونہ بنا و دنا رد دل شما کہ نختند خاک بر سوغند **اگفتند** علی یارسول اللہ تا ہم درین خیال فترتہ تو ہم
 داند و بہناک بودیم و لیکن چہ توان کرد **اگر حکم شرع چارہ نیست** بعد از ان آمد فاطمہ زہرا ع بر سر قبر پدر
 و گرفت از خاک قبر و بہنا و برد و چشم گریان خود و گفت **ما ذا علی من شتم و ذبح احمد ان لا یشم**
مک الک من غوا لیا صبت علی مصائب لواء صبت علی الایام صبت لیا لیا و در صفحہ ۵۲
 و ہر کدام از اہل بیت آنحضرت و صحابہ عظام قرینہ و وفات آنحضرت و مسلک انتظام کنش زید اول
 بشا فاطمہ زہرا رضی اللہ عنہا بود کہ چون بعد از دفن زیارت قبر تشریف رفت خاکی از آنجا برداشت
 و بیدرہ غمدیدہ مخماد و گریہ کرد و شعر نگوید و نشان نمود و نیز در وقت زیارت دیگر گفتہ است
 اذا اشتد شوقی زرت قبک باکیا **انج** و لا شکو لا اناک مجاوبی **فیا ساکن الغبر اعلمنی**
البکا و ذکر الہ انسانی جمیع المصائب فان کنت من عینی فی الزب غائباً **فما**

كنت من قاصي الحزين بغائب ::

و از جمله مرثی که منسوب بحضرت زهر است این دو بیت است **نفسی علی نفس انتها**
محبوسه :: یا لیتها خجسته مع الزفرات :: لا خیر بعد له فی الحیاة واثما :: ابکی بخافه ان
تطول حیاتی گفته شود که این مرثیه گفتن در وفات جناب سرور کائنات صلوات شد زیرا که
زیرا که در همین کتاب به صفحه ۴۵ مرقوم است که عمر ابن خطاب به شهادت معروفه بن مسعود و مرثیه
و اگر با انیمه در شکایتی و برای مرثیه جناب سید الشهدا در سند خاص خواهی تعقل فاضل و بگو
را سیر کن که میفرمایم لما وقعت واقعة الشهادة اشتهر امرها بانقلاب التراب و ما و
امطار الدم من السماء و هذا هو انتفاخ الراتی فوج الحزن ^{بکمال} یعنی بسبب شهادت جناب مظلوم
که بلاء از آوار غیب مرثیه پاشیده می شد فلا تکن من الخافین سوم آنکه غدا در دست
اهل سنت و جماعت ممنوع نیست پس محل طعن نباشد مگر اینکه تفسیر قرآن مجید نزد اهل
حضرات امری است ضروری چنانچه عبدالحق محدث دهلوی در مدارج النبوة نوشته و در حدیث
صحیح آمده که آنحضرت فرمود صلعم لیس منا من لم یغتن بالقرآن و هرگاه تفسیر قرآن جای
باشد و تفسیر مرثی چه قباح است تنبیه مراد از تفسیر همین غنا متعارف یعنی رعایت قوانین است
است چه در همان کتاب بفاصله سیر نوشته که علما در مسئله تفسیر بقرآن اختلاف کرده اند بعضی
مطلق جائز دارند یعنی اگر چه لازم آید افراط در مدح و اشباع برکات و مانند آن اگر چه بتوانین
موسیقی باشد و بعضی مطلق منع کنند انتهى و از همین جا است که صدق خطا اهل خلاف را عادت
تفسیر قرآن مجید است و اگر گوئی که این روایت تأکید تفسیر قرآن شریف برآمد لیکن تفسیر مرثیه را
سندی دیگر باید گویم اول آنکه چون غنا جان تر شد خواندن هر چه در آن بیان رود و او قرآن را همین
نیاز دینی که برای آن تحریر ترغیب داده شده و دوم آنکه در صحیح بخاری نوشته که برای شهدا بدر
به میگردند و دف نیز و ندکامتر بقلا من نغمة العشق و نیز ظاهر ندک که با دف باشد بکمال
رعایت قوانین موسیقی خواهد بود **قال الناطب** ماصلا و را پنی یاد کرده که فرمایای **اقول** و ترا

گر بر زاری منافی صبر و یاد خدا نیست بلکه البکاء من الکراہیات بشوهر اہل سنت است
 و اگر بگردن بر میت او صاف او بر شمر دن از سنت سینہ جناب تم البینین صلی اللہ علیہ وآلہ
 وسلم و شواہد آن بسیار از اسماء و در کتاب مدارج النبوة بہ صفحہ ۷۷ و ۷۸ آورده و چون دید
 آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم خمرہ را گشتہ شد و مشکہ کردہ شد و صبر زد و گفت مصیبت نزد
 نمی شوم من ہرگز مثل تو نہ استادہ ام من پیچ جای ایستادنی غصہ ناک سازندہ تر مر از اینجا
 از ابن مسعود کہ گفت ندیدم ما آنحضرت را صلعم گیر کنندہ تر ہرگز سخت تر از گریہ وی بر حمزہ بن عبدالمطلب
 ایستاد بر جنازہ و سہ و گریہ کرد و برداشت آواز تا بیہوش شد و فرمود یا حمزہ یا رسول اللہ یا
 اللہ یا اسد رسولہ یا حمزہ یا فاعل الخیرات یا حمزہ یا کاشف الکربات یا حمزہ یا ذاب
 عن وجہ رسول اللہ صلعم و اینجا معلوم میشود کہ در ندبہ و بی طاقتم فریاد و آہ و ناله نیز بوجود
 آمدہ است واللہ اعلم انتہی طرفہ دیگر روایت مذکورہ با عمراف شیخ عبدالحی بر حصول بظلمت آہ و ناله
 در ندبہ نصیحت صریح کما تری قال الخاطب قال اللہ تعالی یا ایہا
 الذین امنوا استعینوا بالصبر والصلوة ان اللہ مع الصابرين
 استدفا تا سہای مسلمانوں قوت پکڑ و صبر کرنے سی اور غار سی بیشک اللہ ساتھ ہی صبر کرنے
 والوں کے اقوال و بیستین مخاطب علی فہم بفرماید کہ جناب رسالت اب صلعم اگر یہ صبیحہ شود
 او صاف جناب حمزہ رضی اللہ عنہ داخل صابران مانند ندیانہ بحالت اولی خدا ہمراہ ماست و اگر
 دیگر مخاطف صبر نیست و بحالت ثانیہ ماتم ایمان خود کنند کہ آنحضرت را بے صبر گفتہ از خدا جدا می کنند
 و ان اللہ مع الصابرين یا دینی آر و قال الخاطب سلّیت سی معلوم ہوا کہ جب کہ مشکل اور مصیبت
 پیش آئے تو او ہمیں صبر اور غار سے قوت پکڑی کیونکہ بغیر مشکل در مصیبت صبر کی حاجت نہیں اور جو
 کوئی صبر نہ کرے اللہ او سے ساتھ نہیں اور صبر کرنا ایمان کی نشانی ہے اقوال و بیستین گریہ
 و بکا مخاطف صبر نیست بلکہ مخالفت صبر امر دیگر است کہ عدم رضاء قلب عبارت از ان است
 چنانچہ علامہ دہلوی علیہ الرحمہ در ترجمہ اثنا عشر بیہ فرماید شک نیست کہ صبر از اعظم خصایل نفسانہ

این حدیث در کتاب مدارج النبوة
 ص ۷۷ و ۷۸ مذکور است
 و در کتاب البکاء من الکراہیات
 نیز مذکور است
 و در کتاب البکاء من الکراہیات
 نیز مذکور است

و جرع از ایل است و ظاهر است که جبر از انفعالات نفس است و تعلق بقلب دارد اگر
 با وجود اطمینان قلب ثبات قدم بر جا و صبر و رضا بقضای آنست عمدتاً بر اعلام استغفار
 بعضی مصائب و انهای آن جبردم بعضی امور که بحسب طلب هر دالالت بر عدم اضطراب میکنند و وقوع
 بسیار محذوری ندارد و منافاتی بمقام صبر نخواهد داشت شیخ عبدالحق دهلوی در مدارج النبوة
 جلد دوم صفحہ ۴۹ می فرماید پس بسیار سخت شد مرض می صلعم چنانکه آورده اند که اضطراب بسیار بود
 و بر فرش خود از بلوی به بلوی گشت عایشه میگویی پس گفتم یا رسول اللہ اگر مثل این حالت از
 ارباب وجود آید عیب میکنی و در غضب می آئی فرمود ای عایشه مرض نهایت سختی دارد ای اخوة
 بعد از آن شیخ مذکور میفرماید اما جرع و فرج و ربلا یا آه و ناله در امراض چه حکم دارد اینجا شیخ جرع
 و فرج که بمعنی بی صبری و بی طاقتی است و کرده داشتن بلا و گرفتاری از آن حرام است خلافت
 و آه و ناله که بقصد اظهار غرت و شکستگی و بی چارگی که لازم حال بندگی است و اضطراب و بیقراری
 هر که از شدت مرض و صوبت آن عارض گردد دیگر است و داخل جرع و فرج و کرده داشتن و
 دیگر سختی و شکایت از بلوی نیست و حدیث عایشه رضی اللہ عنہا که در بیان حال شریف مذکور شد
 در اثبات آن کافی است آری بیقراری و ناله و زاری اگر بعد از رضا و تسلیم باشد کرده است و خل
 شکایت است و از علماء منشایق و آنکه اطلاق کراهیت و شکایت بر آن کرده اند مطلق نیست
 بلکه مقید است به بی صبری و بیقراری اما جبر دادن بدر و دالم بحسب طبیعت بشری بالاتفاق
 مضائق ندارد پس اگر درود شکایت محذوره ندارد و بسا کس که بظاهر خاموشی باشد و در بیان
 شکی بود و بسا که در ظاهر سخن مرض و بلا گوید و در باطن راضی بود پس تکیه و اعتماد و برین امور بر
 عمل دل است نه بر فعل زبان انتہی مفاد کلام قال النخاطب جبر علی اسی کلام است که مصیبت
 مین آید کوفه و زاری و پریشانی و گریبان پیاوردن به بندگی و در نماز پیرایه مصیبت مین آید
 است که طرف رجوع آورد و عاکنی ہی ہماری پیغمبر صلعم جب کچھ دکھ مین ہوتے تھے نماز پڑھ کر گتھے
 اقول و یسئین وینجا محو عنہ صبر شرعی است نہ عرفی و سابق گذشت کہ جناب رسالت

بانکه بر حضرت حمزه رضی الله عنه گریه و صیحه و نوحه و نذیه نمودند از دانه صابران بیرون رفتند و کشته
 همان است که شیخ عبدالحق دهلوی گفته که تکیه و اعتماد برین امور بر عمل دل است نه بر فعل زبان و از
 همین جا است هر آنکس که بظاهر خاموش باشد و در باطن شاکه بود و اطلاق بی مبرر بر او در
 شرع خواهد شد و در عرف آن را صابر خوانند و بنوعی بر صلح و مصائب جایا گریه فرموده و البته
 کرام و صحابه عظام اقتدار آنحضرت به گریه و زاری نموده اند اگر استیغای این احوال نموده آید کتمان
 عیسی به باید که به نقل دوسه عبارات اکتفا میروا دل آنکه در کتاب مدارج النبوة به صیحه سه
 مرقوم است که چون خبر یافت رسول خدا که ابراهیم در سکر است عبد الرحمن بن عوف نزد حضرت
 بود پس گرفت آنحضرت م دست عبد الرحمن را پس آید و در او در سید بر سرش وید که ابراهیم جا
 میدهد پس گرفت او را و نهاد و در کنار خود پس شکفتن گرفت از چشم مبارک و سه صلح
 پیش گرفت با سبب تو اس ابراهیم اندوه گین ام چشم می گریه و دل می سوزد و انت بقدر الحاجت
 و دم آنکه نصف راه نوشته فاطمه رضی الله عنها چون این به شنید بگریست فرمود ای دختر من گریه
 نکن که جلوه عرش بر کار تو گریه میکند و بدست مبارک اشک از چهره فاطمه رضی الله عنها پاک کرد
 و دلدارها و بشارت ها داد و انج و بعد از آن میگوید آنگاه با فاطمه فرمود که پسران خود را پیش
 پس فاطمه حسن و حسین را علیهم السلام و از عنوان پیش آنحضرت صلح آمد و چون او را بدان
 حال دیدند گریه آغاز نهادند و چنان گریه فرار می کردند که از گریه ایشان هر که در خانه بود بگریست
 انشی سوم آنکه بعضی ۲۵ م مسطور است چون از دفن آنحضرت فارغ شد صحابه خاک حشرت
 نهادند بر سر وقت و حال خود می ریختند و از آتش فراق آن محبوب و دو جانی سوختند
 و گریه فرار می میکردند خصوصاً فاطمه زهرا رضی الله عنها که از همه مصیبت زده و یکس تر و زار
 و نالان تر بود و در دوسه حسن و حسین رضی الله عنها نگاه میکرد و بر پستی خود و نامرادی فرزندان
 میکرد است از آنجانب عایشه صدیقہ در همان حجره که آن سرور وصال یافت بود بیت الحزن و
 الفراق او شد بے خانمان شده روز و شب میکرد است انشی قال الخاطب او جب حضرت

سارا کو کہ حضرت ابراہیم کی بی بی تین بادشاہ مہر نے پکڑ لیا حضرت ابراہیم عین اس صیبت
 میں نماز پڑھنے لگی اور وہاں حضرت سارا بھی جا کر بادشاہ کے سامنے نماز شروع کی اور حضرت
 عبداللہ ابن عباس رضی اللہ عنہ اپنے بیٹی کی حالت موت سن کر پڑھنے لگی اقول
 یہ مستحقین مولف رسالہ حوالہ کتاب بیان نسخہ کہ در سیاق و سباق روایت نظر کر دہ می شد
 و حقیقت حال منکشف میگشت و ظاہر روایت مقتضی آنست کہ این نماز خواندن برای آنست
 و عا خواہد بود و نظر اہل ہمار عاجزی و شکستہ ورنہ در مدارج النبوة بصحیفہ ۵۰ موجود است کہ ابن
 عباس میگفت کہ روز پنجشنبہ چہ روز ہے بود روز پنجشنبہ کہ این قصہ واقع شد و بکر لیت ابن عباس
 تا اشکبار مثال مر و اید در شتم کشیدہ بر روی او فرو وید انتہی قال مخاطب و مشہور ہے
 کہ حضرت امام حسین علیہ السلام ہی سجدے ہی میں شہید ہوئے اقول وہ یستحقین ہر دو
 یعنی نماز گزاروں و گریہ کنوں جناب سید الشہداء علیہ التعمید و الثناء ما معلوم است و مقتضی
 را باید کہ بہر دو امر اقتداء با آنحضرت لازم کہ اگر گریہ آنحضرت با شہادت و تہجد و تہجد
 بنظر انصاف ملاحظہ فرما کہ فی الواقع می نویسند منقول است کہ چون حسین ۱۲ این سختی گذشت
 نصیحت برادر خود یعنی حسن بن علی علیہما السلام یاد میکرد و میگفت لیت آخرہ و بعد ملاحظہ
 مذکورہ حضرت مخاطب ارشاد فرماید کہ در مصیبت گریہ و بکا جاریست یا ناروا و در گریہ اقتدا
 بحضرت سید الشہداء و یا امریست باتباع ہوا قال اب سمجھو کہ تغیر ان دونوں باتوں کے
 خلاف ہے جس کی جگہ یہ بیٹیا اور چہاتی کو ثنا و نعش بنا کر کوچہ و بازار میں نکالنا اقول
 وہ یستحقین در بنا ساختن تغیر نمونے مخالفت آیہ نیست و سابق دانستی کہ گریہ از سنت غیر
 خدا است و ہمیشہ معمول صحابہ عظام و اہلبیت کرام در مصائب گریہ بودہ است شعاہدان
 مفصل گذشت در نیجاہ نقل یک روایت کہ از ان دست بر سز دین و فریاد کردن گریہ نمودن
 در جمع عام از صحابہ ثابت است کہ تہذیب و در مدارج النبوة بصحیفہ ۵۰ مرقوم است پس ہر دو
 آنحضرت علیہ السلام بغیر بابا بکر کہ بگذارد نماز بام و میں ہر دو ان عبدلہ و دست بر سز

و فریاد گنان و اشک بار واد بریده شدن امید و تسکین پشت کاشکی نمی زاید مرا در من چون
 زانید کاش می دم پس زین روز و نمیدیدم این غیر خدا این حال را پس در آمد بلال در مسجد
 و گفت یا ابوبکر سوختن امری فرماید که پیش وی و نماز بگذاری بامدم پس چون دید ابوبکر
 بودن مسجد را از رسول خدا بود ابوبکر رضی الله عنه مردی نرم دل سخت اندوه گین شد که نیست
 نگار داشت خود را پس بروی افتاد و هوش و بگریه آمدند صحابه و فریاد کردند پس در گوش
 آنحضرت رسید فرمود یا فاطمه این چه آوارگری و فریاد است که میسر فرمود فاطمه این آوارگریه
 و فریاد مسلمانان است که ترا در مسجد نمی بیند پس طلبید عیسی بن عباس را و تکیه کرد بر ایشان
 بیرون آمد بسوی مسجد و نماز گذارد و استی او لیاء مخاطب رشتاد فرمایند که درین وقت صحابه
 عظام از آیه دانی هدایه استعینوا بالصبر الصلوة انحراف ساخته با وصف ارشاد نبوی پروردگار
 نماز فریفته گشتند و از گریه و فریاد دست بر سر زدند و نوحه نمودن خود را از محبت خدا جدا ساختند
 به بی صبران ملحق گشتند و دلائل جواز نقل قبر سابق گذشت قند کر قال مخاطب و در نماز
 جگر مرثیه بین که حسین تمام بے صبری و شکایت اقول و یستعین آنچه در مقام افاده نمود
 ناشی از تعصب حضرت مخاطب بیانش چه هر دو احراز نماز و مرثیه امر نیست علامه علامه
 کسی از اهل حق نگفته که یک بجای دیگر است نمی بینی که در مذہب بلبیت نماز عاشوراء وارد است
 المختصر بر ذریعیت جناب خامس آل عبا علیه التحیت و التنا و اگر در نماز خواندن مرثیه
 کار مومنین است اهل سنت و جماعت را نه بسوی نماز التفاتی و نه مرثیه سر و کاری و در مرثیه
 بے صبری و شکایت بیان نمیشود بلکه سر اسرار صبر و شجاعت حضرت و ظلم نپیدایان مرقوم
 و منظوم قال مخاطب ال اور مرثیه نکلتی ہے اقول و یستعین کلام بے نظامش
 مرد و دست بد و جواد ال آنکه غنا و مذہب امامیه حرام است دوم آنکه اگر کسی از عوام تکب
 خواندن و شنیدن مرثیه به غنا میشود حال او کمتر است از حال صحابه که بر روایت اهل سنت و

و جماعت غنا با نحو می شنیدند چنانچه در مدارج النبوة صفحہ ۳۹۱ مدارج بہت گفتہ اند قایلان
 باباحت کہ روایت کردہ شدہ بہت غنا و سماع از جماعت کثیر از اکابر صحابہ کہ در ایشان چند
 از عشرہ مبشرہ اند و ہم غیر از تابعین و تبع تابعین و دیگر علمای شیخین علمای دین
 کہ از ارباب زہد و تقوی و علم و عبادت بودہ اند و نقل کردہ شدہ بہت درین باب از
 ایشان روایات و حکایات کہ کفایتست در آن و بیشک معلوم کردہ کہ ائمہ دین و اکابر
 اہل یقین مختلف بودند در آن اما عبد اللہ بن جعفر رضی اللہ عنہما سماع غنا از دوسے تنیفر
 و مشہود بہت و نقل کردہ بہت از اہل کرامت کہ درین مسئلہ از فقہاء و حفاظ و ارباب
 تواضع و ابن عبد البر در استیجاب گفتہ نمیدید دوسے بغنا باسی و بود امیر المؤمنین در آن زبان
 عم دے علی ابن ابی طالب میرفت وی رضی اللہ عنہ در خانہ جمیل کہ از مضنیات بودہ و گفتہ بود
 بود کہ تفتہ نکند براسے هیچ کسے مگر در خانہ خود پس تفتی کرد براسے وی و خواست کہ بیاید در خانہ
 دے رضی اللہ عنہ و نشینا و ادا و کفارت و ہذا زمین خود پس منع کرد دے رضی اللہ
 عنہ و از آن و گفتہ اند کہ بودہ اند عبد اللہ بن جعفر را جاری کہ تفتی میکرد و دعوی زدند
 برای دے اشقی قال مخاطب معلوم ہوا کہ تعزیر میں ہر سترتی صہری سہم کہ جس میں اشکی کا
 ساتھ چوٹا ہے اوپر بھرون اور ماسون کے طریقہ اور خدا کے حکم میں کہ نصبت میں نما
 پڑھنا اور صبر کرنا ہے مخالف ہی اقول یہ ستمین از روایات سابقہ بوضوح پیوست
 کہ تعزیر داری عین صبرست و امری خلاف صبر و آن نیست و گریہ وزاری را خلاف صبر
 نتوان گفت بل ہر آنکس کہ گریہ وزاری را بے صہری میگوید از نصبت خدا و پروردی رسول
 بمراحل دور قال مخاطب لا تقولوا لمن یقتل فی سبیل اللہ اموات بل احياء و لکن لا یشعروا
 اور نہ کہ وجہ ارجای اللہ کی راہ میں کہ مردے ہیں بلکہ وہ زندگی ہیں لیکن تھکاوٹ و زہن میں
 بدر کی لڑائی کے بعد صحابہ شہید دن پر افسوس و در غم کرتے تھے کہ دیکھو فلاں نے فی لون جا
 دیا اور دنیا کی لذت مسمی محروم ہوا سو اللہ تعالیٰ نے فرمادیا کہ جو کوئی اللہ کے راہ میں گیا

او سکومرہ سمجھا کہ سپر افسوس و ماتم کرنا نجاتیہ اقول و بتعین مخاطب والا نشان و رنجنا آخر اسے
 غریب و فائدہ عجیب آئیہ و لا تقولوا لمن یقتل فی سبیل اللہ اموات برآورده میفرماید جو کوئی اللہ
 کو راہ میں مارا گیا او سکومرہ سمجھا کہ سپر افسوس و ماتم کرنا نجاتیہ و ظاہر کہ فقرہ سپر افسوس و ماتم نجاتیہ
 از اسباب و طبع حضرت مخاطب میباشند لکن افسوس و ماتم کردن جناب رسالت اب صلعم بر حضرت حسدہ
 رضی اللہ عنہ ثابت است قال مخاطب کیونکہ وہ اللہ کے پاس زندہ ہیں اور انہی زندہ کا جہان میں کوئی
 ماتم نہیں کرتا پھر اللہ کے زندہ پر کیون ماتم کرے اقول و بتعین انچنانکہ خود مرہ و فرج است بخیر و صبر
 اول آنکہ اگر شہدائے اللہ تعالیٰ زندہ اند کہ حکم زندہ بر آئند اور دنیا جاری کردن عند الشرح غنی و اند شد و الا تقسیم
 نہ کرکہ وغیرہ و دفن و کفن و نکاح ازواج شہدائے جانا نہ نباشد و احکام صوم و صلوة و حج و زکوٰۃ و جہاد جاری باشد
 و در حالیکہ دنیا احکام مرہ از قبیل دفن و کفن و نکاح ازواج وغیرہ بر شہدائے جاری باشد گریہ و بکا چار و چہ
 روانا باشد دوم آنکہ اگر مخصوص بر بیت نیست بلکہ بر زندہ تیر بسبب مفارقت گریہ و زاری جابر است
 زیرا کہ حضرت یعقوب یحییٰ از مفارقت یوسف علیہما السلام چندان گریست کہ ہر دو شبانش سفید شدند و
 اور از اب حدید عطاشد سوم آنکہ جناب محمد مصطفیٰ صلعم در زندگی خود بعد دریافت حال شہادت جناب
 امام حسین علیہ السلام بسیار گریہ کردہ اند و سندان از سر شہادتین گذشت و یہ ظاہر کہ آنحضرت را معلوم
 بود کہ جناب امام حسین علیہ السلام در جہ شہادت خواهند یافت بلکہ در اوقات زندہ بود و پیش منیصوت
 بر زندہ دنیا بد دریافت خبر شہادت کہ عبارت از زندگی اخروی است گریہ جانا نہ و رواست و این فعل
 آنحضرت را صلعم مخالف آئیہ گفتن کا یہیجی است قال مخاطب مگر ان التنافر کیونکہ اللہ کے زندہ گی
 تم سے ملاقات نہیں سوا سکویون سمجھو کہ جیسی کوئی تمہارا بزرگ یا قریب کسی ولایت و دوست میں بگلیا
 ہوا و تم سنو کہ وہ دہان صحیح و سلامت چین میں ہے تو البتہ یہ حال شکر اسکو سفر کی مصیبت کو یاد کر کہ
 ہرگز ماتم نہ کرو کہ آنحضرت اب اسطرح امام علیہ السلام کا حال کہ اللہ کی راہ میں شہید ہوئی سمجھو اور انکو
 زندہ جان بوجہ کہ بی صبری کے کام نہ کرو اقول و بتعین بخیر و صبر و رواست اول آنکہ شیخ عبدالحق
 دہلوی در علاج النبوة میفرماید کہ حیات انبیاء صلوات اللہ و سلامہ علیہم جمعین متفق علیہا است میان

علم است و هیچ کس را خلاف نیست در آن کامل تر و قوی تر از وجود حیات تمسک و توقیف نیست فی سبیل الله که
 آن عنوانی اخروی است عند الله و حیات انبیا حسی و حیای است و احادیث و آثار و در آن واقع شده
 چنانکه مذکور گردید یکی از آن حدیث است که ابو بصیر نقل ثقات از روایت انس بن مالک رضی الله عنه آورده
 قال قال رسول الله ﷺ الا نبیة احیاء فی قبورهم یصلون الحادیث و چون زنده بودن جناب سرور
 کائنات به حیات کامل تر از شهیدان یا عترت محبت و طوی ابو صوح پیرست اکنون گریه و زاری و فراق و فراق
 و فراق و فراق و اهل بیت کرام و از و اوج نبی آنرا از زمان و حضرت خضر رسول نیر و نشان به با تم جناب خاتم النبیین
 صلعم بگوشتش ای نیتند و در تاریخ النبوة در صفحه ۱۲۰ نوشته پس ملک الموت روح الطهری را صلعم قبض کرد
 و با علی علیین برو گفت یا محمد یا رسول رب العالمین و از علی بن ابی طالب رضی الله عنه منقول است که
 گفت من از جناب آسمان آواز و امدهای شنیدم که ملک میکرد الخ بعد از آن بیگوید و صحبت سیه که چون
 آنحضرت صلعم رحلت نمود فاطمه زهرا اندک به کرد و زاری نمود و فرمود یا ابتاه و عوت حق را اجابت فرمود
 و ابتاه بخت افرد و سر نرفل نمودی و ابتاه خیر مرگ ترا بجزیر نیل که رساند و ابتاه بعد از تو می بر که آید
 و جزیر نیل هر که آید خداوند را روح را بر روح او رساند الخ و بفاصله و وسط بینو لیس و عایشه صدایقه رضی الله عنها
 تیز زاری میکرد و میفرمود و من الخ از آن پیغمبری که خضر را بر قفا و در پیش را بر تو نگری اختیار کرد و الخ و
 صفحه ۱۳۰ آورده و در آمد روی اشهد بالحقیم صبح یعنی حضرت خضر علیه السلام پس گذشت کرد و بنا
 مردم را و بگریست آنحضرت دوم آنکه خاصان جناب باری عزرا سید و راتم جناب سرور کائنات صلعم
 بکمال خلوص با وصف مرور سالها و وام و استمرار و زریده اند چنانچه در مدارج النبوة موجود است که
 روایت است از زید بن اسلم گفت بیرون آمدن عمر شریف برای در است خلق پس دید چنانچه را و خانه و پیشتر
 بین و چشم راوی گوید و میگویی علی محمد صلاوة الامراء صلی علیه الطیبون الاخیار قد کنت قویا لکاء
 بالاسحار یالیت شعری و الخ یا ایا اطوار هل یجحف و حبیبی الداء یامیکنده آنحضرت را صلعم و اطهار شوق
 میکنده بقای او پس نشست عمر و گفت اعاده کن قول خود را پس اعاده کرد بصوت حزین و گریه که و اتقوا
 سوم آنکه جناب فاطمه زهرا صلوات الله علیها مدت حیات خود را تمام آنحضرت بود و نشان دادن همین سبب

کہ شیخ عبدالحق در مارج النبوة گوید کہ بعد از گذشتن آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بر گزاف طبعی اللہ عنہما را کسی نخواستن
 الخ پیر و ایامی مخاطب از دوام این تم ایچہ جواب خوانند گفت مانیزمان جواب بعینہ خوانیم و او
 قال مخاطب آید و انبلو نکر نشے من الخوف والجوع ونقص من الاموال والنفس والشرا والفتن
 الذين اذا صابهم مصيبة قالوا انا لله وانا اليه راجعون ترجمہ اور البتہ ہم
 از آونگینے نگو کہچہ ایک دوسے اور بھوک سی اور مالون کے اور جانوں کے اور سیوونکے نقصان سی اور خوشی سے
 صبر کریو الو کو کہ جب انکو پیچی کچہ مصیبت کہیں ہم اللہ کے مال میں اور بھوکو اسطوف بھرجا ہیو آئے اولئک
 علیہم صلوات من رجم ورحمة واولئک ہم المتمدون ترجمہ ایسے لوگ نہیں پریشان شی سیوونکے سیوونکے
 اور صبرانی اور ہی میں لہ پرف اس آیت کو بھت فائدے اور حکم بوجھی گئے کہ جب کسی غمخیز یا
 امام کا اسطر حکم مصیبتوں میں جو آئے میں مذکور ہوئیں گرفتار ہو نہ معلوم ہو یا اب کوئی مسلمان گرفتار ہو تو
 او سکوا اللہ کی آزمائش سمجھی اور اس میں صبر کرے اور انا اللہ شہید ہے اقوال و بستعین مخاطب در اینجا
 طر فضا ظفر مودہ چہرہ مسلمانان و راز انبیا و اوصیا علیہم السلام ترول بلا گاہی بسبب آزمائشیں و گاہی بوجہ
 شاست اعمال ناقصہ و مخاطب فقط یک قسم بیان ساختہ و ہو کما ترے قال مخاطب اور واقعی ہو کہ دوست
 کی آزمائش میں خواہ اپنے او پر خواہ اپنے کسی بزرگ اور قریب پر ہو نام اور بی صبری کے کام کرنا نہایت
 غامی اور دوستی سوجی چہا نا ہے اقوال و بستعین محصل کلام بلاغت نظام مخاطب ہمیں کہ گریہ و مصیبت
 بی صبری است و ان محل نظر است بچند وجہ اول آنکہ چون جناب خاتم النبیین صلوات اللہ علیہ وآلہ وسلم را
 بعالم بقا خواندند گریہ فرمود بچند در مارج النبوة صفحہ ۹۴۴ نوشتہ آنحضرت فرمود بدلتید و آگاہ باشید کہ
 مرا بعالم بقا خواندہ اند و ام کردہ اند و بے تسبیح و تحمید و استغفار و در گریہ شدہ گفتند یا رسول اللہ از موت میگفتی
 و بے تحقیق امر زیدہ است خداوند تعالی گذشتہ و آئندہ تر فرمود فاین هول المطلاع این ضیق القبر و ظلمۃ
 اللحد و این القیمۃ و لا حول الخ دوم آنکہ از عبد اللہ بن مسعود روایت است کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم پیش از وفات
 خویش یکاہ بار از فوت خویش خبر داد خواص اصحاب را بنیانہ عایشہ خواند و چون نظر مبارکش بر افاضہ دیگر نشید
 کہ زانی مارج النبوة پس بحال موضح لایح شد کہ بوقت نقصان النفس غیرہ گریہ کردن خلاف حکم خدا نیست بلکہ مستحب

معمول رسول خداست سیوم آنکه بوقت استماع خبر وفات جناب پیغمبر خدا صلوات الله علیه حضرت ابو بکر نیز گریه فرموده اند
پس تحقیق مخاطب جناب ایشان را نصیبی از آیه اول یک عظیم صلوات من بر جمیع خلق نخواهد بود و چه کمتری مگر آنکه
گفته شود که این مصیبت وفات پیغمبر خدا صلوات الله علیه حق ابو بکر نه مصیبت وفات شان بود و نه مصیبت بزرگ شان بودند گریه
ابو بکر آنکه شیخ عبدالحق دهلوی در کتاب مدارج النبوة به صفه ۹۱ میفرماید لیکن شیخ سیم بر تعدادی را که نخبه کفیه
در آن بودند انداخته و بلاک شود و چنانچه بلاک شدند آنکسا نیکه پیش از شما بوده اند و از ابی سعید حدادی رضی الله
آمده است که رسول خدا صلوات الله علیه بر منبر و گفت که خیر گردانید خدا تعالی بنده ازندگان خود را میان آنکه
بدیدار و ازب و زینت حیات دنیا را و میان آنچه تر و دوست تعالی از اجرو ثواب آخرت پس اظهار کرد آن
بنده خیر را که تر و دوست و رغبت نکرد و در دنیا پس بگریست ابو بکر صدیق به شنیدن این خبر و گفت پیران
و مادران افدای تو باد یا رسول الله گفتند مردم به بنده بسوی این شیخ پیغمبر صلوات الله علیه از حال بنده ازندگان
خبر میدهند و گریه میکنند انتقی قال مخاطب خصوص و مستحقین که دوست کمکاران وادی تو او را و بسوی مصیبتی
چایه اوری سبب هر که انبیا اولیا بر بی سبب مصیبتین گذرین اوری را غمی بر فساد مبارک فضا می رسد
اقول پستجین و اما خاصان جناب باری عز اسمه پانصد و شصت و شصت عظیم نامه اند لیکن آه دانه که به
اظهار غمت و بیچارگی که لازم حال بندگی است و اضطراب و تفری که از شدت مرض و محبت آن عاقل و
دیگر است و داخل جریخ و فریخ و کراست بلا و شکایت از میلی نیست کمانی مدارج النبوة قال مخاطب کینه
نهین کیا که مصیبت کیو اسطر خواه ایسه او پر بنده خواه ایسه قریب یا بزرگ بر منی بار بار اوری بار بار او امام بار
نمایا هوا و زمین تفریه که کم کرد و مرتبه که چنانی کوئی او سر شایه **اقول** پستجین مخاطب خبر و در مقام
بچند لفظ طعن و تشنیع کرده اول آنکه در مصیبت ذات خود یا قریب و بزرگ خود تمحیر کردن مکان و مردم و داشتن
تفریه سوم گفتن مرتبه چهارم غم از آن حجم دست بر سر و سینه زدن و اینجمله غمها تعصب است زیرا که تنازع فيه
در میان امامیه و اهل سنت نیست که گریه و بکا به جناب امام حسین علیه السلام و حب اجرو ثواب است و
یا بدعت و ضلالت و در صورت اولی انعقاد مجلس برای آن و ذکر مصائب آنحضرت و آن یا زنده یا بخت
و بر عفت اهل سنت بهر و شوق ثانی و تقد و امامیه به تحقیق اولین قائلان در آن ثابت است بوجه ادا آنکه

شخص احمق با یکبار چنانچه در ترجمه صواعق محرقه از ملا روایت کرده که علی بن موسی قاسم در گذشت و گفت لشکر
 از آن محل صاعقه درین ارض کشته خواهند شد که آسمان و زمین برایشان گریه کند و آتش چاه را آتش خوار سمه
 بهشت از هزار فرشته را برای گریه بر قبر مظلوم که بلا شمعین فرموده کذا فی غنیة الطالبین عبد القادر الجیلانی پنجم
 آنکه شاه عبدالعزیز دهلوی در رساله سرالشفاعتین از قبا بر بکا و خرن و تذکره وقایع مذکور درین است
 تا قیام قیامت اقرار نموده حیث قال لیطلع الحاضرین والغائبون علی وقایعها بل بابقاه البکاء و الحزن
 المستمر و تذکر تلك الوقائع الهائلة فی امته الی یوم القیامة ششم آنکه شاه صاحب فرمود
 هشتم در مجلس بدو و ششانه خود یک مجلس بحضور اکبر شاه با و شاه شاهرخ و شاه صاحب جناب امام حسین
 بیان میفرمودند فقیر نیز بارها شریک مجالس کوره گردیده و لطف بیان شاه صاحب شنیده چون تقدیر اصلی
 بنحو ترین وجه ثابت گشت لهذا اکنون عنان شنید ریاض مسبوی ترویج احوال عنایه طبعت بسیار از اولاد
 مکان پس بدانکه تعمیر مکان و نفس الامری است و مباح و احدی را در آن مجال دم زدن نیست علاوه بر آن
 جناب سیده الفسار علیها الصلوات والسلام و حضرت یعقوب بیغمی خدایت الرحمن بیرون شهر ترتیب داده
 بودند چنانچه دفاتر ایشان ازین ذکر شمعون والفضل ما شهدت به الاعلاء از منظر هزارانکه بزار را نبی غایب
 و خانقاه برای ترتیب مجلس که شریف و توجیه میزدان تیار و موجود است و در ده مخزن بروایت بلال میروی که
 بران حضرت پیشانی که گردید پنجم و درج را نخواهد دید و دنیا داشتن توغیر اوله جواز توغیر واری و رجعت سابق گشت
 فقد ذکر و لاقتل تا انما گفتن مرتبه اگر چه پیش ازین ثبوت مرتبه گفتن اینچنان گردیده که احدی را مجال انکار یا قبی نیست
 مگر برای اطمینان قلب ناظرین سندی درین جایتمی آرم یعنی شیخ عبدالحق دهلوی در ارجح النبوة به صفحه
 ۵۲۵ میگویی که ارام از ابلهیت آنحضرت و صحابه عظام مرتبه و وفات آنحضرت صلوات الله علیهم و علی آله و سلم
 انتهی را با غنا و زهد و سب اما میردام است مگر بنظر ابر که در زهد و سب ابلهیت غنا ممنوع نیست حتی که نفسی تغیران
 اگر چه بقوانین سنی باشد جانور و امیداند و روایت کرده اند غنا و سماع آن از جماعه کثیره از اکابر صحابه
 که در ایشان چندی از عشره مبشره و اندک ازانی در ارجح النبوة خامس دست بر سر و سینه زدن بالغیر و التسلیم میگویی
 که چون بروایت ابلهیت و جماعت ثابت است که در اتم آنحضرت بلال دست بر سر و سینه زدن و غیره و کلمات

به مسیحا که کفانی مدارج النبوة و جناب سیده دست بر سبزه زان از خانه بیرون دوید و میگفت خیار خجسته
 حاج النبوة آورده که او از شیطان که قتل محمد صلوات الله علیه را میسر کرده و خانه های مدینه نیز شنیدند و
 فاطمه را بر ارضی الله عنها چون این آواز شنید دست بر سبزه زان از خانه بیرون دوید و میگفت و هم زنان
 ماشه میزدند و چنین معلوم میشود که زیر اذان بخواندن این آواز از مدینه با حد رسید امتی پس برین باب
 تشبیح نمودن بچا است **قال** الخطاب اور اللہ تعالیٰ نے قرآن شریف میں تشریح فرمائی ہے کہ صبر کی تعریف
 کی جو اور ثواب صبر کی نیکوایی انتہا فرمائی ہے اور ماتم کر نیکو صیبت میں ایک جگہ بھی ذکر اس ثواب نکلا اور کسی
 بنی ولی امام کی واسطے ماتم مخصوص نہیں کیا **اقول** پستین چون مخاطب معنی صبر کا حقیقہ اور ان کی کجی
 بار بار در غلطی افتد و مردم را اغوا میکند و نمیداند که در صبر عرفی و شرعی فرقی است بسیار و گریه و کافا
 صبر شرعی نیست بلکه در گریه و زاری رتبه ندان آنکسار که اعلیٰ رتبه خود نیست حاصل میشود چنانچه در مدارج النبوة
 از آن حضرت آورده که البکاء من الرحمة و دره مخزن بروایت بلال مرقوم که بدان حضرت صلوات الله علیه گریه
 آن چشم اش و فرخ را تو ابد و دیدار کنون ارشاد فرماید که بعد گریه و زاری انسان داخل دره صابران میباشد
 یا در صورت اولی آنچه حق تعالیٰ توصیف صبر بقرآن شریف فرموده آنهمه برای گریه کنندگان میسر و آسان است
 و بحالت ثانیه سختی مختصر گوئیم که آن حضرت صلوات الله علیه بار بار صیبت گریه فرموده اند و شواهد آن سابق گفتند غلط
قال الخطاب اور حدیث میں آیات ہے کہ صبر نصف ایمان ہے اور ماتم کو کمین چالیسوان حصہ بھی ایمان نکلا
اقول پستین اگر از ماتم گریه مراد گرفته کما هو الظاهر پس حدیث البکاء من الرحمة وجود اگر امری دیگر دارد
 داشته فعلیاء البیاء و علینا التسلیم و الرذب البرهان **قال** الخطاب این پیغمبر خدا فرمایا ہے کہ جو
 مسلمان صیبت میں جوع و فزع کو مقام میں اس کلمہ کو انا لله بارک و تعالیٰ و سکوا چاہد بلا اوس صیبت کا کو
 اور اجر و ثواب اسکا ذخیرہ ہے **اقول** پستین فی الواقع گفتن انا لله ثواب با دارد و جوع و فزع منجی گریه
 گریه در عاصب خاصان خدا تیرا جر و ثواب با دارد که بیان آن از حیط قلم نشکسته رقم حال است طریقه آنکه در
 مدارج النبوة مرقوم و فاطمه رضی الله عنها گفت یا رسول الله پندیر من کو خواجہ فرمود کہ من پیر تو ہستم گفت یا رسول الله
 ازین سخن بی خون سیاید و اشک از دیده وی نیزان گشت و یاران تیرہ ہوا گفت او در گریه و زاری و دعا

گفت ای فرزندان اگر از صفت کم دل و طاقت نیاوردم و من و ناله آن ضعیفه زیاده گشت انتی قال الخاطب
 اور رسول خدا نے کہا ہے کہ ہماری امت کو اللہ تعالیٰ زود چیز دی ہے کہ کسی اگلی امت کو نہیں دے گا کہ ان کے ہاں
 کہ مصیبت کی وقت کتنی بین اقوال و بستعین سنا کہ این ترجمہ حدیث است مگر از مطلب مخاطب کہ صامت گریہ
 و بکا است نہایتندار قال الخاطب اور سند امام احمد بن محمد حضرت امام حسین کے روایت ہے کہ پیغمبر خدا فرمایا
 کہ جب مسلمان کو مصیبت پہونچے اور بعد مدت کو اس میں مصیبت کو یاد دلا دے اور نئی سر سے پھر انا للہ انا الیہ راجعون
 کہے تو اللہ تعالیٰ اس کو اجر نازہ بشتا ہو گودہ مصیبت گذشتہ ای پیونچے اقوال و بستعین این حدیث حجت ہے کہ
 ما است نہ بر اینی یاد آوردن مصیبت گذشتہ از سر نو جایز و روا است و ہوا المقصود فی ہذا الباب قال الخاطب
 ان فرض جب مصیبت کی وقت قرآن میں جبر کرنے اور انا للہ کہنے پر شہادت اور صلوات اور رحمت اور بیات مقرر
 ہوئی اور پیغمبر اور امام کے بھی قول و مصیبت میں انا للہ کہنے کا حکم معلوم ہوا تو صاف بوجہ گیا کہ جو اس کو قائل
 ہوا کہ صبر اور انا للہ کے ماتم اور غم نہ اور تفریق نہ کرے وہ اس شہادت ہوا اور رحمت اور صلوات سے وہ نصیب ہے
 اور راہ سے گمراہ اور خدا اور رسول و امام کہ کہنے اور طریقہ سے باہر اقوال و بستعین عادت امامیہ بران جائی
 گشتہ کہ وقت نہ کہ مصائب جناب امام حسین انا للہ آج بزرگان میانہ بکندہ و اعمال یوم عاشور گشتن کلمہ تر جاع
 ماثور است پس ایند حکم خدا و رسول خوانند و نہ مخالفت آن گریہ کردن و غم نہ خواندن و تفریق ساختن خلاف حدیث
 ما و عید لازم آید و ہر یک را جدا جدا بیان میکنم اولاً گریہ کردن و دلائل ثبوت ان لا تعد ولا تحصى و در اینجا باری غضا
 برو کہ چند دلیل اکتفا سے و اول پیغمبر خدا صلعم حضرت حمزہ علیہ الرحمۃ خود گریہ فرمود و دیگر اندام برائے گریہ شای
 و فرمود و در غرضہ الاجاب میگوید کہ اگر ضعیفہ بر سر حمزہ آمد و وی وفا طمہ میگرفتند و بگریہ ایشان آنحضرت تیر گریہ
 و آمد انہ و فشیخ عبدالحق دہلوی در مدارج النبوة نقل عن حاجی النبوة آورده و در اینجا حکایتی غریب است
 کہ نقل کرده اند کہ چون آنحضرت صلعم مدینہ تشریف فرمود از اکثر خانہای انصار و از گریہ زبان شنید بگزار
 خانہ حمزہ فرمود لیکن حمزہ لا بوالی یعنی حمزہ زانی کہ بروی گریہ کنندار و انصار چون این سخن شنیدند زنان
 خویش را گفتند کہ تخت بجانہ حمزہ روند و بروی بگریہ انداختہ بجانہ خویش آیند و بر کشان خویش گریہ کنند زانیان
 بیان شام و فتن بجانہ حمزہ آمدند و اینم شب بروی میگرفتند آنحضرت خواب رفتہ بود چون بیدار شد و از گریہ

فاطمہ رسول اللہ کشفیت شہادت بدو مقرر فرمای گفت ۳

از آن زمان که حضرت شنید پسید که این چه اواز است گفتند زنان انصار بر بزم تو میگردید پس دعا کرد و آنحضرت فرمود
 رضی الله عنکم و عن اولادکم و اولاد اولادکم انتی دوم زبان خلافت جناب عمر بن الخطاب را زنی پیش پای او از
 حزمین مضامین شوق بلغا را آنحضرت میگفت حضرت خلیفه ثانی بوقت پاسانی استماع آن کرده نشست و آن
 قول از آن ضمیمه خواست پس اعاده کرد بصوت حزمین و گریه کرد کمانی مدارج النبوة سید مرتضی از عاقلته اتماس
 کرد که قهر شریف رسول خدا صلعم برای من بکشای پس بکش او عایشه گریه کرد آن زن تا جان بقا بعضی روح داد و پای
 این گریه و پیرنی است که تا جان نداد دست از آن برداشت کذافی مدارج النبوة و صفحہ ۳۴۳ - چهارم چون
 از آن وفات آنحضرت صلعم قریب تر شد جبریل بر پیغمبر عیسی گریه نمود و چنانچه در صفحہ ۱۲۸ مدارج النبوة مرقوم است
 که آنحضرت فرمود ای ملک الموت تقبض روح من نمکنی تا زانیکه باور من جبریل است و من نیاید پس جبریل
 آمد گریان الخ پنجم در کتاب مدارج النبوة صفحہ ۱۵۵ - آورده نقل است که در آن ساعت ابو بکر در خانه خود بود
 که در محله شیخ غوالی مدینه بود چون ازین واقعه خبر یافت سوار شده و بتجلیل روی به حجره عایشه آورده و در راه میگفت
 و میگفت واه محمداه و انقطع ظهرا تا به مسجد شریف درآمد دید که مردم پریشان حال اند و هیچ کس لم یسقط شکر
 و سخن نکرد و به حجره عایشه درآمد و در مبارک از روی شریف برداشت و بر پیشانی نورانی بوسه داد و در
 روایتی که نهاد و من خود را بدین مبارک و بوسید سگ را و گفت و انتها و بعد از آن سر بر آورد و میگفت
 بارگرو بوسه داد و گفت و اصفیاء باز سر را آورد و بگرفت بار و گریه و تقبیل کرد و گفت و اعلیاء انتی ثانیام و غیره
 ثبوت ان همین قدر پس که بر یک از ابلهیت کرام و صحابه عظام مشیه با و وفات آنحضرت صلعم و سگ
 انتظام کشیدند و قول عبد الحمید دهلوی و شعب الہوائف بالمرأی و فوج الجن و کجاستم او ان لیل است بریکه
 مشیه ای جناب بطاوعم که بلا علیہ التجهیز و التنا از آواز غیب شنیده میشد فلانک من الغافلین ثانیاً تفریه و جز
 شربت آن مگر گذشت قند کر قال الخطاب اب ای مسلمانون جب تکو حضرت امام کی مصیبت یا آوس
 اقول بنستین و ریتقام عجیب لباس عبارت آورده یعنی جب تکو مصیبت یا آوس صبات میگوید که با و
 آوردن مصیبت آنحضرت صلعم با تر است و مباح و یا بدعت است و ضلالت و قول ماہ بخاری بحرم علی الاعظ
 و غیره و عاقله الحسین و حکایتی اجری مین العیایین التنا و انتی هم فایه صبح الی فضل الصحابه و اشعر

منهم دلیل است بر یکدیگر آوردن مصائب جناب شین علیهما السلام بخدیب است مضموع است و حرام بر
 علت آن همان است که عمرانی گفته فانه یصلح الی بعض الصلحا چنانچه جناب علامه و ملوی علیهما السلام در نهضت
 و چون خلافت نیز بر فرعی خلافت معاویه و آن فرعی خلافت عثمان و آن فرعی خلافت شین بود و سبب تقدم و تفاء
 فرعی که مقتضی آثار حصول بودند اتفاق و اتفاق اصول بر یکسان نكشاف گفت و بدین جهت برخی از علماء
 است لعن نرید چنانکه از نذنا باعث ترقی با علی فالاعلی نشود و علامه قضا زانی و شرح مقاصد فیست و
 فان قبل من علماء المذهب من لا يجوز لعن علی بن ابی طالب مع علمهم بان لا یستحق به قلنا تحقیق ما من ان ترتفع الی
 الاعلی فالاعلی کما هو شعار الرافضی و روی نه ادعینهم و یجری نه اندیشیم فرمای معتنون باجرالدین
 الحارثی العوامی با کلمه طریفا الی لاقتصار فی الاعتقاد بحيث لا تزال الاقدام علی السوء ولا
 ولا تصل الاقدام الی الاهواء الامن لا یخفی علیه الجواز والاستحقاق و کیف لا یقع علیها الاتفاقی
 و هذا هو السیما نقل عن السلف من المبالغة فی جانب اهل الضلال و سد طریق لایؤمن ان یجر الی الغیاء
 فی المال مع علمهم بحقیقة الحال و حقیقة المال و قد کشف لنا ذلک حین اضطررت الاحوال و اشرقت الال
 و حیث لا یقع الحال فالتشکی الی الله البکی التعلی انتی کلامه و نعم ما قبل رباعی دل است محبت حسین بن علی است جهان
 عاشق طاعت حسین بن علی است و تحقیق البیت بر خاق جهان به ثابت ز شهادت حسین بن علی است و به یاد
 دارم که روایت باین مضمون از یکی از ائمه معصومین علیهم السلام در دیافیه چون بمقتضای زیگر و بهر دو گزیده
 سپهر نو ظهوران هنگام تحریر این مقام کتابی از کتب احادیث امامیه حاضر بود و لاجرم بذكر حاصل مضمونش از شنو
 شمس الفصحی آنکس فانه میفرماید نظم از جهان چون رسول کرده سفره فتنه زده و برابیکد گیره حق و باطل سجد گزیده
 شام تاریک با سحر انبیت به اقواب از میان چو سبت کنار به روز اهل زمانه شد شب تاریک اهل باطل شد و امیر
 بهوانه اهل حق حملگی اسیر بلا شد شقی بر سعید حاکم و میره جای رعبه شد کجین گهر شیر به سنگ و گوهر یک به لاله
 بوم به سایه بهار گردید به از برای صلاح ملت دین به آل خاتم شد خانه نشین به گنجینه که این بود و او را به از برای
 و او قهرمانه از نظرهای خلق گشت نماند از دین بهین تن به بیان چهره از یاد آن گره و فصول به شرف
 تدارک البیت رسول به حسین علی با مخرجه حق و باطل زخم نمود و جاده ترک بهیت نمود و چون بریزید به شرف خود

کجای ساحت پدید آمد دعوی حق او و عزت او بدیافت اثبات از شهادت او و بدست بر توبت این دعوی
 این شهادت باز بر گواهند شد ز قلمش جفای اهل نفاق چه نردم و معیان علی الاطلاق به ظلم و عدوان اهل
 بطنی و ضلال چه شد معیان چون در آئینه مثال چه و بمقام دیگر منیر باید باوری که از اعظم حدیثین اهل سنت است
 روایت کرده تا مثل فریج الله الحسین بن علی علیهما السلام که تب عبد الله بن عمر بن ابی بن معاویه اما بعد بقدر
 عظمت الزبیر و جلالت المعصیة و در شرفی الاسلام حدیث عظیم و الا یوم که یوم الحسین فکتب الیه خبر بد اما بعد با حق
 فاما جنتنا الی سیرت سجد و فروزش ستمه و در سایه بنفقه فاما عنان فان بکن الحق لنا نحن بخفا فاما ان بکثر
 غیر ما فاکوکل اول بن سن بدلا و اثر اثر الحق علی ابد اتمی یعنی بجا حضرت یح الله حسین بن علی علیهما السلام بدرجه
 شهادت فابیز گردید عبد الله بن عمر بن ابی بن معاویه نوشت اما بعد بر تحقیق عظیم شد زبیر و بزرگ شد مصیبت و عذاب
 شد و اسلام حاد و عظیم نیست روزی آمد روز حسین پس فرید پدید و رجوعش نوشت اما بعد ای احمق بدستیک
 ما آمدیم بوی خانهای افراشته و فرشتهای گسترده و سادهای بالای هم انداخته پس مقاتله ازان کردیم پس
 اگر حق بود و بر حق خود مقاتله کردیم اگر حق غیرا است پس بدیر تو اول انکس است که این هفت هزارا شیار کرد و حق
 بر اهلین از یحی است که گفته اند انظم که شخصی سوال زد انا که که نوشته شد حسین بجا گفت که ما در سقیفه نش نشاند
 چه بر وی نای نشاند که سبب کتل او بود و نیزید این تسم بروی از سقیفه رسید به مرض را که میشو و لا حق
 باشد اسباب و اصل و سابق چه سبب سابق است اصل مرض چه چاره اش از طبابت است تعرض به قال الطح
 توبی لازم می که موافق حکم خدا و رسول و امام که صبر کرد و او را نماند چه بجا قول توبی لازم می که موافق حکم خدا و رسول
 و امام که صبر کرد و او را نماند چه بجا و در موجب حدیث البکاء من السجده گریه می کرد و می گفت و قال الخاطب بجا
 مصیبت کی بات هر که خدا را کائنات و توبه پیغمبر را امام کا قول با جان امر خدا و رسول و انما فاما عشره علیهم الصلو
 و السلام ایست بشتند و انوار علیهم الطبع یعنی بسبیل جمال معترض میان می آید قال الله تعالی لا استعجلوه
 اجر الا الموت فی القبری و قال الرسول انی نازل فیکم النفلین ان تمسکتم بهما ان تضلوا اعدای
 کتاب الله و عترتی و در ترجمه جوامع معنی صحیح آورده و در روایت آمده که رسول صلعم در مرض موت گفت میا
 نزدیک بان رسیده که من مقبوض شوم و از میان شما بیرون روم و قبل ازین با شما گفته بودم این زبان تیری گویم

تا عذر نیارید باینکه من کتاب پروردگار را و اهل بیت خود را در میان شما خوانم گدازت انگاه دست علی بنی الله
 عذر گرفته بلند ساخت و فرمود هذا علی مع القرآن و القرآن مع علی کایضا قرآن حتی یداعل الحوض فاسألها
 ما خلقت فیها من بعدک یعنی این علی باقران است و قرآن با علی است ازیکه گرجا تها بند بود تا وفاتیکه دارد و هنوز بزر
 و حوض پس حال ایشان خواهم پرسید که با ایشان چگونه سلوک کرده اید بعد از من انتمی و جناب علامه و ملوی طاب
 شاه دست پیغمبر را دیدار مجلس سلوکیکه عظمای اهل سنت با اهل بیت رسالت نموده اند ما را دعا نمائی است که حضرت
 ابوبکر با تشاره جناب فاروق که با عتقا و عجم اشرف و افضل صحابه بودند با حضرت سیده النساء خاتمه برادر که گفت
 تا طایفه یمنی من اذا ما تقدروا فی بعضه رسول خدا و جگر گوشه سید الورا است نموده که باغ حدک و دیگر حقوق آنحضرت
 را غصب نموده سجده می آنحضرت را از روزه خاطر ساخته اند که ما چنینکه در قیامات بود با و سخن نگفت و وصیت فرمود که بر
 بخانه اش حاضر نشوید چنانچه صحیح بخاری و صحیح مسلم و دیگر کتب معتبره احادیث و تراجم آن ناطق است و دیگر را در
 و اعانت عایشه و طلحه و زبیر و عبداللہ بن زبیر و دیگر مردم آن طبقه است که عظمای اهل سنت اند و با حضرت امیر المؤمنین
 که سر دفتر اهل بیت رسالت بودند نموده اند از مظهرین الشمس و امین من الاسلام است و همچنین مجاہدات سیفی و شافعی و مناظر
 علمی و لسانی که معاویه بن ابی سفیان که اهل سنت او را حال المؤمنین باعث قتل خدیج بن ہزار کس از مولیان و شیعیان
 آنحضرت گردیده و در اوتامای او با حضرت امیر المؤمنین و اهل بیت علیہ السلام از غایت شہرت محتاج بیان نیست
 جناب صفین ثاب و بدل انقض و اتفاق و است و سب حضرت امیر المؤمنین علیہ السلام و محمد که منت خود را قتل نموده
 خود را آنجناب را سب می نمود و مردم را بران تحریص میکرد و شیخ جلال الدین سیوطی در کتاب بدو رسافر روایت کرده که
 حضرت امام حسن مجتبی علیہ السلام او را مخاطب فرموده فرمود ندانت الساب لعلی الحدیث و ترو بعضی طلب
 باین کلام معاویه بن خدیج است مگر این تاثیر و جامع الاصول از صحیح مسلم و ترمذی روایت کرده ان معاویه بن ابی سفیان
 امر سعدا فقال ما منعک ان تسب ابا تراب الخ و عمرو بن عاص و لیس انش عبداللہ بن عمرو و عبداللہ
 بن عمرو عبداللہ بن عمرو بن الخطاب که رسول اهل سنت اند و ان سحر که ترکیب معاویه بن عمرو و در ادوات
 او و معاویه بن عمرو و عبداللہ بن عمرو و معاویه بن عمرو و معاویه بن عمرو و معاویه بن عمرو و معاویه بن عمرو
 و معاویه بن عمرو و معاویه بن عمرو و معاویه بن عمرو و معاویه بن عمرو و معاویه بن عمرو و معاویه بن عمرو

بیان نیست انتی بقدر الحاجة و یا این اشعار از حکم خدا و رسول و آلاء متعوق الہدیت و عوی محبت خاندان
 بنوت و رسالت نمودن کار هیچ صاحبان شریع و حیا است **قال** الخطاب اور کنا مانو تو احسان اور وکیر کا
اقول روایت مقتل جناب امام حسینؑ را نظم کردن کسی منع نموده و نظم مذکور را مقابل قول خدا و رسول احمد
 شمار نموده بلکه چندینا عریضه شریف صحبت رسول مقبول حاضر بودند از انجمله حسان بن ثابت است که آنحضرت می فرمود
 برای وی شبر و در سجد می ایستاد بر اسب مدح آنحضرت و همچو دشمنان وی و فرمود آنحضرت ان الله یؤید حسانا
 بروح القدس و ادا مینافج عن رسول اللهؐ و در روایتی تفاخر و میگفت آنحضرت صلعم که قول حسان بن ثابت
 سخت تر است بر ایشان از آمدن تیر و خلیدن آن و گفته که هر که خدا آیتبالی او را زبانی عطا کند و تبریک قدرت بخشد
 باید که مدح آنحضرت صلعم و همچو دشمنان او تقصیر نکند که بهترین کار این است و گفته اند که کار حسان بن ثابت
 آن بود که معارضه میکرد و شکر کان را و در قنایع و ایام و ماثر و همچو میکند و قنایع و ثنالب ایشان را و گذشت عمر
 بن الخطاب روزی بر حسان و حال آنکه او شعری بنیو اندوز مسجد پس نیز نگاه کرد و عمر بجانب حسان و گفت
 شعر بخوانی در مسجد پس گفت حسان مرا در امی خواندم من شعر در مسجد نبرد کسیکه بهتر بود از تو یعنی پیغمبر صلعم پس شعر
 گشت عمر انتی من مارج النبوة از روایت مذکوره ثابت شد که شعر گفتن در وصف شجاعت و بیان صبر و قیام
 امام حسینؑ و اطهار نظم و جو نیز بیان ثوابها و اردوی المرتبه المتعارف آری نظم روایات کاذبه و مضحکہ بطلق نمود
 و حرام است خواهی مشتمل بر احوال مقتل حسینؑ باشد خواه بحتوی برادر دیگر و بطریق تنزل میگویی که اگر الخطاب نفعا و مجا
 نموده روایات مندرجه بشهادتین و تحریر ایشان و موعود محترمه ذکر میکرد و گنجایش تحریف بر احسان و دیگر
 داشت لکن قیامت این است که خود بدین امر نیز اقدام نمیکند و پوره نصب و فرج بر دیده دل مداخله از گرد
 و بکار و بگذاشتن ماتم جناب سید الشهدا را منع مینماید **قال** الخطاب و ربی حیاتی و انام کی محبت کا دعوی کر و فرمای
 اس محبت اور اس اعتقاد پر پیچ و صاف مخالفت اور دشمنی سہا ایسی مخالف کو محبت کا دعوی کرنا اور اپنے دشمن
 محب الہدیت مشہور کرنا خلاف واقع اور صرف نادرانی ہے **اقول** و یستعین **ب** یا این چک و چنانکہ آئی ہے
 بجا است کز ان و خود نمائی ہے باز شتی منظر یکدہ ہے این لاف زنی است بیجانی ہے بحیرت کہ اہل سنت و جماعت ہا و
 دوست و دشمن و مسلمان و انستین نیرید پلید را و نفی تحریر لعن بر و حسان و چگونہ خود را از انجمله جناب امام حسینؑ

و کلام وجهت اجتماع محبت یزید و مروت جناب شهید منظم که بنامین کلی دارند قرار داده اند و بظاہر که یزید نزدیک
 این حضرات مسلمان بوده و بحالت اسلام محبت او امری است بدی جناب سلطان العلماء مولوی سید محمد صاحب
 ادام الله تعالی و موجوده و وجوده در رساله شریفه شجرة الخلافة در باب یزید انا و فرموده نقل آن عبارت برای مزید است
 کافی است عبارت ما بکذا فی الصواعق الموقدة قال اخرون لا یجوز لعنه اذ لم تثبت عندنا ما یقتضیه و بد افتحی الخ و اطل
 فی الانتصار له و هذا هو الملائق بقوا عدائنا و ما صرحوا به من انه لا یجوز ان یلعن شخص مخصوص الا ان علم سوره علی الکفر
 کما بی حمل الی السب و اما من لم یعلم فیه ذلک فلا یجوز لعنه مخفی ان الکافر الحی المعین لا یجوز لعنه لان اللعن هو الطرد
 رحمة الله المستلزم للیاس منها و ذلک انما یلحق بمن علم سوره علی الکفر و اما من لم یعلم فیه ذلک فلا و ان کافر
 فی الحاله الظاهره لاحتمال ان یستجمل به بالحنی فیه و علی الاسلام و صرحوا ایضا بانه لا یجوز لعن فاسق مسلم بصحیح و اذا
 علمت انهم صرحوا بذا کک علمت انهم صرحوا بانه لا یجوز لعن یزید و ان کما ن فاسقا حینا و لو سلمنا انه امر قبل
 الحسین و سوره فان ذلک حیث لم یکن عن احتمال و کان حقه لکن تبایل و لو باطلا فسق الکفر علی ان امره قبله
 و سوره به لم تثبت صوره عنده من وجه صحیح بل کما حکى عنه ذلک حکى عنه صوره کما قد مره و اما استدلال احمد علی حواء
 لعنه من قوله تعالی او ذلک الذین یلعنهم الله و ما استدلال بنحوه من قوله فی حدیث مسلم و علیه لعنه الله و الملائک
 و الناس یلعنونه فلا و الا لایستلزم فیما یجوز لعن یزید بخصوص اسم و کلام انما یوفیه و انما الذی دل علیه حواء لعنه لا
 بذلک الخصوص و هذا مما یندرج فی النزاع و من ثم حکوا الاتفاق علی ان یجوز لعن من قتل الحسین و امر قتلته او اجازة او نض
 بین غیر تشبیه لیزید بکما یجوز لعن شراب الخمر و نحوه من غیر تعیین و هذا هو الذی فی الایة و الحدیث اذ لیس فیما تعرض
 لعن احمد بخصوص اسم بل لعن قطع رحما و من اخاف اهل المدینه فیروز اتفاقا ان یقال لعن الله من قطع رحمه من اهل
 اهل الدین ظلم و انما اجازة هذا اتفاقا لکونه لیس فی تشبیه احد بخصوصه فکیف یتدل به احمد و غیره علی حواء لعن شخص
 بخصوصه و صرح الفرق بین المقامین فالنص انه لا یجوز لعنه بخصوصه و انه لا و الا لایستلزم فی الحدیث المجوز ان یستل
 موضع الحاجة و چون درین عبارت صاحب صواعق اشاره اجمالیه بطرف کلام غرضی فرموده است لهذا
 مناسب چنان نمود که ان عبارت را نیز در توفیق بجزیه تمیز می نماید فی حیاة الحیدان المدیری الشافعی قد لعنه الله لا یجوز لعن المسلم
 اصلا و من لعن مسلما فهو ملعون و قد قال صلعم المسلم لیس باعوان و کفیت یجوز لعن المسلم قد در و انی عن ذلک و ذکر

المسلم اعظم من حرمة الكعبة يعني من النبي ويريده صحيح اسلامه وجميع قتله للمسلمين ولا امر ولا ضار به ذلك سماعهم
بصريح ذلك عنه لم يزد ان يظن ذلك به فان اسأله الظن بالاسلام انما حرام قال الله تعالى لا تجدوا كراهية ليس الظن بان
يضمن الظن اشهم وقال الله تعالى ان الله تعالى حرم من الاسلام وسد ذرائع من يتعدوا الى قتله بطلان السور ومن ارام ان يحقيق
من الذي امر بقتله لم يقدر على ذلك واذا لم يعرف ذلك وجب احسان الظن بكل مسلم كونه انسانا الظن بوجوب ذلك
فان ثبت على مسلم انه قتل سدا عن سبيل الحق ان ليس بكافرا وقتل ليس بكفر بل هو عيشة واذا مات القاتل فمراساة
بعد الموتية والكافر هو تاب من كفره ثم لم يحجر عنه فكيف من تاب عن قتل ولم يعرف ان قاتل الحسين مات قبل القتل
وهو الذي يقتل التوبة عن جواده فاذا اخرجوا من احد من المسلمين ومن لم يكن فاسقا عما حيا له غيره وهو اوجبا
لعهة فسكت لم يكن ما حيا بالاجماع بل لم يكن طول عمره لا يقال في القصة لم تعلم المسلمين فيقال لا اعلم ثم
ومن اين عرفت انه ملعون والملاحون من البعيد من الله تعالى وذلك غيب لا يعرف الا من بين مات كافر فان ذلك
علم بالشرع واما احترامه عليه فبما نبيل مستحب بل داخل في قولنا اللهم اغفر للمؤمنين والمؤمنات فانه كان مؤمنا انتهى
وراجحة الاسلام كدوامه من حوره خلافت وفاقلت بغيره اسلاما واثبت اسلامه واثبت اسلامه واثبت اسلامه واثبت اسلامه
نجم سنية سيرة كرهه ان كلفه فطبعه راكذ بان نفي قولهم آووه وديارهم فانه قد ورد ما ام احمد من قبل ما تذكره من الجاهل واما
مروند زير اكر قطر اشترى اكر علت اسلامي كرهه ذكره انه يداك تبر وها بخا جرحي كرهه ودين سلم الى ما شانه الله
تقطع شدينيست وبعدا ان غير ما يند ويزيدك بيا با على امراني الصواعق ايضا ثم رايته ابن الصالح سكر كابر
نما الفقار والمحدثين قال في قتاده لاسيل ممن يلعنه لكونه ام يقتل الحسين لم يصح عنه انه امر بقتله ولا لم يخطئه
ان الامر بقتله المقتضى الى قتله كرم الله وجهه انما هو عجب القدرين بيا وولي العراق ان ذلك واما سب زيد ورضه
بين ذلك من شان المؤمنين وان صحيح انه قتله وامر بقتله وقد ورد في الحديث المحفوظ ان احسن المسلم بقتله وقال
مسكين لا يفر من ذلك واما ان كتب ونبأ عظيم واما كيفرا بقتل قاتل بني من الاخيراء والناس في نزيهات
في فرقة قيو لاه وتجر وفرقة سب ويلعن وفرقة توسل في ذلك لا يتجول ولا يلحن ويسلك بسلكه ساير ذلك
اسلاما وخطا عار هم غير الراشدين وبنده الفرقة المصيبة وديننا هو الاتي من يعرف سيرة المؤمنين ويعلم قولهم في القصة
المنظرة وجعلنا الله من خيارها امين انتهى لفظه مجرد وحيث فها ذكره في الانوار من كتبنا التفسير في الجاهل

البسوا القسطنطیة ولا تقفروا لکنتم مطعون فیما تفعلون ویزیدون البسوا القسطنطیة فی معادیه الی من کبار الصحابة و
 الایحود عن زید وذلک لکفره فانه من جملة المؤمنین و امره الی شقیة الله تعالی ان شارب عذبة قاله النعمانی والمتولی و
 غیرهما انتهى و صنف صواعق و شرح قصیده بنبریه که صنف او است بعد نقل قول ابن جنبل گفته اند لم یقل کذلک لقصفا
 وقعت منه صریحہ فی ذلک ثبت عنده وان لم تثبت عند غیره کالغزالی فانه اطال فی رد کوفته ما نسب الیه لقتل الحسین
 فقال لم تثبت من طریق صحیح انه قتلہ ولا امر قبله ثم ما فی فی تحريم سببه و لعنه و کان ابن العربی المالکی فانه نقل عنه انه قال
 ما قتل الحسین الا بسیف جده امی الاله الخلیفه والحسین باغ علیه والبیعة سبقت لیزید و کفی فیها معظم اهل الحل و
 بیعة کذلک لان کثیرین اتهموا علیها مختارین لماندا مع عدم النظر الی استحالات ابیه له و اما مع النظر کذلک فلا
 یستلزم موافقة أحد من اهل الحل و العقد علی ذلک انتهى موضع الحاجة من کلامه حق ابن است که موافق اصول
 موضوعه و توارد بقره الحسنیة بین قول ابن العربی مالکی است و صحاح اخبار ایشان نیز بر آن دلالت دارد
 فی جامع الاصول عن ابن سعد و قال سمعت رسول الله یقول شکون ہنات فمن اراد ان یفرق امرہ الاله
 وہی جمیع فاضلہ بالسیف کائیا من کان فی روایة فافعلوه اخرجه سلم فی روایة ابی داود و ہنات موقوف
 و اخرجه النسائی و له فی روایة اخرى قال رايت البنی علی المنبر یخطب فقال انما شکون من بعدی ہنات و
 ہنات فمن رآہ فارق الجماعة او یرید ان یفرق الله محمد کائیا من کان فافعلوه فان ید الله علی الجماعة و
 الشیطان من فارق الجماعة یرکض و عن اسامة بن مریک قال قال رسول الله اتیان جل خرج یفرق بین امتی
 فاحضر بوا عنده احبہ النساء و این روایات صحاح بنی ہدی بلکہ حکم تجوز قتل حضرت امام حسین و رد سب
 ایشان میکنند بلکہ گویا لفظ کائیا من کان را وضع برای ہمین غرض موضوع ساخته و فی جامع الاصول ایشان
 ابی سعید قال قال رسول الله اذا بنی بخلیفین فافعلوا الاخر منها ^{مسلم} این روایت را بطرف انصاف ملاحظہ
 باید فرمود کہ صراحتہ دلالت بر حقیقت تدسب ابن العربی مالکی و رجوع قتل اخیر خلیفین دارد و چنانچہ است کہ
 بیعت اہل کوفہ با حضرت امام حسین تناخروا و از بیعت اہل شام و حرین با زید پس قتل آنحضرت العیاذ باللہ
 ماسور بودہ باشد انتہی بالفاظہ الطبیعیة قال الخطاب محب اہل بیت و ہ لوگ ہن جو انکی حکم اور مرضی کی بات کو
 اور انکہوں سوانتے ہن اور جان و دل سے اوسکو خوش ہو کہ سجالا تم سے ہن اور اسہین کسی اور کی پیروی ہرگز نہ

منظور زینین رکنه اقول فی الواقع معنی محبت همین است لیکن اهل سنت را از آن بهره و نصیبت نیست
 بلکه محبت اهل بیت است که از اینجایی که ابو بکر بن ابی تمیمه از اقتدار جناب امیر المؤمنین علی بن ابی طالب با آنکه
 حضرت رسالت مآب صلوات الله علیه انت خلیفته من بعدک کا اعترافیه و لقب سیف الملول و ان علیا منه و انما منه و
 ولی کل مؤمن بعدی کافی الصواعق و من کنت مولاه فله مولاة فعله مولاة کا هو المصداق است
 در جناب نشان فرموده ایا نموده برای خود بشوره حضرت عمر منصب خلافت قرار داد و چنانچه سید جمال الدین محمد
 در روضه الاحباب میفرماید که عمر دست ابو بکر گرفت و با وی بیعت کرد و مهاجرین را گفت تا بیعت کردند و بعد
 از آن انصار تا بیعت نمودند الا طائفة قليلة که بعضی گفتند تا بیعت یکس نکند الا علی بن ابی طالب و شیخ
 فرید الدین عطار از زبان این جمعی گفته است و مشرق تا به مغرب گرام است علی و آل او را تمام است
 اتقی کلامه و جناب علامه و بلوی طاب ثراه در زبیه اثنا عشریه بعد نقل تمامی عبارت روضه الاحباب میفرماید
 بعد التیاء و اللتی بالجملة مخلصین اختلاف است که بعد از ارتحال جناب سرور کائنات پیغمبر رحمت ملک
 منان عمر و ابوعبیده جراح ابو بکر را بخلافت برداشته مهاجرین و انصار را به لطافت و عنف و وعده و وعید
 مستمال ساخته و در آیره متابعت او در آورند و جمهور را نام و طائفة عوام اتباع ایشان نمودند جناب امیر المؤمنین
 بر ایشان انگار فرموده و دعای خلافت و امامت برای خود کرد و ذات مقدس خود را بنص حضرت رسالت
 پناه اولی با امر امامت میدادند و گروهی از خواص تصدیق آنجناب نموده آنحضرت را امام و وصی برحق
 بلا فصل بی پیغمبر خاص و انت پیروی و اتباع آنحضرت را سر و پایه سعادت و و جهان انکاشته و قرة اولی با
 اهل سنت القیام یافتند اگر چه اظهار میکنند که مراد از سنت و دین تسمیه سنت نبوی است مطلقا لیکن و تحقیق
 مراد ایشان از سنت محبت شیخین است یعنی در افراد از عمر و علی عفره از بنیام از عائشه روایت کرده هیچ حال الدین
 سیوطی در جامع المصنفیه نیز تخریج نموده من تمسک بالائمة و حال بختمه قالت عائشه یا رسول الله و ما انت قال
 حب ابیک و صاحبی یعنی عمر اتقی و فرقه دوم موسوم به شیعیه گردیده و نجوای حدیثی که در پی از اتم سلمه رضی الله عنهما
 روایت کرده که حضرت رسالت مآب فرمود شیعیه علی هم الفارزون یوم القیمه تسبواک نشاء راه نجات فاکتشفند
 نسبت و قبیح این اختلاف اقسام اولی اهل اسلام منحصر و فرقه شدند اهل سنت و شیعیه و معتبر و مفهوم و تحقیق

اهل سنت اولاد ائمه صحبت شیخین است چنانچه در حدیث عایشه نصیح باین واقع شده و اگر حسب تناسل می باشد
 اهل بیت و مفهوم تحقیق اهل سنت اعتبار کنند تا بیا و بالعرض خواهد بود و اینجا است که شیخ و ائمه فاضل صاحب
 مکتوب مدنی نقل فرموده که اهل سنت در تحقیق اصحاب قرون ائمه مشهور و مخیر اند یعنی از صحابه تا بنوعین و شیخ تا بنوعین و
 اصدی را از ان استثناء نموده و بجز عبارت ثلث اهل سنته عن یا هم اهل قرون المشهور و یا بخیر الی آخر یا قال امیر می
 است که بسیاری از اصحاب قرون ائمه تا نزد ما دیده و عمر و عاص و غیره بن شعبه و عبد الله بن عمر و عاص و شعیب بن
 ابی اخطابه و حادیه بن خدیج و تبعه ایشان هم الا شخصی که بنویسند و شیخ فاضل صاحب عبارت از تبعه ان شخص
 است و این کرده علی ثابت بافترا از ان زیاده متابعت آنحضرت به خارج بود و از اتهمی که در حق محمد از او نقل
 نموده است که در روایت ابو بکر بن هریر رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم بود حسن علیه السلام آمد و گفت فروه اسی از جای پرست
 ابو بکر گفت راست گفتی و الله که این جای پرست و نگاه حسن را بر او داشت و در کنار خود نشاند و کرد که بر او بدار
 علی گفت و الله که صد در این سخن از حسن بای و قرار داد من نبود بلکه بها طرودش چنین رسید انتهى آنحضرت
 صحبت ابو بکر با اهل بیت نبوت که عبارت از فرمانبرداری آنحضرت است و ریافتی اکنون محبت جنابش در حق
 اعظم شریفی است جناب فاضل کامل عالم عامل المدعو به میرزا محمد و بلوی نهمه الیه یغفر الله و غیره ائمه مشهور
 میفرمایند جناب عمر فاروق تیر بسیار موع و تشکیک و اعتراض بر اقوال و افعال احکام حضرت سیدنا ام علیه و
 آله السلام بودند چنانچه کتب احادیث و تاریخ نشان میدهند و این می باشد و استنباط ان خارج از طور و مقام است
 لا حرم به بنی ازان گفته اند نموده میشود و از آنجمله مسلم بن انس و شیخ خود روایت کرده عن سلمان بن یحیی قال
 قال بنی الخطاب رضی الله عنه قسم رسول الله قسما فعلت و الله یا رسول الله یحییو الکرکان الحق بنیهم قال
 فیرونی بین ان بیسالمونی بالحق او دلت بابل چهلوی از سلمان بن زید میروی است فرمود عمر بن الخطاب
 که قسمت فرموده در سوخته ام قسمتی را پس گفتم بخدا سوگند ای رسول خدا غیر این اشخاص که تو با آنها عطا فرموده
 حق تر از این از انما آنحضرت فرمود بخیر یا خدا مرا و نیکه سوال کنید از من بد رشتی و بد گوئی یا مرا بخیر یا سو
 گند حال آنکه من بخیر قسمتم از آنجمله قصه جدیه است و ان از شاه تیر قصص است بخاری و صحیح خود حدیث طولانی
 روایت کرده بطریق اختصار که کرده میشود و قال عمر بن الخطاب فاثبت بنی الله قسما فعلت است بنی الله قسما

قال بلی ثقلت السماع علی الحق وعودنا علی الباطل قال بلی ثقلت فلم یجلی الدین فی دیننا اذ قال فی رسول الله
 است اعصیه ویزنا صری ثقلت اولت تحدثنا اناسیاتی البیت فی طویث براتقی بقدر الحاجت ودر روضه الاحباب
 میفرماید مروی است از عمر خطاب که گفت در آن روز امر عظیم در دل من پیدا شد و مراجعت کردم با حضرت ^ص و مرا
 که برگزشتن آن نکرده بودم روایتی آنکه گفت رفتم نزد حضرت و گوئیم تو منی بر حق هستی فرمود بلی گفتیم ما بر حق ^ن و شما
 ما بر باطل فرمود بلی گفتیم آبا گفتند الان ما در نوشت بستند و گفتند الان ایشان در دو رخ فرمود بلی گفتیم سبب این
 و مذلت قبول کنیم و با این طریق صلح نموده باز گردیم بالجمله این حضرت مکرر خود را به مخالفت حضرت رسول ^ص و امت
 و مخالفان این نمود و خود هم استنصار عدم صفای طویث نموده از حدیفه که صاحب سر آن حضرت بود سوال میفرمود
 بلی ذکر کنی رسول الله مع المنافقین مخذیفه در جواب فرمود که من انتشار سر رسول خدا نیتوانم کرد و در روایت دیگر
 گفت انت اعلم تفسک این بود سلوک این بزرگ در عارضه و مجاوله با سرور کائنات علیه و آله السلام و حال صحت بدن
 و حال اقتدای و آنچه در صین طغیان مرض موت آنحضرت و بعد از وفات آن سرور و توفیق آمده از غایت اشتیاق
 مستغنی از بیان است بنا بر اطمینان قلب مستغیدان بر ذکر برخی از آن اکتفا می رود و عبد الکرم شمرستانی بعد از
 ذکر قول سابق فرموده فاول تنازع وقع فی مرضه مارواه محمد بن اسماعیل البخاری باسناده عن عبد الله بن عباس
 قال لما اشتد بالنبی مرضه الذی ات فیة قال یتوبنی بدوات و قوطاس کتب لکم کتابا بالاضلعوا البیدی فقال عمر ان یقول
 الله قد غلبه الوجع حسبا کتاب الله انتقی و سلم از ابن عباس روایت کرده است قال الخنسیس بالیوم انخمس ^ن جمعی
 یسئل و سوع حتی رایت علی خده کانهما طعام اللول و قال رسول الله یتوبنی بالکف و الدوات و اللوح و الدوات
 اکتب لکم کتابا بالنضلعوا البیدی فقال عمر ان رسول الله لیه و تحمل است که آنحضرت اراده کرده باشد که به کام قرب
 از خال خود از این عالم تجرد یرض بر خلافت جناب مرقضوی فرماید چنانچه شیعه میگویند عمر قهر نیدلن تضلعوا البیدی که
 درین حدیث و هم حدیث نقلین که در آن امر با عتصام جلالتین اهل البیت واقع شده متعظن بمقصود آنحضرت ^ص
 مانع احضار قوطاس گردیده باشد استناد و الی با جلال السید الجلیل الکبیر فی مشال الدین الفقیر الی لکوی تعذبا الله بفرانه
 و تخصیصه موسوم به گنجینه تضمین این بر دو حدیث را استلوم فرموده جزالت معانی و شفاقت مبانی ان باعث تحریب
 مرفوع حاجت از آن گردیده میفرماید بر قوی خوانم و محبت الکلام مصطفی که اگر بجهت نبی داری در افاضاتش

بهجتانی با تقدم بر دورا با هم بسنجند و گویند که گوی ای برادر از نتیجه بهره وری از بخاری صاحب مشکواه نقل کرده است
 سیکم نقلی از سخنان بهر باب نظر به مصطفی در محضر اجاب فرمود آنچه در حدیث مذکور است خبر از آن و حضرت با و کار از این
 هر که در دامن این برادر و دست یقین به این دورا از جمله گریه باشد حدیثی متفق به تا بر تو من شود بر بعضی کتب
 متفرقه نیز خبر مفهومی میگردد که از سر کتاب به نیست غیر از املیت مصطفی کس را خبری تا که حضرت بعضی تارک قرآن بود
 گوش کن اکنون حدیثی از ای مرد و نه وقت رحلت چون طلب فرمود قرطاس و دوات به سید عالم کزین اصفیا فرشته
 گفت قرطاس و دوات از سر من حاضر کنیده تا کنم و امان کا قدر را بر از یو لوی نزد نامه نویسیم از سر شما که گمری به تا ابد
 باشد ایمن و از پایداری دور و نه چون شنید این حرف را از آن سید عالی جناب به مانع احضار کاغذ شد و در حالت غم
 گفت بیاری برین مرد و این مان غالب شده به لب بر زبان باز کرده نیست قولش معتبره پس در آن کتاب کند و رفع
 ضلال به برین سخن حاضر گردید و دیگر هم شورش بر آن کی میگفت زو آری قرطاس و دوات به دان و در گریه حرفی را
 که سر زو از عمر به چون پیر از آن فو تا اوست رو نمود و گفت بر خیز و بیجا تا کی این کرد و فرمود نیست جایز تر و به غیر
 نزاع و اختلاف به بی اداعت کس نمیکرد و فریضش بهره و نه ظاهر است این حرف که احضار قرطاس و دوات به
 مصطفی از بر حضرت خواست شیعیه و که در آن گفت از این فرمود به مقصود را به کار از لفظش درین بر و حدیث
 معتبره مدعایش را که سزا پادایت بوده است به فهم کرد و مانع احضار کاغذ شد و به اکتفا بشیر بر کلام الله سیدانی که
 چیست به یعنی این چند نویسی هست در کار که کار می بندیم قرآن را بی خود اولیک به اتباع الی تو از من نمیاید
 و کرد به اندرین بر و حدیث ای طالب راه به برادر و داری تا مل کن حکایت مختصر به حرف پیغمبر از روی هوای
 نفس بود به گفته باطن خود از دشمن آن خیر الی غیره به هر چه میفرمود امت را زودی وحی بود و در نه بودی وحی کی کرد
 در اهل حق اثر به اندک را ازین دشمنان و از برای امتداد به هر دای نفس خود عا شا که گرد و گداز و درین خاصه در امری که از آن
 تبلیغ وحی گرد و تمام به انفس را تا به دفع ضلال از دشمنان و قول سر و پیغمبران در امر وین به روحی است ای سید
 از اهل رده و گرد و تیر قرآن و حسن کتاب الله جلای است غیر محصل زیرا که کتاب قرآن صامت غیر ناطق است
 به حیث اشتغال و مجمل و اهل و نشاء به ظاهر و مطلق و مقید و عام و خاص و مانع و منسوخ و مجاز و مشترک و مشکک و متنا
 آن هر یک برات به اشتغال آن احکام افعال و نیست پس از احتیاج اقتدا با می که عالم جقائق او که کاشف از حقایق او باشد

ناضل عارف قطب الدین انصاری شیرازی شافعی اعتراض بان نموده و بعضی کاتبان خود نیز می‌پایه راه
بی راه نمائی نمیتوان یافت و گفتن آنکه چون کلام الله در میان ما است بمرشد چه حاجت است بان می‌ماند که مرئوس
گوید چون کتب طب هست که اطباء نوشته اند چرا ما را باطباء رجوع باید کرد و این سخن خطا است برای آنکه نه هر کس را
فهم کتب طب میسر است که استنباط از آن توان کرد و مراحت با اهل استنباط می‌باید کرد و کتاب حقیقی صدر را بل علم است
که بل هوایات بیانات فی صدور الذین اوقف العلم به بطون و فائز چنانچه حضرت امیر المؤمنین فرموده و اما کلام
الله الهامی و هذا کلام الله الصامت انقی کلامه الحاصل بحیات جناب سرور کائنات علیه التیات عمر از
تجارب الملبیت به تصریح مذکور را کرده و بعد وفات آنجناب صلعم جناب سیده علیها السلام را به تدریس و سخن خانه فیضی نشا
تتموّلیت نمود و آنکه در آن خانه جناب امیر المؤمنین علی حسنین و جناب فاطمه علیهم السلام تشریف داشتند از گفتن چنین
افاظی اویس و اراوه و سخن پرور و آنکه در همین فرمان برداری اهل بیت است مضیّب مخاطب باو شیخ جلال الدین
سیوطی و جمیع ابواب در سنده عمر بن خطاب از این تشبیه روایت کرده عن اسلم انه حين يبيع لابي بكر بعد رسول الله
كان على وزير وغيرهما يدخلون على بيت رسول الله فيشاورونها ويرجعون في امرهم فلما بلغ عمر بن الخطاب
خرج من دخل على فاطمة فقال يا بنت رسول الله ما واحد احب الي من ابيك وما لمجد
احب الي بعد ابيك منكم و ايم الله ما ذلك بانني ان اجتمع هو لاد الفخر عندك ان امرهم ان يخرج عليهم
الاميت انتهى بقدر آنکه فرمان برداری و اطاعت جناب حسنین علیهما السلام کما شئتم فی رافعة النار روشن و بجای حق
که حضرت حسن مجتبی علیه التحیه و الثناء بوجه بیلا ان خلایق بطرف معاویه او صلح فرمودند و حضرت ابی عبد الله علیه السلام
تشبیه گشتند و به نظر هر که معاویه و تابعان او و حضرت زید و بعیت کنندگان او خصوصاً ساکنان حرمین شریفین اهل سنت
بودند چون استیعا بن بخت را طوالت در کارند اطمینان کشان اعلان نموده بزرگتر روایت که از ان راست گوئی محض
بخوبی ظاهر شود و گفته نموده آید و شرح منهاج در سبب قیاس گفته الحقیقی اندر قدما شتم من اهل بیت کما لبقه و الاضا
و غیر هامن الامم و رضوان الله علیهم اجمعین انکار القیاس کما اشتهر من اهل بیت و الشافعی و المالک القول
بوجوب العمل به انتهى ۱ طرف آنکه محدثین اهل سنت از روایت بعضی ائمه با علیهم السلام استنکاف دارند چنانچه
فرمود و نیز ان الاعتدال گفته جعفر بن محمد بن علی بن الحسین العاصم ابو عبد الله احد الاثمة

الاعلام برصادق كبير الشأن المصنف له البخاري قال يحيى بن سعيد القطان شيخ البخاري حدثني في نفسه شيئا قال
 عن الداروردي قال لم يرد مالك عن جعفر حتى ظهر امر بني عباس فقال مصعب بن عبد الله كان مالك لا يروي
 حتى يظن ان الحد يفي جعفر بن محمد بن علي بن الحسين بالشمي ابو عبد الله يعني ان اسمه اعلام است يكره ان يروى عنه
 است بخاري باو احتجاج بكونه في شيخ يحيى بن سعيد القطان كشيخ بخاري است كشيء في اسماء انما حضرت وروى في خبره
 ومصعب بن عبد الله يروي رواية كرهت مالك ان حضرت صادق روايت كرهت انما كرهت انما كرهت انما كرهت انما كرهت
 مصعب بن عبد الله كرهت مالك ان حضرت صادق روايت يكره انما كرهت انما كرهت انما كرهت انما كرهت
 واعتماد ثوبين وصدق ان حضرت صادق روايت يكره انما كرهت انما كرهت انما كرهت انما كرهت
 جناب امام رضا از يدنو و عجايب روايت يكره و امام رازي و زمايه العقول يكره و العجايب يكره في الثقة و الثقة
 و الحسني العسكري انهم كانوا عالمين بجميع المسائل الاصولية والفروعية جلها و تفصيلها مع فهم كانوا في زمان كثير من
 العلماء اصناف العلوم و كثرت فضايفهم و منع ذلك لم يظهر من احد منهم شيء من العلوم الا بالليل ولا بالكثير و لم يحضر
 منهم تصنيف ينفع كما ظهر من الشافعي و محمد بن الحسن وغيرهما من الفقهاء المتكلمين والمفسرين لطيفة
 شاه عبد العزيز يروي اهل سنت را لقب بشيعة على نموده و هو فظاير شيعة يعني تابع است پس نادرين حالت معاوية
 و جاثمة و اربابا انما است خارج سازند و يا شيعة على را غير المستند قرار دهند بلكه متقدمين انشان حضرت ائمه عليهم السلام
 را محي ناسب اماميه گفته اند يعني اين ائمه و جامع الاصول و زمايه شرح غريب النون و زمايه شرح ان الله سبحانه
 الاله على كل ما قد ستمت بجلها دينها من غير ما يكره بل ذكر الان المذاهب المشهورة في الاسلام التي عليها مدار المسلمين في
 اقطار الارضين هي مذهب الشافعي و ابو حنيفة و مالك و احمد و مذهب الامامية و من كان من المشار اليهم
 الطبقات و امام كان قبل هذه المذاهب المذكورة فلم يكن الناس يفتون على مذهب امام بعينه و لم يكن قبل ذلك الا
 المائة الاولى و كان على راسها من اول الامر بن عبد العزيز و يكره الامة في هذه المائة و هو حجة خاصة فانه جعل في الاسلام ما ليس
 مخالف كان من الفقهاء الذين يكرهون على الباقر و الفاسم اليك و سالم بن عبد الله بن علي بن ابي طالب و عكرمة بن عباس و عطاء
 بن رباح كان يروي عن الشام مكره انما كرهت عامر بن حنبل و بالبقرة الحسن بن محمد بن علي بن ابي طالب و كان الفقهاء

اہل اہل اللہ بن کثیر واما الحدیث محمد بن شہاب الزہری وجماعہ کثیرہ مشہورہ من المناہجین واما من کان
 علی راس المائۃ الثانیۃ من اولی الامر المامون بن الرشید ومن الفقہاء الشافعیہ والحسین بن یزید اللؤلؤ
 من اصحابہ بحیفۃ واسباب علی بن العزیز من اصحاب مالک واما احمد بن حنبل فلم یکن دوسرے مشہور ائمہ
 مستند احکام وادبعین ومانتین ومن الامامیۃ علی بن موسیٰ الرضا ودرمات ثلاث محمد بن
 یعقوب کلینی را از محدثین شیعیہ امامیہ شمار کردہ ودر ماتہ را بعیدتر قری علم الکہد را شمارہ و فاضل شہرستانی بر مدخل
 گفتہ ان ابا عبد اللہ جعفر بن محمد الصادق محسود دوعلم غریبۃ الدین وادب کاملہ الکلم وھذا بالغ فی الدین
 ہج تا عز الہدی و قد افام الہدی من مدۃ یصل الہدیۃ الیہ من قبض المجالس الیہ العلم انتہی **قال** سیطع
 مشرین سے حدیث میں منع آیا ہے چہاں کہ کتاب ابن ماجہ میں یہ حدیث کہ لخصی رسول اللہ عن الحسن الخثیجہ منع
 فرمایا رسول خدا نے مشرین سے **اقول** بالفرض والتسليم در اینجا مراد از مرانی مرتبہ متعارفہ آیام جاہلیت است کہ در ان
 امور ممنوعہ غیر مشر و بعد بیان میکردند مرتبہ متعارفہ اہل اسلام و در ذیل بیت کرام و صحابہ عظام و را تم جناب سر و کمانات
 چہ سان بہ گفتن مشرقیہ با سبابت و درت بیغیر موند و جناب عمر فاروق و مصیبت عروہ بن مسعود مرتبہ یکت نامعتبر و یا اولی الایما
قال در سبب اسکا نام نہیں کہ آدمی اپنے دلیں کہ ورت کسی مکروہ کام کی نہ پادی اور باو سے تو او سکوکروہ نہ جانے
 کیونکہ یہ دونوں اصطلاحات بشری سے باہر ہیں بلکہ تحقیق صبر کی چیز ہے کہ باوجود کہ ورت اور کہ راستہ طبعی کہ خلالت
 عقل اور شرح ہو آیکو منبر کہے اور تہمیر اور امام سبب اسطرح کا صبر کرتے آئے ہیں **اقول** معنی صبر و تحقیق ان سابق
 گذشت فذکر **قال** اور عین مصیبت کیوقت اپنے تئیں خلالت شرح اور عقل سے باز رکھے اور فقط استوعاری ہونا یا
 چہرہ متغیر ہونا خلالت شرح اور صبر کے نہیں ہے **اقول** و بہتین در اینجا مخاطب گویا از معنی تو اجد و تباکی عبارت چیز
 متغیر بنا تا اقرار نمودہ و اعمی اللہ علی ذلک **قال** اور صبر ہی سمجھ تو دی ہے کہ جو اول مددے کیوقت واقع ہو و جب مصیبت
 گذر گئی پھر اسوقت تک نہکایت او خرج و فرج صبر میں نہیں گنا جاتا بلکہ اسکو تسلی اور دلاسا کہتے ہیں اور اسسوا سے
 حکمائے کہا ہے کہ جو کسی کو اسباب کی تکلیف دیا وے کہ ہمیشہ مصیبت پر رو یا پیشا کریں وہ تکلیف الا ریطاق ہے
اقول و بہتین این قول مخاطب را تسلیم نیکم ومن اعمی خلیۃ البیان **قال** سچ ہے کہ جو کسی بُرے صبر اور تفریہ
 سے یوں کہا جاوے کہ ایک مہینہ صبر متواتر امام کے غم میں رو یا کرے مہینہ کسکا و دروڑ متواتر رو یا جاوے **اقول**

ای مہنہ طبعی علی نعم کہ حضرت یعقوب و حضرت امام زین العابدین علیہما السلام کہ اسما جو وہ نہ شہید نہ دیا باور نہ کر
 نہ پہنچ کر جناب فاطمہ زہرا اور مصیبت و فاق آنحضرت صلی علیہ وسلم خان الزام ماتم نہ ہو کہ بعد از گذشتن آنحضرت صلوات
 را کسی بخندان نہ دیکھائی مدارج النبوة **قال الخاطی** قال الله تعالى ولا تحسبن الذين قتلوا في سبيل الله اهلنا بل
 احياء عند ربهم يرزقون اور تو نہ سمجھو جو لوگ مارے گئے اللہ کی راہ میں بیکہ زندہ ہیں اپنے رب کے پاس
 پاتے ہیں فرحیں ہا انھم اللہ من فضلہ و لیست بشیون بالذین لم یلقوا الضم لا خوف علیہم ولا هم یحزنون
 خوشی کرتے ہیں اس پر جو وہ اللہ نے اپنے فضل سے اور فضل ہو تو میں ان کی طرف سے جو اچھی نہیں پہنچی انہیں چھپے ہوئے
 کہ نہ ڈر ہے انکو اور نہ غم **فان** یہ تو معلوم ہوا کہ شہید لوگ کہاتے ہیں خوشیاں کرتے ہیں اگر نہ انکو غم اور رنج نہیں
 اور اسطرح سمجھو کہ حضرت امام حسین علیہ السلام ہی نہایت خوش اور بے غم ہو گئے کیونکہ وہ بھی اللہ کی راہ میں شہید
 ہوئے ہیں الغرض قطع نظر اور باتوں سے اب ماتم کرنا اور تعزیر بنانا انکے حال کے بھی نہایت ہوا اور انکے قصد
 کو دے خوش اور بے غم ہیں اور تم انکے لئے ماتم کرتے ہو اور ایسے متمین اکل معین کو یاد کر کے ماتم کرنا یہی
 بات ہر جیسے کوئی کسی کا دوست جو تھی تاسیخ جب کی یکہ یا یہ ہوا یا نیا پانی ہوا بعد تھوڑے سے عرصہ کو اسکو
 غسل صحت حاصل ہوا اور بطر کلی متمین کھانے پینے لگے اور کوئی درد و غم باقی نہ ہوا اور نہایت چین اور خوشی میں
 ہو سمجھو جب جب کی جو تھی تاسیخ اوسے کوئی اگلی بیماری اور درد کو یاد کر کے ماتم کر کے لگے ہر چند اسکو لوگ سمجھنا نہ
 کہ اب آپ اچھے اور خوش ہیں اور کسیطرح کا درد و غم نہیں وہ شخص سمجھائے نہ سمجھے اور کہے کہ اچھے اور بے غم ہیں تو کیا
 ہوا دن اور تاسیخ تو وہی ہے بھلا ایسے شخص کو کیا کہو گے آخر یہی کہو گے کہ یہ شخص یا دشمن ہوا یا سودا کی جو
 خوشی کی وقت وہی تباہی تباہی کرتا ہے یہ مخالف کا کام ہے موافق سے ہرگز ایسا نہ ہوگا **دوست** جو خوش ہو
 تو خوشی کیجے یا اسکو جو غم ہو دے تو جان دیکھو **اقول** وہ متمین مدفع است بخیر و جہاں انکہ در مدارج النبوة
 آورده کہ حیات انبیاء علیہم الصلوٰۃ الرفع از حیات شہداء است الخ و حیات پیغمبر صلی علیہ وسلم از مہرہ اعلیٰ از مہرہ جا است کہ
 نخل از و ارج شہداء بعد موت و نبوی جائز و رواست اگر احکام اموات بر شہداء وارد نہیا جاہر سی بودی نخل از و ارج
 او نشان جگہ نہ ست جو از داشتی ملک با این بلند چو ملک و حیات این جہانی و ان جہانی تفاوت نمیکند و حضرت
 عمر را یام خلافت خود بوقت شہد آواز پیڑنی شنید کہ سیکو علی محل صلوٰۃ الابرار صلی علیہ الطیبین و الاصلیاء کہ

قویا بکمال اسباب و دلالت شعری و السایا اطوار اهل محبت و حبیبی الدار میکنند و انحراف و اظهار شوق و سینه
 باقی او پس نشست و گفت عاود کن قول خود را پس عاود را بصوت حزین و گریه کرد و آنی مطلع النبوة قول
 عمر که عاود کن قول خود را و عاود کردن آن ترن بعد از ترن حزین و گریه نمودن فصل است بر این مثنوی که بر وی بیان
 انخروی و تنغم به نصرت بار پروردگار بنده کار صاحب گذشته افسوس نمودن و گریه ساختن محمول سلف بودیم
 آنکه شاه صاحب و در ساله سر اشها و تبیین میفرماید بل با بقاء الیک و الحزن المستمر و تذکر تلك الوقائع الهائلة
 امة الیوم القیوم اکنون انصاف باید واده که باقی داشتند بکار و زن قد که این وقایع باید و درین است تا قیام قیامت
 امری است ضروری و با اتمام مخاطب بوازم فرج و سرور تقدیم با برسانید تسویم آنکه بعد از شهادت خاتم النبیین
 حضرت سرور کائنات صلعم با جناب ام سلمه مخمرون و گریان در خواب دیدند چنانچه این مجروح صواعق محرقه نقل آن
 نزدی روایت کرده که ام سلمه رضی الله عنها پیغمبر را در خواب دید که میگردد و سر و پیه مبارکش خاک را فروخته
 پسید که سبب این گریه چیست آنحضرت فرمود و الحال این را گشتند انقی جالانکه حضرت امام حسین مظلوم
 در آنوقت و رشتت غیر شریعت تنغم به نصرت خود است خواهند بود پس اکنون با مقتدا ای آنحضرت چرا حزینان
 حزن و گریه جایز و روا نباشد چهارم آنکه آنچه در این باب گفته است دوست جو خوش هو تو خوشی کیچه بد او سکو
 جو غم بودی تو جان کیچه بدی او فایع محصل حدیثی است که بطریق اهل بیت ممدوحی گشت که من لم یفرج
 بفرحنا ولم یحزن بمصائبنا قلیم مننا چون با آنحضرت مخاطب نموده شد که بحالت غم غم نمودن باید و سجات
 خوشی خوشی باید کرد پس میگویم که سرور و خوشی و جلال و استیلا آنحضرت صلعم علامه است از ادب و سرور مستحب
 میداند بلکه روزه داشتند آن روز روایت کرده اند و در اوایل ماه ربیع الاول اتفاق فصل سلطه و شرف مسکن
 می شمارند پس بر روز صیبت اهل بیت مخمرون و مغموم بودن را که امام فایع است چنانچه در رساله اغایة الامر
 فی تحقیق المولد والقیام تنظیم سید الانام جلد ۲ نوشته و علامه اعلام شکر الله معجزه را بنی خصوصیت روز ولادت
 شریف و عظیم و اظهار سرور و اداسه شکر و کثرت خیرات و صدقات و دیگر اصول مهم از شریعت استخراج کرده اند
 کما روی عن مسلم عن قتادة الانصاری انه صلی الله علیه و سلم سئل عن صیام يوم الاثنين قال ذلك يوم ولدت فيه و
 انزلت علی غیر النبوة پس روز داشتند درین روز نیست مگر از براسه ادای شکر و تعالی و سجانه بر نصرت

علیہ کہ متوفی مودہ درین روز ابن عالم را از انوار جمال کمال حجت لاهلین و عین ابن اعمال زکیات مثل سائر
 قرآن و انکار صلوات و در بیان مولد کریم و ثروت رزاق و محامد جمیل حضرت مقدس نبوی و فضیلت و صفات و اطهار
 مسرات نیست مگر بحیث ادا می شود حق سبحانه تعزیر بین نعمت عظمی و عطیة کبری و سئل الامام ابن عبد الله بن الحجاج
 فی کتابه المدخل مع انکاره علی ما احذث الناس من البدع والحوادث الغناء بالآلات المحرمة عن عمل المولد الشريف
 فقال فی فضیلة شهر مولد نبینا هذا الشهر فضله الله تع وفضلنا فی هذا النبی الکریم الذی هو الله علينا فی سبیل اولی والاخی
 وکان یحب ان یزاد فی من العباد وایضاً لشکوا الله سبحانه علی ما اولانا فی من هذه النعم العظيمة وکان النبی لم یورد فی غیره من
 الشهور شیئاً من العباد او ما ذاک الا برحمته الامنة وفضلنا فی من کان یتراک العجل خشية ان یفرض علی امتة رحمة
 لکن علی الصلوة فی الشیء فی فضیلة هذا الشهر العظیم بقوله للتائل الذی سأل عن صوم یوم الاثنین قال یوم ولدت
 فیہ فشریف هذا الیوم ینضم بشرف هذا الشهر الذی لدیه فینبغی ان یخرج حق الاحترام وفضل
 بما فضل الله به الاشهر الفاضلة وفضلنا الازمنة والامکنه ما خصها الله به من العبادات الذی فی فعل
 فیها لا قدر علم ان الامکنه والازمنة لا تشرف بها لذاتها واما یصل بها الشرف بما خصت به من المعانی فانظر الی
 خصص الله به هذا الشهر الشریف یوم الاثنین الا ترى ان صوم هذا الیوم فی فضل عظیم لانه صوم لدیه فی هذا
 ینبغی ان یحفل هذا الشهر الکریم ان یکرم ویعظم ویحترم بالاحترام اللائق به اتباعا له صل
 الله علیه و سلم فی کونه کان یخص الاوقات
 الفاضلة بزیادة فعل البر فیها وکثرة الخیرات انتهى
 یحکم انک قطب الاقطاب غوث الاعظم غنیة الطالبین یفریاد قال هبط علی قبر الحسین بن علی بن مرصیب
 سبعین الف ملک یمکون علیه فی یوم القيمة وحب استلال انک چون تقبوا نهار فرشته تقیم کر باکر وید
 تار وفتیاست معروف کریم باشد حیوان انتخاب چگونگی ازین شرکت خود را مودوم وازند قال وقال الله تع و من
 یقتل من منامته فجزاه جهنم خالد فیها و غضب الله علیه لعنه طاعل العذاب الیها الله تعای فراتا به
 اور جو کوئی مار سے مسلمان کو قصد کر کے تو اس کی شر او نفع ہے اس میں پڑا رہے اور اللہ نے اس پر غضب کیا
 اور اس کو لعنت کی اور اس کی واسطے طیار کیا ہے پڑا خدا پڑا ہے بوجہ کیا کہ نرید اور جو کوئی امام کے

قتل میں راضی اور شریک بنو اللہ کے منصب اور اہانت اور غداپ میں جو کچھ اور انکی روحیں نہایت سنج اور اتم
 میں گرفتار ہو گئی اور انکو سوا سی نعم کے خوشی کا نشان نہ ہو گا غرض اب جو کوئی تیریدار اور اسکے ساتھیوں کا دوست دار
 اور غمخوار ہو اور انکو غم اور مصیبت میں دیکھ سکے تو وہ ماتم داری میں نہ دیکھ سکے موافقت کرے **اقول** وہ
 سب تعین مخاطب ہانک ماضی محفوظ بودن غنا یا مظلوم و مرین زمان بہشت عنہ شریعت بیان ہو وہ سب
 آوردہ کہ ایک مصرع عشق نیکہ دوست جو خوش ہو تو خوش کیجئے واکنوں گرفتاری نیرید و غداپ الہی میان ختم
 ماتم داران جناب حسین علیہ السلام غمخوار نیز تیریدار میرید پس دلدار مخاطب را النسب است کہ بہ شہادت شہید
 کہ ملازم فرحت و سرور بقیم رسانند و بعض و عدوت الہیت را مبعوضہ بر طرفہ گرسازند و نہ بقول مخاطب
 از اتباع آنحضرت محمد بن محمد بن عبدو لغو ذبا لله من الغواۃ الى هذه الغایۃ **قال** بخلاف وقت وقوع
 واقعہ کے دشمن خوش موجود تھے اور الہیت در و در سنج و مصیبت تازہ میں نہیں تھو اسوقت غمناک ہونا متفقہ
 محبت اور نہشت ہوا **اقول** شاہ سلامت اللہ و تحریرا الشہادین سفیرا یکذہا ہر حاضر و غائب برین ساختہ ہوئیں با
 مطلع تود و ہر کس از دور و نزدیک و ہر کجا یک چنین واقعہ غم ساز خبردار گرد و ہر کجا مقصود اصلی و غرض حقیقی ازین
 ہمہ باقیان غم و الم و اتم ذکر و یاد کار سے وقائع ہوا اند و سوانح عم فرسودہ درین امت نا قیام قیامت است پس
 این عبارت فصل است بر نیک باقی و انتہن بکار و زن در مصیبت جناب شہید مظلوم درین امت خواہش را بانی است
 و تعلق شہادت کہ بر منوط بر مچو امور است نہ فر تحریرا الشہادین مسطور است کہ در زمانیکہ غیر محبت الہیت را
 بر نیز رسید و اولاد ہاجر و انصار و دیگر اہل مدینہ از صفا رو کبار با استقبال و دیدہ ہنیکہ ذریعت رسول و جگر گوشہ
 بتول را بتلا یہ مصیبت دیدہ حالتی از غم و اندوہ و گریہ قرار می بر ایشان گذشت کہ خارج از خطیہ صریح و بیان است
 گویند مصیبتی کہ روز وفات حضرت سر و کائنات علیہ افضل من الصلوٰۃ و التحیات بر اہل مدینہ گذشتہ بود ہاں مصیبت
 آنروز گذشت کہ امام زین العابدین با زبان و تیماں الہیت نبوت و سر مبارک سید الشہداء علیہ التحیۃ و التہنیت از شوق
 بحرینہ برگشت فریادی عجیب دشو سے غریب و برہنہ بر پا ہو کہ یا در ہنگام قیامت میرا انتہی و نیز آردہ کہ ہفتاد و ہزار
 فرشتہ از روز شہادت بر قبر مطہر ایسے گریہ قیامت فرو آمدہ اند پس اگر کہ ہر ہر ہا فوق شہادت جائز ہو و سے
 و علیہ آن منہج اتہامت ملائکہ اقامت ہر اسے گریہ جگو ہمیشہ **قال** قال اللہ تعالیٰ قل صدق اللہ فاشہد فی

کتاب حصہ سابعہ اور ابو نعیم از قریبہ بن جابر غفرلہ از اور مؤلف کہ شنیعین کہ ایک بار از بانی گریہ و
جزمین و می گفت کہ خبر مرگ سین می رسانم غمگین شنبه بود زمین با جمال و کوہ صبر و استقلال پوشیدہ ماند کہ سابق گذر
کہ مراد از توہر و زین مقام گریستن میا کرد و اوصاف حمیدہ و صفات پسندیدہ حضرت امام حسین است نہ توہر و زین
و مر سوم اہل بدعت و عمل زمان با ہدایت کہ آن باتفاق علماء اہرام و در احادیث صحیحہ و معید شدید بران وارد است
امتی و مسلم ہاریم کہ در تفریہ داری امر سے از امور ممنوعہ بودہ باشند تفصیل از مطلب در اسبق تم تجریر و
وحی آید و اگر احد سے از عوام متکلم ہری از امور ناجائز شود انرا در مخالفت تفریر و اسے چہ فعل زیر کہ ترکیب
را تنبیہ باید نہ مخالفت تفریر و اسے و مخزون و مغموم بودن و گریہ و زاری نمودن در مصائب جناب امام مظلوم
علیہ السلام امر است ضروری و سنتی است از سنن نبوی کتبناک **قال** و دوسری آیت میں خدا فرماتا ہے
وَلَا تَتَّبِعُوا الْاَوَّلَیْنَ وَالْاٰخِرَیْنَ لَعَلَّکُمْ تَتَّقُوْنَ **ث** اور کون پسند نہ کرے کہ ابراہیم کو مگر جو قوف ہوا ہے
جیسے اور صحیح بخاری سے اور مسلم میں یہ حدیث ہے کہ پیغمبر خدا نے فرمایا میں احداث فی امرنا علیہ السلام منہ **ث**
یعنی جو کوئی نئی بات نکالے ہمارے اس دین جو اس میں نہ سووہ و مروت ہے **اقول** ابن آیہ از ان سخن فیدہا
نہار و انجمنین احادیث عام مخصوص البصول نہ بخیر و در سال غایت المرام بصفہ ۶۰ - مندرج - اور جو لوگ اسکو
بدعت سیدہ کہتے ہیں وہ لوگ واقف اصل دین اپنے سہنن میں اس واسطے کہ اصل انبیاء میں امامت ہر جب بانک
کوئی دلیل قطعی مانع اسکی نہوے مگر ذانی السجرات الباقی والعدایۃ اور غرائب میں لکھا ہے کہ بدعت یا پنج قسم ہے
ایک بدعت واجب جیسے پڑھنا علم صحت و نحو کا واسطے معرفت کلام اللہ اور احادیث کہ دوسرے بدعت حرام
جیسے پڑھنا علم فلسفہ کا تیسرے بدعت مذہب جیسے مصافحہ بعد نماز عصر و فجر کے چوتھے بدعت مکروہ جیسے مزین کرنا
مسجد کا سونے چاندی اور گل بوڑے یا پنجون بدعت مباح جیسے فران کرنا اور رنگارنگ طعام واسطے مہافوتیکہ
پکانا اور بدعت سیدہ نہیں ہو سکتے جو اس واسطے کہ کل بدعت ضلالہ عام مخصوص بعض جو اور قیام تعظیم رسول اللہ صلی
قسم اول سے بیچہ واجب جو کہ موسیٰ شرح موطا میں باب مصافحہ میں لکھا ہے عن عبد اللہ الخرسانی **قال** قال رسول اللہ
تصافحوا بذهب الغل و تحابوا لذهب الشقاق علی اہل العلم قال النوی ان المصافح مستحب عند العلماء
ما اعتادہ الناس من المصافحۃ بعد صلوة الصبح

والعصر فلا اصل له الشیخ علی هذا الوجه ولكن لا بأس به لأن اصل المصاحفة مستند وكوهم حافظوا عليه
 الأحوال فطروا فيها ما كتبت في الأحوال لا يخرج ذلك عن كونها المصاحفة الزور والشیخ باصلا أقول هكذا ينبغي أن يقال المصاحفة
 يوم العيد ليس كبراهونا وقت ميلاد شريف كبراهنا كزيارت رسول صلعم كحال مستحسن هو اور عالمگیری میں لکھا ہے
 کہ آگے زیارت رسول اللہ صلعم کے ایسا کہ اسوہ سے صحابہ نماز میں کھڑا ہوتا ہے فیئوجہ الی قبرہ فیقف عندہا
 ولا یضع یدہ الی اجلال الترتیب فہو اہیب و اعظم الحرمۃ ویقف کایقف فی الصلوۃ و یمثل صورۃ الکرمۃ
 کا تہ نافر علی حد عالم بدیع کلامہ لکن فی الاختیار شرح المختار اور سہ اجماع علای زمین اور غبار
 اور علما ہند وغیرہ کا ہے انکار اجماع کہ نفس قطعی ہے کفر ہے لا یجنع امنہ علی الصلوات اور مخالفت اجماع کی
 کرنا صدق من شدت شدت النار کا ہے اور سید محمد مرینی کی امام حدیث اور صحیر کے تھو اور تعریف انکی
 روضۃ الاحباب تصنیف عطاء اللہ بن فضل اللہ حسینی میں لکھی ہے کہ وہ معاصر ابن جوزی تھو اور امام محمد بن یوسف بن
 تھو اور انون نے کتاب خدا الحوہی بنی مولد البقی الا زہد میں لکھا ہے وقد استحسن القیام عند ذکر مولد الشریف
 ائمۃ دود وایز ورویت فطوبی لمن کان قیامہ لتعظیم صلعم غایۃ مرام و مرماہ وعبیرۃ الاسرار بانبا
 دروی دو واسطہ پیش نیست روایت کردہ کہ روزے حضرت غوث الثقلین شیخ محی الدین عبدالقادر ریحی اللہ عنہ
 برکری بود و وعظ بمفرد و قریب بدہ ہزار کس درناویہ وعظ و سے حاضر و شیخ علی در زہد باری کہ سب شیخ شستہ ناگاہ
 شیخ علی را خوالی بر ویس شیخ عبدالقادر توم را فرمود اسکوتویس ہمہ ساکت شد و ترا انکہ خبر اناس از ایشان شنیدند
 پس فرمود آمد شیخ از کریم و بانسا و ادب در پیش شیخ علی مذکور وی نگریست در دوی و سے پس میدارند شیخ علی
 گفت شیخ عبدالقادر باری کہ دیدے حضرت را در خواب گفت نعم فرمود از نیجت ادب و زہدیم با تو البتہ تمام در پیش تو
 فرمود چہ وصیت کرد ترا آنحضرت صلعم گفت ہلا زمت مجلس تو پس شیخ علی گفت انچہ من در خواب دیدم شیخ عبدالقادر
 در میدان سے دید روایت کردہ اند کہ ہفت کس از مروان راہ و را روز از عالم رقند رحمۃ اللہ علیہم اجمعین نقل
 ترجمۃ السکوة للشیخ عبدالحق الدہلوی قدس سرہ بلفظہ کنا جلد لرد انتہی دوم انکہ نماز ترجیح
 باعتبار جناب فاروق بدعت است و در مفہوم من احدث فی امرنا ہذا لیس منہ ضرر دہ داخل و در و در و در
 جناب شان از تحقیق مخاطب لازم فالجواب الجواب سیدم انکہ کتاب اللہ و محمد آسمت صلعم مجموع منہ و

وجميع ابن بکری عمل القرآن و جدد فی عهد عثمان کما فی المرقاة و قال النبی ص من احدث فی امرنا هذا
 ما لیس منه فحد بعد و ریاض قول ملا علی قاری و استماع حدیث نبوی مخاطب و الاقام و بحق اصحاب کبار لفظ
 مردود بر زبان آورد و با حدیث را مطابق دیگر اہل بخاری و ترمذی و ابی داؤد و دیگران نقل و قال **ف** اس حدیث ہر
 ثابت ہو اگر کوئی پیغمبر کے دین کے کاموں نہیں کہ مقرر کرنا احکام شرع کا ہے اپنی طرف سے کوئی نئی بات مقرر کرے کہ جسکی
 اصل صحیح دین میں ثابت نہ ہو اور اپنی طرف سے ثواب اور عذاب کسی کام میں نہ ہو اسے تو وہ چیز مردود ہے **اقول**
 و بہستعین بدعت آہستہ کہ مخالف سنت باشند چنانچہ در رسالہ نہایت المرام صفحہ ۲۲ مولوی سید رفیع احمد زبیر سید
 عبدالرزاق صاحب ہانسوی میفرماید قال الشیخ الامام العلامة صدق الدین رحمہ اللہ الشافعی ہذا البدعة لا
 یاس لها و یکبرہ البدع اذا دأمت السنة و اما اذا لم یراعھا فلا یکبرہ و یشاب کلا انسان
 بحسب قصدہ و الظہار للرد و الفرج بمولانا اللہ کما شیخ امام علامہ صدر الدین عمر شامی نے کہ محض کرنا مولد شریف
 کی بدعت ہو کہ کچھ مضائقہ نہیں کرنا او سکے اور مکرر وہ نہیں ہوتی بدعت متبک کہ فراموشی کرے سنت کو یعنی اس کے
 کرنے کو کوئی فعل مسنون ترک نہ ہو جائے اور اگر فراموشی کرے سنت کو پس وہ بدعت مکرر وہ نہیں ہو اور ثواب یا جہا
 آدمی بسبب قصد کرنے اس کے پیچھا کرے خوشی کے بوجہ میداؤں شریف اس حضرت مسلم ہی انتہی **قال** اب تو فرمائیے کہ
 سوچو یہی بات موجود ہے **اقول** و بہستعین این امر اصل اور تعزیر موجود نیست بلکہ اصل آن در شریعت ثابت است
 حکام مسالفا **قال** اول تعزیر بنام نئی بات دین میں ہے کسی پیغمبر یا امام کے شدید ہونے یا مرنے سے شرع میں تعزیر باشد
 یا چوتہ اور کچھ سوا اسکے بنانا نہیں آیا **اقول** و بہستعین تعزیر کہ عبارت است از نقل قبر و نقل مقبرہ موجود است
 منقولہ جائز است و بیاع پس ہر بار ان معنی و تشبیح نمودن بخیر خدا و اسے نباشد **قال** اور جو باتیں تعزیر کر لئے مقرر
 کین ہیں وہ باتیں انکی سچی قبروں پر بھی درست نہیں جو جای چھوٹی تر تبوں پر **اقول** و بہستعین اسچہ انادہ
 نمودہ مردود است زیرا کہ تعزیر قبر چلی نیست بلکہ در آن نقل قبر ہی باشد و یہ ظاہر نقل قبر چیری دیگر است و قبر چلی
 چیز دیگر و امری یا تعزیر کر دہنیشود کہ ممنوع و ناجائز باشد و اگر اچھا ناگد امی ناموافق مرکب امری خلاف شرع گردے
 شخص کہ نگار و انتم خواہد بود نہ کہ از ان تعزیر داری ممنوع گردد و باعتبار و یا ولی الایصال **قال** دوسرے
 یہ کہ تعزیر بنام دین کا کام میں لگتی ہیں اور اس کے بنانیہ لوگوں کو ثواب اور تعزیر نہ ہوتے ہیں اور جو کوئی اسکو برا جائے

نکرتے تو اسکو امام کاؤ میں بتائیں اور طعن اور ملامت کرتے ہیں اور الساطعون اور ملامت سوا ہر پیغمبر خدا کرنا ہی
 کسی کام میں اپنی طرف سے کرنا درست نہیں **اقول** اپنے نوشتہ معارض است بانیکہ المسنن ہم خبریابی بیاور دین
 ایجاد کر دے و ہر ای ان ثواب قرار دے و منکر ان ملامت نمودن را از انجاء الفتاویٰ محفل مولد شریف است چنانچہ
 در رسالہ غایت المرام ہ صفحہ ۱۰۰ نوشتہ قال العلامة طہر الدین بن جعفری بدعت حسنة اذا قصد العمل بها مع
 الصلوٰۃ علی النبی و اطعام الطعام للفقراء و المساکین و هذا القدر ثواب علیہ هذا الشرطی کا وقت اتمی بقدر
 وہ صفحہ ۱۰۰ نوشتہ قال الامام الحافظ ابو محمد عبد الرحمن اسمعیل المعروف بابی شامہ فی کتابہ البیان
 علی التکالیف و المحادات فالبدعة الحسنة متفق علی جوان فعلها والاستعجاب بها رجاء الثواب
 بل حسنة نیتہ فیہا اکثر و در صفحہ ۱۰۱ گوید قال ابن الجوزی لیس یکن فی ذلک الا ان غلام الشیطان
 و اسرا غلام اہل ایمان کما ابن جوزی نے نہیں جو بیچ محفل مولد شریف کو مگر خاک میں ملائشیطان کو
 اور خوشنودی مومنین کی انتہی قال نمبر ۱ اصل اس تفسیر کی دین میں ہی ثابت نہیں بلکہ ایسی چیزوں کا منع صحیح
 میں آیا ہے **اقول** اصل ان در نسخ ثابت کما قال غرض جب معلوم کر چکے کہ تفسیر میں یل یا تین جمع ہیں تو
 رسول خدا کو حکم سے ثابت ہوا کہ تفسیر بنانا مردود ہے **اقول** از وجہ سابقہ واضح گشتہ کہ نہ ساختن تفسیر بدعت
 سنیہ نیست و بدعت مکروہ ہوا ان است کہ مزام سنت باشد و اذلیس فلیس حکم قال صلا الدین بن حمزہ الشافعی
 ویکرہ البدع اذا راعمت السنن و اذا لم یراعها فیکرہ الخ و انیکہ المسنن و جماعت محفل مولد شریف در اوائل
 بیچ الاول احوال نمودہ بوقت ذکر میلاد و اخفرت قیام را در ان اختراع کر دے و برین ہر دو عمل دعویٰ اجماع قوم
 خود و آریہ چنانچہ در رسالہ غایت المرام ہ صفحہ ۱۰۰ نوشتہ اما ثبوت امر اول پس جمہور محدثین مسندین و فقہائے حنبلیہ
 و کافہ علماء متقدمین و متاخرین و اولیاء اللہ و اولیاء اللہ و سلف صاحبین رحمہم اللہ اجمعین نے مستحب و مستحسن ہونا محفل
 مولد شریف کا اختیار کیا ہے اور اپنے تصانیف میں بدلائل واضحہ تحریر فرمایا ہے اگر اوں سب کا تفصیلاً
 ذکر کیا جائے تو ضبط او کو اسکا کا عدد و حساب ہوا فزون اور دائرہ حصر عقل سے بیرون ہو بلکہ اگر انکفا و پر اکثر
 کے کیجادی تو ہی رسالہ بہت طویل ہو جائے اسواسطے مقتضائے مالا یدرک کلمہ لائیکر کہ کی تصریح اسماء بعض
 کہ بدون نقل کلام تمسک بہ پیشہ کی کلام برخی پر انکفا کیجاتی ہے کہ ہر واحد ان ثقات سے مقتدا اور مستند

بافراہدی جیجای کر اتفاق ان اکابر کا اور اجماع اس تمغہ کا ایک امر یہ ہوسکتا ہے اور اس کا وجہ و سبب یہ ہے
 حضرت شیخ الفقہار والمحدثین تاج العلماء والعارفين شیخ شافع العالم طب طب الاقطاب الفوت الاعظم سید محمد الدین عبد القادر
 جیلانی رضی اللہ عنہ و امام المحدثین ابو الفرج ابن جوزی محدث فقیہ حنبلی و ابو الخطاب عمر بن حری کلینی و ابن خلکان
 محدث شافعی و علامہ قسطلانی صاحب المواہب اللدنیہ و شافع صحیح بخاری و شیخ الفکر الاحقظ ابن الجزری و محمد
 بن علی دمشقی صاحب سبل الندی و الرشاد و حافظ ابو الخیر سخاوی و حافظ عماد الدین ابن کثیر و علامہ ابن مغزیل صاحب
 الدرر المنظم و امام نووی شافع شافع صحیح مسلم و حافظ ابو شامہ اوستا و امام نووی صاحب کتاب لبعث علی الخمار
 البیع و الخواص و شیخ ابو الحسن المعروف بابن الفضل و ابو بکر الحجازی و منصور البشار و ابن محمد النعمان و ابو موسیٰ
 نرہوی و حافظ شمس الدین بن ناصر الدین دمشقی و جمال الدین محبی و یوسف الحجازی و یوسف بن علی الشافعی و امام
 بن بطاح و امام غلص کتابی و امام علامہ ظہیر الدین شیخ نصیر الدین شیخ عمر بن الملار و امام صدر الدین بن
 عمر شافعی و حافظ ابن حجر مکی و عسقلانی صاحب المولد الکبیر و حافظ دمشقی و جمال الدین سیوطی و شافع ابن ماجہ و
 امام محقق ابو ذر عراقي حسین دمشقی ابن حجر ہاشمی و احمد بن محمد مدنی المشور و القشاشی و امام برزنجی و شیخ عبد الحق
 محدث دہلوی اور شہید ان بزرگواران کے حال تجرید علم پر ہم حضرت غوث صدقانی و محبوب سبحانی اور ابن جوزی کا اظہار
 من الشمس و امین من الاسس ہے چہ سوچری کے آغاز میں مصنفات او کی ہوی کیونکہ انہک وہ موجود ہیں اور ابو الخطاب
 بن وجہ کلینی و کتاب التذکرہ فی شرح المولد السراج النیر سنۃ ۷۰۶ ہجری و چار ہجری میں تالیف فرمائی ہو انتی و در صفحہ ۳۹
 کتاب تذکرہ رقوم جرد الامل تحسان و استحباب محفل مولد شریف کو مختصراً بیان کو گئے اب دلائل تحسان امر و ویم عینی
 کو ہونا وقت ذکر سیلا و شریف انحضرت صلعم کے تذکرہ ہوتے ہیں کان دکا کر سنا اور بی ادبی اور کشتاشی ہیو کر ادب
 سیکھو کیونکہ بی ادب محفل خاص کو محال و یا جاتا ہے من ترک الادب دین الباب اور چہذا استفقا علماء
 کہ سطر و علامہ شامہان اباد وغیرہ حاوی دلائل کثیرہ تھی اور آیات اور احوال و اقوال علماء رکبا بتقدیرین کے
 اوغنین تہا سند بچہ بین اوغنین استفقو کی نقل پر کفایت کی جاتی ہے اور علاحدہ ذکر کرنا نام کتاب کا حاجت نہ تھی
 مگر لازم نہ آئی انتخاب فتویٰ علما فی غیر البلا و کہ فطرہ الحجاب القیام عند ذکر ولادۃ سید المرسلین فی قوافل المولود
 تعظیماً لأمرا لکن فی استحضار استحباب و ندب یحصل فیما عدا من الثواب الخ لا وفسر

من الثواب الحظ الاثر والخیر اکبر الخ وسید محمد ربی و کتاب عقد الحج ہر موالد النبی الاثر وقد
 استحسن القیام عند ذکر مولد الشریف ائمہ ذوی ولیدہ و رویۃ قطب دین کان تعظیمہ صلعم غایتہ مراد و مرادہ انتہی
 بہون کیفیت استجاب و استحسان و ترتیب ثواب انعقاد محفل سیلا و شریف و قیام وقت مولد انحضرت صلعم دریا فتی
 اکثرون و دو کلمہ شتمل کفر و ضلالۃ این جم غفیر باید شنید مولوی عبد الوہاب فرخ آباد سے در جواب الجواب فتوا می مولوی
 مظہر کریم قلعان تحت انتضاہ آورده مسئلہ الفاضل عن مجلس الموالد الشریف قال لا یغفل عن حدیث و کل حدیث ضلالہ ان
 کل ضلالہ فی النار و ما یعلق من الجہال علیہ اس کل حوالہ شریف مع الاول لیس لشیء و یقیون عند ذکر مولد و یقولون
 ان روحہ صریحہ و حاضر فرغہم باطل بل هذا الاعتقاد شرک وقد منع الائمة الاربعہ
 عن مثل هذا انتهى و شیخ محمد الشافعی در کتاب سبل الرشاد فی احوال خیر العباد و المشہور
 بسیرۃ الشافعی آورده حجت عادیہ کثیر من المجین اذا سمعوا بذكر وضعه ان یقولوا تعظیما لہ و هذا
 القیام بدعۃ لا اصل لها و نصیر الدین گبرائی ثم البرہانپوری در کتاب طریقہ السلف نوشتہ قد احدث
 بعض مجالس الشائخ امور کثیرۃ لا یخطا اثر و لا اسما فی کتابہ لاسنہ منها القیام عند ذکر ولادہ
 صلعم و مولوی نجم الدین قنوجی نیز در جواب الجواب فتوا می مولوی مظہر کریم بہ تفسیر تحریر آورده کہ اول مولود ہی
 کر نیکی کچھ اصل نہیں ہر کہ شیخ تاج الدین عمرو بن البلیغی و اسکندری المشہور بانفا کانی من متاخری لما لکثیر
 لہ ان عمل المولد بدعۃ مذمومہ لکھا ہے اور علی ہذا القیاس شیخ مجدد الف ثانی نے بھی کچھ مکتوب و روایت نقلیہ
 و سیووم و مکتوب بیجاہ و چارم کے لکھا ہے تو کہہ کر ہونا اوسمین دوسری بدعت قبیحہ اور شیعہ ہے و بعد از ذکر قاصدہ
 می نویسد اور طرفہ ہی کہ اوس درس مولد میں غلام منقول و منقول وقت ذکر وضع حمل کے حاضر و ناظر مسجد کے
 گویا اس وقت پیغمبر خدا صلعم شکم مادر سے تشریف باہر لاتے ہیں تعظیما قیام کرنا نزدیک حقیر کے بدعت کیا بلکہ کفر
 اور شرک ہے فی العبادۃ الخ و عبارات مذکورہ چنانکہ می یعنی نفس است بلانکہ انعقاد مجلس مولد و قیام وقت ذکر
 ولادت انحضرت صلعم بدعت است و کل بدعت ضلالہ و کل ضلالہ الی النار پس جماعتی کثیر از اہلسنت و فکر
 اہل خلدہ شان ستا حاصل الی النار گشتند قال اور یہ حدیث مشکوٰۃ شریف میں ہے من یعیش منکم بعد فیسب
 خالفا کثیرا و علیکم بسنتہ و سنتہ خلفاء الراشدین یعنی جو کوئی معتبر یا تم میں سے میرے پیچھے

ویکجا بہت اختلاف اوسیدین پس لازم کہ کوتم اپنے اوپر سے اور میرے خلیفوں کی سنت جو رشد والے اور راہ پاک
 ہوئے ہیں ان قول اخیر میں محبت برائے ما است نہ برائے میرے اختلاف کا کثیر احوال است برتنی کہ حق پرست
 اختلاف کثیر در امت محمدیہ ظاہر شود و مویا سنت حدیث و دیگر کہ صاحب مدارج النبوة آورده کہ آنحضرت صلعم قبل آن
 فرمودہ بداندید و آگاہ باشند کہ بازگشت من و شما ہمہ بخداوند است وصیت میکنم بامہاجرین اولین یکی سبجی آرید و قوت
 میکنم تہاجرین را کہ با یکدیگر نیکو کنید و پس خواندہ سورہ والعصر را تا آخر و این آیت بخواند فضل عسیت من قولیم ان
 نفسنا فی الارض و نقطعوا رحمکم الی و وصیت می کنم شما را و نشان انصار و فرمود ای انصار بعد از من عجم
 را بر شما اشیار و اختیار خواهند کرد و بر شما ترجیح خواهند داد و دولت مدارج النبوة بعد آید میگویاید انتشار است
 با پنج ملوک امر امر و انبیہ و عباسیہ باہل بیت نبوت کردہ اند از جفا و ستم انتہی فقیر میکنم کہ در ایہ فصل مستقیم آہ
 صنیع مخاطب بہتند پس تلاوت فرمودن آنحضرت صلعم ایہ مذکورہ را اول دلیل است بر نیکو خطاب بحاضرین
 بود و ہر حکما تر سے و در کتاب مذکور صفحہ ۹۱- آورده فرمود می ترسم بر شما کہ شد کہ شود بعد از من ولیکن
 می ترسم بر شما دنیا را کہ رحبت کنید و ران و در رفتہ افتید و ہلاک شوید چنانکہ ہلاک شدہ اند کسانی کہ پیش از من
 بودہ اند انتہی و مراد از خلفا را شدین بدلیل حدیث لایزال امامتہ قائماتہ میمنہ انتہی عشر خلیفہ کلہم
 من قریش خلفای اثنا عشر اند و این حدیث کہ تقارب الفاظ و صحاح اہل سنت باسانید متعددہ آنحضرت
 رسول منقول است باعتراف بعض محققان اہل سنت سوای مذہب امامیہ اثنا عشریہ برین مسکنی منطبق
 نمی شود و سبالت وقوع اختلاف کثیر آنحضرت صلعم ارشاد فرمود و فعلیکم بسنتی و سنۃ الخلفاء الراشدین
 ای الامۃ الاثنی عشر پس نصف را باید کہ از اتباع کسانی کہ حکم روایت صحیح مسلم و غیرہ
 کا ذہب و اثمن و قادریں و خائنین مسلک بہتند پیرنمایند و این ارشاد حضرت خلیفہ ثانی کہ بر مخاطب علی
 و عباس پر زبان مبارک جاری شدہ حق بنید فلان فی رسول اللہ قال ابو بکر انا ولی رسول اللہ
 فجئتکما نطلب میراثک من ابن اخیک و نطلب ہذا میراث امرائہ من ابیہما فقال ابو بکر
 قال رسول اللہ لا نورث ما ترک کاه صدقہ فرائیما کاذبا اثما غدا کائناتنا و اللہ یعلم انہ صادق باثر
 تابع الحق ثم فوی ابو بکر و انما قلت ولی رسول اللہ ولی ابو بکر فرائیما کاذبا اثما غدا کائناتنا و اللہ یعلم

الخی لصادق با دلائل تابع الحق بعد وضوح اقتدار ائمہ اثنا عشر اہل سنت را باید کہ دست از این
 دو آن بردارند و حضرت ائمہ معصومین علیہم السلام رجوع نمایند فالحق الحق بالاتباع قال المحاضر وعضو علیہا
 بالائتلاف ورضو ویکو و اس سنت کو دانتون سے دایا کہ و محدثان لا مورث اور بیچائے رکھو انکو بھی کاسو
 سے فان کل محدث بدعتہ شیک جوابات دین میں نی ٹرائی گئی سو بدعت ہے و کل بدعتہ ضلالتہ
 ت اور جو بدعت ہو گمراہی ہے و مسلمان کو لازم ہے کہ دین میں اپنی طرف سے کوئی نی بات نہ نکالے اور
 نہ اور کی ایجاد پر عمل کرے اور تخریہ ثبانا بشیک بعد مدت کی پیغمبر اور امام کی پیچھے اہل بدعت نہ ایجاد کیا
 ہو اور پیغمبر اور ان کے خلیفوں کی سنت سے باہر ہے اور بدعت اور گمراہی میں داخل ہے اب اہل سنت
 کو چاہیے کہ ایسے کاموں میں اپنے نام کا پاس کرین بڑی شرم اور حیف کی بات ہو کہ اہل سنت ہو کر اہل
 بدعت کو کام کرو برائے خدا اپنے ناموری میں ثبانا لگاؤ اور ایسی بدعت کو دل سے بھلاؤ اور اپنے پیغمبر
 اہل سنت کو طریقہ پر چلاؤ مثل ہے کہ جب کاکائی اوسکا گاسے اقول و بن نہیں اپنے فادہ نمودہ مردود است
 بچند وجہ اول آنکہ اہل سنت و جماعت در دین خود امور عہدہ ایجاد کردہ بر استحسان آن فتوا عطا دہ اند
 چون مقام از استیفاء آن الی است لہذا بہ نقل و عبارت اکتفا می رود در رسالہ غایۃ المرام نوشتہ
 کہ امام نووی و ابن حجر فی جو نماز شب برات و لیلۃ العتاب کو بدعت مذکورہ قرار دیا وجہ یہ ہے کہ حدیث
 صحیح مسلم میں تصریح ممانعت شب جمہ واسطہ نوافل کی تھی اور بعد ان می گوید علاوہ اسکے یہ قول ان
 محدثون کا مختار و معمول یہ کل محدثین و فقہا کا نہیں حضرت غوث الاعظم غنیۃ الطالبین میں اور امام
 حجت الاسلام غفر لی اہیاء العلوم میں اور شہاب الدین سہروردی کتاب الاوراد میں اور اور فقہا و محدثین
 نے استنباب نماز غائب و غائب برات تبصریح مستحب لکھا ہے اور اتیک معمول اکثر مشائخ اصحاب سنیہ
 و طریقت ہے کہ ان راتوں میں بیدار ہوتے ہیں اور نوافل پڑھتے ہیں اور یہ بھی ضرور نہیں ہے کہ جو احادیث
 نزدیک محدثین کے صحیح نہ ہوں وہ نزدیک فقہا کے بھی صحیح نہ ہوں بلکہ مجددین غیر زبادی صاحب فراموش
 نے سفر السعادت میں حکم عدم صحت بعضی احادیث کا کیا ہے حالانکہ او نہیں احادیث کو خود اصحاب سنیہ
 سے نقل کیا ہے کلا یخفی علی من طالع کذا النقص والحدیث مستحب ہے اور اسکے اسکے بہت نماز نوافل پڑھنے

ایسے ہیں کہ ثبوت اور نکل کا سنت سے نہیں ہو مگر توہمیک فقہاء کے مستحب اور باعث ثواب ہیں چنانچہ تعریف
 روز عرفہ میں ہو کہ بعد نماز فجر کے جامعہ صاحبین صحرا میں جا کر تملیل و تمجید تکبیر تکرار تشبیہ حاجیوں کی عرفات میں
 بعض شریعت پرستوں میں فتاویٰ الحجۃ نافلا عن الجامع الصغیر التعریف لہذا یصنعہ الناس لیس بشیء وذلك
 ان جماعة من العلماء والعارفين يجتمعون في يوم عرفه في كل بلدة يهللون ويكبرون شبه الحاج في عرفات
 فذلك ليس بشیء یعنی لیس شیء من السنۃ ولكن في نفسه من جملة العبادات والخيرات واستدقاق عرفات في المضمر إلى الجامع
 البرہانی فی هذه المسئلة بعض مشائخنا قالوا التعریف لہذا یصنعہ الناس لیس بشیء لم یرد بہ نفي شرعیۃ فی نفسه
 لا بدعاً ولا تبیج وقضی الی اللہ اما اراد وجوباً وكونه سنة في الذخيرة في الفصل الخامس مستشهداً بقول محمد بن ابا
 حنیفہ کہ لیری سجدۃ الشکر شیئاً معناه انہ لایری نفي شرعیۃا قریباً اما اراد بہ نفي وجوباً شکر او هكذا قال محمد بن
 الجامع الصغیر عن ابی حنیفہ ان التعریف لہذا یصنعہ الناس لیس بشیء لم یرد بہ نفي شرعیۃ اصالاً نہ دہا
 وتسبیح وانما اراد بہ نفي وجوباً کما ہما فی کفاية الفقہاء روی عن محمد بن الحسن انہ کان یخبر ذلک فی
 الکافی شح الوافی التعریف لیس بشیء وهو تشبیہ الناس انفسہم باہل عرفۃ یوم عرفۃ وقیل یستحب لکثیر
 باہل الطاعة فیکون لم نوالہم فی الدار المختار وقوف یوم عرفۃ فی غیرہا تشبیہاً بالواقفین لیس بشیء ہو
 نکرۃ فی موضع النفي فیم انواع العبادۃ من فرض واجب ومستحب یغید لا باحۃ وقیل یستحب
 ذلک فی الشیئ شح النفاية لا اجتماع لا یندب اجتماع الناس یوم عرفۃ فی غیر عرفۃ
 تشبیہاً بالواقفین تسبیح و رباب لفظ نیت نماز چوگانہ باوجودیکہ قبل آنحضرت وصحابہ سے ثابت نہیں ہے
 فقہار عظام نے مستحب و مستحسن لکھا ہے اور یہ قول مفتی بہ مختار اصحاب متون اربعہ ہے فی الدار المختار واللفظ
 بہا مستحب ہو الخ ان قل سنت یعنی احیہ التلف او سنت علما اذ لم یقل عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ
 وسلم ولا الصحابة والتابعین بل قل علما اور ماتد اسکے تشویب کو بغیر بیان اقامت و اذان کو اعلام
 ثانی کرنا یعنی الصلوۃ الصلوۃ یا اقامت اقامت اور ماتد اسکے کتباً باوجودیکہ فعل آنحضرت صلعم وصحابہ
 تابعین سے منقول نہیں ہے فقہار کرام نے مستحب لکھا ہے فی شرح الوقایۃ واستحسن المناظرین تشویب
 السنۃ من اذان و اقامۃ و التمسک بحسن المناظرین فی کمالہ الا انہ فی شرح

النفاية في الدلائل المختارة وشوب بين الاذان والاقامة لكل ولما عرفت في هذه الاشارة المعز بـ
 اسطرحة وفتح من سلام كونه اذان كنه سات سو اكا سي من حاو ث هرا بدعت كنه في الدلائل
 المختارة التسليم بعد الاذان في ربيع الاخر سنة سبعمائة واحدة وثمانين في عشاء ليلة الاثنين الحجة
 ثم بعد عشر سنين احدث في الكلالا المغرب ثم فيها مرتين وهو بدعة حسنة انتهى في الهداية وبعضها
 استحسنا الاستيعاب على تعليم القرآن اليك لانه ظهر التواني في الاموال الدينية فنه الامناع يصح حفظ القرآن عليه
 الفتوى وروى انك بناسا فتن تفرقة اذا سجدات المسنة است ووزان سلاطين اسلام وشرع ما تدينه المكي
 وغيره كدرة تاهي بنو دستان خودا قدا الامر كلي بودند مرج بود وقاضى وفتوى ووزر او ديگر علماء آقران وغيره
 تفرقة داري جائز واشتهد ووزان محمد عمودا وخصوصا مرج بود كما اعترف به المولى عبد الواحد خان ابن ابلان
 عبد العلي في الرسالة المسماة بالذلة الاوهام سيوم انك بناسا فتن تفرقة خلاف سنت پيغمبر نيست بلكه
 اصل ان انكم رسول مقبول متفاد است وهو خطا خطين احدهما قدا الامر والاخر قدا الالب فقبلها
 وعلاده انين بالبدعة معلوم است كنه تفرقة باعث كنه بر امام مظلوم كنه سنت انحضرت صلعم بوده است مى شود
 وبناسا فتن ان بباح پس بر بباح كنه مقدم عبادت باشد خود عبادت خوايد بود كما اعترف به المحدث الاول
 نه ترجحة المشكوة چهارم انك المسنة رابا عتران مولف ساله بايد كنه امور بدعت كنه تفرقة واعظم ان
 تراويج است كنه هجويد فافر موده حضرت عمر بن الخطاب البديعة انخراف نورزند ولفهم قيل حبا كنه او سا كا فو
 قال او حضرت فرمايه من وفر لصاحب بدعة فقدا عان على هذا السلام مرت جو كنه تظهير
 اور بزرگى كنه بدعت وانكى پس ده وكرتا ه اسلام كنه ويران كنه نين اقول ونيستعين چون اهل سنت
 معين تراويج وندوين حرف وندوا عراب كلام الله واما سجاد ونبير باد ودارس وبرا وفتوا وفضل سيلاد شريف و
 غير ذلك ان امور بدعت پس حكم مخاطب ايشان هم اسلام وخراب بيا ودين واما ان ابايان ان مارول
 انك در ساله فاية المرام بصفر ۱۲۰۲ آورده فلان الاما كنه فظ ابو محمد عبد الرحمن بن اسمعيل العروى بالجمامة في كتابه
 الباشا انك البديع والحوادث قال عبد الله المحسن متفق على جوان فعلها والاستحبابا ان رجاء التوبة لمن حسنت
 فيها وانه كل مبتدع موافق لفتوا على الشريعة غير مخالف لشيء ولا ميل من

من فعله محد و کشرعی و ذلک بخوبی بناء المدارس المنابر حانات السبیل و غیر ذلک من انواع البر التي لم
 تصح في الصد الاول فانه موافق بما جاءت به الشريعة من اصطناع المعروف والمعاضة على البر و
 التقوی و من احسن البیع فی زماننا هذا من هذا القبیل ما كان یفعل عبدیتا بل كل عام فی اليوم
 لیوم مولد النبی ص من الصدقات المعروف و اظهار النینة و السیرة العثمانی فظالم کمال الظهور **قال**
ق اب فرات عقل صحیح سے سمجھو کہ جب اہل بدعت کی عزت کرئین یہ خرابی لازم ہو تو پھر شخص خود بدعتی ہو اسکا
 کیا حال ہوگا **اقول** و بنسبتین اسچہ مخاطب گفتہ معارض است بانیکہ ابوالفتح ابن جوزی در رسالہ مولد شریف
 جہمہ خود آورده و محارب عن ذلک نہ و عینی ملک العام کثرۃ الخیر والبرکۃ مع السلامة و العافیتہ و شفعہ الزرق
 و از ویاد المال و الاولاد و الاحفاد و دوام الاسن و الامان فی البلاد و الامصار و السکون و الفرار فی البیت
 و الدار بسیرہ کہ مولد البنی صلعم انتہی **قال** اور علمائے کما ہے کہ بدعت کا مرتبہ فسق سے بھی زیادہ بڑھ چکا ہے کہ
 فاسق فسق کو کہہ جاتا ہے اور توبہ اور سے واجب سمجھتا ہے بخلاف اہل بدعت کو کہ بدعت کو اپنی افتخار اور
 گمان میں نیک جانتا ہے اور اس پر اصرار کرتا ہے اس میں توبہ کا کیا دخل **اقول** و بنسبتین اہل سنت تراویح
 را خود باعتراف حضرت عمر و محفل سیلا و شریف را بقول امام نووی و غیرہ بدعتہ میدا تدویران و دعوی مرتب
 ثواب می گفتہ امتراویح بوجہ کمال ظہور محتاج استشاد نیست و در باب مولد شریف و رعایتہ المرام جصفحہ ۱۳
 آورده فی الفتح المبین شرح الاربعین للامام النووی سے قال شخیا الامام ابو شامہ و من احسن ما التبع فی زماننا
 ما فیصل کل عام فی الیوم الموافق لیوم مولدہ صلی اللہ علیہ وسلم انتہی بقدر الحاجة و در صفحہ ۱۴ مرقوم حال فقط
 ابو الخیر السخاوی عمل المولد الشریف لم یتقل احد من السلف الصالح فی القرون الثلثة الفاضلہ و انما حدث
 بعد ثم لانزال بل الاسلام فی سائر الاقطار و المدن الکبار یشغلون فی شہر مولدہ صلعم بعمل لولائکم البدیۃ المشتہ
 علی الامور البیتہ الرضیۃ بقصد قون فی الیالیہ بافواع الصدقات و یظہرون السرور و یریدون فی الخیرات و
 یعتقون بقبرائہ مولد الکرم و یظہر علیہم من برکاتہ فضل عظیم **قال** اور ہم تم سے پوچھتے ہیں کہ تم حضرت نبی
 برا جانتے ہو یا سچا اگر برا جانتے ہو تو بی پوچھے چور و **اقول** بنا سائنن تعزیرہ اما از جملة بدعات حسنة
 می شماریم ناز بدعت سیدہ کہ ترک آن لازم باشد **قال** اور جو نیک جانتے ہو تو خود شخص بدعت کو نیک سمجھ

اور اوسین اللہ کی ترویج کرنے والے وہ شخص اسلام سے خارج ہوا **اقول** وپستھیں اہل سنت محفل سیلاور اہل سنت
 بیشمار مدد و انرا حسنہ دانستہ ازان تقریب خاص می جو بنیاد پانچ مافظہ عماد الدین سیف ریاض و مثل ہذا الحسن ندیب علیہ
 و علیہ السلام و ثمنی علیہ و بعد انظار امر مذکور می گویم جو شخص بدعت کو نیک سمجھو اور اوسین اللہ کی ترویج کرنے
 وہ شخص اسلام سے خارج ہے فاجواب الجواب **قال** خیا پنچہ اس حدیث سے معلوم ہوتا ہے عن حذیفہ قال قال
 رسول اللہ ص لا یقبل اللہ صاحب بدعت صوما ولا صلوة وصدقہ ولا عجا ولا عمرہ ولا جہادہ ولا
 صرنا و عدا کھنچ من الاسلام کما یخرج الشعة من العجین یہ حدیث کتاب ابن ماجہ میں لکھی ہے یعنی قبول نہیں کرنا
 خدا بدعت والیکاروزہ نہ نماز اور صدقہ بیچ نہ عمرہ نہ جہاد نہ نقل نہ فرض اور وہ خارج ہوتا ہے اسلام سے جیسے
 خارج ہوتا ہے بال گوند ہی آئے سورف اب ذرا خدا سے ڈرو اور بدعت نہ کرو کہ اس سے زیادہ کیا بدعتی
 ہے بدعت کو کر نہیں دین و دنیا و دوزخ کا نقصان ہو محنت برباد گناہ لازم **اقول** وپستھیں اہل سنت
 در محفل سیلاور شریف کہ بدعت است صد بار و یہ یہ تقیم المہم و شیرینی و نذر قاریان مولد شریف خرج
 می کنند و انرا موجب ثواب می انگارند فاما جو بایک کفر جو بایا فی مجالس العزاء و حمل الصراخ الحسبکیہ
 المتعارف **قال** اور تفسیر و مشور کہ قضیت علامہ جلال الدین سیوطی کی ہے اس میں یہ حدیث ہے من ذار قبراً
 بلا مقبور فهو ملعون **ث** یعنی جس نے زیارت کی ایسی قبر کی جسمین کوئی گناہ نہ ہو پس وہ شخص ملعون ہے
 اور شرح برنج میں روایت ہے طبرانی اور ترمذی سے من ذار قبراً بلا مقبور فکا نماہد لقصم
ث یعنی جس نے زیارت کی خالی قبر کی گویا عبادت کی بت کی **اقول** وپستھیں مولوی عبد الواحد خان
 ابن الابن مولوی عبدالعلی مندراسی نوشتہ و بعضی مردم ابن عمر کہ بحدیث من ذار قبراً بلا میت او بلا
 مقبور فقد اثم و کفر تفسیر شریف راہ را بن مطبق کردہ امتناع آن می کنند غیر معقول و لا حدیث مذکور
 و صحاح و ہم و دیگر کتب حدیث مشہورہ مذکور نیست و راوی آن حدیث مجهول و نا معلوم و الفاظ حدیث مختلف
 ہے جو حدیث از قرآن اعتبار سا قضا است و بالقرص اگر حدیث مذکور صحیح ہووہ باشد از حمله احادیث است و
 تو اترو اجماع است ہر عصر از خبر اجماع حسب قاعدہ اصول نشیند و سوار ازین تفسیر امام علیہ السلام کہ نقل
 قبر حضرت ادریس و عیسی علیہما السلام و قبر حضرت خضر الدیاس و یاقبر ملاک و جن و پریجا بنا کنند و بنا کر

سازند و یا کسی قرار دہد کہ صاحب قبر درین قبر دفن است و در حقیقت در اینجا نباشد پس آن قبول جلیہ نخواہد
 یعنی گوید کہ جسم شریف حضرت امام حسین علیہ السلام درین قبر تغیر و دفن است و در کہ بلا جہم انحضرت دفن
 نیست و الا نقل قبر خواہند و آن جائز است بہر جہب حدیث نبوی صلعم مذکور خواہند انہی بقدر الحاجۃ الحاصل
 از عبارت مذکورہ جلوہ نمودہ اند پیرفت کہ نقل قبر امر دیگر است و قبر بلا سیت و بلا قبور کہ عبارت از قبر جلیہ است
 امری دیگر فاعلمہ و یا اولی الالبصار علاوہ انہین در میریٹہ اکثر جا با تغیر بلا نقل قبر کہ انرا در عرف تہذیب نامند
 طیار می شونند پس در بنا ساختن آن موافق مخاطب ہر دو نماز **اقول** یعنی حقیقت بت پرستی کی ہر جہ کہ ایک
 چیز کی نقل بنا کر بجائے اصل کے اسکی حرمت اول تعظیم کیجیہ و سیما ہی غالی قبر کا زیارت کرنیوالا بھی ہو کہ نقل کو
 اصل کی جگہ بوجہ اور تغیر بین بھی غالی قبر بین کہ فی شخص اسمین دفن نہیں ہے **اقول** اسچہ مخاطب گفت
 مدفعی است بچند وجہ اول آنکہ حقیقت بت پرستی انست کہ کسی اصنام راستی عبادت دانستہ عبادت کند
 مطلق تعظیم و حرمت غیر خدا بت پرستی و شرک نیست ہی مبنی کہ جناب باری در حق آنحضرت صلعم تغیر و در حق
 فرمودہ و شیخ عبدالحق در جذب القلوب نوشتہ کہ در وقت سلام آنحضرت صلعم دو قوف و انتخاب با عظمت
 درست راست بروست چپ ہند چنانکہ در حالت نماز انتہی واحدی افعال مذکورہ شرک فی العبادۃ نگفتہ و ہم
 آنکہ در جذب القلوب آوردہ کہ صورت قبر حضرت فاطمہ زہرا بنت حضرت رسول اللہ صلعم ہر دن حجرہ شریف
 اندرون احاطہ روضہ مبارک ساختہ اند و ہم صورت قبر حضرت فاطمہ زہرا و در حجت البقیع شعل قبر حضرت امام حسین
 علیہ السلام است و زواران ہر دو زیارت می کنند انتہی و پڑا ہر کہ چون این زیارت علی سبیل الترویج واقع
 می شود کہسے این زیارت را عجائز و بالتبت پرستی نگفتہ سیوم آنکہ جناب پیغمبر خدا صلعم برای بوسہ و اودن نقل
 قبول والدین اجازت فرمودہ چنانچہ در فقہ احمدی نقل از جامع المتفرقات آوردہ مسلمان باب کو قدم چنان
 مباح ہے حدیث میں آیا ہے کہ ایک شخص نے جناب رسالت مآب صلعم کی پاس اگر عرض کی یا رسول اللہ صلعم
 میں نے قسم کھائی تھی کہ استانہ حجت اور حور العین کہ رضا پر بوسہ دو گنا آپ کو فرمایا کہ مان کہ باؤں
 اور باپ کی پیشانی پر بوسہ دو او بنے پوچھا کہ اگر مان باب نہ ہوں حضرت فرمایا اونی قبر جو دوسنی کہا
 کہ اگر اونی قبر بھی معلوم نہ ہوا ارشاد کیا کہ دو خط کھینچ کر ایک کو باب کی قبر اور دوسرے کو مان کی قبر قرار دیکر بوسہ

دے تاکہ جانے نہ ہو کہ انی جامع المتفرقات انتی پس تفصیل نقل قبول را کہ بالبدیہ تعظیم است بت پرستے
 نتوان گفت قال غرض یہ ہے کہ قابل زیارت کو نہیں مین بلکہ لائق غارت کی مین کیونکہ محض لکڑیاں
 اور کپاچین مین اقوال و بہت تعین مولوی سلامت علی تبارسی در تبصرہ نوشتہ شک نیست کہ امام بار
 و تربت بعد مرتب شدن واجب التعظیم است و در امام بارہ سوار فقیرہ خشک و گل ہم موجود است و الفضل
 مانند بت بالاعادہ قال اور اس مقام مین فاختہ و بعد پیر ہا نہایت بی ادبی ہے جس طرح پانچا نے قرآن
 کی تلاوت کرنے کے محل نجاست ظاہری ہے اس طرح یہ مقام محل نجاست باطنی ہے اسکا دور کرنا سبب
 اور لازم ہے جو جای قرآن اور درود پڑھنا اقوال و بہت تعین از اعتراف مولوی سلامت علی کہ از شاہیر
 علمای اہلسنت گذشتہ نہ تکشف کردید کہ امام بارہ واجب التعظیم است و در جای واجب التعظیم تلاوت
 قرآن مجید دور و درو و عین اوب باشند و نفوہ باین تشبیہ کار کیے است کہ سراپا نجاست ظاہری و محکم
 از نجاست باطنی بودہ باشد قال اور حضرت رسول خدا نے فرمایا ہے انابرئ لمن خلق و صلق و
 خلق یہ حدیث مشکوٰۃ مین جو یعنی رسول خدا نے فرمایا کہ مین نیز ارہون اس شخص سے جو سر کے بال بچو
 مصیبت مین اور اواز سے چلا کر روئے اور گریبان پہاڑ سے چٹانی کو ٹٹا اور سر پٹا اور نوخ کرنا اور
 جو کام ایسا ہے یہ مطلق حرام ہے موت کی وقت ہو یا بعد اسکے کسی کیواسطہ درست نہیں یہ ہو یا پیغمبر امام
 ہو یا شہید اقوال علامہ دہلوی طاب ثراہ در نزہۃ اشعار یہی فرماید اپنے درنقہ مقام افادہ فرمودہ
 نہولی عیش نیست زیرا کہ صبر از امور نفسانیہ است تعلق قلب دارد اگر باوجود اطمینان قلب و ثبات
 قدم بر جاوہ رضایت لیم بقضای الہی بنا بر اعلام استغلام بعض مصائب و نفع مہمت سہل برگزین ان
 بعض امور کہ حسب ظاہر ہر عدم اصطبار دلالت می کنند بوقوع آید تلزم محدودی نیست و منافاتی
 با بشارت قرآنی کہ در حق صابران وارد است ندارد چہ منافاتی در صورتی است کہ این امور از راہ بصیرت
 ازین کس صا در شود پس اپنے در حالت ثبات قدم در مقام صبر بنا بر بعض مصالح بوقوع آمدہ باشد منافاتی
 ندارد نہتہ باشد ماکم درست رک از عبد اللہ بن محمد عقیل روایت کردہ قال سمعت جابر بن عبد اللہ رض
 یقول فقد رسول اللہ ص یوم احد حمزہ حین فاء الناس من القتال قال فقال جابر اذیتہ عند

ثلاث الشجرة وهو يقول انا اسد الله والاسد رسول الله اللهم اني ابرء اليك مما جاء به هؤلاء
 الفهرام فساد رسول الله نحوه فلما رأى جهته بكي ملاطى ما مثل به شق ثم قال الا كفى فقام رجل من الانصار
 فرمى بثوبه في نحره حاكم گفته هذا حديث صحيح الاسناد وعبارة محدث وبلوى ودر مدارج النبوة ودر خصوص اضطرار
 جناب پيغمبر در مرض خود و توفيق حضرت عائشة كما مر سابقا مؤيد مطلوب ما است قال او را پس محرم كے
 ماتم واری کی بنیاد نگاہی ہوئی ہے مختار ثقفی کی وہ مردود و نافر جام امام کے نام سے لوگوں کو اپنے دام بین
 الاثر بچاتا تھا کہ سلطنت حاصل کرے اور حقیقت میں اسکو امام سے کچھ کام نہ تھا اسواسطہ کہ وہ بچیا در پر
 آپ نبوت کا دعویٰ کرتا تھا کہتا تھا کہ میرے پاس جبریل آتے ہیں اقول علامہ دہلوی اعلیٰ اللہ مقامہ
 در زمرہ اثنا عشر یہ پیغمبر مذکور ہیں تاویل از مختار از روی عقل و نقل خارج از سداوست الاعتقاد ہے کہ انکے
 مختار بسیار حازم بود تا بحدیکہ باوجود آنکہ خود بنصب و عداوت البیت القصات داشت و بنا بر روایت صاحب
 استیعاب کہنے حضرت امیر المومنین و رسیدہ اش تذکر بود چون دید کہ مردم کوفہ ارادہ انتقام و طلب خون امام
 ہمام حضرت سید الشہداء علیہ السلام دارند بنا بر حسب جاہ و طلب ریاست بافتوم سازش و اسیرش نمود و انکے
 بہر واری قبول نمود و از ان باز تا صحن جانش کاہی باظہار رافعی الغمیر نہ پرداخت پس باظہار امر کیہ الپندیہ
 و مخالف دعوی ریاست اہل سلام است چگونہ اقدام می نمود انانقلابا بن ہتہ کہ ارباب فن سیر و قوا السیخ و زین
 باب اختلاف دارند کلام برخی از علمای معتبرین فن صریح است ورنیکہ دعوی بنی بودن و آمدن دعوی بر و از مختار
 صد و دریافتہ بلکہ ادینا بر فراستی کہ داشت اسیان از وقوع بعضی سوانح و در زمان استقبال اخبار می نمود چون سلطان
 اخبار او واقع می شد بعضی جہاں فرمایہ را گمان می شد کہ این اخبار بطریق وحی صدور یافتہ شے کہ از اجداد روایت
 احادیث الحسن است و در سلک رفقای او منظم بود از الین شہبہ از اذان جمال بن و جمعی نمود کہ این امر از
 فراست مومن است و در وقتہ القضا آوردہ نقل است کہ پیش از رسیدن خبر فتح مختار میگفت مختار ب ابراہیم
 بن مالک اشتر بنی الحنین غالب آمدہ سر این زیاد و حصین بن نمیر و فلان و فلان را بکو و خود را بہرستاد و جمعی
 از جہلان و بار صدق قول مختار را متبادرہ کردہ گمان بر و نہ کہ برومی نازل میشود شے با ایشان گفت کہ اگر
 عقیدہ قاسدہ رجح کنید کہ انتہال بن حکایات ناشی از فراست مومن میباشد نہاںچہ رسول اللہ فرمود کہ شہر انکے

لایطی انتهی و مرزبانی از کتاب الشعر آورده که مختار را غلامی بود که جبرئیل نام داشت در محاورات خود میگفت
 که جبرئیل بن جبرئیل گفت من با جبرئیل چنین گفتم بمردم جمال منطقه غلات واقع می شد نمیدان این قول است که مخدوم
 در همین باب و فائده دوم مرقوم نموده که در اصطلاح برخی از غلات فقط جبرئیل بر واقع نموده نویس اطلاق میکنند
 و لا متناهی الا اصطلاح و لا فی التسمیه بهذا الاسم چه تسمیه جبرئیل و میکائیل در اهل اسلام شایع است نهلم شیخ
 جبرئیل الکندی طلمیذی نویسی شیخ یافعی و ابوطالب محمد بن میکائیل بن سلجوق اول الملوک السلجوقیه و این تسمیه
 مستندم او عامی الثبوت نیست چه درین جزو زمان شایع و ذائع است غلات از جبرئیل و افراسیاب ^{سندباد}
 و خسرو و قطار آن موسوم می سازند چه یک از صاحب غلاتان موسوم باین اسامی و موسی شانه شاهی بلکه در نحو
 سلطنت که این بادشاهان عظام غلامش باشند نمی کنند که اینک مرض بالیو لیا مبتلا بوده باشد و محتمل است که ایشان
 این بغوات اعدا و مخالفین منازعه را قتر نموده شایع و ذائع نموده باشند تا باین حلیه سلیم را بر جمال و استیصال
 او را غلب گردانیده و استیصال سازند چه مختار باد و صاحب خروج مرقوم کار خدار طریق جدال و شقاق مسکو
 داشت یکی از آنها عبداللہ بن زبیر بود که شهادت روز در اسلام از مختصرات جناب اودست بیانش نیست که
 چون ام المؤمنین عائشه صدیقہ بصیرت بصره نهضت فرمود عسکد آنجناب بدرب جواب رسید سگان آنکسان
 افکار صیاح و نباح نموده ام المؤمنین از نام آن آب استفسار فرمود چون تحقیق پیوست که آن آب جواب است
 فرمود انا الله وانا الیه راجعون و حدیثی که از سردر کائنات شنیده بود و باید و حق آمد که آنحضرت فرمود و کویا می نیم
 زنی از زنان خود را که سگان جواب برو با گ کنند ای حمیرا ترسان باش از خدا از آنکه آن زن تو باشی و عزم هر جهت
 مصمم فرمود عبداللہ بن زبیر جمعی از اعراب را بطایا مخصوص گردانید تا نزد عائشه گواهی دادند که این موضعی
 دیگر است نه جواب و اول شهادت روز که در اسلام واقع شد آن بود صدیقہ را خاطر بر سخن دوم قرار نیکو گفت تا
 عبداللہ بن زبیر که بر شامه لشکر بود از عقب تاخته خود را در میان سپاه افکند و آوازه در انداخت که ایک علی ابن
 ابیطالب هار رسید عائشه از بیم محافظت و تفرق آفت مراجعت نخواست و چون صدیقہ دلیل را طلبیده تا
 بابر و گواهی حقیقت حال استطلاع نماید طلوع جواب داد که دلیل از انفعال آنکه راه غلط کرده باز گشت کنه ^{الصفی} از
 در غیره و دوم عبداللہ بن مروان و اخوان بنی اسد که در مکه و نزد ویرانی ابلیس تلبیس ابو نذر را در سواد است

شخصیس عبدالملک و سپیش که در کرد و عذر و تذر و دیگر گوی انا اسلام خود را بپوده بود و در وقت الصفا آورده از اسلام
 اول سبکه خیز کرد و عبدالملک بود و چنانچه گشت نشاند عمرو بن سعید که زخم زده ملک بیان گشت مصداق این قول است
 و اول شخصیک از سلاطین اسلام بخل و زریاد بود و دوی را از بیت اسماک شیخ الحجاره می گفتند و نخستین کسی بود که
 الزام معروف نمی کرد و چه بعد از قتل بن زبیر بیدینه آمد و بر بالای منبر رفته گفت کایا می فی احد بتقوی الله تعالی
 هذا الاخذت عنقه انتهى مختصه شیخ جلال الدین سیوطی در تاریخ الخلفاء آورده عن الکلیه قال کان مروان بن الحکم
 ولی العهد عمر بن سعید العاص بعدا بیه مضطربا لملک و کان اول غزاه فی الاسلام التی بالجمالین گروه سکار مزدور
 فرقه عذار بید و متعبد نیست که این قیامات را بر فخر افترا بر بسته مشهور نموده باشند و در وقت الصفا می گوید که
 عبداللہ بن زیاد مختار را بعد شهادت حضرت مسلم طایفه گفت تو دیر در با مسلم در جنگ با اتفاق نمودی و عذر
 نیز دم از محبت علی و اولاد او نیز نه مختار گشت من ابو اسطوخمیت رسول الله و الیهیت او را دوست دارم اما او بیه
 مسلم بن عقیل بگناهم و انیک فنیج کوفه عمرو بن حرث می داند که من و روان آقان از کج خانه بیرون نمی آئیم عمرو
 شرم داشت که در مجلس چنین گوی و بد که مختار کشته کرد و بلکه گفت اعوان الله الایم دست مختار ازین همت میرا
 در سیاست او تعیل نمی باید کرد و چندی کسی است که در سنی مصافح بولایت عراق و شام همدان خالد بن ولید بود
 و بنا بر سخن عمرو بن حرث عبداللہ بن زیاد از سر مختار و رگدشت آنا او را برندان فرستاد و بعد از قتل جناب
 امام حسین مختار بن وایر رئیس عبداللہ بن عمر بن الخطاب که مصفیہ خواهر مختار و رفیق کج داشت و ستاد
 و احوال خویش باز نمود و اتهاست کرد که در اشتغال و اتهاست فرامید بنا بر خطری مصفیہ عبداللہ رقصه بیهوش شد
 سفوفش آنکه ابن زیاد مختار را که میان من و او خویشی و قرابتی سیبی است بی سبی گرفته برندان باز داشته
 است اکنون اتهاست آنکه فرمان دمی تا او را از حبس بیرون آرند و چون فرید حبس بتفتی وقت از مختار بید
 بن عمر تجار و جاز نمیداشت باین زیاد و پیغام واقعا مختار را مطلق العنان گردانید عبداللہ بعد از انتقام فرمان
 یزدید مختار را از زندان بیرون آورده پیش خود طلب داشت و با وی گفت ترا سه روز مهلت دادم اگر بعد از
 روز ششم من و زکو فتوا نند گردنت بر نم مختار از کوفه بیرون آمده روی بجای آورد و بعد از آن می فرماید که مختار
 و نامور بی انتقامی و عدم ایثار موا عید از طرف عبداللہ بن زبیر مختار باین زبیر دیگرگون کرده با خود قسم دارد

که بروی خرمن کند و کوفه در آمد و با خدیجیت اشتغال نمود و عمر بن سعد بن ابی وقاص عبد الله بن زید را نصیحت کرد
 که از قبل عبد الله بن زید و ابی آن ولایت بود و از روی شفقت و نصیحت گفت که مختار باین شهر آمده فتنه کرده
 جمعی از شیعه با و ترمود می نمایند من از فساد او ایمن نیستم مصلحت آنکه او را در حبس باز داری که بروی بیرون آید
 نداشتند باشد عبد الله بن زید و ابراهیم بن محمد بن طلحه را گفت تا مختار را در زندان کرد پس طایفه از اهل کوفه التماس
 استخلاص با عامل کوفه نموده و در اجابت یافت عطار کوفه آزرده خاطر از پیش وی بیرون آمد مختار بار دیگر
 التماس عبد الله بن عمر زده از وی درخواست کرد که تارقه عبد الله بن زید و ابراهیم بن محمد نوشته در استخلاص او
 اشارت فرماید انتخاب ستم مختار را سبزل گردانید نامه باین عنوان با ایشان نوشت که اما بعد شما خوشی پیش
 مرا با مختاری دارید بودی که مرا با شما است التماس میایم که چون نظر شما بر مکتوب من افتد بی تاخیر و تسلیت
 دست از بازداشتن ما بردارید و با شما چون نامه انتخاب عبد الله بن زید و ابراهیم بن محمد مختار را سبزل
 داده از زندان بر آورده تا منتهی بطنجه از عبارات مذکوره با حسن و جبر و دشمنی گشت که مختار واسطه دار فغانان
 حضرت عمر بن الخطاب است و سبب ربائی او از قید صوبه داران زید و عبد الله بن زید و عبد الله بن زید و عبد الله بن زید
 عمر زده انداز باب مسو و باب افتاد و بقیه منتجب مختار با هم اختلاف دارند کما مر آنفاس بحالت اختلاف و استیلا
 سکوت و باره مختار اولی و انسب طرفه آنکه در باره زید احتمال توبه بر زبان می آید و در آن خود را از طعن و تلامه
 آن پلیدی باز می دارند و از مختار بوجه قلع و قمع دشمنان اهل بیت دل تنگ گردیده بلا محابا و اورا منسوب به کفر و
 ضلالت می نمایند بهین افتاد و ره از کجا است تا کجا تا بیل قوال و اول کسیکه در اسلام رسم ماتم و آشور را آورد
 مختار است و در غیر منع است چاول کسیکه بنای لوص و شیلون و عزاداری حضرت سید الشهدا علیه السلام گذاشته
 بنا بر آنچه از کتب تاریخ دریافت میشود سلیمان بن صرد صحابا است چنانچه حدیثه الصفا فرموده چون هلال
 محرم سال مذکور شد سلیمان بن صرد از کوفه بر آمده بحیدر را تشنگی گاه ساخت بعد از چند روز از بحیدر کوچ کردند بعد
 از قطع منازل و طی مراحل چون قریب بقبر امیر المومنین حسین رسیدند با هم گفتند که سزاوار نیست که بحیث دربار
 حسین ما برویم و دست در دامن توبه و انابت زده از روان او عذر خواهیم و انگاه بمقتصد شتابیم این سخن گفته
 متوجه تربت سطر انحضرت گشتند چون ششم ایشان بر مرقده منور حضرت امام حسین افتاد از اسبان فرود آمده

اضطراب و بقراری آغاز کرده فغان و زاری با وجہ آسمان رسانیدند انتمی **قال** از اصل میں یہ سب رحیم
موجود کی ہیں کہ وہی اپنے بزرگوں کی معصیت میں ماتم داری اور نوحہ زاری کرتے ہیں اور یہی کہہ رہے ہیں
ہیں اور نصاریٰ بھی معمول ہے کہ جب اونٹ کے یہاں کوئی مڑا ہے تو سیاہ لباس پہنتے ہیں اور حضرت عیسیٰ علیہ السلام
کی شکل سولی پر ہرنے کی جسا کو ملایا کہتے ہیں وہ بتاتے ہیں کہ اسکو دیکھ کر حضرت عیسیٰ کو واقعہ پریم اور سچ کر گویا
انما یہ تقریر ہے کہ اپنے پیغمبر کے غم اور مصیبت کو یاد کر نیک واسطہ میر صورت مقرر کی ہے مسلمان کو لازم ہے کہ شہادت
کفار سے اچھا پوچھے اور ان کے کام آپ نکرسے کیونکہ حدیث میں آیا ہے جو جس قوم کی شہادت پکڑے وہ اسی قوم سے
اقول و بنستین اسچہ افادہ نمودہ مرد و داست بہ نزد و جہاں آنکہ لاسم کہ رسوم مجوس چنان چہ تین ہشت من
اوعی علیہ البیان دوم آنکہ شکل حضرت عیسیٰ علیہ السلام نصاریٰ نے نصب بھی کنند و جو دھندہ اگر جالان نصب شکل
مبطل قول مخاطب است و اگر کہ امی از نصاریٰ شکل حضرت عیسیٰ نصب سیکردہ باشند قیاس تقریر بران تیار
مع الفارق است چہ در تقریر تصویر و شکل خباب امام حسینؑ عبیدہ بنی باشند سیوم آنکہ چون در مذہب ہلہانت
برای تقریر تصویر لباس مردان را کردہ و زنان را لباس فیہ کحانی قنارہ العالکیری پس تشبیہ بران محل
و بجا چہ ارم آنکہ مولوی ابوالبرکات رکن الدین محمد الدعو تبراب علی در رسالہ درک المآرب فی آداب اللغۃ
والشوارب می فرماید در حدیث آمدہ ہر کہ مصاب سیاہ کند بروز قیامت روی اوسیاہ خواہد شد و بجا می و بگر
می نویسند کہ ابو بکر و عثمان و سعد و عبد الرحمن رضی اللہ عنہم خضاب سیاہی کردند فالجواب الی الجواب چیم آنکہ بالقرن
والسلیم در تقریر داری مشابہت کفار است مگر چہ کہ مطلق مشابہت منہج نیست بلکہ مفید است بہ نیت فلما
باس فیہا چنانچہ در رسالہ غایۃ المرام بہ صفحہ ۶۰ نوشتہ کہ مولوی اسمعیل نے نور العینین میں بدلائل قطعیہ
متابت کیا کہ مشابہت اوس صورت میں منع ہوگی کہ نیت مشابہت کی ہو اس لئے رفع یدین کو باوجود مشابہت
روافض کے جائز لکھا **انتہی فاعتبر وایا اولی الابدار** **قال** اب از مسلمانوں تمہاری خدمت میں میری عرض
کہ جب تم ایسے کاموں کی منہای اور تقریر کے برائے سب طرح سے دریافت کر چکے تو اب تمکو لازم اور فرض ہے کہ عیت
اور گمراہی سے باز آؤ **اقول** و بنستین از بہت سابقہ کاشمش فی راہ الدار و اشع گشت کہ گریہ و زاری و در
مصائب جناب بنامس آل عباس علیہ التقری و التنا موجب حصول رضای جناب باری و انتفا و عیسیٰ برائی نہ کار و قافلہ

مذکور باعث قواسم اخروی و دنیا ساختن تفریہ امر نیست مباح و ذریعہ است برای گریہ و بکا کما لا یخفی و بسبیل
 معارضہ یگویم کہ انقطاع و محفل میلاد و شریف بدعت مذمومہ است کما اعترف بہ الفا کما فی من متاخری لما لکینہ
 و قیام بوقت ذکر میلاد آنحضرت صلعم امر نیست کہ اثر و رسم آن در کتاب و سنت پیدا نیست کما قال الضمیر الدین
 البہلانی پس بعد دریافت نبوت و قیامت امور مذکورہ الحسنات را فرض و واجب است کہ از ضلالت و اضلال
 باز آیند و باصرہ بر حق بنمایند و بدین طریق عمل خود را غیر مقبول در گاہ رب الفوت سازند **قال** اسین و قنارہ بین ال
 دنیا میں برسان تا حق مال خراب اور زیر باری اور تو صداری سے بچو گے و دوسرے بعد مرتبہ شریع کی مخالفت کی سبب آپ
 عاقبت کوتاہ نگذریں گے **اقول** و بہستین ملا علی قاری سے در مقام شرح مشکوٰۃ تراویح میں از جملہ بدعات شمرہ
 و الحسنات در بہار رمضان با و اثر تراویح بجا قیام می نمایند و دران چند بدعات و دیگر می افزائند از انجملہ
 است اجرت گرفتن و دادن بنواندن قرآن مجید و تقسیم کردن شیرینی بوقت ختم قرآن مجید و روشنی نمودن در
 مسجد پیش آخر رمضان و تضحی کہ عادت اکثر حفاظ این فرقہ بر تضحی قرآن جاری گشتہ و ان فوالہد از جملہ کباب
 است پس الحسنات را باید کہ یک ذرہ انصاف فرمودہ از بدعت خود را محفوظ دانزد ترک بدعات مورت فائدہ است
 اول آنکہ در ہر سال اہل ضائع نخواہند شد و دوم آنکہ از وعید من و قرآن صاحب بدعتہ فقط اعیان علی حد مر
 الاسلامی خوانند و سیم آنکہ ہر سال حدیث ضلالہ و کل ضلالہ فی اللہ ترویج این تراویح بکشان
 کشان ہوسہ تاری بر و ہذا فاق مخاطب بجا لیت ترک آن بموجب ارشاد نبوی صلعم من تمسک بسنتی عند فساد
 اصنتی فلہ اجر ما لہ شہید روی و غیر روی خوانند و **قال** اور اسکا خیال نگزنا کہ اگر ہم بی باتین بدعت کی
 چوڑ و نیکی تو کہ ہم پر طعن اور متہان کر نیکی اور برادر یکے ناوان لوگ لڑ نیکی بہلا صاحب خدا اور رسول اور
 امام خلقت کر طعن اور ملاست سو نہ بچو تو ہم سلمان بچا سے خلق کی زبان سے کہ بچو گے **اقول** و چہ
 ثمان تراویح کہ باقران حضرت عمر و ملا علی قاری بدعت است و محفل میلاد و شریف و قیام بوقت مولد آنحضرت صبر
 خاکہائی و نصیر الدین بر طہوری و محمد الف ثانی بدعت مذمومہ بودہ است اولیاء مخاطب را باید کہ در ترک بدعات
 مذکورہ از ملامت غلات پر و انکدرہ پیروی خدا و رسول خدا و خلیفین را بموجب بنات اخروی انکار و نارضایتی
 عمر و بکر را بچو نہ شمارند **قال** خدا اور رسول کی رضا مندی پر نظر رکھنا چاہیے اور ان کی ناخوشی ہونا اور ان کی

کرنے سے خوف نہ کھائے کہ اغویہ نیا سے جانا ہے اور اللہ اپنے مالک اور خالق ہی کو منہ دکھانا ہے پیغمبر خدا نے
 فرمایا ہے من قتلک بسنة عند فساد امنه فلا حس ما شهید است یعنی جو کوئی جنگل ار سے اور عمل کرے میرے
 سنت پر میری امت کے فساد کو وقت تو اسکو سو شہید و نکاح ثواب ہر ف یعنی شہید اسے لکھتے ہیں جو اللہ کی راہ میں
 زخم اوتھاوے اور جان سے مارا جاوے اور ایسے زمانہ میں کہ ایک جہان رسومات بدعت میں گرفتار ہو اور سنت
 بجا لائیں ہر کسی کو عار اسوقت سنت پر عمل کرنا گویا عینے ہی مرتا ہے کہ ایک عالم سے لڑتا اور ہر وہم پر اور ہر
 طعن اور ملامت ہی لکچاؤنگار کرنا شہید بھی ایک بار مرتا ہے اور یہ شہید رومی ہر دم الٹے مرتا ہے اسواسطے اللہ کے
 ایسے مجاہد کو ثواب سو شہید کا عطا کرتا ہے اب سمجھو کہ جب ایک شہید کا اس قدر عظیم ثواب ہو تو سو شہید و نکاح کیا
 حساب ایسی باتوں پر اہل ایمان کو جان دینا سزاوار ہے کہ طعن اور خوف مان اور لوگ دنیا کی واسطے کیا
 کچھ محنت اور ملامت اٹھاتے ہیں ہم تو تکوین محض خدا کی واسطے بتاتے ہیں اور جو اس پر بھی نہ سمجھو تو پہاڑ میں جاؤ اور
 اپنا سر کھاد سوت قریب ہر منکر نگاہ میں سمجھاؤ نیکے اقوال متکبر سنت امر و دیگر است و مرجع بودن
 بدعت حسنہ امر دیگر مولوی مسید روٹ احمد صاحب در رسالہ غایت الامام جعفر ۹۳ می فرماید یہ حدیث متن
 بسنة عند فساد امنه فلا حس ما شهید است صدق اوس شخص کی ہے کہ ایک شخص جو اوقات سنت کو عمل
 کرتا ہے اور بعض اشخاص اوس فعل سے مانع ہوتے ہیں اور خلاف اوسکے کرتے ہیں مثلاً نماز تراویح پڑھتا ہو نکاح
 کرتا ہے اور بعضے لوگ بہ سبب اکرام طلب و رفع تکلیف کے مانع اور تراویح یا بسبب فساد زمانہ کے مانع نکاح منکوح
 سے ہوں تو اوس شخص پر کہ منع سنت کا ہو گا ثواب سو شہید و نکاح اور اس جگہ ایسا نہیں ہے کیونکہ موجب
 کوئی دلیل سنت کی مشورہ و حجت یا کراہت قیام معمول پر نہیں لایا ہے فعل سببی کا نام سنت نہیں ہے اور سنت
 اسکا نام نہیں ہے کہ ایک فعل کو رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نے یا صحابہ نے کیا ہو اور کوئی محدث شرعی اوسکے کرنے پر لازم
 آتا ہو اور یہ امر صریح البطلان ہے اسواسطے کہ اجماع و قیاس اصول شرعیہ سے ہو اور اجماع و قیاس و نہیں امور میں
 غالباً ہوتا ہے کہ زمانہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و صحابہ میں معمول نہواں صریح فی الکتاب والحدیث نہواں استحسان کہ نہ ہر زمانہ
 جگہ کہ کتب فقہ میں ہے باطل ہو جائیگا انتہی الحدیث کہ باعتبار اہل سنیہ مخاطب و صحیح امور اور شہادت بحصول صحیح
 بلکہ بالبدیہ و ممانعت کر یہ بدھاب جناب امام حسینؑ و انھما و مجاہدین کہ قتل آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم

خود را بدین تیر ملامت ساختن و شرکت یزدیان کردن است چون خلافت یزید با حصول موضوعه اینحضرت
 صحیح و درست است پس اطلاق شهادت یزدیدیان این زمان بسبب احیای سنت آن مردود و دوران نهایی
 مخاطب سمیت بجز از وارود بر سال تحریف و اشتباه جناب شاه عبدالرزاق صاحب هانسوی و بروز عاشورای نقیض
 او نشان سر برآید به همراه تحریف تا که ملاز غایت شهرت متغنی از بیان است و کشف و کرامت شاه صاحب
 موصوفات الظرفین العین من الالاس حتی که ملا نظام الدین و ابن اومولی عبدالحی سدراسی که ملقب بپیر
 است از خورشید بیان و بساط و پوسان حضرت مدوح است در بیان فضائل مجلس قندهار شهادت جناب
 امام حسین علیه السلام مخفی و مستتر باشد که افتقاد محاسن کور ثابت است بحد و حوال آنکه مولوی سلام الله
 رام پوری که سیر و خنج عبدالحی و بلوی است در رساله خود نوشته که نزول از وراج انبیا و اوصیاء و نبیین و انبیاء
 بنگام سوال نکیر من میشود همچنان نزول از وراج انبیا و اوصیاء و نبیین و انبیاء در مکان مقدس و نبی و انبیاء
 مقدس چنانچه نزول جبرئیل و تر و مریم و عیسی و تر و داود موسی و نوح و فاطمه و ائمه نبیا علیهم السلام و نزول
 ملائک برای حفاظت انسان چنانچه آمدن جبرئیل تر و سامر که در قصه حضرت موسی علیه السلام مشهور است
 و در جایکه روح انبیا و اوصیاء و نبیین عزیزان انبیا و اوصیاء میشود و میگردد و چنانچه در حدیث آمده و که علی عبا و
 و تکلف روح و طمط و ملائمت از جانب صاحب ارواح میشود همچنان براسه ستر و دشمن و ظالمی که جوهر و
 از و اصحاب ارواح و یا غیر نزل رسیده باشند و یا گشته باشند و یا بعد از نزل آنها نازل گردید نزول می گردد
 چنانچه در مواضع محرقه از ادب وری و بابت منصور نقل کرده که او در شام مروی را دید که روی خضر بود انگاه از
 سبب آن سوال کرد گفت عادت من آن بود که هر روز با فرزندان خود هزار بار علی علیه السلام را بخوانم
 و در روز جمعه چهار هزار بار انگاه پیغمبر صلعم را و در غواب و عیصم و خواب طولانی بود و از انجمله این بود که حسن علیه السلام
 از در شکوه گردن زد پیغمبر صلعم و اخفرت ان مرد را لعنت کرد و آب دهن مبارک خود بر روی انداخت و انجا
 که آب دهن اخفرت صلعم رسیده بود و خیر بر شد و این ملاست مانند اوقات موت او در کتاب مذکور است
 سلطان جوزی از وادی مروی است که مروی پیر و قتل امام حسین علیه السلام حاضر شد و بودی انکه حاکم
 به قتل وی کرد و او را در ان داشته باشند بجز دهن تصور در ان ایام نماند انگاه مردم سبب آن

پر سید گشت پیمبر صلعم را در خواب دیدم کہ دست مبارک خود بالا کرده بود و شمشیر و دست داشتہ تریکیہ
 آنحضرت نعلی افشادہ بودہ کس از تلامذہ حسین علیہ السلام ندیدم ساختہ چون نظرش بر من افتاد و سبب دلون
 کرد بواسطہ آنکہ شریک لشکر تلامذہ حسین علیہ السلام شدہ بودم میلی از خون حسین و شہید چون رشید شدہ
 انجی گشتہ بیدار شدم انتہی و عبارت آنکہ در نفس است بر تکیہ در کان مقدس و در دستش مقدس و در تکیہ
 روح انبیاء و اوصیاء و معجزان انبیاء و اوصیاء می شود و تزلزل ملک و ارض انبیاء و اوصیاء و در دستش مقدس
 دیدم آنکہ در رسالہ فاتحہ المرام جعفر ۱۰۰ نوشتہ کہ ظاہر ہے کہ ذکر اللہ تعالیٰ اور رسول صائم صاحب فضل
 میں ہو وہ ان خود اللہ تعالیٰ ہم نشین ہوتا ہے اور فرشتے حاضر ہوتے ہیں اور تصور آنحضرت صلعم کا ہوتا ہے
 روح نبی کریم حاضر ہوتے ہیں کما ہونی فتویٰ علماء مکۃ المنفولۃ انفاذ فی ہذا کلاما فی مسئلۃ الغیام
 وہاں سبب منقول ہوتی ہے اور حاجات اولیٰ بیاعت برکت برآتی ہیں اور محفل استہانت و دعا ہے انتہی و ظاہر
 است کہ ذکر البیت آنحضرت صلعم میں ذکر آنحضرت است و این معنی از غایت ظہور محتاج دلیل و بینہ نیست
 مگر باریطینان قلوب ناظرین بقول یک عبارت الکفایہ و در ترجمہ صواعق محرقة آرد وہ چون حق سبحانہ تعالیٰ
 دنیا را بطین حضرت رسالت پناہ صلعم فرمودام دنیا را بدوام آنحضرت و البیت آنحضرت قرار دے کہ البیت
 در چند خیر کہ از امام رازی جعفری از ان روایت کریم مسادی آنحضرت شد و دلیل دیگر آنکہ در حق ایشان فرمود
 اللهم اجمعہم وانا منہم باخلا البیت از من اند و من از ایشانم انتہی و لنعم ما قال الشافعی اللہ البیت یعنی
 وہم الیہ وسیلۃ ان جو علم اعطی خدا بہ بید البیت صاحب فتی سیوم آنکہ در رسالہ فاتحہ المرام
 جعفری ۱۰۰ نوشتہ اور حق تعالیٰ نے اطاعت اور نافرمانی رسول مقبول کی اطاعت اور نافرمانی اپنے اور
 ذکر رسول کریم کا معنیہ ذکر انہا فرمایا ہے اور کتب احادیث و سیر میں بتواتر آیا ہے کہ جس مجلس میں مسلمان
 ذکر خدا و رسول کرتے ہیں فرشتگان الہی حاضر ہو کر اونہر سایہ کرتے ہیں اور ان تمام حاضر رہتے ہیں اور انکے
 حقین را کرتے ہیں اور فرشتہ نشین اولیٰ عینا حق تعالیٰ کرتے ہیں اور ان مسلمانوں کو رحمت الہی اعطا کرتی ہے
 ہر اور گناہ انکے زائل اور درجات انکے مرتفع ہوتے ہیں اور جس مقام پر درود پڑھا جائے ہر فرشتگان سبحانہ
 بجانب آنحضرت صلعم حاضر ہو کر عرض کرتے ہیں کہ فلا نے شخص نے درود پڑھا اور یہ بھی حدیث قدسی میں آیا ہے

کہ حق تعالیٰ نے فرمایا انا جلس من ذکر نے یعنی میں ہنشین اوس شخص کا ہوں کہ مجھ کو یاد کرتا ہے کہ انی
 شرح سفر السعاده لولانا الحدیث الدہلوی انتہی و بوجہ اتحا و ذکر البیت باؤ کر آنحضرت مسلم
 بہنین مقابل فکر البیت می توان شمر و وہو المطلوب و من ادعی التفرقة فلیہ البیان چہا رہا کہ
 ابو البیت شمر خند سے در بنیدار فلین آوردہ و عن النبی ص اند قال ما جلس قوم ینذرون اللہ الا نادى
 مناد من السماء قوموا فقد بدلت سیمائکم حسنات بغير لکم جمیعاً و ما قد علمت من اهل
 الارض ینذرون اللہ فقد علمت من الملائکہ محصل ترجمہ اش ایکہ براسے ذکر کنندگان حق تعالیٰ
 فرشتہ ندا می کنند کہ بر خدی کہ گناہان شما تبدیل شد بدجہنات و شما مغفور و مبرور شد و بدو بر سر
 زمین پران رہدار کہ ایشان جمع کردیدہ و ذکر حق سبحانہ تعالیٰ می کنند یہاں مقصد از فرشتگان کثیر
 آن گروہ می شود ندای و بالبدانہ معلوم ہر اقامے و اوائی است کہ ذکر رسول مقبول و البیت آنحضرت
 صلعم داخل ذکر خدا است فاعتبروا یا اولی الابصار پنجم آنکہ شاہ عبدالغفریر دہلوی سے پیڑھ و تیشہ
 در شہدہ عمر سببانہ خود و دیگر در شہدہ محرم بھغور شاہ عالم بادشاہ و بعد شش چھندور میرزا اکبر شاہ
 در قلعہ سیلہ مجلس جمع کردہ تذکار شہادت حضرت امام حسینؑ می کرد و دیگر علماء تاداران حضرت
 در ساجد پسر سبہر با موجود گئے ہزار ہا سائق تذکار مصائب انبیاء علیہم السلام و ادعیاء و اسماء و نامی
 و خلق کثیر و ان جمع کردہ در اسے می گفتند باوصف ماری بدون عادت مذکور انکار افتاد مجلس
 تذکار شہادت جناب خاس آل عبا علیہ التحیۃ و الثناء و شہدوں آن از مجاہدہات ناشی از تعصب و عناد
 کمالا بخفی علی من لدانی در ایۃ ششم آنکہ چون باحققا و اہل سنت و جماعت و روات بابگاہ
 جناب سرور کائنات صلعم علیہ کمالات سوار شہادت موجود و یوزد و ابن کمال عظیم ابواسطہ جناب بنین
 علیہا السلام گویا بچینی تذکار اوصاف جناب خاتم النبیین تاج المرسلین است و شہادت خبر سے را کہ
 نصیب جناب مظلوم کر بلا گرویدہ باتے داشتن گریو وزن و ایم و ذکر مصائب ہولناک و دین است
 تا قیام قیامت لازم است و الذکار لازم لئلا ذکر و لازم لازم چنانچہ فاضل دہلوی سے در نقل
 خود آوردہ لکن بقولہ کمالا بحصل لہ بنفسہ و ہذا الشہادۃ فاقتضت حکمتہ اللہ تعالیٰ ان یلحق ہذا کمال العظیم

سائر کما لا تعد بعد فانه فاستنابت الحسين عليه السلام افاض بهما على افضل النجاة جعلهما امرين لا يخطئ
 وخدي بن الجار واما كانت الشهادة على قسمين شهادة من شهادة علانية قسمت عليهم اما خصل السبط الاكبر اليهم
 واختص السبط الاصغر بالقسم الثاني ولما كان مني امر على الشوق والاعلان انزل الله في الامم على شان جبريل عليه السلام
 وغيره من الملائكة ثم بتعيين السكاوت وتعيين الزمان وهو سلسلته ثم استهوا امره واعلن ذكره على
 الشا امير المؤمنين كره الله وجهه في سفره الى صفين ثم لما وقعت اوقعة الشهادة استهوا امرها بانقلاب التراب
 دما وامطار الدم من السماء وهتفوا لهوا تفت بالرائ ونوح الجن وبكاهم وطواف السباع حافضا
 لجشته ودخل الجحيا في مناخق قليلة الوغير ذلك من اسباب الشهرة ليطلع الحاضرون
 والغائبون على وقوعها بل بابقاء البكاء والحزن المستمر وتذكر تلك الوقائع الهائلة
 في امتد الى يوم القيمة فقد بلغت نهاية الشهرة في الملاء الاعلى والاسفل والغيب الشهادة
 والجن والانس والناطق والساكنين ثم مكره من سلاست الله در رساله تحرير الشهادة وتين بجهنم
 هي نوريه في نفسه كونه من حضرت امام مرتضى مرتضى عرفت عنان غرمت ان كونه بترافق وسائق وقائد
 قضا وقدر كشان كشان انجناب راجه كره بلا انراخت حالا اين واقعه شنيدني وكار گذارے تقدير
 ويديني است وبعينه ۹۲- هي فرمايد خالا تفصيل اسامه شداے اهل بيت كره باجناب سيد الشهدا
 وكره ملا تشيد شداے بايد شنيد و سر تنك غم از ویده پونم و راتم اين خيار اهل عالم بايد ياريد انج
 عبارت ذكره و چنانچه هي بينه نص است بر نيكي شنيدن حال اين واقعه و كره نمودن در ماتم اين
 خيار اهل عالم ضرر است و هو المرء وانظر و ايا المنصفون ان تلك العباد انصون جليلة على انعقاد
 محاسن العزاء وتذكر ان صاحب خامس الالعباء هو البكاء على سيد الشهداء عباداة لاريفيه والنورين

به من لا يؤمن بالله ورسوله

ويعلم الخزاء

استیلا

یہ رسالہ شریفہ سیف المومنین بلقب بہ کشف الزین فی ثبات
العرار علی الحسین علیہ السلام خاص واسطے مومنین فرقہ شیعہ کے
بیچ مطبعہ مطلع نور کے چھپا فقط بجوار مسدود المومنین

مصطفیٰ علی بن المہدی

بہ اولاد و فرزند

[illegible]

CALL No. { ۲۹۷۵۲ } (R) ACC. NO. ۱۲۸۷۶

AUTHOR ابو علی خان

TITLE کشف الریثین فی اثبات الخواص علی الحسین
علیه السلام

۲۹۷۵۲

۱۲۸۷۶

ابو علی خان -

کشف الریثین فی اثبات الخواص علی الحسین

۱۲۸۷۶

Date	No.	Date	No.

MAULANA AZAD LIBRARY
ALIGARH MUSLIM UNIVERSITY

RULES:-

1. The book must be returned on the date stamped above.
2. A fine of Re. 1-00 per volume per day shall be charged for text-books and 10 Paise per volume per day for general books kept over - due.

